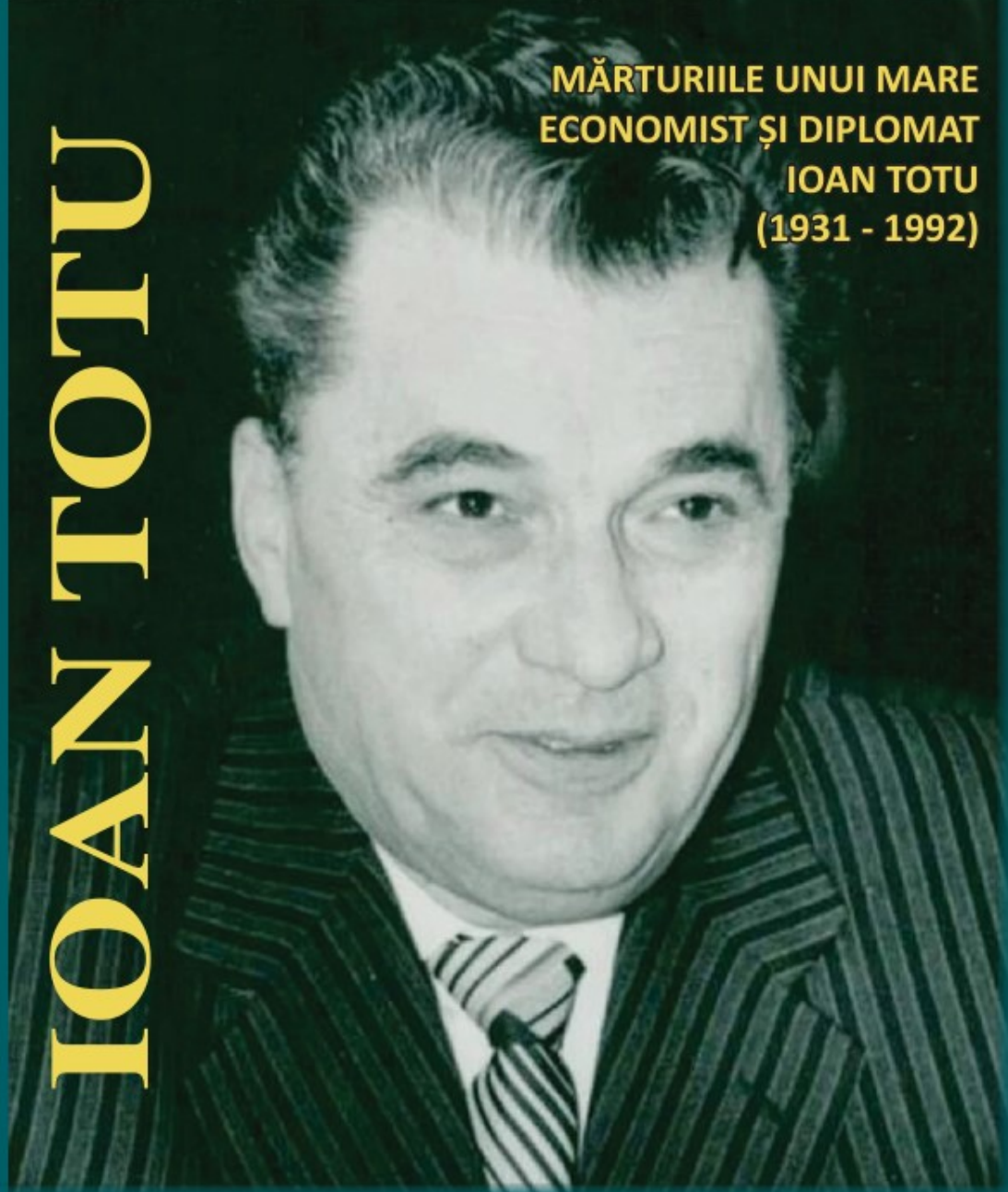

IOAN TOTU

MĂRTURIILE UNUI MARE
ECONOMIST ȘI DIPLOMAT
IOAN TOTU
(1931 - 1992)

ASCENSIUNEA, APOGEUL
ȘI CĂDEREA LUI
NICOLAE CEAUȘESCU

Activat
Go to Se

• „A urmat liceul comercial ca bursier și premiant, la fel ca mine. A absolvit aceeași facultate - cea de Finanțe și Credit superior. Munca la catedră și cea de cercetare științifică i-au absorbit, vreme îndelungată, întregul timp disponibil, fapt ce i-a permis să se afirme ca profesor cu vocație și ca cercetător, și să publice studii valoroase. Ce bine ar fi fost dacă rezultatele muncii sale prodigioase și comportamentul său exemplar nu l-ar fi recomandat pentru înalte responsabilități politice”! (Academician Julian Văcărel)

• „Apreciată în ansamblul său sistemic, opera economică a profesorului Ioan V. Totu, prin reflectarea conținutului gândirii lui, prin structură și metodologie este opera unui autor român, iubitor de neam și țară, autor, totodată cu vocație internațională, care a acționat în întreaga sa viață în laboratorul de creație științifică economică și la catedră, animat de trei reguli fundamentale ale schimbării economiei: în probleme cruciale este nevoie de unitate, în cele importante se cere diversitate, iar în toate este necesară generozitatea. A scris și a acționat ca o personalitate proeminentă a științei și învățământului, cu calități remarcabile de analist și educator, de teoretician și utilitarist, de individ și om social”. (Prof. Univ. Dr. Dumitru Ciucur)

• Ioan V. Totu era deosebit de dinamic, sesiza lucrurile esențiale și oportunitatea acțiunilor, știa să se bizuie pe oamenii calificați pe care îi prețuia și îi stimula, era exigent și omenos, era modest și comunica cu toată lumea, indiferent de poziția profesională sau socială. Prof. Ioan Totu a fost iubit de toți cei care l-au cunoscut. Chiar și adversarii lui îi recunoșteau calitățile sale intelectuale, sinceritatea și caracterul său deschis și direct. (Academician Aurel Iancu)

• Am suficiente motive să cred cu toată convingerea de care sunt în stare, că sub aspect caracterial, Totu Ioan a primit de la natură armele inteligenței și înțelepciunii, ale virtuții și demnității. Indiscutabil profesorul Totu Ioan a fost un om integru și drept; om cu vederi clare și cu o mare suplețe în gândire; om consecvent și îngăduitor; respectuos dar și exigent; curajos și săritor la nevoie să-și ajute semenii. Toate acestea erau grefate pe un comportament general de înaltă ținută morală și de autoresponsabilitate. Nu mai vorbesc de latura profesională a ființei sale, care îl plasa, indiscutabil, printre economiștii țării cei mai valoroși și cei mai deschiși față de ideile noi. (Prof. Univ. Dr. Nicolae Belli)

• În serviciul public, ca viceprim - ministru al Guvernului, ministru al afacerilor externe și în alte funcții de demnitate publică, Ioan Totu s-a remarcat prin consecvență, luciditate și un simț profund al responsabilității față de interesul național. A avut curajul să se poziționeze împotriva unor orientări ce puteau afecta stabilitatea și viitorul țării - fie că a fost vorba despre accelerarea ritmului de rambursare a datoriei externe, fie despre renunțarea unilaterală la Clauza națiunii celei mai favorizate în relația cu Statele Unite ale Americii. Acestea nu au fost simple opinii, ci acte de conștiință, exprimate cu demnitate și argumentate cu o claritate care a demonstrat o înțelegere profundă a mecanismelor economice și a implicațiilor geopolitice. (Prof. Univ. Dr. Ion Stancu)

ISBN 978-606-8701-48-6

**Mărturiile unui mare economist
și diplomat
IOAN TOTU
(1931-1992).
Ascensiunea, apogeul și căderea
lui Nicolae Ceaușescu**

IOAN TOTU

**MĂRTURIILE UNUI MARE
ECONOMIST ȘI DIPLOMAT**

**IOAN TOTU
(1931-1992)**

**ASCENSIUNEA, APOGEUL ȘI CĂDEREA
LUI NICOLAE CEAUȘESCU**

Ediție realizată și îngrijită de
Prof. dr. Gheorghe DUMITRAȘCU

EDITURA INTOL PRESS
Râmnicu-Vâlcea, 2026

Redactori: Gheorghe DUMITRAȘCU
Gheorghe DEACONU (Editura Fântâna lui Manole)
Tehnoredactare computerizată: Eugenia DUMITRANA
Ema DUMITRAȘCU, Ruxandra DEACONU
Corectura: Gheorghe DEACONU, Gheorghe DUMITRAȘCU,
Mircea DANES
Imagini: Colecția Maria TOTU
Procesarea imaginilor: Mircea DANES
Coperta: Ana Maria LAZĂR
Macheta și pregătirea pentru tipar: Dumitru CIOBANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TOTU, IOAN

**Mărturiile unui mare economist și diplomat – Ioan Totu (1931-1992) :
ascensiunea, apogeul și căderea lui Nicolae Ceaușescu / Ioan Totu ; ed.
îngrijită și realizată de prof. dr. Gheorghe Dumitrașcu. - Râmnicu Vâlcea :**
Intol Press, 2026

ISBN 978-606-8701-48-6

I. Dumitrașcu, Gheorghe (ed.)

821.135.1

94

Tiparul: ROTIPO Iași

CUPRINS

ARGUMENT – de Gheorghe Dumitrașcu	9
CAP. I – IOAN V. TOTU, O PERSONALITATE REMARCABILĂ A ȘTIINȚEI ECONOMICE ȘI A DIPLOMAȚIEI ROMÂNEȘTI	15
Început de drum în viață	17
Activitatea didactică: „La Totu mila și pila nu țin”	19
Activitatea științifică	21
Responsabilitatea guvernamentală și diplomatică	27
A fost un adevărat „OM DE OMENIE”	33
Mărturii despre „fantezii” și realități	39
Tragedia Tranziției	43
O sentință la ani grei de temniță	47
Aprecieri și consemnări critice	53
Nu și-a uitat obârșia de vâlcean	57
CAP. II – OMAGII, MĂRTURII	61
Acad. Iulian Văcărel: <i>Prof. univ. dr. Ioan Totu, un OM scris cu majuscule</i>	63
Acad. Aurel Iancu: <i>Profesorul Ioan Totu, așa cum l-am cunoscut</i>	65
Prof. univ. dr. Nicolae Belli: <i>Evocări despre OMUL Totu Ioan</i>	69
Prof. univ. dr. Dumitru Ciucur: <i>Gândirea economică a unei personalități proeminente</i>	72
Prof. univ. dr. Nicolae Ivanciu: <i>Ioan V. Totu – economist, om de știință și diplomat</i>	76
Prof. univ. dr. Ion Stancu: <i>Un model de inteligență scripitoare – Profesorul universitar Ioan Totu (1931-1992)</i>	78
Prof. univ. dr. ec. Gheorghe Crețoiu: <i>Un mare profesor și un mare om</i>	80
Prof. univ. dr. Ileana Stancu: <i>Profesorului universitar Ioan Totu (1931-1992), personalitate marcantă a neamului românesc și a destinului meu personal</i>	84
Prof. univ. dr. Letiția Zahiu: <i>În memoria profesorului universitar Ioan V. Totu</i>	86
Prof. univ. dr. Aurel Negucioiu: <i>Imaginea distinsului profesor de științe economice Ioan V. Totu în amintirile unui fost coleg și colaborator</i>	88

Dr. Ștefan Răgălie: <i>Și profesorul univ. dr. Ioan V. Totu a fost cu noi</i>	92
CAP. III – ASCENSIUNEA, APOGEUL ȘI CĂDEREA LUI	
NICOLAE CEAUȘESCU	97
Prolog	99
Premisele apogeeului	101
a) Atac la predecesor și schimbarea echipei	105
b) Deschiderea spre reconsiderarea istoriei și a valorilor culturii naționale	111
c) Ofensiva împotriva „modelului unic”	114
d) Lansarea în politica externă	119
Apogeul (1971-1980)	128
Recrutarea și selecționarea cadrelor	128
Singurul gânditor revoluționat și constructor al socialității socialiste și al comunismului în lume	140
Puterea sugrumă rațiunea în economie	142
N. Ceaușescu dispune după propria voință de venitul național	145
Distrugerea sistemului național al cercetării științifice	146
„Stegarul” luptei pentru independența economică a țărilor în curs de dezvoltare	149
Relațiile cu țările socialiste	150
Formarea clanului	151
Cultul personalității	153
Întrebări legitime	158
Semnele opuse apogeeului	160
Vizite în țările de pe mapamond	162
Indonezia	164
Australia	167
Vietnam	175
Mongolia	176
Vizita în URSS, 1988, octombrie	178
Vizita în China, 1988	184
Vizita în R. P. D. Coreea	186
Căderea dictaturii bicefale	188
Renunțarea de către România la clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale cu SUA – februarie 1988	188
În contraofensivă, împotriva acțiunilor revanșarde, șoviniste, iredentiste ale Ungariei	196
Vizita în Bulgaria	199

Întâlnirea miniștrilor afacerilor externe pentru definitivarea Documnetului final al reuniunii de la Viena a reprezentanților statelor participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE)	205
Vizita delegației Iugoslaviei în România, decembrie 1988	209
Primirea ambasadurilor acreditați în România, cu ocazia Anului Nou 1989 – 30 decembrie 1988	212
1989 – „Anul morții”	213
O activitate deosebit de tensionată. „Dictatura personală a lui N. Ceaușescu îl făcuse să se considere invincibil”	219
Conferința de la Paris privind dezarmarea chimică	220
Încheierea Conferinței CSCE de la Viena	221
Consfătuirea țărilor participante la Tratatul de la Varșovia	233
Congresul al XIV-lea al Partidului	260
Evenimentele din decembrie 1989	269
Adunarea populară , Piața Republicii, 21 decembrie 1989	303
Epilog	323
DOCUMENTAR	329
Pagini din memoriile scrise de Ioan V. Totu în timpul detenției în Penitenciarul Jilava	331
Secvențe din pledoaria lui Ioan V. Totu, cu privire la nevinovăția sa, la procesul intentat	335
Interviu, în Penitenciarul Jilava, realizat de Angela Băcescu și publicat în revista „Europa”	339
Din presa vremii: „Europa”, „Jurnalul național”, „Flacăra”	359
Din „Memoriile lui Ștefan Andrei”	364
Pagini despre Ioan V. Totu	370
Imagini din activitatea diplomatică	376
Medalion aniversar „Ioan V. Totu – 80 de ani de la naștere”, Râmnicu-Vâlcea, 13 mai 2011	395
Ilustrații	405

Universitatea București

Politehnica din București

ARGUMENT

Memoriile profesorului universitar dr. Ioan V. Totu, cuprinse în lucrarea de față, se referă la evenimentele și procesele care, în desfășurarea lor istorică, au marcat – în cei aproape 25 de ani de regim totalitar –, ascensiunea, apogeul și decăderea dictaturii personale a lui Nicolae Ceaușescu. Autorul aduce noi contribuții pentru cunoașterea unor aspecte inedite, menite să contribuie la apropierea cât mai mult de realitatea vremurilor trecute, în care Nicolae Ceaușescu, folosind modalități proprii, a reușit să-și impună dictatura personală în partid și în stat.

Ca analist de prestigiu al economiei românești (vezi cap. *Omagii și mărturii*) și ca membru al Guvernului, într-o perioadă extrem de grea pentru țară, atât în plan intern cât și în politica externă, Ioan Totu a consemnat cele mai importante aspecte ale apariției și evoluției acestei dictaturi în peisajul politicii românești, pe baza faptelor și documentelor autentice.

Textele rămase de la economistul universitar Ioan Totu se înscriu în categoria mărturiilor istorice care prezintă aspecte noi, însoțite de comentarii și aprecieri asupra acelor ani tulburi, contribuind substanțial la conturarea unor imagini istorice autentice – prezentate în realitatea lor, așa cum s-au desfășurat, cu lumini și umbre, fără a fi cosmetizate, subliniindu-se contactul direct și apropiat al autorului cu Nicolae Ceaușescu, când Ioan Totu îndeplinea, în guvern, funcția de prim-vicepreședinte și, apoi, pe cea de ministru al afacerilor externe.

Pe parcursul însemnărilor sale, autorul a reușit să demonstreze, printr-o analiză lucidă a procesului instaurării și consolidării dictaturii personale a lui N. Ceaușescu, care, după opinia sa „a fost țelul suprem al vieții lui N. Ceaușescu”, stabilit încă din anii de pionierat al activismului său politic, din tinerețe, pentru realizarea căruia „a folosit toate atributele gândirii sale – inteligența nativă, viclenia perspicacitatea, îndrăzneala, recurgând la cele mai josnice mijloace – minciuna, intriga, suspiciunea, presiunea psihică asupra membrilor partidului și a tuturor colaboratorilor din preajma sa”.

Cunoscând îndeaproape modul de gândire și acțiune al lui Nicolae Ceaușescu și al soției acestuia, mai ales în ultimul deceniu de „domnie”, Ioan Totu consideră că principala cauză a formelor excesive de „agresiune” asupra poporului, a acestei dictaturi bicefale, își avea geneza în situația lor de „handicapați” din punct de vedere al instruirii profesionale, al culturii și educației civice, al informării tehnico-științifice.

Starea în care se găsea l-a dus pe N. Ceaușescu la izolare, iar faptul că deținea toate pârghiile puterii de partid și de stat i-a permis să-și impună ideile voluntariste și să aplice măsuri restrictive în toate domeniile de activitate. Autorul nu omite să acorde spații largi de comentarii asupra rolului nefast pe care l-a avut soția lui Nicolae Ceaușescu în conceperea și aplicarea unor măsuri de austeritate și de mutilare a personalității umane, măsuri care au dus la degradarea vieții spirituale a românilor și au contribuit la creșterea frustrării acestora și la suprimarea drepturilor elementare ale omului. Din numeroasele „scene” și „intervenții” în discuții ale Elenei Ceaușescu, autorul, martor al acestora, remarcă faptul că Elena devenise, în ultimul deceniu de dominație, singurul consilier de care asculta și căruia, în deciziile asupra problemelor care frământau societatea românească, i se subordona dictatorul. Ioan Totu a avut inspirația de a nota în „agendele” sale aspecte credibile cu privire la erorile din deciziile lui N. Ceaușescu, în special în domeniul economic, care s-au acumulat în timp, determinând crize sociale profunde, cu consecințe grave asupra întregii societăți, care au făcut ca Nicolae Ceaușescu să piardă popularitatea și aderența la public de care se bucura în perioada anterioară.

Din comentariile autorului cu privire la competența specialiștilor din diverse domenii de activitate, rezultă că o mare parte dintre aceștia, mai ales din domeniul economic, au reușit, în nenumărate momente, să atenueze, atât cât a fost posibil, consecințele dezastruoase ale deciziilor luate de Nicolae Ceaușescu asupra situației materiale a populației. Chiar Ioan Totu venea cu propuneri și soluții alternative la cele mai aberante decizii luate de șeful statului și partidului, dar acestea erau imediat respinse.

Tot în această perioadă, datorită înaltului patriotism și profesionalism al diplomaților români, s-au obținut succese remarcabile, care nu pot fi contestate nici de cele mai negativiste cercuri din țară și din străinătate. Cu-rajul, inteligența și eforturile diplomaților români au reușit, în cele mai dificile probleme și situații, să elimine excesele propuse de Nicolae Ceaușescu în politica externă și să mențină echilibrul necesar în relațiile cu majoritatea statelor lumii.

Din analizele efectuate de autor privitor la deciziile luate de Nicolae Ceaușescu până în anii '80, se constată o oarecare deschidere către consultarea specialiștilor în diverse domenii de activitate, iar unele progrese erau evidente. În anii care au urmat, însă, cultul personalității s-a accentuat, iar starea societății românești era hotărâtă numai de dictatura celor doi soți.

Tot din memoriile profesorului Ioan Totu, rezultă că Nicolae Ceaușescu a fost un patriot bine intenționat. Prizonier, însă, al mentalității sale și dominat de cultul exacerbat al propriei personalități, a nutrit doar vise megalomane, care s-au dovedit irealizabile. Poporul, însă, în plină suferință, a construit, a progresat și a rezistat într-un context intern și internațional nefavorabil.

Din comentariile autorului se confirmă că, în cursul lunii decembrie 1989, căderea dictatorului era inevitabilă, iar sfârșitul dominației soților Ceaușescu s-a produs într-un complex de împrejurări interne și externe foarte tensionat. A urmat un curs previzibil, care a marcat trecerea la o schimbare nouă și profundă în societatea românească, dominată de libertate și democrație.

*

Timp de trei decenii, din aprilie 1992, cele patru caiete-agendă, care cuprind memoriile lui Ioan Totu, au fost puse discret de autor, între alte cărți ale bibliotecii personale, înainte cu câteva zile de a stinge din viață, în intenția de nu fi în ochii eventualelor „descinderi” ale unor persoane interesate de dispariția lor. Abia cu câțiva ani în urmă, familia a descoperit manuscrisele așa cum le așezase Ioan Totu.

Din cele scrise de autor, confirmate și de colegul său de celulă a închisorii – Ștefan Andrei (fost ministru de externe), dar și din mărturiile familiei – doamna profesoară univ. dr. Maria Totu, soția –, rezultă că toate cele patru caiete-agendă (manuscrise) au fost concepute și scrise în timp ce își executa pedeapsa în celula din închisoarea de la Jilava.

Chiar evenimentele din decembrie 1989 au fost scrise și comentate – după stenogramele reale, oficiale, aflându-se în închisoare, puse la dispoziția membrilor C.P. Ex., pentru argumentarea și susținerea de neimplicare în acuzațiile formulate în procesul intentat.

Cu toate că memoriile lui Ioan Totu au fost scrise în condiții necorespunzătoare și cu multă prudență, ele se înscriu în categoria mărturiilor istorice autentice, în care se prezintă realități văzute și trăite de autor, în contactul direct și apropiat cu Nicolae Ceaușescu. Autorul își propusese să revină asupra lor în condiții optime de libertate, să le dea mai mult contur și precizie, într-o analiză mai profundă și cu mai multe argumente convingătoare, dar n-a mai apucat acele zile. S-a stins prematur și în condiții încă neelucidate.

Cartea „Mărturiile unui mare economist și diplomat Ioan V. Totu (1931-1992) – Ascensiunea, apogeul și căderea lui Nicolae Ceaușescu” a fost tipărită la solicitarea familiei, cu consimțământul doamnei prof. univ. dr. Maria Totu, care a pus la dispoziția subsemnatului sursele informative pentru a fi cunoscute de cei interesați de noi mărturii din perioada dictaturii ceaușiste.

Prof. dr. Gheorghe DUMITRAȘCU

Notă:

Întregul material documentar, inclusiv cele patru caiete-agendă, în care se află manuscrisul memoriilor prof. univ. dr. Ioan V. Totu, au fost depuse de familie la Serviciul Județean Vâlcea al Arhivelor Naționale, constituindu-se fondul personal „Profesorul univ. dr. Ioan V. Totu”.

CAP. I
IOAN V. TOTU
O PERSONALITATE REMARCABILĂ
A ȘTIINȚEI ECONOMICE
ȘI A
DIPLOMAȚIEI ROMÂNEȘTI

Cap. I

IOAN V. TOTU

O PERSONALITATE REMARCABILĂ A ȘTIINȚEI ECONOMICE ȘI A DIPLOMAȚIEI ROMÂNEȘTI

Când vorbim despre activitatea și personalitatea profesorului universitar dr. Ioan V. Totu, se impune să fie privit în contextul tulburător al timpului în care a trăit și a avut tăria să se manifeste științific și patriotic. Ar fi nedrept să-i coborâm valoarea din cauza schimbătoarelor vremi, reducând dimensiunea sa creativă și demnă numai la perioadele de mari responsabilități când se afla sub presiunea Puterii. În astfel de împrejurări este necesar să ne apropiem de realitatea istorică cu dorința de a înfățișa societatea românească, în ansamblul ei, și pe „oamenii faptelor” cu luminile și umbrele inerente unei vieți omenești, fără a diminua sau întuneca contribuția lor la progresul societății românești. Important este să prețuim cu rațiune și cumpătare ceea ce rămâne în urma lor pentru binele ȚĂRII. De aceea, putem spune cu certitudine că personalitatea profesorului universitar doctor Ioan V. Totu a întruchipat calitățile remarcabile ale unui eminent universitar și strălucit cercetător științific. Activitatea și opera sa economică își avea sorgintea în inteligența sa nativă, în dorința de a asimila tot ceea ce era nou și avansat în știința și practica economică a vremii sale.

Academicianul Iulian Văcărel, cunoscându-l prea bine pe Ioan Totu, mai ales în câmpul cercetării științifice, considera că a fost un dascăl adevărat, om de știință autentic, diplomat și om politic cu un dezvoltat simț al responsabilității, cu înalte trăsături de caracter. *„Munca la catedră și cea de cercetare științifică – relatează academicianul – i-au absorbit vreme îndelungată întregul timp disponibil, fapt ce i-a permis să se afirme ca profesor cu vocație și ca un bun cercetător și să publice studii numeroase. Ce bine ar fi fost dacă rezultatele muncii sale prodigioase și comportamentul său exemplar nu l-ar fi recomandat pentru înalte responsabilități politice!”* „...Cât timp am lucrat împreună la Ministerul Afacerilor Externe, Ioan Totu, ca ministru, s-a comportat ca un DOMN, atent, politicos, exigent și respectuos față de colaboratorii săi. În sine îmi ziceam: câtă deosebire între acest om și alții care mai ocupaseră acest fotoliu, cel puțin sub aspectul relațiilor cu oamenii”¹.

¹ Acad. Iulian Văcărel, *Profesorul universitar dr. Ioan V. Totu – un OM scris cu majuscule*, în „Studii vâlcene”, serie nouă, nr. IX (XVI), 2015, p. 299;

Aprecieri similare le întâlnim în numeroase studii și articole semnate de academicienii N. N. Constantinescu, Gheorghe Zone, Vasile Malinschi, Emilian Dobrescu, Costin Murgescu, Roman Moldovan, Teodor Postolache, cât și profesorii universitari și cercetătorii științifici de anvergură Constantin Grigorescu, Gheorghe Crețoiu, Mihai Păvăluță, Ion Bulbonea, Victor Axenciuc, Aurel Negucioiu, Petre Mâlcome, Sorin Sava, oameni din domeniul cercetării științifice².

Specialist și profesionist cu responsabilități majore, profesorul universitar dr. Ioan V. Totu și-a pus mintea, știința, întreaga sa putere de muncă și, mai presus de toate, însăși viața, în slujba intereselor generale. Activitatea pe care a desfășurat-o Ioan Totu de-a lungul întregii sale cariere, fie că a fost cea de profesor universitar, cercetător științific sau membru al guvernului, a avut – în esență – un caracter tehnocrat. În plus, ea s-a derulat în domenii de mare importanță și complexitate: financiar, bancar, credite externe, prețuri, relații economice internaționale etc³.

Funcțiile pe care le-a ocupat în guvern – viceprim-ministru, ministru al afacerilor externe și președinte al Comitetului de Stat al Planificării – au determinat și alegerea sa în organele de conducere ale Partidului Comunist Român, în funcțiile de membru supleant al Comitetului Politic Executiv (din 1982 și până în 25 noiembrie 1989) și, respectiv, de membru al C.P.Ex., din 25 noiembrie 1989 până în 22 decembrie 1989.

„A fost comunist! Da, a fost, dar înainte de toate era un mare om și un specialist deosebit. Și Sadoveanu a fost! Și Parhon! Și Ana Aslan! Dar opera economică a profesorului Ioan V. Totu, apreciată în ansamblul său sistemic, prin reflectarea gândirii sale, prin structură și metodologie este opera unui român iubitor de neam și țară, autor totodată cu vocație internațională, care a acționat în întreaga sa viață în laboratorul creației științifice și la catedră, animat de trei reguli fundamentale ale schimbării economiei; în problemele cruciale este nevoie de unitate, în cele importante se cere diversitate, iar în toate este necesară generozitatea. A scris și a acționat ca o personalitate proeminentă a științei și învățământului, cu remarcabile calități de analist și educator, de teoretician și utilitarist, de individ și om social”.

² Nicolae Ivanciu, *Ioan V. Totu – economist, om de știință și diplomat*, în Arhiva Forumului Cultural al Râmnicului, dos. nr. 13/2012, f. 16.

³ Maria Totu, *Un eminent om al științei românești, un adevărat patriot*, în „Studii vâlcene”, serie nouă, nr. II (IX), 2006, p. 371.

Ioan V.Totu a rămas pentru posteritate un om de știință de o mare modestie și noblețe, un patriot care a știut să-și păstreze verticalitatea morală și intelectuală. În suita marilor valori el este un pedagog desăvârșit al învățământului economic românesc, lăsând în conștiința generațiilor de studenți, apoi specialiști, o operă însemnată și un model demn de urmat. Prin inteligența sa, în anii când a condus diplomația românească (ministru de externe), a făcut ca numele României să prindă mai mult contur în circuitul valoric internațional. Poate și din aceste motive a fost uitat prea devreme... în pofida unor mari greutăți întâmpinate.

Început de drum în viață

Ioan V.Totu a făcut parte dintr-o familie modestă de „țărani liberi” de pe valea Otetelișului din Oltenia. S-a născut la 14 mai 1931, în cătunul Totești – de aici și numele de Totu, satul Otetelișu, comuna Valea Mare, județul Vâlcea.

De la o vârstă fragedă, a rămas orfan de ambii părinți. Tatăl său, Vasile, a decedat la puțin timp după ce i se născuse unicul fiu, iar mama sa, Elisabeta, a murit la numai un an și jumătate după decesul soțului, în anul 1933. Cu sprijinul unui unchi, fratele mamei sale, reușește să urmeze școala primară la Craiova, apoi Liceul Comercial „Gheorghe Chițu” din aceeași localitate, fiind un elev eminent, dotat cu o puternică voință îndreptată spre cunoașterea reală a mobilurilor evoluției umane.

Atât pe parcursul liceului cât și în facultate, a fost mereu premiant dar și bursier al statului. La începutul adolescenței, când abia împlinise 15 ani (1946), a lucrat în toate vacanțele școlare, fie ca ajutor de șofer, fie subcontabil, în cadrul Centrului Regional de Recepționare a Produselor Agrare din capitala Băniei. Inteligent și ambițios, cu un orizont de cunoștințe tot mai larg, apreciat de cei din jur, în liceu a devenit membru UAER (1947), iar mai apoi, membru UTC.

A urmat cursurile universitare în cadrul Facultății de Finanțe și Credit ale Institutului de Științe Economice și Planificare din București – astăzi Academia de Științe Economice –, iar stagiul militar obligatoriu l-a făcut în cadrul facultății, obținând gradul de sublocotenent în rezervă.

De la începutul studiilor sale, a fost preocupat de formarea unei culturi economice generale și de specialitate cât mai întinse, de dezvoltarea unei gândiri economice proprii, moderne, de acumularea unui stoc de cunoștințe economice cât mai bogat. A manifestat un interes aparte pentru cunoașterea realităților economice din țară și din alte state ale lumii. A fost

un student model și un coleg admirabil, ceea ce i-a atras respectul și stima din partea colegilor și din partea membrilor corpului didactic universitar.

S-a dovedit a fi, pe tot parcursul studiilor universitare, unul dintre studenții cei mai sânguincioși și mai bine pregătiți. Din relatările unor colegi de facultate, Ioan Totu făcea parte din rândul, destul de restrâns, al acelor care învățau nu atât pentru obținerea unei competențe cât mai înalte, pe care o considera drept cheia succesului și afirmării sale în activitatea ce urma să o desfășoare după absolvirea studiilor superioare, cât pentru completa sa pregătire ca economist.

Cariera sa universitară, după absolvirea facultății cu diplomă de merit, se deschide începând cu 1 septembrie 1953, ca asistent la cursul de

economie politică, pe care îl susținea, în cadrul Institutului Agronomic din București, marele economist și cărturar Costin Murgescu. Curând, de acest om extraordinar l-a legat o statornică și lungă prietenie, devenind mentorul său pe tot parcursul vieții.

Urmând drumul său profesional, într-o continuă ascendență, îl regăsim pe Ioan Totu la cursurile Școlii Superioare de Lectori Universitari din București (între 1 noiembrie 1954 și 1 septembrie 1955), apoi urcă pe o nouă treaptă didactică devenind lector universitar în specialitatea Economie politică, disciplină cu notabilă vechime pe teritoriul României, ea fiind inaugurată la Iași, în 1835, de către Ioan Ghica. Pentru o scurtă vreme, Ioan Totu predă la Institutul de Mine și la Institutul de Petrol și Gaze din București, în cadrul facultăților de Istorie, Drept și Filosofie.

*Ioan V. Totu, profesor universitar
doctor în științe economice*

Aici o cunoaște pe asistenta universitară Magda Oproiu, tot vâlceancă, din Râmnicu-Vâlcea, cu care se căsătorește în anul 1960, având împreună doi copii: Tudor și Ioana⁴.

Activitatea didactică: „La Totu mila și pila nu țin”

Aprecierile profesioniștilor vin în consens cu prestigiul științific și didactic de care se bucura Ioan Totu, astfel că, în anul 1963 ocupă, prin concurs, postul de conferențiar universitar în cadrul Facultății de Drept din București. În 1970, își ia doctoratul în Economie, iar peste doi ani devine, din nou prin concurs, profesor universitar titular în cadrul aceleiași Facultăți de Drept a Universității din Capitală.

De-a lungul timpului, a avut numeroase alte responsabilități pe linie de stat și de partid (din 1955 devine membru al PCR), dar activitatea didactică și științifică a fost de o mare importanță, dovadă că, mai mult de 30 de ani a continuat să predea chiar și fără a mai fi fost remunerat⁵. Prelegerile profesorului Ioan V. Totu s-au caracterizat, întotdeauna, printr-o ireproșabilă claritate, printr-o impresionantă logică internă, printr-un bogat conținut de idei și printr-o atrăgătoare formă de prezentare. El respingea și critica întotdeauna genul de prelegeri care confundau studenții cu depozite de date și fapte și le împovărau mintea cu cantități inflaționiste de informații rigide și neconcludente. Indiferent dacă era la seminar sau în amfiteatru, unde expunea o prelegere sau alta, el era preocupat statornic de căutarea, descoperirea și însușirea adevărului prin prisma istoricului economic, politic, social și cultural.

Atât studenții cât și corpul didactic universitar recunoșteau că era um profesionist, exigent cu sine și cu semenii săi. „Pentru el, procesul didactic era esențial și-l considera, concomitent, um mare act științific, spiritual-cultural și moral-justițiar. Prelegerile sale se caracterizau prin amplexarea, actualitatea și rigurozitatea științifică a informațiilor profesionale, apreciate de participanți ca autentice expresii de eficiență și calitate. A iubit mult munca didactică, pe care a desfășurat-o cu o înaltă măiestrie, cu mare pasiune și cu o dăruire exemplară, bazată pe o pregătire temeinică și pe um talent didactic deosebit.

Avid de știință, adevăr și noutate și-a dedicat întreaga viață lărgirii orizontului propriei cunoașteri. S-a ocupat cu studiul matematicilor, pentru a

⁴ Maria Totu, *op. cit.*, p. 371-372.

⁵ Ibidem, p. 373.

servi mai bine știința economică, dar și cu studiul limbilor de circulație internațională. Prin seriozitate, profunzime, rigurozitate, responsabilitate și verticalitate, s-a impus ca o personalitate temeinic pregătită și informată în lumea universitară și în cercurile științifice. Stau mărturie și astăzi amintirile multora dintre foștii săi studenți, nume sonore în diverse domenii de activitate, care vorbesc cu profund respect despre profesorul lor, despre probitatea și modestia de adevărat om de știință a acestui mare pedagog. Cei mai mulți l-au considerat a fi un frate mai mare, mai ales că a condus, timp de mulți ani, „Asociația Studenților” din Universitatea bucureșteană.

Prezentăm câteva fragmente din emoționantele mărturii ale unor foști studenți, astăzi profesori universitari, cercetători, economiști în diverse domenii de activitate:

„Ioan Totu mi-a fost profesor la Facultatea de Drept din București. Era un om extraordinar, un adevărat caracter, competent și sobru. Venea la cursuri punctual, protocolar. Își desfășura prelegerea cu autoritate și, când termina, pleca cu zâmbetul pe buze. Îți făcea efectiv plăcere să-l asculți. Sever la examene – nu-i plăceau mediocritățile – dar, considerând că Economia politică nu este o disciplină de profil pentru știința Dreptului, promova toți studenții. I-am urmărit cariera, inclusiv cea politică și eram mulțumit că la nivelul conducerii statului ajung și oameni de mare valoare. A fost comunist! Da, a fost, dar înainte de toate era un mare om și un specialist deosebit. Și Sadoveanu a fost! Și Parhon! Și Ana Aslan!”.

(Dan Ioan Mirescu, *Doliu de Sfintele Paști*,
în: „Politica”, 25 aprilie, 1992).

Impresii asemănătoare despre profesorul vâlcean Totu le întâlnim și într-un alt fragment memorabil:

„I-am fost student în anul universitar 1973-1974, la Facultatea de Drept din București și m-a uimit prin personalitatea sa pozitivă. A fost, ca profesor, un om de o verticalitate desăvârșită (circula o expresie printre studenți: «La Totu mila și pila nu țin»); nu-l impresionau titlurile părinților studenților sau ale altor «pile» ce interveneau pentru aceștia, ardea ca o torță când își preda cursul, nu era dogmatic și ne obliga să gândim prin prisma noastră ceea ce ne preda. Stimula activitatea creativă a studenților printr-un sistem original și de multe ori făcea afirmații care contraveneau părerilor oficiale”.

(Mircea Silviu Nica, *Adio, Domnule Profesor*,
în: „Totuși iubirea”, aprilie 1992).

Ca om și ca pedagog de suflet, Ioan Totu devenise un exemplu demn de urmat pentru studenți. Apropiat de ei. Înțelegător, așa cum știu să fie oamenii care s-au confruntat de mici cu marile greutăți ale vieții, îi aprecia la rândul său, îi socotea partenerii săi de dialog, prezentul și viitorul țării. Pe mulți i-a urmărit și după terminarea studiilor – așa cum proceda și marele „Om al Școalei”, ministrul Spiru Haret – i-a ajutat să promoveze pe măsura meritelor lor, de multe ori fără ca ei să știe. Ținea un carnet cu numele celor care se remarcaseră în facultate și pe care îi considera promisiuni pentru viitor. Între aceștia, nu avea numai șefi de promoție ori pe cei care excelsaseră la carte sau măcar la cursul său de economie, ci și dintre cei care se distinseseră prin logică, spirit ordonat, corectitudine, sinceritate și muncă. Nu uitase să și-i noteze pe cei care aveau o situație socială sau medicală dificilă, pentru a-i ajuta. Ioan V. Totu a fost, până la capăt, un dascăl de tip haretian în adevăratul sens al cuvântului.

Activitatea științifică

Profesorul universitar Ioan V. Totu avea un har autentic pentru cercetarea științifico-economică. Această activitate a început-o încă din anii studenției, în cadrul cercurilor științifice studențești de la Academia de Studii Economice din București. În ansamblul gândirii sale economice, a dovedit perspicacitate în sesizarea paradigmelor economice, în orientarea eforturilor de investigație științifică spre rezultate bune în orice context economic și social-politic. Inteligența, perseverența și profesionalismul de excepție, care îl defineau, i-au permis să înțeleagă și să coreleze perspectiva muncii cu claritatea scopului și să-și asume riscurile cercetării.

Din rezultatul cercetărilor și investigațiilor efectuate, profesorul sublinia cu consecvență că, în economie, necesitățile și posibilitățile se află într-o permanentă modificare și intercondiționare. Potrivit gândirii sale economice complexe, incertitudinea este sursa potențială a riscului, iar riscul este forma concretă pe care o îmbracă pierderile în afaceri. Nu odată a sesizat acest aspect și s-a încumetat să cerceteze cu prioritate problemele mereu noi și complicate, așa cum sunt cele legate de consumul populației. A îmbinat organic latura teoretică – menținând rolul, funcțiile și corelațiile cu celelalte sfere ale activității economice, cu latura practică a structurilor economice concrete pe termene lungi și foarte lungi.

Această preocupare se regăsește cu pregnanță într-o suită de studii ale sale, publicate, care aprofundează consumul populației în corelație cu conceptul complex și foarte actual de calitate a vieții. Din gândirea sa

avansată, se deduce cu ușurință că esența calității vieții constă în manifestarea personalității individului și în conținutul și dimensiunile modului de viață al tuturor membrilor societății⁶.

Activitatea de cercetare științifică a PROFESORULUI a cunoscut largi orizonturi, nu numai în domeniul științelor economice, dar și în filosofie, sociologie, pedagogie, statistică etc., fără de care munca sa didactică nu s-ar fi ridicat la cote de înalt profesionalism. Profesorul universitar a înțeles în toată profunzimea ei interacțiunea dintre învățământ

*Ioan Totu în biroul său de lucru
14 mai 1984*

și știință, precum și rosturile științei în funcționarea și evoluția societății românești și a economiei acesteia. Documentarea și informarea științifică erau valorificate în procesul de actualizare și îmbogățire a prelegerilor expuse, a manualelor elaborate precum și prin comunicarea la diferitele reuniuni științifice naționale și internaționale, prin publicarea în diferite

⁶ Ioan Belli, *Ioan Totu, model de integritate caracterială*, Arhiva Forumului Cultural al Râmnicului, dos. nr. 13 / 2012, f. 6.

reviste de specialitate, precum și în volume colective sau individuale. În creația sa științifică se înscriu șase manuale și cursuri universitare, la care a participat în calitate de autor sau coautor, toate publicate la Editura Didactică și Editura Politică ale vremii. A fost, de asemenea, autor și coordonator a opt lucrări de sinteză economică, dintre care menționăm:

- *Consumul populației în Republica Socialistă România*, București, 1970, autor;
- *Progresul economic în România (1877-1977)*, București, 1977, coordonator și coautor, 695 p., lucrare distinsă cu Premiul „P. S. Aurelian” al Academiei Române;
- *Politica P.C.R. de industrializare a țării*, Edit. Academiei, București, 1978, coordonator responsabil și coautor, 400 p.;
- Cea mai importantă lucrare de cercetare științifică inițiată, fiind coordonator responsabil și coautor, este și rămâne *Tratatul de economie contemporană*, lucrare monumentală; vol. I, 1986, 859 p.; vol. II – cartea 1, 1987, 853 p.; vol. II – cartea 2, 1989, 1200 p.; a colaborat și la elaborarea textelor volumelor III și IV, apărute ulterior.

În *Cuvânt înainte* la primul volum, profesorul Ioan V. Totu sublinia că „elaborarea unei asemenea lucrări reprezintă un obiectiv pe cât de atractiv, pe atât de temerar: «atractiv», pentru că o astfel de lucrare comprimă de regulă stadiul superior atins de cercetarea științifică și actualitatea practică din domeniul respectiv; «temerar», pentru că atributele unei asemenea lucrări solicită o deosebită capacitate de analiză și sinteză a realităților, responsabilitate în valorificarea critică a gândirii universale, contribuții originale la susținerea complexelor probleme teoretice și practice⁷.

A scris zeci de studii și articole, publicate în reviste de specialitate, cu teme mergând de la industrializare, consumul populației, proprietate și până la relațiile economice internaționale. A prezentat numeroase comunicări în cadrul sesiunilor științifice din țară, precum și în cadrul congreselor, conferințelor și colocviilor internaționale la care a participat. Spicuim câteva dintre acestea, spre exemplificare:

- *Industrializarea României. Criterii și priorități* – comunicare la Congresul Internațional al Economiștilor, Tokio, Japonia, 1977;

⁷ *Tratat de economie contemporană*, vol. I, 1987, București, coordonator și coautor Ioan Totu.

-
- *Strategia pregătirii forței de muncă în România, în condițiile creșterii economice accelerate* – comunicare la cel de-al VI-lea Congres Mondial al Economiștilor, Mexic, 1980;
 - *Noua ordine economică internațională, necesitate obiectivă pentru progresul întregii omeniri* – comunicare științifică. Lisabona, Portugalia, 22-25 iunie 1978;
 - *Contribuția științelor economice la progresul economic al României* – comunicare la Colocviul româno-american, S.U.A., 15-22 ianuarie 1979;
 - *Concepția românească privind noua ordine internațională* – la Reuniunea internațională a țărilor în curs de dezvoltare, Paris, Franța, 25-27 aprilie 1979;
 - *Aspecte ale strategiei industrializării României* – Berlin, R.D.G., noiembrie 1976;
 - *Dezvoltarea economiei românești și perspectivele colaborării economice dintre R.S. România și Marea Britanie* – Londra, Marea Britanie, 19-26 septembrie 1979.

În calitate de coautor, Ioan Totu a elaborat studiile privind *Calitatea vieții*, *Calitatea mediului* și *Consumul*, iar ca membru al colegiului de redacție, coordonat de prof. univ. dr. Tudor Postolache, și el vâlcean, a participat activ la dezbaterile organizate pe marginea studiilor prezentate de autori. La aceste dezbateri, organizate pe teme economice, Ioan Totu își menținea opiniile și le susținea în mod civilizată, fără aroganța specifică unora dintre cei care ocupau funcții înalte în societate⁸.

Teme de acest tip sunt actuale și importante, impunându-se adâncirea cercetărilor menite să consolideze rolul dezvoltării economice interne ca bază a întregii societăți românești. Nu trebuie să omitem nici faptul că trăim din ce în ce mai mult sub presiunea imediatului, a timpului scurt, totuși realitatea demonstrează că economia se încadrează într-o dinamică pe termen lung la nivel global⁹. De aceea, valorificarea constructivă a operei economice a profesorului vâlcean este utilă și pentru înțelegerea corectă a semnificației sociale a proceselor economice, ca procese sociale prin excelență. Astfel că, atunci când se iau decizii de

⁸ Iulian Văcărel, *op. cit.*, p. 299.

⁹ Aurel Negucioiu, *Imaginea profesorului Ioan V. Totu în amintirile unui fost coleg și colaborator*, în Arhiva Forumului Cultural al Râmnicului, dos. 13/2012, f. 12.

politică economică, dacă se neglijează dimensiunea și impactul social al faptelor economice, vor apărea, mai devreme sau mai târziu, costuri greu de suportat, dezechilibre economice, sociale și ecologice dificil sau imposibil de gestionat. Este de înțeles că asemenea laturi ale operei lui Ioan Totu nu sunt câtuși de puțin singulare, deoarece înclinația sa spre o cercetare utilitaristă a fost accentuată în domeniul comerțului exterior, al relațiilor economice internaționale, al politicii economice externe a României¹⁰.

Profesorul Ioan V. Totu a acționat, pe tot parcursul activității sale profesionale, pentru ca știința, cercetarea economică să fie conectată permanent la tensiunile schimbării, fiind o dovadă a percepției raționale și economice de către cei care au harul creativității, al invenției și inovației. El a gândit evoluția economiei românești ținând seama de interesele individuale ale oamenilor și ale comunității, în corelație cu agenda publică, specifică a societății românești, deschisă la cooperare economică internațională, îndeosebi începând cu anul 1964 și continuând cu perfecționările mecanismelor economico-financiare, după experiența economică a țărilor occidentale¹¹.

În scurta perioadă cât a funcționat la Institutul de Cercetări Economice, profesorul Totu, cu un curaj, o voință și o forță rar întâlnite, a înlăturat nedreptățile care măcinau Institutul, a corectat erorile din sistemul de organizare existent în toată rețeaua de institute economice, a promovat și stimulat competențele și rezultatele bune și a descurajat și chiar înlăturat din institut pe toți cei care mai mult încurcau prin prezența și faptele lor. În dorința de a face un institut modern și eficient, profesorul Ioan Totu a contribuit substanțial la dinamizarea activității de cercetare, sprijinind publicarea lucrărilor și valorificarea rezultatelor cercetării și fundamentarea unor decizii mai mult cu caracter tehnico-economic și mai puțin de politică economică ce priveau funcționarea sistemului, pentru a nu expune institutul unor eventuale represalii sau chiar pericolului de a fi desființat. Totodată, profesorul vâlcean a depus un efort enorm și permanent în direcția integrării învățământului cu cercetarea economică. Acesta era omul, profesorul, cercetătorul și conducătorul institutului Ioan Totu; deosebit de dinamic, sesiza și știa în orice împrejurare să se bizuie pe oameni calificați, pe care-i

¹⁰ Dumitru Ciucur, *Gândirea economică a unei personalități proeminente*, în „Studii vâlcene”, serie nouă, nr. VIII(XV), 2014, p. 188.

¹¹ Aurel Iancu, *Profesorul univ. dr. Ioan Totu, așa cum l-am cunoscut*, în „Studii vâlcene”, serie nouă, nr. IX(XVI), 2015, p. 298.

*Ioan V. Totu în delegația României la Conferința
Inter-Parlamentară de la Berlin,
16 septembrie 1980*

prețuia și stima; era exigent și omenos, era modest și comunica cu toată lumea indiferent de poziția profesională sau socială. Chiar și adversarii lui îi recunoșteau calitățile profesionale, sinceritatea și caracterul său deschis și direct.¹²

¹² Ibidem

Rezultatele excelente obținute în domeniul cercetării științifice și calitățile sale de bun organizator au determinat numirea sa în funcția de director general al Institutului Central de Cercetări Economice, un institut extrem de complex, format din șapte entități cu profiluri deosebite: economia industriei, economia agrară, finanțe-prețuri, circulația monetară, planificare și prognoză, economia comerțului interior și a turismului, economia mondială. În această instituție, de cercetare fundamentală a întregii economii naționale, lucrau circa 2.000 de cercetători și cadre didactice din învățământul superior.

În paralel cu activitatea didactică și științifică, Ioan Totu a avut și responsabilități în domeniul coordonării învățământului, ca inspector ministerial și, mai apoi, ca șef de sector în cadrul Consiliului de Miniștri și respectiv al C.C. al P.C.R.

Responsabilitatea guvernamentală și diplomatică

Fiindu-i recunoscută conduita profesională, cu notabile performanțe în domeniu, cât și credibilitatea de care se bucura în cercurile universitare și academice, acceptă tăvălugul unor responsabilități la nivel central. Între noiembrie 1982 și august 1986, i s-a încredințat funcția de viceprim-ministru al Guvernului României, însărcinat cu coordonarea activităților financiar-bancare și valutare. Apoi, din august 1986 și până la începutul lui noiembrie 1989, profesorul universitar doctor Ioan Totu a fost ministrul de externe al României. El a fost o voce inconfundabilă în concertul diplomației țărilor socialiste, o voce care nu s-a înscris întotdeauna în corul dirijat de la Moscova. A rămas credincios țării sale și credincios convingerilor că devotamentul față de patrie, chiar în situații critice, trebuie să primeze și trebuie găsite soluții convingătoare pentru a păstra cu demnitate misiunea asumată. Ideile directoare ale politicii internaționale, susținute de ministrul de externe român, sunt – în mare parte – actuale, dacă ne referim la relațiile de bună vecinătate și securitate, la pace, la soarta țării în ansamblul european și mondial, împotriva agresiunii etc., ele fiind dezvoltate și practicate astăzi în Uniunea Europeană și N.A.T.O.

Pe linia activității diplomatice, Ioan Totu reprezentase deja România, atât în calitatea sa de membru al Uniunii Interparlamentare, cât și în cea de conducător al delegației țării noastre la reuniunile C.A.E.R. sau la tratativele cu Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială.

Ioan Totu a condus delegația României la cea de-a opta Conferință, la nivel înalt, a mișcării de nealinie, care a avut loc la Harare, în

Zimbabwe, în anul 1986. La această reuniune aniversară, ținută la împlinirea a 25 de ani de la inițierea mișcării de nealinieri, au participat numeroși șefi de stat și de guvern. În numele României, foarte activă în viața internațională, Ioan V. Totu a făcut propuneri constructive cu privire la gestionarea problemelor generate de criza mondială și în special în legătură cu lichidarea datoriei externe a țărilor sărace.

În anii care au urmat, slujind cu credință interesele României, de apărare și respectare a suveranității și integrității statului, de egalitate între toate statele, indiferent de mărimea sau puterea lor economică, Ioan Totu a trăit satisfacția de a obține rezultate concrete, fructuoase. Astfel, a semnat, în numele României, Convenția pentru neproliferarea armelor chimice, de la Paris. A participat în mod direct, activ, asumându-și de multe ori inițiativa, la organizarea primei reuniuni a miniștrilor afacerilor externe ai țărilor din Balcani, reuniune a cărei tradiție se perpetuează și în ziua de astăzi. La O.N.U., în calitate de șef al delegației României, a pus în discuție, an de an, idei generoase, multe dintre acestea fiind preluate și înscrise în documentele oficiale ale organizației.

În anul 1989, ministrul de externe Ioan Totu și-a luat libertatea de a semna, în numele României, Documentul final al Reuniunii Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, document care a pus, practic, Bazele Europei unite, ce se înfăptuiește în zilele noastre. Intuind perfect soluția dictată de interesul național, aceea de integrare europeană, Ioan Totu a trecut peste indicațiile exclusiviste ale lui N. Ceaușescu – care condiționase semnarea acestui act de îndeplinirea totală a cererilor formulate de partea română – și și-a pus semnătura pe un document care a marcat, în mod clar, apartenența nemijlocită a României la familia europeană.

O realizare importantă a diplomației românești s-a consemnat, tot în timpul ministeriatului lui Ioan Totu, și tot în anul 1989, prin desemnarea României ca membru nepermanent al Consiliului de Securitate al O.N.U., pentru sesiunile 1990-1991 ale organizației.

Împreună cu specialiștii din domeniul comerțului exterior, diplomații români au reușit, într-o perioadă extrem de grea pentru România – cea a sfârșitului deceniului nouă al secolului trecut, marcată de presiuni multiple de izolare – să mențină viabile relațiile, inclusiv cele economice, cu circa 150 de state.

În calitatea sa de ministru de externe, Ioan Totu a inițiat realizarea unui amplu plan de reabilitare a clădirilor reprezentanțelor diplomatice ale României în lume. Sub îndrumarea sa s-au construit noile clădiri ale

*Ioan V. Totu, în delegația României la întâlnirea cu Indira Gandhi,
16 mai 1981, Delhy*

Ioan V. Totu, la plecarea de pe aeroportul Delhy, 17 mai 1981

ambasadelor din Sudan, Bulgaria, și R.P.D. Coreeană și s-au renovat clădirile centrelor române de cultură din Viena, Paris, Roma, Veneția, Tokio¹³.

Deși ministrul de externe român era apreciat de omologii săi externi, în efortul depus pentru a menține în echilibru politica externă a țării cu cea internațională, dar și pentru credibilitatea acesteia, pe plan intern, se desfășura tot mai agresiv dictatura conducerii statului român asupra propriului popor.

Din cauza presiunii psihologice pe care o exercita cuplul asupra celor cu funcții aflați în preajma lor și neacceptării din partea dictatorilor a altor păreri, când se luau unele decizii, Ioan Totu, revoltat că nu poate atenua unele decizii aberante și chiar potrivnice situației în care era pus poporul, a cerut să plece din postul pe care-l ocupa, dar nu i s-a dat voie, chiar a fost și avertizat. Edificator în acest sens este momentul renunțării de către România la clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale cu SUA, în februarie 1988, când cuplul dictatorial – fără a se consulta în plen și cu specialiștii în domeniu, au hotărât, numai ei acest act necugetat, cu grave consecințe asupra României. Iată cum relatează Ioan Totu acest episod în memoriile sale¹⁴: „[...] După ce s-au luat măsurile convenite pentru a fi convocat oaspetele la ora indicată, m-am deplasat la cabinetul președintelui. Pe drum bănuiam, după modul cum decursese convorbirea telefonică, că noaptea cei doi s-au sfătuit și au ajuns la cine știe ce concluzie cu privire la continuarea relațiilor comerciale cu SUA. Oricum, la ceva bun nu mă așteptam. La sosire, în anticameră întreb pe șeful de cabinet dacă mai e ceva la președinte și dacă pot intra. Mi s-a răspuns că sunt amândoi (N. C. și E. C.) și că așteptau să discute cu mine.

La intrarea în cabinet am fost surprins de buna dispoziție a celor doi. N. Ceaușescu se plimba, cu o mână în buzunar și cu cealaltă gesticula și spunea: «Și uite așa o să terminăm și cu bâlciul ăsta». Ca imediat Elena să-i răspundă: «În fond ce nevoie mai avem de câteva milioane în plus când datoria externă aproape că am lichidat-o».

Apoi, Nicolae Ceaușescu mi s-a adresat: Uite ce-am hotărât (ca de obicei cei doi): să comunicăm lui Whaithead – adjunctul secretarului de stat al SUA –, că «din acest moment România renunță la clauza națiunii celei mai

¹³ Maria Totu, *op. cit.*, p. 352.

¹⁴ Serviciul Județean Vâlcea al Arhivelor Naționale, Fond Prof. univ. dr. Ioan V. Totu, dos. 1 (caiet 1), p. 43-47.

favorizate în relațiile comerciale cu SUA». La auzul acestor cuvinte am tresărit și am răspuns: «Tovarășe președinte, nu este cazul să ne grăbim și să luăm o asemenea măsură. Lăsați-ne pe noi cei de la M.A.E. și M.C.E.C.E.I. să ducem tratativele și vă asigur că totul va fi bine». Imediat a intervenit E. C. zicând: «Ia ascultă Totu, de când tu contrazici pe tovarășu'? Ce tu faci politica externă a României?». Foarte politicos, am cerut președintelui să-i prezint câteva considerații care mă determinau să nu împărtășesc opinia de a renunța la clauză. N. Ceaușescu, pe un ton mai concesiv, este de acord și trec la expunerea acestora:

a) Renunțarea la clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile cu SUA nu se reduce la pierderile anuale de 150-200 milioane de dolari (datorită noilor taxe la care vor fi supuse produsele românești exportate în SUA), ci va fi și un afront adresat administrației americane, care poate replica în multiple feluri, cum ar fi: denunțarea tratatului din 1975, stimularea cercurilor iredentiste, șoviniste maghiare, obstrucționarea oricărei inițiative românești în organismele internaționale, desființarea unor societăți mixte româno-americane etc.

b) În condițiile renunțării la clauză, SUA vor conveni cu celelalte țări capitaliste din Europa măsuri restrictive față de importurile din România care, după cum se știe, sunt de peste două miliarde de dolari. În încheiere am spus: «Nu înțeleg să luăm o asemenea măsură când pierdem economic și politic. Cred că (pentru noi) ar fi important, și după lichidarea datoriei externe, să creștem numărul țărilor prietene». Nici nu terminasem ultima frază că Elena Ceaușescu a intervenit să-mi spună: «Ia ascultă, Totu (așa se adresa „domnia sa” tuturor), eu știam ceva că tu întreții relații bune cu rușii, dar acum ai început și cu americani? Ce tot vii cu asemenea argumente. Să-ți fie clar, noi nu ne condiționăm viața de americani». Imediat a intervenit N. Ceaușescu și a spus: «Lasă dragă (așa i se adresa el de regulă Elenei în momentele încordate) că nu este vorba de așa ceva». Apoi s-a adresat către mine și mi-a spus: «Scrie – Guvernul R.S. România a hotărât ca, începând de la 1 martie 1988, să renunțe la clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale cu SUA. Ca urmare, Amendamentul Jackson-Vannick, prevăzut la acordul comercial încheiat în 1975 devine nul. Guvernul R.S. România va acționa în continuare pentru dezvoltarea relațiilor comerciale cu SUA».

După ce am terminat de scris aceste fraze mi-a spus: «Te duci și îi comunic, cuvânt cu cuvânt, acest text, fără alte comentarii».

Am plecat abătut, gândindu-mă la noua situație creată în urma acestei hotărâri și mai ales la modalitățile în care M.A.E. trebuia să acționeze,

pentru a evita înrăutățirea relațiilor comerciale cu oamenii de afaceri americani și cu Departamentul de Stat al SUA. Totodată, președintele României a trimis președintelui SUA și o scrisoare în care explica pe larg motivele hotărârii luate de Guvernul român, exprimându-și speranța că se vor găsi noi căi pentru dezvoltarea relațiilor comerciale dintre cele două state și încheind cu un salut formal-diplomatic.

*Ioan V. Totu la reuniunea Comitetului Executiv al C.A.E.R.,
Moscova, 21-23 ianuarie 1986*

Aceasta a fost evoluția unei hotărâri care nu numai că a dus la scăderea nivelului schimburilor economice dintre cele două state dar, și mai grav, a dus la înrăutățirea relațiilor politice, administrația SUA trecând la aplicarea unui program complex de intimidare și amenințare a României, la care, în scurt timp au aderat și celelalte țări occidentale și, în primul rând, țările C.E.E. Astfel s-a ajuns ca, după ruperea relațiilor cu FMI și BIRD (1986), marile instituții financiare mondiale, în care SUA avea un rol hotărâtor, să manifeste tot mai multă rigiditate; din februarie 1988, în urma renunțării la clauză, relațiile cu SUA au început să fie tot mai încordate, fiecare dintre cei doi președinți manifestând ambiție și și lipsă de receptivitate la toate încer-

că rile de compromis, care se inițiau pe cale diplomatică de MAE din România și Departamentul de Stat al SUA”.

Profesorul Ioan Totu mărturisește, în memoriile sale, că perioada anilor 1986-1989 a fost „cea mai cruntă manifestare a dictaturii bicefale, când făceam eforturi maxime pentru păstrarea prestigiului internațional al țării, când atacurile cercurilor străine erau tot mai dese și mai dure iar embargoul gorbaciovist față de țara noastră era tot mai puternic” și, drept consecință, izolarea României pe plan extern se accentuase enorm de mult”¹⁵.

În noiembrie 1989, Ioan Totu a fost numit președinte al Comitetului de Stat al Planificării și Aprovizionării Tehnico-Materiale. Evenimentele din decembrie 1989 l-au găsit în plin proces de definitivare a planului de stat pentru anul 1990. În 29 decembrie 1989, locul său era luat de generalul Victor Stănculescu, devenit ministru al C.S.P., ce va avea să se transforme în Ministerul Economiei.

Începând cu data de 3 ianuarie 1990, profesorul Ioan Totu a fost transferat, prin decizie scrisă, la Institutul de Prognoză, unde și-a desfășurat activitatea până în ziua de 10 ianuarie 1990, zi în care a fost arestat, devenind un deținut politic, alături de ceilalți membri ai Comitetului Politic Executiv al P.C.R.

A fost un adevărat „OM DE OMENIE”

Profesorul universitar Ioan Totu a exercitat, prin erudiția sa în științele economice și în pedagogia modernă, o autentică înrâurire pozitivă asupra mersului României spre progres, în acele vremuri, asupra tinerilor economiști care s-au format într-un cadru academic competent, responsabil.

Având în centrul preocupărilor sale interesul României, într-o conjunctură internațională defavorabilă țării sale, acesta și-a dovedit atașamentul față de patrie și atunci când a ocupat postul de viceprim-ministru al Guvernului României, când s-a ocupat de coordonarea activității financiar-bancare și când a fost ministru de externe al României, posturi în care a slujit cu competență profesională interesele statului român.

El avea simțul înnăscut al dreptății, era un om corect și responsabil, plin de energie și curaj. Cu multă abilitate și ironie, în anumite situații, ridiculiza numeroase decizii economice și era împotriva centralismului

¹⁵ „Flacăra” lui Adrian Păunescu, anul XIII, nr. 22(596), 7-13 iunie 2013, p. 15.

excesiv, manifestându-se ca un critic al stărilor proaste din economie, bazat pe argumente temeinice, sugerând soluții de îndreptare¹⁶.

Academicianul Aurel Iancu, când amintește de perioada când proesorul Ioan Totu a coordonat activitatea Institutului de Cercetări Economice și a instituțiilor din rețea, are cuvinte de admirație pentru profesor deoarece „*acestea s-au impus cu mare forță în dezvoltarea științei economice și a metodologiilor economice, însă, din păcate, mult mai puțin în politica economică a țării, deoarece concluziile acestora nu erau luate în considerare, ceea ce provoca mari regrete profesorului și colegilor săi*”. Menționează admirația de care se bucura în rândul corpului profesoral și în mediul științific precizând că din „*discuțiile particulare, purtate mai mult pe străzile Bucureștiului*”, profesorul vâlcean „*își exprima insatisfacțiile și se considera mai mult un prizonier al sistemului, înconjurat de o ceată de ignoranți, impostori și vanitoși dar foarte puternici și periculoși*”.

O impresie similară ne împărtășește și academicianul Iulian Văcărel, subliniind că munca de la catedră și cea de cercetare științifică i-au absorbit, vreme îndelungată, întregul timp disponibil, fapt ce i-a permis să se afirme ca profesor cu vocație și cercetător și să publice studii valoroase. „*Ce bine ar fi fost dacă rezultatele muncii sale prodigioase și comportamentul său exemplar nu l-ar fi recomandat pentru înalte responsabilități politice!*”¹⁷.

Cu același respect și admirație vorbesc și alți oameni de știință și cultură care i-au cunoscut activitatea și opera, menționând perseverența și profunzimea implicării sale în marile probleme ale timpului său. „*Peste tot – arată prof. univ. dr. Letiția Zahiu – a lăsat în urma sa lucruri bine făcute, fiind un excelent organizator, spre mulțumirea oamenilor. Își asuma răspunderi pentru toți cei care-i cereau sprijin să promoveze tineri capabili*”¹⁸.

¹⁶ Letiția Zahiu, *In memoriam profesorului universitar Ioan V. Totu*, în Arhiva Forumului Cultural al Râmnicului, dos. 13/2012, f. 22.

¹⁷ Iulian Văcărel, *Profesorul universitar dr. Ioan V. Totu – un OM scris cu majuscule*, în „Studii vâlcene”, serie nouă, nr. IX(XVI), 2015, p. 299.

¹⁸ Letiția Zahiu, *op. cit.*

*Primirea lui Louis Yung,
președintele Adunării Parlamentare a Consiliului European
București, 12 octombrie 1987*

În consens cu cele menționate despre Ioan Totu, profesorul universitar dr. Gheorghe Răboacă consideră că „domnia sa a fost o personalitate complexă, puternică, crescut și educat în spiritul adevărului în general și al adevărului științific, în spirit de responsabilitate și demnitate în tot ceea ce a întreprins. De aceea, nu este de mirare că s-a bucurat de încrederea necesară pentru deținerea unor înalte și importante demnități”. „Oricât de relevante ar fi aceste demnități, spune Gheorghe Răboacă, personalitatea lui Ioan V. Totu poate fi reliefată mai ales prin contribuțiile sale științifice la teoria și practica economiei, polarizate în zona consumului populației, a factorilor de creștere economică și a nivelului de trai”¹⁹.

Este știut că cei mai mulți specialiști din domeniul științelor economice au apreciat „tezele” teoretice inedite ale profesorului Totu, însă,

¹⁹ Gheorghe Răboacă, *Ioan V. Totu, un cercetător activ al situației economice*, în Arhiva Forumului Cultural al Râmnicului, dos. 13/2012, f. 26.

deseori au rămas dezamăgiți de un deznodământ nefericit cu privire la neacceptarea sau respingerea contribuțiilor sale la progresul țării. Acestea erau blocate în „*spațiul practicii economice românești de către cei care se temeau de pierderea puterii*”. Aceste piedici nu l-au descurajat pe Ioan Totu care, a rămas, pe mai departe un cercetător activ pentru susținerea adevărurilor tezelor sale²⁰.

A fost un om al angajamentului total, fără a cere sau aștepta în schimb vreo altă satisfacție, fie ea materială sau de altă natură. Nu a avut nicio avere și nici nu și-a dorit vreuna. S-a mulțumit cu sentimentul datoriei împlinite și cu dragostea pentru țara sa și pentru familia sa. A fost omul supremului sacrificiu.

Referitor la verticalitatea sa morală și la caracterul său integru, profesorul univ. dr. Nicolae Belli, aprecia: „*Ceea ce m-a apropiat de profesorul Totu Ioan a fost, în mod deosebit, noblețea caracterului său, o noblețe nu țipătoare, ci una înțesată de sobrietate. Am suficiente motive să cred cu toată convingerea de care sunt în stare – spune universitarul – că sub aspect caracterial, Ioan Totu a primit de la natură armele inteligenței și înțelepciunii, ale virtuții și demnității. Indiscutabil, profesorul Ioan Totu a fost un om integru și drept, cu vederi clare și o mare suplețe în gândire; om consecvent dar și îngăduitor, respectuos dar și exigent, curajos și săritor la nevoie să-și ajute semenii. Toate acestea erau grefate pe un comportament general de înaltă ținută morală și de autoresponsabilitate. Nu mai vorbesc de latura sa profesională, care îl plasează printre economiștii țării cei mai valoroși și cei mai deschiși față de ideile noi*”²¹.

Cei mai mulți oameni de știință și cultură, care l-au cunoscut pe Ioan Totu, au apreciat și un alt aspect, și anume, că a rămas om de omenie și ulterior, când ajuns în vârful piramidei sociale, acolo unde poziția înaltă ocupată era dotată și cu putere pe măsură. Este indiscutabil că trebuie să fi avut caracter puternic, care l-a ajutat să treacă prin viață, atât cât a trăit, ca un veritabil luptător sincer, crezând în dreptatea cauzei sale.

Din mărturiile celor care l-au cunoscut mai îndeaproape, aflăm că în ultimii șapte ani de activitate a muncit literalmente zi de zi, de luni până duminică, fără zile libere, fără concedii de odihnă, iar atunci când boala l-a întrerupt, pentru o scurtă perioadă de spitalizare, din activitatea sa, nu a

²⁰ Ioan Totu, *Consumul populației în R.S. România*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 167.

²¹ Ioan Belli, *op. cit.*, p. 6.

putut să beneficieze nici măcar de un concediu medical. Din motive de sănătate, a dorit să-și întrerupă activitatea și să se întoarcă la catedră, alături de studenții pe care i-a iubit atât de mult. Nu i s-a permis.

Pe tot parcursul vieții, Ioan Totu s-a dovedit a fi un incoruptibil consecvent și în orice împrejurări, chiar dacă i-au fost ostile, nu și-a permis să abandoneze această trăsătură de caracter, plină de stimă și demnitate. *„Când soțul meu pleca în delegație în străinătate – relatează soția sa, prof.univ. dr. Maria Totu – fiul meu, student la Politehnică, îi cerea să-i cumpere cărți de specialitate, care nu se găseau în România. Avea o listă. I-a adus o singură dată, volumele erau foarte scumpe, iar diurna membrilor delegației nu cred că depășea zece dolari”*²².

Până în decembrie 1989, Ioan Totu a stat într-o casă cu cinci camere, modestă ca spațiu, unde locuiau trei familii; una era mai mare unde stăteau tinerii căsătoriți. În timpul detenției, familia Totu a fost mutată într-un bloc, la etajul VII, fără telefon, fără niciun confort ieșit din comun, cu același mobilier de când s-au căsătorit²³. Chiar imediat după decembrie 1989 a avut oferte, fiind dorit ca finanțist, însă nu-l interesau companiile străine și nici partidele politice de dreapta sau de stânga. Pe Ioan Totu îl interesa numai țara și viitorul ei. Cei care l-au cunoscut au apreciat de asemenea, preocuparea și afectivitatea profundă ce o avea în viața particulară, grija și dragostea cu care Ioan Totu și-a înconjurat în mod constant familia, soția, Magda, și cei doi copii, Tudor și Oana. Profesorul-părinte îmbina în mod fericit afecțiunea paternă cu exigența și răspunderea față de copii, față de familie.

Chiar dacă au fost voci, și încă mai sunt poate, care pun la îndoială personalitatea profesională și științifică a lui Ioan Totu, nu putem trece peste un adevăr incontestabil: Ioan Totu a fost un om corect și exigent cu el și cu semenii săi, deschis pentru dialog, gata oricând să ajute pe cei din jur, a fost un eminent dascăl și cercetător științific, și-a iubit țara și a vorbit cu demnitate despre ea.

„A fost întotdeauna un adevărat OM DE OMENIE”.

²² „Totuși Iubirea” a lui Adrian Păunescu, aprilie 1992, nr. 16(85), p. 7.

²³ Ibidem

*Shimon Perez, ministru al A. E. al Israelului și
Ioan V. Totu, ministru al A. E. al României,
Tel-Aviv, 27 ianuarie 1988*

Mărturii despre „fantezii” și realități

Este cunoscut că, de-a lungul anilor în care România era R. S. România, țara și poporul român au traversat perioade de mare dificultate, generate atât de cauze interne, cât și de cauze externe. Datoria externă devenise o povară insuportabilă, care creștea continuu, urmare a acumulării permanente a dobânzilor uriașe ce fuseseră acceptate la creditele externe contractate. În interior, Nicolae Ceaușescu, marcat atât de prezența nefastă a Elenei Ceaușescu, cât și de boli, promova o politică de voluntarism personal, cu urmări profund negative în economie.

Referindu-se la aceste aspecte, într-un interviu publicat în „România Mare” din 27 septembrie 1991, Ioan Totu explica:

„Nicolae Ceaușescu și-a făcut câteva crezuri: independență, integritate, suveranitate, pe care, într-adevăr le-a slujit. [...] E adevărat că, o bună perioadă de timp, cât a ascultat și de specialiștii „de jos”, lucrurile au mers cât de cât bine, dar atunci când nimeni altcineva nu a mai contat, ci numai gândirea lui, concluziile nu au mai fost corecte. Și nici deciziile. [...] Printre defectele lui Nicolae Ceaușescu era unul foarte mare: fantezia! El își forma în minte o anumită imagine a industriei și agriculturii, stabilea cifre și după aceea îți dădea ca temă să le fundamentezi. Era o luptă acerbă să vii să-i demonstrezi că e imposibil! Ani de zile s-a lucrat cu două planuri economice. Planul pe care-l stabilea Ceaușescu, cu indicatori și cel – cât de cât realist – pe care-l făceau specialiștii. Din acest motiv era nevoit Ceaușescu, ca cel puțin de două ori pe an, să accepte modificări la plan”.

Ioan Totu a condus, în calitate de viceprim-ministru, delegația care a reușit, cu eforturi imense, să scoată România din crahul financiar în care s-ar fi putut afunda la începutul anilor '80. Începând cu 1981, deveniseră scadente sau deveneau scadente pe termen scurt, plățile în contul datoriei externe (totalizând circa 11 miliarde de dolari). Cea mai mare parte a acestei datorii fusese angajată în anii de după cutremurul din 1977, iar dobânzile anuale se cifrau între 500 și 700 milioane de dolari.

Pentru ieșirea din criza financiară amintită, s-a propus soluția reeșalonării datoriei externe, din anii 1982-1983 și angajarea unui volum redus de noi credite externe. Specialiștii români au reușit, în 1985, să obțină această reeșalonare a datoriei externe, scadentă în 1986-1987. Soluția n-a fost acceptată de Ceaușescu. El a optat pentru vechiul slogan – „prin noi înșine”. Aceasta a însemnat, însă, pe plan intern, aplicarea unui program de austeritate draconică, resimțit foarte acut de populația României.

Din memoriile scrise de profesorul Ioan Totu, rezultă că Nicolae Ceaușescu a fost un patriot bine intenționat. Prizonier însă mentalității sale, a nutrit doar vise ce s-au dovedit irealizabile. Și-ar fi dorit, spre exemplu, ca România să se transforme – cât mai repede – într-o putere financiară europeană, de la care să împrumute țările sărace ale lumii. Prin anunțul făcut la plenara C. C. din aprilie 1989, că România deține suficiente date tehnice și resurse materiale pentru a produce bomba atomică, Ceaușescu visa să facă din România o mare putere mondială, care să intre în clubul select al statelor posesoare de arme atomice²⁴. Eforturile sale au fost zădărnice atât de URSS, cât și de Statele Unite în deceniul 1975-1985, România rămânând în prezent un stat care folosește energia atomică numai în scopuri pașnice. Dorința aberantă de a face din România o putere nucleară îi speriasse pe mulți, astfel că Nicolae Ceaușescu își bătuse încă un cui la sicriul său.

Ceaușescu visa la o instituție care să acorde credite externe și care să dea forță statului român, așa cum visa și la transformarea Bucureștilor într-o mare capitală. De aici obstinația cu care a declanșat planurile edilitare de construire a celei mai moderne biblioteci, a casei radio, a lucrărilor de regularizare a cursului Dâmboviței etc. Era, din această cauză, într-o întrecere permanentă cu timpul, și mai mult, cu timpul care îi mai rămăsese de trăit. Epuizat și bolnav (se pare că medicii au reușit să-l resusciteze din moarte clinică, în două ocazii), Nicolae Ceaușescu era depășit de situația în care ajunsese.

În acea perioadă, înaltul profesionalism al multora dintre colaboratorii săi s-a dovedit benefic. Cu un efort extraordinar, având la bază sacrificiul enorm al poporului, România a reușit să-și achite datoria, în pofida tuturor previziunilor sumbre ce veneau din exterior. Și mai mult decât atât, la finele lui 1989, Banca Națională a României dispunea de importante rezerve valutare.

Redăm, în continuare, câteva fragmente din același interviu al lui Ioan Totu, publicat la 27 septembrie 1991, în „România Mare”:

„România era, în 1989, o țară industrial-agrară, cu perspective de a ajunge, în 3 până la 5 ani, în rândul țărilor cu un nivel mediu de dezvoltare. În ultimii ani (1986-1989), ritmul de creștere a producției industriale fusese de 4-5%. Volumul exporturilor anuale era de peste zece miliarde de dolari

²⁴ Vlad Socor, *Ceaușescu pretinde că România ar putea fabrica arme nucleare*, în „Jurnalul național”, supliment, 14 aprilie 2009; Lavinia Betea, *Ceaușescu și epoca sa*, București, 2021, p. 705.

(pe ambele relații Est și Vest), ceea ce asigura resursele pentru importul a peste 90% din necesarul de materii prime și combustibili și un excedent al balanței de încasări și plăți externe de 2,5-3 miliarde dolari anual. În același timp, agricultura asigura aproape întreaga gamă de produse agro-alimentare pentru consumul populației, precum și materiile prime pentru industriile de profil. Este de menționat că, în afară de zahăr, soia și citrice, România nu importa – de multă vreme – alte produse agro-alimentare.

G. Schultz, secretar de Stat al SUA, și Ioan V. Totu, ministru A. E. al României la Sesiunea ONU, septembrie 1986

În anul 1989, numărul populației ocupate fusese de peste 10 milioane de persoane, din care 7,8 milioane de salariați. Anual, creșterea numărului de salariați era de circa 100.000-150.000 de persoane.

În toate celelalte sectoare de activitate economică, construcții, transporturi, turism, comerț etc., se realizau ritmuri anuale de creștere de 2,5-4%. Chiar și numai acești câțiva indicatori sunt suficienți pentru a înțelege că economia românească nu se mai afla în stare de criză.

*Javier Pérez de Cuéllar, secretar general ONU, și
Ioan Totu, ministrul de Externe al României, 1988*

Principalele procese negative care se manifestau în economia românească erau tendința de scădere a eficienței economice și slaba competitivitate a unui număr însemnat de produse industriale, din cauza uzurii fizice și morale a unei părți a fondurilor fixe (circa 1/3 dintre acestea) și din cauza folosirii unor tehnologii învechite în unele sectoare ale industriei. Dar, repet, este vorba de tendința de scădere a eficienței economice și nu de existența unei ineficiențe totale a economiei naționale, așa cum au susținut unele persoane din guvernul actual. Pentru că trebuie să judecăm: dacă întreaga noastră economie națională, toate ramurile ei (industrie, agricultură, construcții, transporturi și celelalte) ar fi fost neeficiente, de unde s-ar fi obținut oare resursele pentru noile investiții anuale, de unde s-ar fi asigurat mijloacele financiare și bănești pentru finanțarea sectoarelor de învățământ, artă, știință, cultură, sănătate, administrație de stat etc.?”.

Tragedia Tranziției

Preocupat de economia țării, de viitorul ei, Ioan Totu s-a angajat în elaborarea unor planuri de dezvoltare și după 1989. Chiar dacă se afla după gratiile temniței, socotea că e de datoria sa de specialist și patriot să atragă atenția noilor autorități, prin memorii sau interviuri acordate publicațiilor românești (le-a refuzat, în schimb, pe cele 18 posturi de radio, televiziune sau publicații din străinătate, care i-au oferit, uneori, sume considerabile pentru a accepta un interviu). Urmărea cu îngrijorare, atât cât îi permiteau informațiile ce pătrundeau în închisoarea Jilava, politica distructivă promovată în acea perioadă de România.

I s-a cerut să participe, cu o versiune proprie, la elaborarea unui proiect de dezvoltare economică. A realizat proiectul, dar acesta a fost ignorat complet de autorități. Ioan Totu aprecia, în acel proiect, că „*în maximum trei ani, cred, am reuși să ne încadrăm în rândul țărilor civilizate în ceea ce privește nivelul de trai. Desigur, nu vom avea consumul pe care îl cunoaștem, cel al țărilor occidentale bogate, dar vom putea satisface, în mod civilizat, nevoile fundamentale de trai ale populației. Am prevăzut limitele de restructurare a economiei, re tehnologizare, descentralizare*”.

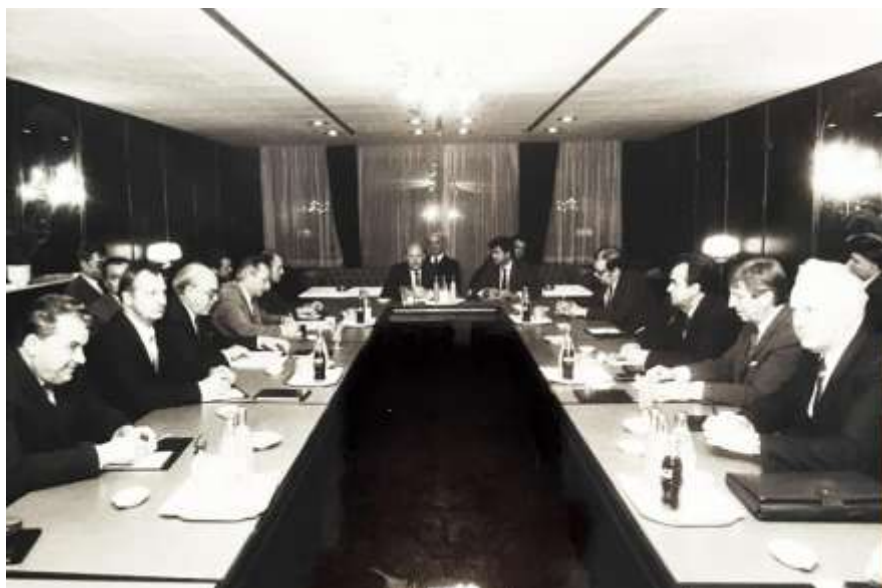
Recunoscut ca un mare specialist, de către profesioniștii care își continuau activitatea în diverse sectoare economice, Ioan Totu a fost menționat într-o ședință a guvernului Roman, solicitându-se să fie lăsat să lucreze la noul Minister al Economiei, pe post de consilier. Propunerea a fost respinsă, însă, de ministrul reformei din acea vreme, Adrian Severin.

Tot în interviul acordat din închisoarea Jilava, în septembrie 1991, Ioan Totu aprecia că așa-zisa „reformă” se face „după ureche”: „... *liberalizare, economie de piață. Ei bine, economia de piață e și ea de mai multe feluri. Există modelul japonez, cel francez, cel englez, cel german sau american, fiecare cu particularitățile sale, fiecare cu avantajele și dezavantajele sale. Numai cunoscând foarte bine economia românească, poți adapta ceea ce este bun în fiecare din aceste modele, pentru a fundamenta un proces de trecere de maximă eficiență. Or, la noi, s-a procedat cu toptanul: câteva măsuri populiste, în preajma alegerilor și apoi dezinteres flagrant, ce a dus la haos*”.

În memoriul pe care l-a adresat guvernului Petre Roman, în care analiza viitorul economiei românești și implicit al țării, Ioan Totu atrăgea atenția: „*Declarând ca obiectiv principal distrugerea structurilor comuniste, la umbra lozincii «lupta împotriva comunismului», slogan, de altfel, cu totul fals, pentru că în România nu numai că n-a fost comunism,*

dar nici socialismul n-a fost înfăptuit în practică, s-a ajuns la criza economică de producție (de după 1989 – n.n.), concretizată prin nefolosirea capacităților de producție existente, prin dereglarea fluxurilor producției materiale, prin scăderea bruscă, neconținută și necontrolată a producției industriale și a volumului celorlalte activități economico-sociale.

Nu s-a ținut seamă de faptul că producția materială, indiferent de orânduirea socială, se desfășoară neîntrerupt, numai în condițiile unor

*Ședința miniștrilor afacerilor externe (cerc restrâns)
(în primul rând, Ioan V. Totu – stânga, și dreapta – ministrul de externe al
Uniunii Sovietice, Eduard Șevardnadze, 27 octombrie 1988*

corelații și legi obiective, cum sunt: creșterea productivității muncii trebuie să se facă într-un ritm mai mare decât ritmul creșterii veniturilor, acumularea (investițiile noi) reprezintă sursa permanentă a reproducției lărgite, repartizarea venitului trebuie să se facă în funcție de rezultatele obținute etc.

În loc să se pună în prim plan folosirea integrală a capacităților de producție și a forței de muncă existente, s-a pornit de la o așa-zisă «necesitate» a existenței șomajului, ca rezultat al nefolosirii «programate»

a capacităților de producție! Nici cele mai bogate țări din lume nu-și permit să adopte o asemenea politică oficială.

Nu s-a ținut seama că sistemul economic, în structura sa, are cel puțin două componente esențiale: subsistemul producției materiale și

Roland Dumas – ministrul de Externe al Franței și Ioan Totu – ministrul de Externe al României, 10 ianuarie 1989

respectiv subsistemul organizării și conducerii economice. Între cele două subsisteme există o strânsă interdependență, dar fiecare are funcții distincte. De aceea, nici restructurarea sistemului economic nu se poate trata și efectua global.

Pentru țara noastră, normal ar fi fost ca, după evenimentele din decembrie 1989 – menționează profesorul Ioan Totu – să se fi asigurat continuitatea neîntreruptă a producției materiale, cel puțin la parametrii anilor precedenți și – în paralel – să se treacă la instituirea unui nou sistem de organizare și conducere a economiei.

În al treilea rând, și ceea ce consider deosebit de grav, este declararea trecerii la economia de piață (se ocolește termenul

«capitalism») fără a se respecta procesele obiective ale reproducției. Adică, după cum se cunoaște, reproducția (reluarea neîntreruptă a producției) este rezultatul unor interdependențe organice dintre producție, distribuție, schimb și consum.

În condițiile unei economii de piață, schimbul de mărfuri depinde direct de cele două faze precedente acestuia. Nu se poate face economie de piață fără producție de piață și fără repartizarea veniturilor – în funcție de proprietate, capital și muncă. Or, în România anilor 1990-1991 s-a declarat trecerea la economia de piață, în situația în care nu existau mai mulți producători pentru același produs. Cum se poate trece la liberalizarea prețurilor, când nu este îndeplinită, cel puțin, condiția minimă și anume ca oferta să fie egală cu cererea de produse?

După cum se știe, există țări în care procesul de liberalizare a prețurilor a durat 3-4 decenii și el s-a încheiat treptat, numai atunci când oferta a depășit cererea de mărfuri (pe sortimente, calitate etc.). Or, la noi, nu numai că oferta nu este egală cu cererea de mărfuri, dar prima a cunoscut o scădere continuă. Iată de ce s-a ajuns ca una din trăsăturile esențiale ale economiei de piață – liberalizarea prețurilor – să se transforme într-o creștere extrem de mare a prețurilor.

Dacă se continuă aplicarea programului actual de reformare economică, vor avea loc următoarele procese principale:

- a) Creșterea rapidă a inflației și a șomajului;
- b) Scăderea prețului patrimoniului național productiv, datorită devalorizării leului și deci, lărgirea posibilităților de cumpărare a principalelor unități economice românești de către capitalul internațional, la prețuri derizorii;
- c) Scăderea prețului – exprimat în dolari – al forței de muncă și, ca urmare, creșterea profitului capitalului internațional angajat în România, prin exploatarea resurselor de forță de muncă calificată;
- d) Creșterea datoriei externe a țării;
- e) Polarizarea societății în săraci – al căror număr va crește neconținut – și bogați, subordonați intereselor capitalului străin.

Toate acestea marchează traiectoriile transformării României într-o semicolonie a țărilor capitaliste dezvoltate. Cele de mai sus, coroborate și cu posibilitatea utilizării României ca avanpost militar al Occidentului, vor situa țara noastră, în Europa, pe o poziție similară cu cea a Filipinelor, în zona Pacificului, sau cea a Greciei, în zona Mediteranei, evident, cu deosebiri în ceea ce privește nivelul economic, raportat la cel al acestor

țări: mai mare față de Filipine și mai mic față de cel al Greciei.[...] Deși mai dezvoltată decât unele țări din Asia și Africa, România se va transforma într-o sursă principală de creștere a profitului capitalului transnațional [...].

Consider că, aprecierea făcută asupra situației economice a României anului 1989 ca fiind dezastruoasă sau ideea că se găsea într-o criză economică profundă, nu corespund realității. Nu numai înainte de evenimentele din 1989, dar și după aceea, mulți specialiști în domeniul economic, din diferite țări, au apreciat în mod realist potențialul economic și uman din țara noastră.

Totodată, oricine consultă Anuarul Statistic publicat în 1990 (cu rectificările făcute de oficialitățile actuale), constată progresele obținute de poporul nostru, în toate domeniile vieții economico-sociale, de-a lungul întregii perioade ce a urmat celui de-Al Doilea Război Mondial.

Să nu se uite faptul că, la sfârșitul anului 1989, România era singura țară dintre fostele state socialiste și unul dintre puținele state din lume, care nu avea datorii externe, în bănci avea depozite proprii de 1,7 miliarde de dolari și peste 600 milioane ruble, că existau creanțe de circa 2,5 miliarde de dolari, că întreprinderile românești erau angajate și executau, în diferite țări, lucrări în valoare de peste 1,5 miliarde dolari, că în silozuri existau circa 9 milioane tone de grâu.

Toate acestea au fost rezultatul muncii unor generații și a nega realizările acestora este o jignire la adresa poporului român. În același timp, a nega realizări în mod oficial înseamnă a așeza România într-o poziție de dependență față de diverși factori economici externi, într-o poziție de așteptare a binelui din partea străinilor, ceea ce, pentru țara noastră nu s-a întâmplat niciodată”.

O sentință la ani grei de temniță

Din succinta dar elocventa analiză a stării economiei românești, rezultă curajul și revolta ce o simțea profesorul vâlcean la gândul că țara se îndrepta într-o direcție greșită, de a deveni curând o „semicolonie”, iar după opinia sa, negarea rodului muncii unor generații din trecut „este o jignire la adresa poporului român”.

Poate că tocmai insistența cu care a susținut aceste idei, bazându-se pe cunoașterea profundă a valorilor economiei românești, a determinat condamnarea sa la ani grei de temniță, urmare a unui simulacru de proces, în care acuzațiile nu au putut fi probate, iar profesorului Ioan Totu și tuturor celor din boxă nu li s-a dat dreptul să se apere. Poate că o asemenea

atitudine intransigentă i-a provocat moartea. Arestat în ianuarie 1990, închis – fără a exista un mandat (acesta a fost transmis abia în martie) – la o adresă ținută secretă, izolat total (familia n-a știut nimic despre soarta lui timp de trei luni), Ioan V. Totu, alături de ceilalți membri ai C.P.Ex., a fost târât într-un proces regizat, cu caracter eminamente politic, așa cum recunoștea, ulterior, chiar procurorul Gh. Robu. Rechizitoriul, întocmit împotriva celor arestați, le-a fost înmănat cinci luni mai târziu, în mai 1990.

În perioada detenției, Ioan Totu a dormit îmbrăcat, pe un pat metalic, fără saltea, fără nimic altceva, iar ore întregi și mai ales noaptea, fără să scoată un cuvânt, căutând să vadă luminile orașului, întrebându-se continuu „de ce se află acolo?”

În închisoare a trecut prin clipe grele, cu speranță și hotărâre. Poetul Adrian Păunescu a surprins, în mod genial, în poemul *În noaptea de revelion*, Ioan Totu stătea rezemat de zăbrele, tumultul suferinței sale:

„Cel mai greu străbat oamenii în pușcării sărbătorile.

Cele mari. Mi-a povestit Ștefan Andrei, cu lacrimi în ochi,

În felul lui repezit și genial.

Că a stat o vreme

Cu Ioan Totu în aceeași celulă și

Că în noaptea de revelion,

Acesta s-ar fi rezemat cu fruntea

De zăbrele și-ar fi căutat, în depărtare, o lumină,

În orașul în care cu toții ne

Străduiam să ne bucurăm, uitând

De toate necazurile. Multă vreme a căutat

Ioan Totu, în depărtarea orașului la care

N-avea acces, o lumină, așa mi-a spus

Ștefan Andrei: Căuta o lumină

Ca să poată crede că în afară de noi,

Cei întemnițați, ceilalți oameni se bucurau

În interiorul lumii aceleia.

Cu fruntea rezemată de zăbrele,

Încercând să găsească o lumină justificatoare,

Astfel mi l-a descris pe Ioan Totu

Ștefan Andrei [...]

(Adrian Păunescu, în „Totuși iubirea”, aprilie 1992)

*Ioan V. Totu la Conferința de Pace de la Paris,
privitoare la interzicerea armelor chimice, 7-11 ianuarie 1989*

A urmat o sarabandă hilară de procese, sub acuzații absurde, lipsite de temei, care se modificau de la o lună la alta. Membrii C. P. Ex. deveneau prizonierii noii puteri care, cu încălcarea flagrantă a legilor, a celor mai elementare drepturi ale omului, înăbușea definitiv speranța de dreptate și ideea de justiție independentă, care să se supună doar principiilor de drept. În același timp, familiile membrilor C.P.Ex. trăiau sub teroarea descinderilor și a reacției străzii.

Încălcarea normelor elementare de drept a stat permanent la baza acțiunii juridice declanșate împotriva lui Ioan Totu, precum și împotriva celorlalți membri ai C.P.Ex. Și nu era de mirare, având în vedere că, în prealabil, se consumase înscenarea juridică terminată cu asasinarea cuplului Ceaușescu, crimă ce va marca pe vecie istoria românească. Asasinatul decis, cu cinism, înainte de proces, se dorise a fi mascat prin sentința judecătorească. Fostul dictator Nicolae Ceaușescu a fost executat de un Tribunal nelegal, stabilit ad-hoc din persoane în mare parte neavizate în domeniul justiției și cu nerespectarea totală a procedurilor de judecată legală, inclusiv asupra modului de executare a sentinței... Avea foarte multe

păcate pentru care putea plăti, dar a fost executat pentru fapte imaginare, manipulate și care nici azi nu pot fi demonstrate ca reale.

Referindu-se la procesul intentat membrilor C.P.Ex., cunoscutul analist politic Ion Cristoiu, participant zilnic la ședințele acestuia, nota cu tristețe și dezgust în publicația „Expres Magazin” din 13-19 noiembrie 1991: *„Ne aflăm în fața unui nou examen pierdut de democrația noastră, care se vrea întemeiată pe respectarea riguroasă a legii. Pot fi aduse, în sprijinul acestei afirmații, numeroase argumente. Mă voi opri asupra unuia: bizarele schimbări de acuzații de-a lungul timpului. Inițial, inculpații au fost trimiși în instanță pentru infracțiunea de complicitate la genocid.[...] Treptat, treptat, însă, opinia publică, atât internă cât și internațională, s-a convins că genocidul lui Ceaușescu este o splendidă fantasmagorie juridică. [...] Procuratura a schimbat acuzația. Inculpaților li s-au atribuit infracțiunile de favorizare a infractorului și nerespectarea regimului armelor și munițiilor. Este limpede din această bălbâială a procurorului că, pe parcursul procesului s-a căutat acuzația care să justifice privarea de libertate a foștilor membri C.P.Ex. Arestarea acestora din urmă a avut loc în ianuarie 1990, când opinia publică, internă și internațională, acuza puterea instalată în decembrie 1989 de atitudine neocomunistă. Pentru a scăpa de această acuzație, noul regim s-a grăbit să-i aresteze pe toți cei care participaseră la faimoasele ședințe C.P.Ex. din 17 și 22 decembrie. Din acest moment, Procuratura a început să caute acuzații care să justifice gestul. Că e vorba de așa ceva, o demonstrează acuzația de favorizare a fugii infractorului. Potrivit ei, unii membri C.P.Ex. ar fi favorizat, în dimineața zilei de 22 decembrie, fuga lui Nicolae Ceaușescu. În viziunea Procuraturii Militare, aceștia ar fi trebuit să nu-l lase pe Ceaușescu să plece cu elicopterul. Toată lumea știe, însă, că soții Ceaușescu au fost conduși la elicopter de către dl. general Victor Stănculescu. Dacă este vorba de o favorizare a fugii infractorului, atunci fostul ministru al apărării trebuie să devină principalul acuzat. Dl. V. Stănculescu aparține, însă, învingătorilor. Foștii membri C.P.Ex. aparțin celor învinși. Orice justiție democratică nu face diferența între învinși și învingători. [...] Nu însă și în România de azi. [...]*

Iată însă că Procuratura contestă sentința absurdă dată în 21.03.1991. Motivul? A ajuns la concluzia că infracțiunea comisă de foștii membri C.P.Ex. nu e nici complicitate la genocid, nici favorizarea fugii infractorului, nici nerespectarea regimului armelor și munițiilor, ci

instigare la omor deosebit de grav. Stranie această ordine de drept, în care aceleași fapte primesc, de-a lungul timpului, în funcție de conjunctură, interpretări juridice diferite. Caracterul absurd al procesului se regăsește din plin, în această acuzație. În primul rând fiindcă asistăm la o inadmisibilă joacă de-a încadrarea. Altfel spus, să-i țină cât mai mult în pușcărie, dar mai ales în incertitudine, pe foștii membri C.P.Ex. Nu de altceva dar, eliberați de povara sentinței, unii dintre ei ar putea înființa un partid de stânga și tocmai de acest lucru se temea Frontul Salvării Naționale. În al doilea rând, noua încadrare e total aiuritoare.

Conferința pentru Securitate și Cooperare CSCE, Viena, 1989

Foștii membri C.P.Ex. sunt acuzați că l-au instigat pe Ceaușescu în comiterea infracțiunii de omor deosebit de grav. Dar Ceaușescu n-a fost condamnat pentru omor deosebit de grav, ci pentru genocid. [...] Iată-i așadar, pe membri C.P.Ex., acuzați de a fi instigat pe Ceaușescu la o infracțiune pe care acesta n-a comis-o.

Piesa de rezistență a Procuraturii e stenograma ședinței C.P.Ex. din 17 decembrie 1989. [...] Ea n-a fost realizată în timpul ședinței, ci mult mai

târziu. Stenografa a fost chemată la Procuratură și pusă să reconstituie ședința din memorie. Cine garantează că memoria stenografei a fost fidelă? Cine garantează că, în ianuarie 1990, ea n-a fost influențată de atmosfera net defavorabilă foștilor demnitari ai lui Ceaușescu? Cine garantează că n-a existat din partea Procuraturii o presiune pentru ca această stenogramă să arate într-un anumit fel? Apoi, chiar dacă, admitând că n-a avut loc nicio distorsiune, se poate întemeia o acuzație atât de gravă pe această stenogramă? [...]

S-a invocat și se invocă împotriva foștilor membri ai C.P.Ex. faptul că ei au avut un cuvânt hotărâtor în decizia de reprimare a manifestațiilor de la Timișoara și de la București. Argumentul adus în acest sens este prevederea constituțională potrivit căreia P.C.R. avea rol conducător în statul lui Ceaușescu. Într-adevăr, Constituția din regimul anterior prevedea acest lucru. Numai că, în cazul concret al celor două ședințe ale C.P.Ex., acest lucru nu poate fi invocat. În primul rând, pentru că la amândouă ședințele nu s-a luat nicio hotărâre. Participanților nu li s-a supus la vot nicio decizie. În acest caz nu se poate stabili, cu precizie, cine a fost pentru, cine a fost împotriva. [...] Apoi, chiar dacă s-ar fi luat o hotărâre, aceasta a fost a organului conducător al partidului și nu a organismului conducător al statului. Regimul Ceaușescu făcea diferența între partid și stat. Rolul conducător al partidului era asigurat nu prin valabilitatea hotărârilor C.P.Ex. pentru organele puterii, ci prin emiterea unor decizii ale președintelui republicii sau ale Comitetului Central. Instituțiile care au participat la reprimarea demonstrațiilor – armata și miliția – nu discutau cu C.P.Ex. Ele se supuneau numai hotărârii președintelui. În consecință, pentru a deveni efectivă, hotărârea C.P.Ex. – dacă ar fi existat așa ceva – ar fi trebuit să fie urmată de un decret al Consiliului de Stat. Acest lucru nu s-a întâmplat în decembrie 1989. Nicolae Ceaușescu a dat ordin de reprimare, nu în calitate de secretar general al partidului, pentru că nu avea acest drept, ci în calitate de președinte al țării și de comandant suprem. În postul lui pe linie de stat, el nu putea fi influențat, în niciun fel, de către C.P.Ex. [...]

Justiția se pronunță însă numai pe baza probelor existente. Or, din acest punct de vedere, **procesul membrilor C.P.Ex., ca și toate procesele celor implicați în evenimentele din decembrie 1989, sunt niște simple cacialmale juridice.** Și prin aceste grave încălcări ale ordinii de drept, asistăm cu toții pasiv, fără să ne temem că într-o zi am putea fi și noi subiectul unor parodii juridice”.

Aprecieri și consemnări critice

În timp ce Ioan Totu primea cea mai grea sentință, oameni cu responsabilități în diverse sectoare economice sau științifice apreciau că prezența lui ar fi fost absolut necesară alături de ei, pentru găsirea soluțiilor privind bunul mers al economiei românești, aflată, atunci, în cădere liberă.

O delegație a Institutului Central de Cercetări Economice, unde Ioan V. Totu fusese director general, s-a adresat – în numele câtorva sute de specialiști din economie, care își puseseră semnătura pe un apel de eliberare – lui Ion Iliescu, șeful statului din acea perioadă. Fără succes însă.

De același refuz s-au lovit și alte intervenții similare, fie că au venit din țară sau din străinătate. Printre cei care au intervenit în favoarea eliberării lui Ioan Totu s-au aflat: Deng Xiaoping, Eduard Shevarnadze, H. D. Genscher, prințul Norodom Shianouk, membri ai familiei imperiale japoneze, oameni politici italieni, personalități marcante din cadrul F.M.I. și Băncii Mondiale etc.

În urma recursului împotriva absurdei sentințe din septembrie 1991, Înalta Curte de Justiție Militară, constituită mai ales din tineri profesioniști, care au știut să-și respecte profesia și demnitatea, a pronunțat achitarea lui Ioan Totu și a celorlalți foști membri ai C.P.Ex²⁵.

Din nefericire, interesele politice ale puterii instalate după decembrie 1989, au influențat, din nou, desfășurarea evenimentelor. Fără să caseze sentința de achitare, pronunțată anterior, fără a retrimite dosarul spre rejudecare instanței de fond, acțiunea juridică a fost redeschisă în baza recursului extraordinar declarat de procurorul general. Se încălcau în acest fel toate normele juridice. În plus, refuzându-le până și elementarul drept la apărare, un nou complet de judecată a pronunțat, sub presiunea politică, cele mai grele condamnări.

N-a contat faptul că s-au călcat în picioare toate principiile de drept, n-a contat faptul că interesele țării, ale societății românești erau altele. Au contat doar interesele noilor stăpâni și îmbogății ai României, care prosperaseră pe fondul haosului general. N-a contat nici măcar poziția opiniei publice, ce-i drept, prea firavă, în stoparea drumului spre noi acte care transformau justiția românească într-o servitoare a puterii.

Trebuie amintit, totuși, faptul că au fost mulți cei care au denunțat derapajul de la adevăr și de la normele de drept. Ziarul „România Liberă”,

²⁵ Gheorghe Dumitrașcu, *Oameni și fapte din istorie*, Edit. Fântâna lui Manole și Edit. Intol Press, Râmnicu-Vâlcea. 2024, p. 366.

sub semnătura lui Florin Gabriel Florescu, nota în numărul său din 23 aprilie 1992, sub titlul *Justiția română înlătură adevărul*:

„În urmă cu câteva luni, foști membri ai C.P.Ex. erau achitați și puși în libertate. [...] A urmat recursul extraordinar și, pentru aceleași fapte și împrejurări, nevinovații de ieri au fost condamnați – culmea – de către aceeași instanță supremă a țării – la ani grei de închisoare.

Prima oară fuseseră judecați, condamnați și achitați, pentru comiterea sau necomiterea infracțiunii de genocid. Acum, pentru tentativă sau complicitate la omor deosebit de grav.

Stai și te întrebi: când a avut justiția dreptate? Atunci sau acum? Sunt întrebări obligatorii. Le pun și mi le pun, nu pentru a deplânge soarta celor în cauză, ci pur și simplu pentru a încerca să deducem cauzele atât de stupefiantei răsturnări de optică. Sau dacă vreți, îngrozit de ușurința cu care poate fi dată o sentință [...]. Dreptatea este distribuită în funcție de interesele politice [...] Vinovații sunt nevinovați, din nou vinovați, în funcție de interesele celor care dețin azi puterea. În fapt, totul este o penibilă înscenare, ultimul ei act având iz electoral”.

În aceeași perioadă, postul B.B.C. – prin corespondentul său la București, Adrian Forman – aprecia după cum urmează procesul C.P.Ex.: *„Sentimentul este că au fost aleși unii care să fie țapi ispășitori. În multe cazuri, au fost acuzații de fapte care nu sunt prea ușor de dovedit, cum sunt cea de genocid, de crimă deosebit de gravă. Când nu se pot aduce dovezi concrete în sprijinul acuzațiilor, există cazuri în care se încalcă legile adoptate cu puțin timp în urmă, ceea ce face ca lumea să creadă că, în unele aspecte, totul este aranjat. Oamenii vor, cu adevărat, să vadă aici acuzații concrete, dovezi concrete și sentințe concrete”* („Libertatea”, 24 aprilie 1992).

Ioan Totu nu a mai apucat să facă cei 15 ani și șase luni de condamnare. A primit cea mai grea sentință în proces, pentru atitudinea dârză și demnă, de respingere a oricărui compromis. Murea în 22 aprilie 1992, în condiții care n-au fost încă elucidate în totalitate.

„Ceea ce s-a întâmplat a fost o tragedie, pe care nu mi-o explic nici astăzi – mărturisise soția sa, Maria Totu, precizând că el era un om foarte tare – nu pot să cred că el s-a sinucis. Nu era omul care să facă așa ceva. Mi-a povestit, la un moment dat, într-una din perioadele în care a fost liber, că a fost la un pas să dea o mașină peste el pe trecerea de pietoni de la Dorobanți. Fiind de natură athletică, s-a ferit. Atunci mi-a spus «Magda, ai grijă de copii, ai grijă de copii». A dispărut exact când a fost scos afară

(din închisoare n. n.) și s-a apucat să scrie ce reprezenta economia românească de atunci, ce bani are România, ce state sunt datorare la România”²⁶. Într-un interviu, apărut în „Totuși iubirea” din 30 aprilie-7 mai 1992, doamna Maria Totu, referitor la proces, arăta că la condamnarea soțului său „nu există nicio probă”, dovadă și faptul că cei „o sută cincizeci de martori ai acuzării n-au putut să aducă probe și s-au transformat în martori ai apărării. Ei (inculpații) n-au avut dreptul la martori ai apărării, n-au avut martori. Nu există în lume un asemenea proces. A fost o farsă cumplită, care va marca țara aceasta decenii de-aici încolo. Nu-i vorba de ei, ca persoane, e vorba de noi ca popor”.

Scriitorul Dumitru Popescu, referitor la tragicul eveniment, considera că „sinuciderea sfâșietoare, dar glorioasă – aș îndrăzni să spun, a lui Toan Totu demonstrează că a fost condamnat pe nedrept, în pofida tuturor dovezilor indubitabile, palpabile și de o evidentă nevinovăție”.

Adrian Păunescu îl elogia în „Totuși iubirea”, 23-30 aprilie 1992, în articolul *De la farsa judiciară la crima politică*: „Acest om luminat și voinic trebuie să fi suferit în copilărie, ca orfan ce a fost, de toate privațiunile, inclusiv din cauza îmbrăcăminții și încălțămintei, care îi erau desigur, ca a tuturor copiilor de la țară, totdeauna, ori prea mici, ori prea mari. Cum a răzbit el în viață și în câte seri ale vieții lui nu s-a bucurat el de nimic din cele omenești, ca să se poată consolida spiritual, ca să învețe și ca să se ridice deasupra sărăciei la care fusese condamnat de o soartă cumplită. De câte ori l-au așteptat ai lui acasă și el era ocupat cu înfrângerea zădărniceii, într-un sistem croit greșit, căruia el și alți câțiva, pe unde apucau să muncească, i-au suplinat eroarea de proiectare printr-o soluție practică, în lumea supraviețuirii [...]”

„Cameleonii au și ei o vreme a lor. Cameleonii prosperă în vremuri tulburi, atunci când nu se știe de unde bate vântul. Oamenii de caracter, în schimb, suferă și uneori nu reușesc să supraviețuiască. Profesorul Ioan Totu a fost un astfel de om. El a murit de prea mult caracter [...] Probleme a avut totdeauna, nu s-a astâmpărat, nu a părăsit câmpul de bătaie, nu s-a lăsat în voia niciunui conformism și nu a acceptat nicio schimbare de culoare [...] Profesorul Ioan Totu și-a folosit ființa pământeană pentru a da de veste că mai sunt și oameni morali, nu numai cameleoni [...] Moartea lui trebuie neapărat considerată un protest împotriva nedreptății,

²⁶ „Totuși Iubirea” a lui Adrian Păunescu, 30 aprilie-7 mai 1992, nr. 16(85), p. 7.

politicianismului și cameleonismului”. (Adrian Păunescu, *Cameleonii declanșează războiul civil*, în rev. „Totuși iubirea”, 30 aprilie-7 mai 1992).

În „Socialistul” din 5 mai 1992, Eugen Florescu scria: *Și te-au omorât, Ioan Totu: „Auzisem că ai realizat un prim proiect de reformă economică în România post-Ceaușescu și așa te știam, calm, echilibrat, apărător al adevărului și slujitor al acestui popor, sunt sigur că nu puteai gândi decât în sensul progresului și binelui național. De altfel, cele câteva idei pe care mi le-ai schițat arătau perfect acest lucru, mirându-mă, eu și prietenii care erau de față la discuție, că deși proiectul respectiv fusese făcut la cerere, în ianuarie 1990, el n-a fost niciodată, nimănui folositor [...]. Cum să-ți permiți dumneata să dai sugestii pentru progresul României? Cui? – unora care se vânduseră de mult dușmanilor ei, spre a-i prădai toate valorile? Iată de ce te-au omorât, Ioan Totu”.*

Cu profundă indignare scria și Ilie Neacșu în „Europa” din 29 aprilie – 4 mai 1992, despre dispariția misterioasă dintre pământeni a lui Ioan Totu, în articolul „A dispărut un mare economist, un mare om, dar înainte de toate un Mare Român...” „*Profesorul Ioan Totu a renunțat să trăiască într-o lume în care justiția tronează mai abitir decât în vremea fanarioților... Da, Ioan Totu trebuia condamnat. Chiar pe viață. Condamnat să ocupe unul din fotoliile ministeriale pentru a ajuta – cu experiența și cu inteligența sa – la redresarea economică a țării. Cui folosește închiderea unor oameni cu experiență în conducerea economică și politică a unui stat, cu relații foarte strânse cu lumea occidentală și orientală? De ce nu au fost judecați pentru ceea ce au făcut cu adevărat? De ce li se impută fapte imaginare care-i umilesc până și pe dușmanii lor?... Ioan Totu trebuia să trăiască și să muncească pentru Neamul său pe care l-a iubit enorm*”.

„*Gânduri amare*” scria și tovarășul lui de suferință, Ștefan Andrei, în „Vremea” din 28 aprilie 1992: „*Partir c’est mourir un peu* (a pleca înseamnă a muri puțin), încercam să mă consolez și îi spuneam tovarășului meu de celulă (cred că mi se va permite și nu va deranja pe nimeni că folosesc în aceste raporturi cuvântul «tovarăș») *din arestul Rahova, Ioan Totu: „Dragă Ioane, «Mourir c’est partir un peu» (a muri înseamnă a pleca puțin). Și ce păcat că murind, a plecat nu pentru puțin, ci pentru totdeauna, un asemenea patriot, capabil și util țării, care a fost Ioan Totu, care prin experiența și capacitatea sa ar fi putut contribui ca încheierea perioadei de tranziție să nu fie un fel de fata morgana: când crezi că te apropii, vezi că te depărtezi*”.

Un monument modest în comuna natală, Valea Mare, Otetelișu-Vâlcea, în amintirea lui Ioan V. Totu

Nu și-a uitat obârșia de vâlcean

Fiind fiu al Vâlcii, Ioan V. Totu nu a uitat niciodată de oamenii locului și de frumusețile zonei, precum și de unele greutăți și neazuri pe care le întâmpinau oamenii locului. Privite în ansamblu, legăturile sale cu Vâlcea au fost multiple și de substanță. A ajutat pe oamenii care îi solicitau sprijinul, a coordonat mai multe activități de cercetare economică și sociologică la nivel de județ, a participat la numeroase acțiuni culturale și

științifice cu specialiști și studenți vâlceni. A avut o contribuție importantă la înființarea Laboratorului de cercetare și documentare științifică al județului Vâlcea²⁷, înființat la 19 aprilie 1972 la Râmnicu-Vâlcea, la activitățile căruia a fost prezent deseori, implicând instituții de cercetare și personalități valoroase din centrele universitare ale țării. Profesorul universitar Ioan Totu a îndrumat și coordonat numeroase lucrări de licență și doctorat ale viitorilor cercetători vâlceni în domeniul științelor economiei, filosofiei, sociologiei etc.

De asemenea, și-a adus o contribuție însemnată la proiectarea și elaborarea programelor și planurilor de dezvoltare economico-socială și culturală a județului Vâlcea, sprijinind substanțial administrația locală în realizarea principalelor obiective. Interesantele sale intervenții publice, tratând problemele economice ale țării, cât și problemele spinoase din relațiile internaționale, erau apreciate și savurate de asistența vâlceană, datorită ideilor sale curajoase, neconformiste. Dovadă că, în primăvara anului 1983, pe când Ioan Totu îndeplinea funcția de viceprim-ministru, în urma unei vizite de lucru în județ, a ținut o expunere în sala Sindicatelor din Râmnicu-Vâlcea, cu participare pe bază de invitații (directori de mari întreprinderi, instituții, economiști, oameni de cultură, primari de orașe și comune, profesori. Până la ținerea conferinței, conducerea județului și organele de ordine de atunci au fost surprinse de mulțimea de oameni adunată în fața clădirii Sindicatelor, care veniseră de bună voie. Pentru că oamenii erau pașnici, doritori numai să-și audă vâlceanul vorbind, prim secretarul Teodor Coman, pentru a da curs dorinței celor prezenți, dar și

²⁷ Înființarea, la 19 aprilie 1972, a **Laboratorului de cercetare și documentare științifică al județului Vâlcea** a fost prima încercare din perioada totalitaristă de a reuni într-un nucleu oamenii de cultură, știință și artă din județ, inițiativă aparținând profesorului Gheorghe Dumitrașcu, având aportul ing. Constantin Aurel Zorlescu, prof. Gheorghe Deaconu, prof. Ioan St. Lazăr, ing. Nicolae Ionescu, ec. Constantin Matei, prof. Doru Moțoc, prof. Costea Marinoiu, prof. Petre Purcărescu, prof. Marcel Constantin, dr. Dragoș Serafim, dr. Titus Ceapă, jurist Vasile Palera, prof. dr. Gh. Simeanu, dr. Octavian Udriște, procuror Titus Morega, prof. Gheorghe Bratu, istoric Horia Nestorescu-Bălcești, publicist Gh. Cârstea, prof. univ. dr. Titu Georgescu, prof. Corneliu Tamaș, prof. Ion Țuca, prof. Vasile Roman, prof. Gheorghe Pavel, prof. Emil Istocescu. **Laboratorul** își desfășura activitatea pe 12 secțiuni: științe economice, istorie, filosofie, sociologie, artă, literatură și folclor, știința conducerii, educație și învățământ, tineret, științe juridice, sănătate, jurnalistică, politică externă, implicând 120 de persoane.

pentru a potoli orice neprevăzut, a dat ordin să se instaleze difuzoare și afară, pentru a fi audiat de mulțimea nechemată. În final, a fost o audiere plăcută pentru întreaga mulțime, în liniște, care apoi a stimulat la multe comentarii pozitive la adresa vorbitorului.

Despre deschiderea și dialogul profesorului cu generațiile de studenți, abordate într-o nouă dar prudentă orientare, se pot aduce multe mărturii din partea celor care l-au cunoscut. Fiindu-i student la Facultatea de Istorie din cadrul Universității din București, am participat la prelegerile sale de economie politică din anul I universitar (1959-1960), în amfiteatrul „Vasile Pârvan”. De la început am fost nedumerit că, alături de noi „bobocii”, participau voluntar și studenți din anii mai mari, iar o parte dintre ei veneau de alte facultăți din cadrul Universității. De ce? Pentru că atunci erau vremuri de început, când se cristaliza cu timiditate o deschidere prudentă către cunoașterea mai apropiată de realitățile în care trăiam, de realitățile istoriei noastre și a marilor personalități percepute de noi studenții, din audierea unor cursuri „subtile”, ținute de o parte dintre profesorii noștri.

Adevărul era că, despre profesorul Ioan Totu, circulară, și în anii anteriori, mai multe zvonuri difuzate de colegii noștri mai mari, din care rezulta că predă un curs de mare calitate, cu un conținut informațional curajos pentru acele vremuri. Era incredibil modul în care dascălul nostru reușea să ne capteze atenția asupra unei discipline greoaie și rigide. Stilul sobru, logica perfectă, înlănțuirea evidentă a cauzelor economice și a efectelor lor, cunoașterea detaliată a perioadei istorice în care evolua societatea, combinate cu o voce caldă, plină de patriotism în cel mai curat sens al cuvântului, care ne transmitea că este alături de noi și că nu recita cu plictis un text convențional. Era punctual la ținerea cursurilor, atât la intrarea în amfiteatru, cât și la finalul prelegerilor. Avea o ținută elegantă, cu o îmbrăcăminte de costuri „obișnuite”, cu o înfățișare impunătoare de „maestru cavalier”, cum îi spuneam noi, studenții. Era ascultat cu plăcere deoarece mesajele transmise erau clare și convingătoare. Foarte interesante erau și informațiile referitoare la activitatea unor personalități economice „burgheze”, care, în contrast cu poziția oficială a Puterii, păreau că au înfăptuit și lucruri bune pentru țară, înainte de a fi dați uitării, blamați și complet ignorați. Cu toți îl admiram, îl stimam și îi urmam cu plăcere și conștiințiozitate îndemnul la o activitate perseverentă de studiu în specialitatea care o urmam, pentru a ne apropia de adevărul istoric al economiei românești.

În anii care au urmat, lucrând un timp la Secția de Propagandă a Comitetului Județean de Partid, am avut o colaborare fructuoasă cu profesorul Ioan Totu, fie la organizarea unor conferințe sau sesiuni științifice (patru la număr) la nivel județean sau național, ori în cadrul programului Laboratorului de cercetare și documentare științifică al județului Vâlcea. Până în anii '80, profesorul vâlcean a inițiat o cercetare economică, sociologică, demografică și de statistică în diferite zone ale țării, cu ajutorul unor grupuri de studenți însoțiți de specialiști în științele economice, iar în Vâlcea, mi s-a încredințat, de către profesor, îndrumarea grupului în cercetarea pe teren, în mai multe localități și la Arhivele Statului din Vâlcea. Rezultatele, la nivel de țară, au fost publicate în volumul *Tratat de economie contemporană*. De atunci, întâlnirile cu profesorul Ioan Totu au fost sporadice.

* * *

Activitatea plină de umanism, sinceritate și demnitate a profesorului universitar dr. Ioan Totu, a fost întotdeauna o rază de lumină pentru noile generații de studenți, care s-au confruntat ulterior cu multe situații și surprize neprevăzute. A fost un exemplu de mare caracter, a fost un OM model, pe care, toți cei care l-au cunoscut, l-au apreciat fără rezerve și l-au admirat cu toată sinceritatea.

Notă: La întocmirea textului de față, au fost folosite informații, documente și imagini donate de doamna prof. univ. dr. Maria Totu Forumului Cultural al Râmnicului, precum și unele fragmente și citate din articolul Domniei Sale, apărut în revista „Studii vâlcene”, serie nouă, nr. 2(IX), 2006, p. 371-394.

Text întocmit de **Gh. Dumitrașcu**

Cap. II

OMAGII, MĂRTURII

**Prof. univ. dr. IOAN TOTU,
un OM scris cu majuscule**

Acad. Iulian VĂCĂREL

Încerc să schițez din memorie portretul aceluia care a fost dascăl venerat, om de știință autentic, diplomat și om politic cu un dezvoltat simț al responsabilității. Nu este vorba despre un portret al înfățișării sale fizice, ci de acela al trăsăturilor sale de caracter. Constat, însă, că nu este ușor deloc, deoarece din momentul în care drumurile noastre s-au intersectat și până astăzi, au trecut, nu ani, ci decenii, iar vremurile acelea au fost marcate de multe evenimente tensionate și tulburi. Cu toate acestea, încerc să-mi duc intenția până la capăt, iar dacă nu voi reuși să zugrăvesc un tablou veridic, le cer scuze celor care vor citi aceste rânduri și vor găsi anumite inadvertențe și îi asigur de buna mea credință. Era cu numai trei ani mai tânăr decât mine. A urmat liceul comercial ca bursier și premiant, la fel ca mine. A absolvit aceeași facultate, cea de Finanțe și Credit din București și a fost repartizat, ca și mine, să lucreze în învățământul superior. Munca la catedră și cea de cercetare științifică i-au absorbit, vreme îndelungată, întregul timp disponibil, fapt ce i-a permis să se afirme ca profesor cu vocație și cercetător și să publice studii valoroase. Ce bine ar fi fost dacă rezultatele muncii sale prodigioase și comportamentul său exemplar nu l-ar fi recomandat pentru înalte responsabilități politice!

Până în anul 1978, fiecare dintre noi a evoluat pe propriul său culoar. După 24 de ani petrecuți de mine în învățământ și paralel în Ministerul Finanțelor, am fost transferat la Ministerul Afacerilor Externe, unde am rămas 9 ani. La întoarcerea mea la post, de la Bruxelles, șef al diplomației române era profesorul Totu. În această calitate, mi-a cerut să-i fac o informare cuprinzătoare despre evoluția și perspectiva relațiilor României cu Piața Comună, precum și despre activitatea mea pe linia relațiilor politice, culturale și mai ales economice, cu Regatul Belgiei și Marele Ducat al Luxemburgului, țări în care fusesem acreditat ca ambasador extraordinar și plenipotențiar. M-a ascultat cu mare atenție, și mi-a propus să lucrez în continuare în Centrala Ministerului de Externe. Am funcționat ca ambasador până la 1 februarie 1987, după care am primit aprobarea să revin la catedră. În această

scurtă perioadă de timp, ministrul Ioan Totu s-a comportat ca un DOMN: atent, politicos, exigent și respectuos față de colaboratorii săi. În sine îmi ziceam: câtă deosebire între acest om și alții care mai ocupaseră acest fotoliu, cel puțin sub aspectul relațiilor cu oamenii.

Întors la ASE, după o absență de 9 ani, mi-am reluat preocupările didactice și științifice la catedra de Finanțe. Paralel cu acestea am fost cooptat în colegiul de redacție al Tratatului de Economie Contemporană, prevăzut să apară în 4 volume. Până atunci apăruseră volumul I și cartea întâi din volumul al II-lea, iar pentru cartea a II-a a acestui din urmă volum se lucra intens. Este important de menționat că responsabil al colectivului de coordonare a acestei lucrări monumentale era profesorul Ioan Totu. Această lucrare poate fi considerată monumentală, atât prin problematica foarte variată și complexă abordată, cât și prin dimensiunile sale: volumul I se întindea pe 859 de pagini, cartea I a volumului al II-lea pe 853 de pagini, iar cartea a doua pe 1222 de pagini. Volumele III și IV erau în faze de lucru. În calitate de coautor, Ioan Totu a elaborat studiile privind Calitatea Vieții, Calitatea Mediului și Consumul, iar ca membru al colegiului de redacție, coordonat de profesorul Tudorel Postolache, membru corespondent al Academiei Române, a participat activ la dezbaterile organizate pe marginea studiilor prezentate de autori. La aceste dezbateri Ioan Totu își motiva opiniile și le susținea în mod civilizat, fără aroganța specifică unora dintre cei care ocupau înalte funcții în societate.

Evenimentele din decembrie 1989 au pus capăt colaborării noastre care urma să ducă la publicarea ultimelor două volume ale Tratatului.

Cele petrecute ulterior cu profesorul Ioan Totu au rămas necunoscute celor care i-au fost alături și l-au apreciat. Se știe că firul vieții sale a fost rupt la 22 aprilie 1992. În condiții de normalitate, un om învinuit de lucruri grave sau chiar pus sub acuzare își dă demisia, dacă simțul onoarei nu i-a fost atrofiat de puterea cu care fusese investit. În cazul de față, Ioan Totu nu a mai avut tăria să aștepte ca justiția să-i facă dreptate, ci „ȘI-A DAT DEMISIA DE LA VIAȚĂ”. A apelat la această soluție extremă, cu toate că își iubea familia, își iubea profesia și mai avea ani buni de trăit, ani în care să se bucure de roadele muncii sale și de dragostea celor ce îl prețuiau.

„Dumnezeu să-l odihnească în pace!”

29 mai 1992

Profesorul Ioan Totu, așa cum l-am cunoscut

Acad. Aurel IANCU

Pe noi, cei care am supraviețuit unui număr mare de evenimente și am cunoscut foarte multe personalități, când depășim o anumită vârstă, ne năpădesc amintirile și începem să ierarhizăm în memorie evenimentele și personalitățile. Ierarhizarea acestora o facem după importanța lor, după felul cum acestea ne-au marcat viața, după intensitatea cu care am fost implicați în evenimentele respective și în relațiile cu acele personalități, precum și după efectele pe care acestea le-au produs asupra noastră și asupra mediului în care am trăit.

În memoria mea, prof. Ioan Totu și unele episoade legate de activitatea sa se află printre primele locuri ale ierarhiei de care aminteam.

Pe la începutul anilor '70, Institutul de Cercetări Economice era pe cale de a fi desființat din motive greu de explicat. Potrivit zvonurilor care circulau pe atunci, propunerea de desființare fusese făcută chiar de directorul general al institutului, pentru că domnia sa voia să scape de o instituție pe care nu prea o înțelegea și care îi dădea mari bătaii de cap, mai ales în relațiile cu Institutul de Cercetări Economice de la CAER și cu alte institute omoloage de la Moscova. Prin lichidarea acestuia, personajul se întorcea la activitatea sa de bază, mult mai liniștită și fără probleme. În asemenea momente, rivalitățile din interior deveniseră deosebit de active și agresivitatea unora atingea apogeul. Cei mai vulnerabili erau cei cu probleme la dosarele de cadre, precum și cei ce puneau un accent mai mare pe lucrări științifice, și neglijau activismul politic. În acea perioadă mulți cercetători au fost retrogradați sau lăsați fără funcții, fără a li se da vreo explicație. De exemplu Ionel Desmireanu a fost înlăturat din funcția de director al Institutului de Planificare și Prognoză, iar eu, la Institutul de Cercetări Economice, urma să trec de la un sector cu tehnicitate economică ridicată (calcul economic și modelare), pentru care fusesem trimis în SUA pentru specializare, la un sector care se ocupa de probleme ideologice și de propagandă. În acea perioadă, caracterizată printr-o stare de confuzie, de răfuiești și de rivalități interne, a apărut pe funcția de director general al Institutului de Cercetări Economice prof. Ioan Totu, pe care nu-l cunoscusem, dar de care auzisem că este un om excepțional. Prin București, circulau anumite legende în jurul persoanei sale.

De exemplu, în acea perioadă pilele pentru promovări și note mari, fără merite, erau foarte frecvente, erau la modă. În aceeași perioadă se declanșaseră câteva procese de corupție în învățământul superior. Profesorul Ioan Totu făcea notă discordantă în lumea universitarilor, întrucât orice intervenție la domnia sa se lovea ca de un zid și devenea cunoscută, pentru că o făcea publică la avizierele sau la gazetele de perete ale Universității.

În primele săptămâni de la venirea sa în Institut, unii dintre baronii institutului, care se remarcău mai ales prin activități politice și mai puțin prin cele științifice, priveau venirea prof. Totu cu îndoieli sau chiar cu un anumit aer de superioară îngăduință. O singură ședință de Consiliu Științific, în care s-au analizat câteva lucrări de cercetare, a fost suficientă pentru ca orice îndoială a acelor baroni asupra capacității profesionale și intelectuale a prof. Totu să fie de-a dreptul spulberată. Chiar în timpul când prof. Totu își prezenta punctele de vedere asupra conținutului științific al lucrărilor supuse analizelor, mulți dintre noi cei prezenți rosteam în șoaptă aceleași cuvinte: acesta este omul de care are nevoie institutul.

În perioada cât prof. Totu a coordonat activitatea de cercetare economică, Institutul de Cercetări Economice, precum și celelalte institute economice din rețea s-au impus cu o mare forță în dezvoltarea științei economice și a metodologiilor economice, însă, din păcate, mult mai puțin în politica economică. Deși institutele elaborau studii de mare profunzime și de utilitate practică pentru o politică economică rațională, concluziile acestora nu erau luate în considerare, ceea ce provoca atât profesorului Totu, cât și nouă mari regrete.

Din discuțiile particulare purtate mai mult pe străzile Bucureștilor, prof. Totu, care avea funcții politice importante, își exprima insatisfacțiile și se considera mai mult un prizonier al sistemului înconjurat de o ceată de ignoranți, impostori și vanitoși, dar foarte puternici și periculoși. Prof. Totu era cu un cap mai sus decât ei. În fapt, el nu făcea parte din lumea acestora. Era tolerat în rândurile lor pentru inteligența și competența sa. Aveau nevoie de el ca de aer. Prof. Totu și cu mine aveam ca prieten comun pe prof. Mihai Părluță, un om de caracter și de mare probitate științifică – și toți trei proveneam dintr-un mediu rural sărac – prof. Totu și prof. Părluță din sate vâlcene, iar eu dintr-un sat de munte vrâncean. Poate acestea au constituit motive pentru fiecare dintre noi de a lua viața în serios, de a ține la instituția în care lucram, iar, în relațiile personale, de a ne respecta, de a ne înțelege, de a ne sprijini și, mai ales, de a avea încredere reciprocă între noi – pe atunci o *rara avis*. În scurta perioadă cât a funcționat la institut, prof. Totu,

cu un curaj, cu o voință și cu o forță mai rar întâlnite, a înlăturat nedreptățile care măcinau institutul, a corectat erorile în sistemul de organizare al institutului și al rețelei de institute economice, a promovat și stimulat competențele și rezultatele bune și, totodată, a descurajat și chiar a înlăturat din institut pe toți cei care mai mult încurcau treburile, prin prezența și faptele lor.

Una dintre erorile comise a fost înlăturarea lui Ihor Lemnij din institut, fapt semnalat de toți cunoscuții și prietenii profesorului, fapt pe care și dânsul l-a regretat mai târziu. În dorința de a face un institut modern și eficient, prof. Totu a contribuit enorm la dinamizarea activității de cercetare, sprijinind publicarea lucrărilor și valorificarea rezultatelor cercetării la fundamentarea unor decizii mai mult cu caracter tehnico-economic și mai puțin de politică economică, ce privea funcționarea sistemului pentru a nu expune institutul unor eventuale represalii sau chiar pericolului de a fi desființat.

Totodată, prof. Totu a făcut un efort enorm și permanent în direcția integrării învățământului cu cercetarea economică. În dorința sa de a pune în valoare creația științifică românească, amintesc cititorilor un episod semnificativ pentru personalitatea prof. Totu. La un moment dat, în perioada de vârf a crizei energetice, eu, împreună cu echipa, am încheiat o fază de cercetare la o temă privind consumul cumulat de energie pe ramuri și pe produs. În aceeași zi în care a primit studiul pe această temă, prof. Totu îmi spune la telefon că în acel studiu „am o mină de aur” și că am dat „lovitura cea mare”. De asemenea, îmi spune că până a doua zi la primele ore să fie făcută o sinteză pe 5-10 pagini, cu principalele date și concluzii, pentru a fi înaintată la conducerea statului.

La ora 10 sinteza a fost prezentată la șeful statului, iar la ora 12 acesta a convocat la o ședință specială tot guvernul și diferiți specialiști din unele ramuri economice pentru a le aduce la cunoștință datele și concluziile studiului nostru. Studiul a produs un șoc extraordinar în legătură cu orientarea dezvoltării ramurilor economice din punctul de vedere al consumurilor de resurse energetice. Din acest punct de vedere, industria românească se afla într-o situație extrem de critică și vulnerabilă. Pentru început, nu știam cum să interpretez expresia „am dat lovitura cea mare”. Puțin mai târziu (în timpul acelei ședințe), am înțeles perfect tâlcul acelei expresii care nu era o figură de stil, ci o pură realitate. Trebuia înlăturată dogma dezvoltării unor ramuri ale industriei grele, mari consumatoare de energie (chimia grea, metalurgia, industria producătoare de utilaj greu, industria cimentului ș.a.) și compromiși toți cei care militau sau stăteau în spatele acestei dogme și care contribuiau, pe această cale, la ruinarea economiei naționale. Era vorba de

Elena Ceaușescu, ministrul Florescu, ministrul Agache ș.a., deci, persoane cu cea mai mare influență în conducerea Partidului Comunist și a Statului român. Acesta era omul, profesorul, cercetătorul și șeful instituției Ioan Totu: deosebit de dinamic, sesiza lucrurile esențiale și oportunitatea acțiunilor, știa să se bizuie pe oamenii calificați, pe care îi prețuia și îi stimula, era exigent și omenos, era modest și comunica cu toată lumea, indiferent de poziția profesională sau socială. Prof. Ioan Totu a fost iubit de toți cei care l-au cunoscut. Chiar și adversarii lui îi recunoșteau calitățile sale intelectuale, sinceritatea și caracterul său deschis și direct. Plecarea prof. Totu din Institutul de Cercetări Economice a fost regretată de toți cercetătorii, însă moartea sa prematură și suspectă a produs o adevărată consternare pentru toți cei ce l-au cunoscut, l-au apreciat și l-au iubit.

3 iunie 1992

Evocări despre OMUL Totu Ioan

Prof. univ. dr. Nicolae BELLI

Timpul, în curgerea lui, ne desparte de multe. Nu însă și de comoara amintirilor. Adunate în matca vieții, ele adorm, dar nu mor niciodată. Învăluite în tăcere, ele rezistă timpului, chiar dacă peste ele s-au rostogolit multe și involburate valuri ale vieți. De aici, din matcă, trezite de chemarea gândurilor, amintirile zboară în prezent, în memorie, aducându-ne din propriul trecut, pentru a le retrăi, întâmplări, impresii și sentimente. Există, desigur, amintiri și amintiri: unele strălucesc ca stelele, altele abia licăresc ca licurici. Nu știu cum sunt pentru alții, dar pentru mine, amintirile care mă leagă de profesorul Totu Ioan strălucesc ca stelele. Ele îmi aduc în minte și în suflet vibrația unor sentimente de profundă mulțumire și bucurie că, pe parcursul vieții mele adulte, am avut norocul să-l cunosc și pe profesorul Totu Ioan. N-am fost colegi, nici de liceu, și nici de facultate, el a terminat studiile universitare în 1953, la ASE București, cu un an după mine. Ne-am întâlnit ulterior pe traseul activităților noastre profesionale din domeniul cercetării științifice și al învățământului universitar, ca profesori de economie politică. Un timp, din 1980, mi-a fost chiar șef, în calitate de director general al Institutului Central de Cercetări Economice al Academiei Române. Ceea ce m-a apropiat de profesorul Totu Ioan a fost, în mod deosebit, noblețea caracterului sau, o noblețe, nu țipătoare, ci una întrețesută de sobrietate. Am suficiente motive să cred, cu toată convingerea de care sunt în stare, că sub aspect caracterial, Totu Ioan a primit de la natură armele inteligenței și înțelepciunii, ale virtuții și demnității. Indiscutabil, profesorul Totu Ioan a fost un om integru și drept, om cu vederi clare și cu o mare suplețe în gândire; om consecvent, dar și îngăduitor, respectos dar și exigent, curajos și săritor, la nevoie, să-și ajute semenii. Toate acestea erau grefate pe un comportament general de înaltă ținută morală și de autoresponsabilitate. Nu mai vorbesc de latura profesională a ființei sale, care îl plasa, indiscutabil, printre economiștii țării cei mai valoroși și cei mai deschiși față de ideile noi.

Fac aceste aprecieri nu pentru că acum profesorul Totu Ioan nu mai este printre noi și nici pentru că, așa cum se spune, pe cei în neființă se cuvine să-i vorbești numai de bine. Fac aceste aprecieri, pentru că ceva din lăuntrul meu îmi spune că acesta era omul Totu Ioan și tot acesta va continua să-mi fie în suflet cât voi mai trăi. Acesta era când l-am cunoscut, inițial,

ca asistent universitar, și tot acesta – om de omenie – a rămas și ulterior, când a ajuns în vârful piramidei sociale, acolo unde poziția înaltă ocupată era dotată și cu o putere pe măsură. Este indiscutabil că trebuie să ai un caracter puternic și bine construit ca să nu-l poată altera puterea. Profesorul Totu Ioan avea un asemenea caracter, el fiind acela care i-a permis să treacă prin viață, atât cât a trăit, ca un veritabil luptător, sincer, crezând în dreptatea cauzei sale. O cauză înrădăcinată în convingerea, pe care deseori o făcea auzită, că în viață, dacă bine nu poți face, măcar ferește-te să faci rău. Faptele sale, atât cât am putut să le cunosc, sunt luminate de acest principiu de viață, pe cât de uman, pe atât de sănătos. Câteva din aceste fapte se intersectează și cu experiența mea de viață, prilej care mi-a permis să-i descopăr lui Totu Ioan, adevăratul lui caracter. Unele din ele reflectă spiritul de dreptate și de respingere a imposturii, al profesorului Totu Ioan. De pildă, într-o perioadă când ne cunoșteam mai mult din vedere și din articolele publicate în revistele economice, am participat la o sesiune de comunicări științifice a cadrelor universitare de economie din București, organizată la ASE și condusă de profesorul Totu Ioan. Am prezentat cu acest prilej o comunicare despre „Circuitul economic mondial și impactul său asupra economiei românești”, precizând în încheiere că observațiile și ideile prezentate au un caracter prealabil, întrucât cercetările continuă și cu alte aspecte. În după-amiaza zilei, la dezbateri, în absența mea, motivată de alte treburi, prof. Pop Simion, aflat în relații de profundă adversitate cu directorul institutului de cercetări economice unde lucram, m-a criticat într-un stil arțăgos, nu pentru ideile din comunicare, ci pentru îndrăzneala de a fi expus rezultatele unei cercetări neîncheiate, neuitând însă să arunce pe parcurs și câteva săgeți otrăvite la adresa directorului institutului, acad. Costin Murgescu, acuzându-mă că aș fi omul acestuia. Nefiind de față la dezbateri, ca să răspund criticilor, profesorul Totu Ioan, conducătorul sesiunii și coleg de catedră la universitate cu Pop Simion, n-a ezitat să-mi apere și comunicarea și ținuta de cercetător, criticând public subiectivismul pătimăș al criticului meu și al institutului. Aflând ulterior de întâmplare și mulțumindu-i pentru gest, mi-a spus: „Belli, nu trebuie să-mi mulțumești, pentru că nu am făcut decât ceea ce era drept și de datoria mea s-o fac”.

Un alt caz este legat de atmosfera de cercetare din institut. Curând după numirea sa ca director general al Institutului Central de Cercetări Economice al Academiei Române, unul dintre cercetătorii noi veniți în institut s-a dus la Totu Ioan, oferindu-și serviciile ca informator. În prima adunare generală cu cercetători, Totu I-a dezavuat public, spunându-i că el nu are

nevoie de spioni în institut și să-și caute de lucru în altă parte. Practic, a dat afară impostorul. Un caz în care Totu manifesta nu numai spirit de dreptate, dar și curaj în asumarea responsabilității. Este vorba de cererea mea, din 1968, de a-mi vizita fratele și rudele din Grecia. El știa că eu sunt aromân, născut în Macedonia grecească, și că familia mea a venit în țară în 1928, când eu aveam doar un an, fiind colonizată împreună cu alte mii de familii de aromâni din Sudul Dunării, în Cadrilater, cedat Bulgariei în 1940. Fiind născut în Grecia, eram dintre aceia care aveau dosarul zgâriat. Deși între timp, fusesem plecat oficial fie în țările socialiste, la conferințele CAER, fie în cele capitaliste (Elveția, Franța, Italia, India), la conferințele ONU sau la simpozioane bilaterale, cererea mea era respinsă fără motivații. În această situație, am apelat la sprijinul lui Totu Ioan. Convins fiind că mi se face o nedreptate și, fără să-i fie teamă că, ajutându-mă să plec în Grecia, s-ar fi putut să nu mai întorc în țară, creându-i astfel necazuri, Totu Ioan și-a pus onoarea în joc pentru mine și mi-a rezolvat cererea, chiar a doua zi. Astăzi timpurile s-au schimbat radical. În acei ani, însă, să sprijini plecarea în străinătate a unuia cu dosarul zgâriat era realmente un act de mare responsabilitate. Totu Ioan și-a asumat această responsabilitate în numele dreptății. Fără îndoială, amintirile care mă leagă de profesorul Totu Ioan nu se termină aici. Am invocat dintre ele doar câteva, mai mult pe latura umană, care sunt încă vii în memorie, nealterate de povara greutăților vieții și a vârstei. Numeroase alte amintiri populează activitățile noastre: profesională, de cercetări științifice, publicații unde lucram, activitatea profesională etc. Indiferent de ce aspecte ale vieții ar fi vorba, profesorul Totu Ioan rămâne în conștiința mea aceeași figură luminoasă, cu calități caracteriale: demn și independent personal, hotărât și drept, sincer și curajos, un exemplu de om de omenie. Acesta era profesorul Totu Ioan.

15 noiembrie 2007

Gândirea economică a unei personalități proeminente

Prof. univ. dr. Dumitru CIUCUR

Personalitatea proeminentă a profesorului universitar doctor Ioan V. Totu a întruchipat calitățile remarcabile ale unui eminent universitar și strălucit cercetător științific. Activitatea și opera sa economică își aveau sorgintea în inteligența nativă, în dorința de asimilare a tot ceea ce era nou și avansat în știința și practica economică ale vremii sale.

După ce a realizat strălucite studii universitare la Academia de Studii Economice București, a început cariera didactică pe care a realizat-o în mod ireproșabil, fiind apreciat și respectat de colegii de catedră și de numeroasele generații de specialiști la formarea cărora a contribuit, în cei peste 30 de ani de învățământ.

Prin calitățile sale profesional-științifice, prin rezultatele remarcabile obținute an de an, a dobândit toate titlurile didactice, de la asistent până la profesor universitar titular prin concurs. Era un perfecționist, exigent cu sine și cu semenii săi. Pentru el, procesul didactic era esențial și-l considera, concomitent, un mare act științific, spiritual-cultural și moral-justițiar. Am participat la lecții ale sale în amfiteatrul universitar și am lăudat de fiecare dată amploarea, actualitatea și rigurozitatea științifică a informațiilor profesionale, care constituiau osatura prelegerilor sale, considerate de participanți ca autentice expresii de eficiență și calitate ale unei activități tutoriale remarcabile.

Studentii îl admirau, îl stimau și îi urmau cu plăcere și conștiinciozitate îndemnurile la o activitate perseverentă de studiu individual. De aceea, încă de când era asistent universitar a fost solicitat să fie lider al studenților și sfătuitor permanent al lor, deși acestea presupuneau efort suplimentar și foarte mult timp educativ. Dar el considera, în mod justificat, școala, ca principal mijloc de educație prin știință a viitorilor specialiști în domeniul științelor socio-umane, mai ales juridice, deoarece mulți ani a lucrat cu studenții de la Facultatea de Drept a Universității București.

Profesorul universitar Ioan V. Totu avea har autentic pentru cercetarea științifico-economică. Această activitate a început-o încă din anii studenției, în cadrul cercurilor științifice studențești de la Academia de Studii Economice București. În ansamblul gândirii sale economice a dovedit perspicacitate în sesizarea paradigmelor economice, în orientarea eforturilor de in-

vestigare științifică spre rodnicia economică în orice context economic și social-politic. Inteligența, perseverența și profesionalismul de excepție, care îi erau proprii, i-au permis să înțeleagă și să coreleze perspectiva muncii cu claritatea scopului și să-și asume riscurile cercetării, căci cercetarea științifică, la fel ca și celelalte activități economice raționale, este incertă.

El sublinia cu consecvență că, în economie, necesitățile și posibilitățile se află într-o permanentă modificare și intercondiționare, sub influența unor factori obiectivi endogeni și exogeni. Potrivit gândirii sale economice complexe, incertitudinea este sursa potențială a riscului, iar riscul este forma concretă pe care o îmbracă pierderile în afaceri. El a sesizat aceasta și s-a încumetat să cerceteze cu prioritate probleme mereu noi și complicate, așa cum sunt cele ale consumului populației. A îmbinat organic latura teoretică, ținând rolul, funcțiile și corelațiile cu celelalte sfere ale activității economice, latura practică a structurilor și tendințelor economice concrete pe termen lung și foarte lung. Această preocupare se regăsește cu pregnanță într-o suită de studii ale sale publicate, în care aprofundează consumul populației în corelație cu conceptul complex și foarte actual, de calitate a vieții.

Din gândirea sa avansată se deduce cu ușurință că esența calității vieții constă în manifestarea personalității individului și în conținutul și dimensiunile modului de viață al tuturor membrilor societății. În această viziune sistemică, el a inclus elemente compozite importante cum ar fi: starea demografică; calitatea condițiilor de muncă, calitatea mediului social și politic; nivelul și evoluția veniturilor populației, calitatea mediului înconjurător; starea de sănătate a populației.

Amintim și alte aspecte importante ale gândirii sale economice, concretizate în cercetări laborioase asupra unor teme ca: progresul economic în România, în 1877-1977; politica de industrializare a țării noastre; tratat de economie contemporană, proprietatea etc.

Teme de acest tip sunt actuale și importante, impunându-se adâncirea cercetărilor menite să consolideze rolul dezvoltării economice interne ca bază a întregii societăți românești. Trebuie avut în vedere faptul că, deși trăim din ce în ce mai mult sub presiunea imediatului, a timpului scurt, totuși realitatea demonstrează că economia se încadrează într-o dinamică pe termen lung, la nivel global.

Totodată, valorificarea constructivă a operei economice a profesorului Ioan V. Totu este utilă și pentru înțelegerea corectă a semnificației sociale a proceselor economice ca procese sociale prin excelență. Astfel că, atunci când se iau decizii de politică economică, dacă se neglijează dimensi-

unea și impactul social al faptelor economice, vor apărea, mai devreme sau mai târziu, costuri greu de suportat, dezechilibre economice, sociale și ecologice, dificile sau imposibil de gestionat.

Asemenea laturi ale operei sale nu sunt câtuși de puțin singulare, deoarece înclinația spre o cercetare utilitaristă a profesorului Ioan V. Totu a fost accentuată în domeniul comerțului exterior, al relațiilor economice internaționale, al politicii economice externe a României. În acest sens, a elaborat și a comunicat public o suită de lucrări în cadrul multor congrese, conferințe, colocvii și sesiuni științifice internaționale, ca: *Industrializarea României*, comunicare la Congresul Internațional al Economiștilor, Tokyo, 1977; *Strategia pregătirii forței de muncă în România*, la al VI-lea Congres al Economiștilor, Mexic, 1980; *Noua ordine economică internațională, necesitate obiectivă pentru progresul întregii omeniri*, la sesiunea științifică, Lisabona, iunie 1978; *Contribuția științelor economice la progresul economic al României*, la Colocviul româno-american, New York, ianuarie 1979; *Concepția românească privind noua ordine internațională*, la Reuniunea internațională a țărilor în curs de dezvoltare, Paris, aprilie 1979; *Dezvoltarea economiei românești și perspectivele colaborării economice între R. S. România și Marea Britanie*, Londra, septembrie 1979; *Aspecte ale strategiei industrializării României*, Berlin, 1976.

Profesorul Ioan V. Totu a acționat astfel încât cercetarea economică să fie conectată permanent la tensiunile schimbării, fiind o dovadă a percepției raționale a economiei de către cei care au harul de creativitate, de invenție și inovație. El a gândit evoluția economiei românești ținând seama de interesele individuale ale oamenilor și ale comunității, în corelație cu agenda publică specifică a societății românești, deschisă la cooperare economică internațională, îndeosebi începând cu anul 1964 și continuând cu perfecționările mecanismului economico-financiar, după experiența economiei țărilor occidentale.

Activitatea economică internațională a profesorului Ioan V. Totu are elemente fundamentale perene, care pot fi valorificate în interesul economic actual al României, cu atât mai mult cu cât realitatea economiilor contemporane furnizează semnale interesante, reflectând convergența structurală a modelelor și îngemănarea relațiilor între economie, societate, politică, identități ale agenților economici agregați cu alonje mondială, mize pragmatice, strategii și previziuni.

Apreciată în ansamblul său sistemic, opera economică a profesorului Ioan V. Totu, prin reflectarea conținutului gândirii lui, prin structură și me-

totodologie, este opera unui autor român, iubitor de neam și țară, autor, totodată, cu vocație internațională, care a acționat în întreaga sa viață în laboratorul de creație științifică economică și la catedră, animat de trei reguli fundamentale ale schimbării economiei: în probleme cruciale, este nevoie de unitate, în cele importante se cere diversitate, iar în toate este necesară generozitatea. A scris și a acționat ca o personalitate proeminentă a științei și învățământului, cu calități remarcabile de analist și educator, de teoretician și utilitarist, de individ și om social.

Prin tot ceea ce a gândit și a realizat, în primul rând în domeniul economiei, profesorul universitar doctor Ioan V. Totu, prin opera sa creatoare, a dat temei și forță convingerii sale că „non omnis moriar”, iar nouă, celor care l-am cunoscut îndeaproape, l-am admirat, prețuit și iubit, ne-a dat trăinicia de-a pururi a amintirii chipului său inteligent, luminos și drag.

16 iulie 1992

Ioan V. Totu – economist, om de știință și diplomat

Prof. univ. dr. Nicolae IVANCIU

Ne-am cunoscut din anii studenției, la Academia de Studii Economice. El din Oltenia, eu, din „Ciulinii Bărașanului”; el, de la Finanțe, iar eu, de la Economia generală. Unitate în diversitate. Ne-am împrietenit ca studenți, dar după absolvire ne-am despărțit pentru 3-4 ani, eu fiind trimis de statul român la doctorat în străinătate.

După revenirea în țară, mai maturi de astă dată, cu familii, soții și câte doi copii, prietenia s-a consolidat și a durat până ce el a părăsit această lume.

Aurică – așa îi ziceau Magda și prietenii apropiați – a avansat vertiginos în învățământul universitar, în administrație și cercetarea științifică. În toate a avut realizări remarcabile.

Ca director general al Institutului Central de Cercetări Economice a avut inițiativa – printre multe altele – a elaborării, în 1977, a unei lucrări de anvergură cu tema: „Progresul economic în România”, timp de un secol, anume în perioada 1877-1977. Tomul substanțial și valoros a apărut la Editura Politică, în 1979.

La elaborarea ei, pot spune că a atras un număr impresionant de specialiști, precum academicienii Costin Murgescu, Gheorghe Zane, Vasile Malinschi, N. N. Constantinescu, Roman Moldovan. Au participat mulți universitari și cercetători științifici de prestigiu, ca Gheorghe Dobre, Ion Bulbarea, Damian Hurezeanu, Victor Asenciuc, Niță Dobrotă, Constanța Bogdan, Aron Petric, Florentin Burtan, Marin Popescu, Aurel Negucioiu, Gheorghe Crețoiu, Petre Molcomete, Ion Blaga, Gheorghe Constantin Gri-gorescu, Gheorghe P. Apostol, Mihai Păralută și Ioan Răvar.

Într-una din discuțiile noastre curente, l-am întrebat pe Aurică de ce a luat spre studiere perioada secolului 1877-1977, când țara trecuse atât prin feudalism, cât și prin capitalism. Răspunsul: „Este drept, țara noastră, în secolul menționat, trecuse prin două orânduiri social-economice și politice dar foarte importantă a fost și este unitatea și integritatea ei ca Românie Mare, care să nu poată fi dezmembrată cum voiau și mai vor unii dintre vecini.”

El a fost prezent și în diplomația românească. Îmi amintesc de cele spuse de Aurică cu privire la succesele și insuccesele în domeniul diplomației, într-o seamă de țări. Rețin atenția, în mod deosebit cele din China,

S.U.A. și U.R.S.S. În China, noul curs dat de România, în timpul respectiv a fost mai ușor de realizat. Mai greu a fost cu cei doi giganți ai lumii – SUA și URSS. Și totuși, cu priceperea și perseverența de care a dat dovadă, Ioan V. Totu a reușit o seamă de acțiuni.

Sfârșitul i-a fost tragic. După Revoluția din decembrie 1989, Ioan V. Totu a fost arestat, eliberat, dar (o) detenție a urmat la scurt timp. Aflat în libertate, familia l-a găsit, într-o zi neagră, spânzurat în subsolul blocului. De ce, cum și cine a făcut acest lucru, a rămas un mister.

Despre el și activitatea lui s-ar putea scrie o carte întreagă. Soția lui, Magda Totu, i-ar pune la dispoziție autorului informații importante și veridice.

28 august 1992

Un model de inteligență scilpitoare – profesorul universitar Ioan Totu (1931-1992)

Prof. univ. dr. Ion STANCU

În calitate mea de profesor universitar, dar și de soț al nepoatei profesorului Totu, doresc să aduc un omagiu profund, rod al respectului și admirației pe care le port lui **Ioan Totu**, profesor universitar desăvârșit, intelectual de mare ținută și personalitate marcantă a vieții academice și politice din România. Formarea sa temeinică în domeniul **macroeconomiei**, rigoarea intelectuală și devotamentul față de studenți l-au făcut un reper pentru generații de economiști.

În numele profunde mele recunoștințe și al respectului care transcende timpul, evoc memoria acestei personalități, care a lăsat o amprentă durabilă asupra vieții academice, economice și politice a României: **Ioan Totu**, profesor universitar, gânditor de anvergură, demnitar și om de stat cu o viziune limpede asupra destinului național.

În postura sa de **profesor universitar**, Ioan Totu a format nu doar specialiști, ci și conștiințe. Prin rigoarea sa științifică, prin pasiunea cu care a transmis cunoașterea și prin capacitatea de a transforma analiza economică într-o formă de responsabilitate socială, a devenit un reper pentru numeroase generații. Studenții săi l-au cunoscut ca pe un mentor exigent, dar drept; ca pe un om pentru care adevărul economic nu era niciodată negociabil, iar gândirea critică era o datorie.

În serviciul public, ca viceprim-ministru al Guvernului, ministru al afacerilor externe și în alte funcții de demnitate publică, Ioan Totu s-a remarcat prin consecvență, luciditate și un simț profund al responsabilității față de interesul național. A avut curajul să se poziționeze împotriva unor orientări ce puteau afecta stabilitatea și viitorul țării — fie că a fost vorba despre accelerarea ritmului de rambursare a datoriei externe, fie despre renunțarea unilaterală la Clauza națiunii celei mai favorizate în relația cu Statele Unite ale Americii. Acestea nu au fost simple opinii, ci acte de conștiință, exprimate cu demnitate și argumentate cu o claritate care a demonstrat o înțelegere profundă a mecanismelor economice și a implicațiilor geopolitice.

Îl evoc cu admirație nu doar pentru contribuțiile sale academice și politice, ci și pentru demnitatea, claritatea gândirii și forța morală pe care le-a arătat în momente decisive. Prin tot ceea ce a făcut, profesorul universi-

tar Ioan Totu a arătat că adevărata valoare nu se pierde în timp, ci dăinuie în memoria celor care i-au înțeles și prețuit opera și caracterul.

Pentru cei care l-au cunoscut, profesorul universitar Ioan Totu rămâne un model de integritate intelectuală și de implicare responsabilă în serviciul națiunii, un om al principiilor, un spirit disciplinat și un caracter neclintit. Dar pentru mine, cunoscându-l personal încă din tinerețea mea (fiind avantajat de soartă și destin prin căsătoria cu nepoata dânsului), rămâne în primul rând un model de verticalitate, un om care mi-a arătat, prin exemplul personal, că demnitatea nu se revendică, ci se trăiește; că integritatea nu se proclamă, ci se dovedește; că iubirea de țară se măsoară în fapte, nu în vorbe.

Astăzi, prin aceste rânduri, îmi exprim admirația, cu respect și cu recunoștință. Moștenirea sa intelectuală, morală și umană rămâne vie prin ideile, faptele și exemplul său și continuă să inspire.

Numele și contribuția profesorului universitar Ioan Totu vor rămâne în conștiința publică drept mărturia unui destin împlinit în slujba României.

Cu dragoste, respect și recunoștință!

15 noiembrie 2025

Un mare profesor și un mare om

Prof. univ. dr. ec. Gheorghe CREȚOIU

Folosesc prilejul ivit prin invitația de a evoca personalitatea marelui profesor universitar economist Ioan V. Totu pentru a aduce un profund și sincer omagiu privind activitatea științifică și didactică îndelungată, desfășurată în domeniul pregătirii economice a multor generații de tineri și, în general, pe „frontul” științei economice, dar și pentru conlucrarea activă și prietenia statornică dintre noi, de-a lungul a peste patru decenii.

Așa cum am mai afirmat atunci când ne-am despărțit de el, atât de neașteptat și tragic în aprilie 1992, am învățat împreună la facultate, am locuit în aceeași cameră de cămin studentesc, am fost mulți ani colegi la Catedra de Economie Politică a Universității din București, am participat împreună la elaborarea unor lucrări și studii de teorie sau istorie economică.

Tot timpul am apreciat la el inteligența, voința și chiar dârzenia cu care muncea, onestitatea, ordinea care-l caracterizau în toate și, nu în ultimul rând, corectitudinea morală.

La absolvirea Facultății de Finanțe, Credit și Contabilitate din cadrul Academiei de Studii Economice (1953), a fost repartizat ca asistent la Catedra de Economie Politică din cadrul Institutul Agronomic București, iar după absolvirea Școlii Centrale de Lectori (urmată în perioada 1 noiembrie 1953 - august 1954), a fost încadrat corespunzător (lector) la Catedra similară care funcționa pentru Institutul de Mine și Institutul de Petrol și Gaze, ambele atunci cu sediul în București.

În 1957, a fost transferat la Universitatea din București, cu ore de predare și seminarizare, la Facultățile de Istorie și Drept. În acest cadru, a promovat treptat, pe bază de concurs, la gradele didactice superioare, devenind conferențiar universitar, în 1963, și apoi profesor, în 1972, legând-și astfel numele și ființa de foarte multe promoții de absolvenți.

A iubit mult munca didactică, pe care a făcut-o cu înaltă măiestrie, mare pasiune și cu o dăruire exemplară, bazat pe o pregătire temeinică și talent didactic.

În activitatea cu studenții, a manifestat totdeauna exigență, dar și obiectivitate în aprecieri, cu o atenție deosebită față de cei serioși și aplecați spre studiu, și cu preocupare deosebită pentru evidențierea și încurajarea celor merituoși.

Munca la catedră a fost totul pentru profesorul universitar Ioan V. Totu, timp de aproape trei decenii. Cu inima strânsă de teama de a nu se îndepărta de această activitate, dar și cu simțul datoriei, a acceptat apoi și alte funcții, fără a abandona-o pe prima: inspector în Ministerul Învățământului, șef de sector în cadrul Consiliului de Miniștri, și apoi în cadrul Aparatului Central, cu preocupări legate tot de învățământul superior.

În a doua jumătate a anilor '70, a fost numit director general al Institutului Central de Cercetări Economice (I.C.C.E.), care, prin cele șapte institute ale sale, reunea cca 2000 de cercetători și cadre didactice, acestea din urmă fiind integrate prin cercetarea științifică în aceste institute. În această calitate, a militat pentru perfecționarea rețelei și structurilor de cercetare și îndeosebi pentru abordarea unor teme actuale și importante ale teoriei și practicii economice, cu orientarea deosebită spre cercetările de teren, paralel cu inițierea și publicarea unor lucrări de anvergură.

Menționez că în studiul „Din istoria Institutului de Cercetări Economice” – unitate componentă și baza de funcționare a I.N.C.E. (Institutul Național de Cercetări Economice, creat la 2 ianuarie 1990 prin reorganizarea Institutului Central de Cercetări Economice) –, dr. Constantin Grigorescu aprecia pozitiv activitatea de coordonare a activității economice, prestată de profesorul universitar Ioan V. Totu (studiul a fost publicat în săptămânalul de informare economică „Probleme economice”, nr. 33 din 2000, p. 22, editat de Centrul de Informare și Documentare Economică).

Afirmarea în această funcție, care era cuplată cu cea de secretar al Consiliului Superior al Dezvoltării Economico-Sociale, căruia îi era subordonat I.C.C.E., l-a pus, însă, în fața tăvălugului vremurilor, devenind vice-prim-ministru al Guvernului României (noiembrie 1982 - august 1986), însărcinat cu coordonarea activităților financiar bancare și valutare, ministru de externe al României (august 1986 - noiembrie 1989), membru supleant și apoi titular al C.P.Ex. al P.C.R., destinul său tragic fiind, ulterior, determinat de evenimentele și schimbările care au urmat lui decembrie 1989.

A rămas, însă, în urma sa, și va dăinui, bogata și remarcabila sa activitate de cercetare științifică și publicistică, materializată în manuale, lucrări și studii de teorie, practică și istorie economică, coordonate și publicate la mari edituri din România.

A fost coautor la 6 manuale de economie politică. În 1970, a obținut titlul de doctor în economie, susținând lucrarea pe o temă cardinală a științei și practicii economice: „Consumul populației”, cu preocuparea atât pentru latura teoretică, ținând de rolul, funcțiile și interdependențele cu celelalte

sfere ale activității economice, cât și pentru schimbările structurale și tendințele de mai lungă durată. Această preocupare se va regăsi cu pregnanță și în studiile și activitatea ulterioară, prin extinderea abordării la toate determinanțele conceptului „Nivel de trai”, cu accent pe noțiunea „Calitatea vieții”, care, susține autorul, „nu poate și nu trebuie să fie confundată cu nivelul de trai”. Conceptul a fost pe larg susținut și argumentat în studiul „Dinamica dezvoltării și calitatea vieții în socialism”, publicat în „Revista economică”, nr. 22-25/1980 și reluat în „Tratatul de Economie Contemporană”, vol. 2, cartea 1. Esența calității vieții constă în reflectarea efectelor tuturor acestor procese asupra realizării și afirmării personalității individului și asupra conținutului și dimensiunilor modului de viață al tuturor membrilor societății. În aceasta viziune, sistemul de procese și componente cuprinde:

1. Calitatea mediului social și politic;
2. Starea demografică;
3. Calitatea condițiilor de muncă;
4. Nivelul și evoluția veniturilor populației;
5. Nivelul și structura consumului;
6. Calitatea condițiilor de locuit;
7. Instruirea și educația;
8. Calitatea mediului înconjurător;
9. Starea de sănătate a populației.

Aceasta s-a regăsit favorabil și în sprijinirea și impulsionearea sectorului „Venit național și nivel de trai”, din cadrul Institutului de Economie. Dintre lucrările coordonate de profesorul universitar Ioan V. Totu amintesc, în primul rând, „Tratat de Economie Contemporană”, conceput, în cadrul programului I.C.C.E., ca lucrare vastă, de sinteză, în mai multe volume, care să pună în evidență conceptele, procesele și mecanismele economiei contemporane. Din această lucrare au fost publicate 2 volume: *Sistemul științelor economice* și *Sistemele economice contemporane* (1986). Cel de-al doilea este intitulat *Economia națională, Reproducția socială și Mecanismele economice* și a apărut sub forma a două cărți: 1. „Cadrul conceptual general” (1987) și 2. „Funcționarea economiilor naționale” (1989).

Colegiul de coordonare a întregului tratat era format din:

- profesor universitar doctor economist Ioan V. Totu (responsabil);
- academicianul N. N. Constantinescu;
- academicianul Emilian Dobrescu;
- academicianul Costin Murgescu;

-
- academicianul Tudorel Postolache;
 - doctor Constantin Grigorescu (secretar științific).

În „Cuvânt înainte” la primul volum, profesorul universitar Ioan V. Totu sublinia că elaborarea unei asemenea lucrări reprezintă un obiectiv pe cât de atractiv, pe atât de temerar: „atractiv, pentru că o astfel de lucrare comprimă, de regulă, stadiul superior atins de cercetarea științifică și actualitatea practică din domeniul respectiv; temerar, pentru că atributele unei asemenea lucrări solicită o deosebită capacitate de analiză și sinteză ale realităților, responsabilitate în valorificarea critică a gândirii universale, contribuții originale la soluționarea complexelor probleme teoretice și practice”.

În final, el dădea o apreciere obiectivă și frumoasă activității desfășurate de cei peste 500 de autori (printre care am avut cinstea să mă număr), care au colaborat la acest tratat, din păcate nefinalizat conform proiectului, volumele consacrate economiei române și, respectiv, economiei mondiale, nemaifiind duse la bun sfârșit, deși erau într-un stadiu avansat de realizare. Mai trebuie exprimat și regretul, nedumerirea și chiar nemulțumirea, că cea de-a doua carte a volumului 2, deși a fost tipărită, și conținea problemele de bază ale științei economice (măsurarea economică, valoarea economică, prețurile, finanțele și altele), nu s-au bucurat de difuzare, din cauza unor decizii arbitrare și total nedrepte.

Îmi face plăcere să redau, în această evocare, aprecierea amintită mai sus, din finalul introducerii intitulată „Cuvânt înainte”: „Munca perseverență, creația, răbdarea, respectul reciproc, receptivitatea, sprijinul colegial, dar exigent, strădania unanimă de a valorifica la maximum tezaurul gândirii economice naționale și universale și care au caracterizat activitatea întregului colectiv de autori”.

A prezentat zeci de comunicări la reuniuni științifice din țară și străinătate, pe teme majore (industrializarea României, criteriile și prioritățile relațiilor economice externe ale României, noua ordine internațională ș.a.), prin participare la congresele internaționale ale economiștilor de la Tokio (1977), Mexic (1980), la Reuniunea Internațională a țărilor în curs de dezvoltare (1979), sau la Colocviul româno-american de la New York (ianuarie 1979) și de la Londra (septembrie 1979). În final, ca prieten, nu pot să nu apreciez din viața sa particulară, grija și dragostea cu care Ioan V. Totu și-a înconjurat în mod constant familia, soția și pe cei 2 copii, Tudor și Oana, îmbinând în mod fericit afecțiunea paternă cu exigența și răspunderea față de copii.

14 august 1997

Profesorului universitar Ioan Totu (1931-1992), personalitate marcantă a neamului românesc și a destinului meu personal

*„Și chiar de nu voi fi un far, ci o candelă, ajunge
Și chiar de nu voi fi nici candelă, tot ajunge
Fiindcă m-am străduit să aprind lumina.”*

Nicolae Titulescu

Prof. univ. dr. Ileana STANCU

Astăzi îmi plec fruntea cu respect și dor în fața amintirii domnului prof. univ. dr. Ioan (Aurel) Totu, unchiul meu — un model de om blând, drept și neobosit în toate ale vieții. A lăsat în urma dumnealui nu doar fapte, ci și o moștenire de suflet: puterea de a merge înainte, înțelepciunea de a ierta și curajul de a trăi cu demnitate.

Născut în comuna Valea Mare, județul Vâlcea, după o copilărie tristă (și-a pierdut ambii părinți, în primul an de viață), a avut șansa, cu ajutorul unui unchi al său, să învețe în școli prestigioase: Liceul „Frații Buzești” din Craiova și Academia de Studii Economice din București.

După absolvirea ASE București, rezultatele profesional-științifice de excepție i-au permis să îmbrățișeze cariera universitară. Orice discuție cu dânsul pune în valoare harul de dascăl dedicat, cu strategii clare pentru dezvoltarea și modernizarea științelor economice, promovarea economiștilor și racordarea învățământului superior economic la realitățile economico-sociale ale României, nu întotdeauna cele mai favorabile.

Nu aveai cum să nu-i admiri și să nu-i prețuiești viziunea, curajul, determinarea și priceperea puse în slujba universității în care se formase ca economist și devenise lider incontestabil.

Profesorul universitar Ioan Totu a fost un dascăl erudit, cu o deosebită carismă, prin care și-a câștigat respectul și prețuirea din partea multor generații de studenți, pe care i-a format cu exigență și responsabilitate și care l-au respectat și l-au admirat și care, astăzi, cu siguranță îl păstrează în memorie și-i poartă recunoștință.

Profesorul universitar Ioan (Aurel) Totu a fost un om cum rar se mai nasc: statornic, înțelept, cumpătat, de o inteligență scilicitoare și cu o atitudi-

ne mereu jovială. Viața lui, trăită în simplitate și adevăr, rămâne un exemplu pentru toți cei care l-au cunoscut. În familie, a fost sprijin și temelie, iar în comunitate, un om respectat și iubit.

Cu pași liniștiți și cuget curat, a lăsat în urma lui o moștenire mai de preț decât orice lucru material: bunătatea inimii, tăria de caracter și frumusețea vieții trăite cu rost.

Pentru mine, Ileana Stancu, nepoata dânsului și pentru familia mea, dumnealui a fost mai mult decât o rudă apropiată. A fost un model. Un stâlp, o lumină. Un om care a știut să ofere fără să ceară, să asculte fără să judece și să iubească fără să condiționeze.

Îi păstrez în suflet zâmbetul cald, vorba domoală și privirea care spunea totul fără cuvinte. În fiecare clipă în care viața mă pune la încercare, îmi amintesc de dânsul (nenea Aurel) și de Doamna prof. univ. Maria (Magda) Totu, soția dânsului, căutând puterea să merg mai departe. Ioan (Aurel) Totu rămâne cu noi, în casa noastră, în istoria familiei, în povestea vieților noastre.

Le datorez pe deplin cariera mea profesională. Personal, scriu cu iubire și recunoștință pentru ceea ce a fost, pentru ceea ce a dăruit și pentru felul în care a știut să trăiască: cu demnitate, înțelepciune și respect față de cei din jur.

A fost mai mult decât un membru al familiei: a fost o lumină, un sprijin și un exemplu. Îi port în suflet râsul cald, cuvintele cumpătate și pașii săi liniștiți, care mi-au arătat mereu drumul cel drept.

Chiar dacă anii trec, numele dumnealui rămâne în casa și în inima noastră rostit cu drag și cu mult respect. Noi, cei ce l-am cunoscut, nu-l vom uita, iar copiii mei, care au venit după dânsul, știu că am avut și vom avea în familie un om mare, prin felul său de a fi, o minte sclipitoare, iar memoria dânsului va rămână mereu vie.

Cu dragoste și recunoștință!

20 noiembrie 2025

În memoria profesorului universitar Ioan V. Totu

Prof. univ. dr. Letiția ZAHIU

Profesorul Ioan V. Totu a făcut parte dintr-o generație de intelectuali români folosită de conducerea de atunci a țării în activități pe care le considera „un rău necesar”. Uneori îi atrăgea în diferite funcții, alteori îi elimina, considerându-i o categorie de oameni care nu-i erau devotați. Pe de o parte, era nevoie de a acoperi golul produs de eliminarea sau dispariția fizică a vechilor reprezentanți ai științei economice, iar pe de altă parte nu puteau fi construite mecanisme de funcționare a economiei numai pe deciziile politice luate la nivelul cel mai înalt, acolo unde nu participau decât întâmplător și oamenii de știință.

Fiind foarte tânăr și deosebit de capabil, era normal ca Ioan V. Totu să dorească să se realizeze profesional. Din nefericire, a fost promovat în funcții guvernamentale care impuneau să facă parte din structuri politice.

Primele generații de economiști de după război au cunoscut o singură realitate, cea pe care o vedeau în România. Cu timpul, au înțeles ceea ce se întâmpla în lume și au supraviețuit încercând să construiască o realitate mai bună, formând generații de tineri cu alt orizont față de ceea ce a existat când au învățat.

Ioan V. Totu era profesor universitar și cercetător de valoare. El avea simțul înăscut al dreptății, era un om corect și responsabil, plin de energie creatoare și curaj cetățenesc. Cu multă subtilitate și ironie ridiculiza numeroase decizii economice și era împotriva centralismului excesiv, manifestând-se ca un critic vehement al stărilor proaste din economie.

Ioan V. Totu și-a desfășurat activitatea în mai multe locuri. Peste tot, pe unde a trecut, a lăsat în urma sa lucruri bine făcute, organizare și mulțumirea oamenilor. Își asuma răspunderi pentru toți cei care-i cereau sprijin și promova tinerii capabili. Eu l-am cunoscut pe profesorul Ioan V. Totu în cercul economiștilor care aveau o viziune critică asupra mersului societății românești.

Exista atunci un spirit prietenesc între oamenii care lucraseră în învățământ și cercetarea științifico-economică, care contribuia enorm la formarea lor profesională. Mulți au beneficiat de sprijinul profesorului universitar Ioan V. Totu. Pe mine m-a sprijinit să plec cu bursa I.R.E.X. la o specializa-

re în SUA, garantând ca mă întorc în țară, altfel neputând să primesc aprobare.

La întoarcere mi-a publicat o lucrare despre performanța femeilor americane, în Buletinul informativ al Institutului Central de Cercetări Economice refuzată, din considerente ideologice, de toate editurile la care am încercat s-o public.

Amintirile mele legate de personalitatea lui Ioan V. Totu sunt complexe. A fost prietenul soțului meu, m-a sprijinit moral de-a lungul unei lungi perioade de timp. I-am cunoscut îndeaproape demersurile științifice, atunci când era director general al Institutului Central de Cercetări Economice. Am știut cât a făcut pentru știința economică românească în acea perioadă, cât și pentru deschiderile către înțelegerea mecanismelor de piață.

Prin dispariția sa nedreaptă, s-a pierdut un specialist de înaltă clasă, care ar fi putut aduce o contribuție importantă la restructurarea economiei românești. Ultima dată când l-am întâlnit, înainte de-a ne părăsi, mi-a spus că lucrează la un program al tranziției economiei românești la economia de piață. Nu a mai apucat. Mi s-a părut optimist și parcă îi revenise spiritul omului născut să construiască (...).

La aflarea cumplitei vești, am fost profund zguduită. Împreună cu familia prietenului său, prof. dr. Gh. Crețoiu, ne-am dus în acea noapte la el acasă. Magda ne-a spus că lucrurile s-au desfășurat normal și că aștepta verdictul justiției, doar că el „acolo” nu se mai întoarce.

Am înțeles mai bine starea lui ceva mai târziu, când unul dintre cei cu care a stat în celulă, și el dispărut cu zile, mi-a spus că Totu, o iarnă întreagă, a dormit cu paltonul pe el și cu căciulă, pe un pat de fier, fără saltea. M-am întrebat atunci, și mă întreb și azi ce vină au avut copiii de țărani din cele mai îndepărtate sate ale țării, că au învățat bine, că au devenit intelectuali de înaltă ținută, că nu au emigrat în Occident, că nu au renunțat la meseria lor etc. pentru ca, unii dintre ei, în multe cazuri cei mai buni, să fie stigmatizați. Comunismul nu l-am adus noi, și mai ales țăranilor, nu le-a plăcut. Prof. dr. Ioan V. Totu, dispărut dintre noi prematur, va rămâne în mintea celor care l-au cunoscut un exemplu de om de știință, talentat și responsabil. În mintea prietenilor va rămâne ca un om drept, inteligent, curajos, și plin de umor.

13 mai 2011

Imaginea distinsului profesor de științe economice Ioan V. Totu, în amintirile unui fost coleg și colaborator

Prof. univ. dr. Aurel NEGUCIOIU

1. Studentul Ioan V. TOTU

Pe domnul Ioan V. TOTU l-am cunoscut în toamna anului 1953, când în urma concursului de admitere susținut de ambii, la Facultatea de Finanțe și Credit, din cadrul Institutului de Științe Economice și Planificare din București, am devenit colegi de an și de grupă (pentru primul an de facultate). La fel ca și ceilalți colegi, și noi eram impresionați puternic de noul nostru statut – statutul de student. Știam – dacă știam – prea puțin ceea ce reprezentam noi, în această calitate, spre deosebire de calitatea de elev, de care doar ce ne despărțiserăm.

Răsfoiesc «paginile» memoriei mele și transcriu: domnul Ioan V. TOTU s-a dovedit a fi pe tot parcursul studiilor universitare unul dintre studenții cei mai sânguincioși și mai bine pregătiți din anul de studii din care a făcut parte. Domnia sa făcea parte din rândul destul de restrâns al aceluia care învățau nu atât pentru obținerea unui calificativ superior la examene, cât mai ales pentru susținerea unei competențe cât mai înalte pe care o considera drept cheia succesului și a afirmării sale în activitatea ce urma a fi desfășurată după absolvirea facultății. Urmărind acest scop el a fost preocupat, de la începutul studiilor sale academice, de formarea unei culturi economice generale și de specialitate cât mai întinse, de dezvoltarea unei gândiri economice proprii, moderne, de acumulare a unui stoc de cunoștințe economice cât mai bogat. O altă preocupare statornică a sa a constat în dobândirea unui stil de studiu propriu, independent și eficient, în centrul căruia se situa însușirea metodelor și a practicilor de a învăța cum să învețe.

La cele spuse, adăugăm că studentul Ioan V. TOTU a manifestat un interes aparte pentru cunoașterea realităților economice, pentru descifrarea mecanismelor interne de funcționare și evoluție a vieții economice din țara noastră și din alte țări ale lumii.

Comportamentul său de student, aflat întotdeauna în concordanță cu statutul studentului, a purtat permanent pecetea corectitudinii, obiectivității, principialității, comunicabilității, respectului, responsabilității pentru lucrul bine gândit și bine făcut și, nu în ultimul rând, pecetea bunăvoinței, entuziasmului și bunului simț. Toate acestea au făcut din el un student model și un

coleg admirabil. Un asemenea comportament nu putea să nu-i atragă respectul și stima din partea colegilor, ca și din partea membrilor corpului profesoral.

Înțelegând semnificațiile, rosturile și exigențele vieții academice și ale muncii universitare și respectându-le cu consecvență, studentul Ioan V. TOTU a absolvit facultatea cu diplomă de merit și a fost repartizat în învățământul superior.

2. Ioan V. TOTU la catedra universitară

Colegialitatea noastră nu s-a încheiat odată cu absolvirea facultății. Din întâmplare, la terminarea facultății am fost repartizați la aceeași catedră – catedra de Economie Politică, la Institutul Agronomic din București, și la scurt timp după aceea, în cadrul Școlii Superioare de Lectori, în cursul anului universitar 1953-1954.

Încă din anii «uceniciei» în activitatea didactică universitară, se afirmă ca un dascăl cu reale calități pedagogice și științifice. Repede, seminariile conduse de dânsul și apoi prelegerile întrunesc calificativele de autentice activități universitare. În concepția împărtășită cu prilejul diferitelor constituirii și schimburi de experiențe, ca de altfel în practica sa obișnuită, seminarul nu este o modalitate de verificare a cunoștințelor predate, ci un gen de activitate de dezbatere academică de către studenți, pe baza studiului individual. Seminarul universitar este prin definiție, și trebuie să fie, în practica obișnuită, în principal, al studenților care își exprimă liber opiniile despre problemele supuse discuției. Aici își activează imaginația și priceperea lor creatoare, inițiativele în abordarea diferitelor aspecte ale temei de seminar. Seminarul este cu atât mai eficient și mai atractiv, și, deci, mai interesant, cu cât el antrenează mai mult mințile studenților pentru a descoperi, afla și cunoaște ceea ce nu se poate afla dintr-un manual obișnuit. Așa cum a subliniat nu o dată, seminarul universitar își poate îndeplini mai bine rosturile numai atunci când, și în măsura în care devine un «laborator» de afirmare, stimulare și îmbogățire a gândirii.

Prelegerile rostite de profesorul Ioan V. TOTU s-au caracterizat întotdeauna printr-o ireproșabilă claritate, printr-o impresionantă logică internă, printr-un bogat conținut de idei și printr-o atrăgătoare formă de prezentare. El respingea și critica întotdeauna genul de prelegeri care confundau studenții cu depozitele de date și fapte și le bombardau mintea cu cantități inflaționiste de date și fapte, cu lucruri care zăpăcesc mintea.

Indiferent dacă era la seminar sau în amfiteatrul unde expunea o prelegere sau alta, el era preocupat statornic de căutarea, descoperirea și însușirea adevărului.

Nu de puține ori spunea, atât studenților, cât și colegilor, că aflarea drumului care duce spre adevăr valorează, de cele mai multe ori, mai mult decât adevărul însuși.

Sintetizând, spunem că profesorul universitar Ioan V. TOTU stăpânea într-o măsură însemnată ceea ce strămoșii noștri numeau «ars dicendi», «ars demonstrandi» și «ars invendiendi»

3. Cercetarea științifică preocupare majoră

Profesorul universitar a înțeles în toată profunzimea ei interacțiunea dintre învățământ și știință, precum și rosturile științei în funcționarea și evoluția societății omenești și a economiei ei. Școala poate obține performanțe ridicate numai dacă și în măsura în care se bazează pe cunoașterea științifică, pe știință. Concomitent, școala, în general, învățământul superior în special, formează, pregătește specialiști cu înaltă competență profesională pentru știință și progresul acesteia. În consecință, cercetarea științifică a reprezentat o preocupare fundamentală a profesorului Ioan V. TOTU, și avea o pondere importantă în activul bilanțului activității globale a sa. Documentarea și informarea științifică era valorificată în procesul de actualizare și îmbogățire a prelegerilor expuse, a manualelor elaborate precum prin comunicarea la diferitele reuniuni științifice naționale și internaționale, prin publicarea în diferite reviste de specialitate precum și în volume colective sau individuale.

Pentru ilustrare, menționăm prezenta profesorului cu comunicări la Congresul Mondial al Economiștilor la Tokyo (1977), sesiunea științifică internațională Lisabona (1978), cel de-al VI-lea Congres al Economiștilor, Mexic (1980). Colocviul româno-american, New-York Paris (1979), Londra (1979) și altele. Bilanțul activității sale de cercetare cuprinde unele volume de referință elaborate de profesor: *Consumul populației în Republica Socialistă România*, unic autor (1970), *Progresul economic în România 1977-1979* (1977), Premiul „P. S. Aurelian”, acordat de Academia Română, *Politica PCR de industrializarea țării*, apărută în Editura Academiei (1978).

Cea mai importantă lucrare de cercetare științifică inițiată și coordonată de Ioan V. TOTU este și rămâne *Tratatul de economie contemporană* din care vol. I a văzut lumina tiparului în 1986 (859 pagini), volumul II, cartea I, tipărită în 1987 (835 de pagini), volumul II, cartea a II-a, publicată

în 1989 (1200 de pagini). Adăugăm și importantul lui aport la elaborarea volumelor III și IV.

Oprindu-ne aici cu prezentarea ilustrărilor, menționăm că lucrările scrise, inițiate și coordonate de profesorul Ioan V. TOTU s-au distins prin documentare bogată, prin logica internă riguroasă, prin profunzimea elaborării, prin nivelul teoretic și metodologic ridicat, prin bogăția de idei și paradigme cu reală valoare cognitivă și practică aplicativă și, după nu puține opinii, au contribuit într-o măsură importantă la acoperirea unor goluri și întregirea bibliografiei economice autohtone.

4. Personalitate marcantă a societății românești

Profesorul Ioan TOTU a exercitat o autentică înrăurire pozitivă asupra învățământului superior și asupra cercetării științifice nu numai prin prezența la catedră și în amfiteatru și prin lucrările științifice elaborate, ci și prin alte responsabilități ce i-au fost încredințate. Spunând aceasta, avem în vedere că a lucrat o perioadă ca inspector ministerial, ca șef de sector în cadrul Consiliului de Miniștri și în cadrul C.C. al P.C.R. În afară de acestea, în calitatea sa de director general al Institutului Central de Cercetări Economice în anii 1980-1982 a depus eforturi importante pentru organizarea cercetării, pentru intensificarea muncii științifice și ridicarea nivelului calitativ al acesteia.

Și, dincolo de acestea, atunci când a ocupat postul de vice-prim-ministru al Guvernului României (1982 - august 1987), s-a ocupat de coordonarea activităților financiar-bancare și valutare, iar din august 1986 și noiembrie 1989, a fost ministru de externe al României, posturi în care a slujit ca competență profesională interesele țării. Exigent cu el și cu studenții, cu colaboratorii, adeptul convins al lucrului bine făcut, deschis pentru dialog, gata oricând să ajute pe cei din jur, profesorul Ioan V. TOTU a fost întotdeauna un adevărat OM de OMENIE.

10 mai 2011

Și profesorul univ. dr. Ioan V. Totu a fost cu noi

Dr. Ștefan RĂGĂLIE,
directorul Centrului de Economia Industriei și Serviciilor

Despre calitățile profesorului I. V. Totu s-a vorbit și o să se mai vorbească și în viitor. Era un cadru didactic valoros, de care-și amintesc cu plăcere foștii studenți și colegii de catedră ai Universității București. Indiferent de funcțiile de stat pe care le-a îndeplinit, acesta a insistat și a reușit să rămână profesor la prestigioasa instituție universitară amintită. Trăsătura dominantă care i-a adus stima peste ani a fost profesionalismul.

Perioada în care s-a aflat la conducerea cercetării științifice în domeniul economic la nivel național a însemnat un vârf al activității profesorului. Aici și-a putut pune în valoare capacitatea deosebită de cercetător, de organizare și de coordonare, valențe care au prins contururi semnificative și ca urmare a schimburilor de experiență efectuate în SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie și Franța. În acest context profesional, a acordat un sprijin substanțial pentru afirmarea cercetării științifice în domeniul industriei, atât pe plan național, cât și internațional.

Memorabile rămân, în această privință, seminariile internaționale ținute la București, inclusiv în Aula Academiei Române, cu participarea a numeroși economiști de marcă ai lumii. I s-a alăturat efortului de a ridica performanțele activității Institutului de Economia Industriei, prietenul său de o viață, regretatul profesor univ. dr. Mihai Păraluță. Demn de remarcat a fost și permanenta colaborare pe care a avut-o cu marii profesori ai timpului, Costin Murgescu și N. N. Constantinescu, ale căror idei au fost valorificate în studiile Institutului.

Aceeași exigență pe care a manifestat-o în munca didactică a fost prezentă și în activitatea de conducere a cercetării economice. Profesorul era conștient de nevoia de sporire a contribuției cercetării științifice la dezvoltarea și diversificarea industriei României, pivot al creșterii economice eficiente a țării.

Aportul profesorului Ioan V. Totu la dezvoltarea activității Institutului de Economia Industriei ne-a determinat ca, la aniversarea a 30 de ani de la înființarea acestui lăcaș elevat de cercetare științifică, să ne îndreptăm gândul și spre această personalitate a vieții economice românești, plecată dintre noi prea devreme. În anul 2006 ar fi împlinit 75 de ani.

aprilie 2007

Academia Română
Institutul Național de Cercetări Economice

Prof. dr. Ioan V. Totu

*Centrul de Economia Industriei
și Serviciilor*

30 de ani

*Diploma de onoare acordată (post-mortem) Prof. univ. dr. Ioan V. Totu,
cu prilejul împlinirii a trei decenii de activitate a
Centrului de Economia Industriei și Serviciilor, 15 martie 2007.*

Centrul de Economia Industrii și Serviciilor

1977 – 2007

ACBU LUCIAN-LIVIU • ANTONESCU DANIELA • BANU GHEORGHE • BASMA (CONSTANTIN)
ANDRA • BĂDICEANU MARIJA • BĂLEANU DANIELA NICOLETA • BĂRBĂNȚAN RODICA •
BĂRBULESCU PETRA • BICKSOK ELENA • BLEOTU ELENA • BOB ROXANA MIHAELA •
BOERIU (BOUNCUȚA) LUCIA • BOGDAN VASILIE • BONCU CĂTĂLINA • BOTEZ OCTAVIAN •
BOZGA RALUCA • BRATU RAMONA • BUCERZAN RUXANDRA ELISABETA • BULATĂ
CRISTINA • BUCĂRĂCĂ MARIUS FLORIAN • BURJA ELENA • BURBEA RADU • CADAR
FLOARE • CALCAN ION • CANTON BOGDAN • CHILIAN MIHAELA NONA • CIMPOEASU
MIHAELA • CIORAPCIU RUCINA • CIUBOTĂ AURORA • COCHINTU RODICA • COJA CARMEN •
COJOCARU ELENA • COMAN PAUL • CONDOPOLO GABRIELA VIORICA • CONSTANTIN IULIAN •
CONSTANTINESCU CRISTINA • COSTEA MARIUS • CRĂCIUN ELENA • CRĂTUȚU MIRA •
CRISTIAN MARIAN • CROITORU LUCIAN • CRUCERU SORIN • DAN VASILE • DĂNESCU
CRISTINA • DEACONESCU ECATERINA • DEMETRESCU COSTIN MIRCEA • DINĂ SORIN •
DÎRJAN TEODORA • DOBRIȚĂ ȘTEFAN • DOSPINESCU ANDREI • DRĂGUT CONSTANTIN •
DUCA AURELIA • DUCA CODRUȚA NADIA • DUMITRESCU OLGA • DUNĂ ILIE • FARMACHE
ILEANA • FILIP ANGELICA • FIȘUNG FRANTZ DANTEL • FULGER IOAN • GEORGESCU
(BĂRBUTĂ) LUMINIȚA IZABELL • GHEORGHIU ELENA • GHÎȚĂ ALINA • GIUVULEA MIHAIL •
GOLIAȚ CONSTANTIN • GONDOS MIHAIL • GROSU GICA • GUNDEA ANCA • MANUELA • HOGEA
ELENA • HORNUNTSCHI NICOLETA • IACOB VERONICA • IANCU AUREL • IONESCU AURELIU •
IONESCU CAZIMIR BENEDICT • ISĂCESCU MARIA LUIȘA • ISAIT-MARȚU MARIA RUXANDRA •
IVĂN SOFIA • LAZEA VALENTIN • LECĂ (VOICU) DINU CRISTINA • MANEA GHEORGHE •
MAREȘ EUGENIA • MARINESCU LUCIAN • MARINESCU PĂȘOI SILVIA • MARIȚA CORNELIA •
MATEESCU MIHAIL • MATEI ADINA MARIANA • MĂRGUȘ DANTEL • MIHĂILESCU OLGA •
MIHĂILESCU ALEXANDRU • MIHUT VIRGIL • MIROIU RODICA • MITITICA NICOLAE • MITRAN
DANIELA • MOISE ELENA • Munteanu MARIA • MURAR VASILE • MUSCALU MIHAIL-SARIN •
NEAGU CORNELIA • NEJLOVEANU IRINA • NERFEA GABRIELA • NICOLAE GHEORGHE •
NITULESCU ELENA • ODAIE NICOLETA • OPREA ALEXANDRU • OROS GHEORGHIȚĂ •
PANAITESCU CONSTANTIN • PĂNĂMARENCO MIHAELA • PĂRĂCUTĂ MIHAELA NELI •
PĂTRULESCU VICTOR • PĂUN GHEORGHE • PĂUȘESCU VLAD • PECINESCU ELENA •
PETRESCU BARBU • PETROVICI ANCA MANUELA • PLATON VICTOR • POPA FLORENTINA • POPA
NELA GABRIELA • POPESCU MIHAIL VALENTIN • POPESCU ȘTEFAN RADU • POPESCU STELA
MARIANA • POPESCU-TEODOR • PRĂNDIA ELADIA • RĂDU FLORENTINA • RĂDUCANU VIORICA •
RĂGĂLIE ȘTEFAN • RUȘU CORNELIU • RUȘU VALERIU • RUXANDRA GHEORGHE • SANDU
IRINA • SANDU MARIN • SĂRCHIZIAN LEON • SAVA DAN • ȘERBULESCU RADU • SIMA
ALEXANDRU • SIMA CRISTIAN • SIMA ELENA • SÎRBU MARIA • SÎRBU SILVIA • SOLOMON
VICTORIA MĂDĂLINA • STAN EMIL • ȘTEFĂNESCU (NEACȘU) VASILICA • ȘTICA MIHAIL •
SUȚU MARIA CRISTINA • ȘUTIRU AURICA • ȘUMULEA MARCEL • TARARA (CRĂCIUN) LUCICA •
TÂTĂRU DOINA AURORA • TEODORU BUJOR BOGDAN • TUDOR SOARE • UCELEȘU ANȚIOARA •
VANTA MARIANA • VASILESCU CAMELIA • VIEZUȚA VASILE • VOLINTIRU ALICE •
ZAFIU DOINA • ZAMFIRESCU DAN

*La aniversarea a trei decenii de activitate
Consiliul Științific
al
Centrului de Economia Industriei
și
Serviciilor
conferă*

Doamnei/Domnului PROF. UNIV. DR. IOAN V. TOTU

Diploma de Onoare

*Pentru profesionalism și rezultate remarcabile
în cercetarea științifică economică românească*

Președinte,

Răgălie
Dr. Ștefan RĂGĂLIE

15 martie 2007

IOAN V. TOTU

CAP. III
ASCENSIUNEA, APOGEUL
ȘI CĂDEREA LUI NICOLAE CEAUȘESCU

Prolog

Dictatura personală a lui Nicolae Ceaușescu în România, care a durat aproape 25 de ani, constituie – pentru politologi, ziariști, cercurile guvernamentale și organizațiile internaționale – unul dintre subiectele cele mai disputate și controversate. Încă din perioada instaurării acestei dictaturi, s-au prezentat unele aspecte ale ei și, mai ales, presiunea și privațiunile pe care le-a impus asupra poporului român.

După înlăturarea dictaturii, preocupările pentru dezvăluirea secretelelor acesteia s-au intensificat din diferite motive. Unii comentatori, urmărind senzaționalul imediat, s-au cantonat îndeosebi asupra vieții intime a familiei Ceaușescu, în comparație cu condițiile de trai ale populației, reușind astfel să amplifice ura și să stimuleze răzbunarea față de această familie. Diferiți ziariști și politologi din România și din alte țări au avut ca obiectiv principal, în relatările lor, să demonstreze că dictatura personală a lui Nicolae Ceaușescu a fost un produs firesc al sistemului comunist care, atât ideologic cât și practic, a eșuat. Logica lor, pe cât de simplă pe atât de categorică, era următoarea: pentru ca să nu mai apară o asemenea dictatură, omenirea nu mai trebuie să permită apariția și instaurarea structurilor comuniste. Acest raționament, chiar dacă ține seamă de faptul că dictatura personală nu a fost inventată de regimurile comuniste, are un efect benefic prin caracterul său preventiv. Există și o categorie de analiști care se ocupă mai puțin de resursele dictaturii personale a lui Ceaușescu și mai mult de efectele acesteia, remarcând marile traume provocate poporului român: furia, mutilarea psihică, îngrădirea drepturilor individuale, privarea de mijloacele de subzistență și multe altele. O asemenea analiză, dacă nu urmărește să justifice dictatura sau să întrețină nostalgia vremurilor trecute, prezintă semnificații deosebite prin evidențierea robusteții, tenacității și inteligenței poporului român, care i-au asigurat forța și răbdarea pentru a îndura calvarul activităților zilnice cu speranța că, mai devreme sau mai târziu, va scăpa de această dictatură.

Lucrarea de față cuprinde evenimentele și procesele care, în desfășurarea lor istorică, au marcat ascensiunea, apogeul și decăderea dictaturii personale a lui Nicolae Ceaușescu. Autorul a dorit să pună la dispoziția cititorilor cât mai multe fapte adevărate, inedite, care să le permită acestora să înțeleagă cauzele, mobilurile și modalitățile de manifestare a dictaturii cunoscute în istoria națiunii române drept unică – în ultimul secol –, prin duritate și efecte negative.

Intenția autorului de a relata numai adevărul l-a determinat să prezinte evenimentele și faptele așa cum s-au petrecut și cum le-a recepționat direct, intenționând să ofere opiniei publice cât și politologilor o imagine realistă asupra subiectului abordat. În acest scop autorul a elaborat lucrarea sub forma unor memorii însoțite de comentarii și aprecieri care pot fi utile pentru oricine dorește să cunoască câte ceva din labirinturile dictaturii personale a lui Nicolae Ceaușescu.

Premisele apogeului

Când, în martie 1965, după decesul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, a fost ales ca prim-secretar al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu, surpriza a fost atât de mare încât, în rândurile opiniei publice, a avut loc o adevărată explozie de comentarii și întrebări. Informațiile oficiale cu privire la biografia noului conducător al partidului îl prezentau ca pe un revoluționar de profesie încă din tinerețe, a cărui activitate ar fi contribuit la realizarea celor mai importante evenimente din România postbelică. Admiratorii săi, în majoritate activiști de partid sau membri ai organizațiilor de tineret din sfera direcției organizatorice și de cadre a partidului – pe care o condusesse Nicolae Ceaușescu, se întreceau în aprecieri și epitete menite să contureze personalitatea de excepție a acestuia.

Reacțiile diferitelor categorii sociale au fost însă contradictorii. Colectivele de muncitori din întreprinderile industriale, din unitățile de transporturi și construcții recepționează imaginea proiectată de susținătorii lui Nicolae Ceaușescu, care-l prezentaseră ca militant consecvent al mișcării muncitorești autohtone, patriot înflăcărat și luptător neînfricat pentru egalitate, dreptate și libertate; asta nu era însă suficient pentru a motiva alegerea lui în funcția de prim secretar al C.C. al partidului. Întrebarea care frământa colectivele de muncitori era – de ce a fost ales Nicolae Ceaușescu în această funcție și nu Gheorghe Apostol, cunoscut aproape de întreaga muncitorime ca având merite mult mai mari în mișcarea revoluționară din România, unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Gh. Gheorghiu-Dej. Răspunsul aveau să-l afle însă după 25 de ani, când Ion Gheorghe Maurer, fostul prim ministru, a dezvăluit jocurile de culise organizate de Nicolae Ceaușescu pentru a fi ales ca prim-secretar al C.C. al partidului.

Cât privește țărănimea, vestea instalării lui Nicolae Ceaușescu la conducerea partidului a provocat teamă și suspiciune. Motivația unor asemenea sentimente era dată de faptul că această categorie socială cunoscuse direct comportamentul extrem de dur manifestat de Ceaușescu față de țărănime pentru forțarea colectivizării agriculturii din perioada 1958-1962. Pe o poziție de expectativă, care masca frica, s-a situat majoritatea intelectualității, care aprecia că mediocritatea instruirii noului conducător al partidului, coroborată cu orgoliul și ambiția acestuia, vor imprima restricții în viața spirituală a societății, cu efecte negative multiple atât asupra dezvoltării și

manifestării depline a personalității individului, cât și asupra progresului științific, tehnic și cultural al societății românești.

În același timp, toate categoriile sociale erau în așteptare și interesate să observe care va fi atitudinea lui Nicolae Ceaușescu față de politica promovată de predecesorul său, Gh. Gheorghiu-Dej, și chiar față de personalitatea acestuia ca fost prim-secretar al partidului. Aceasta, cu atât mai mult cu cât, în ultimii ani ai vieții sale, Gheorghiu-Dej se bucura de simpatie și apreciere din partea unei majorități a populației, pentru o serie de acțiuni inițiate și realizate cu mare rezonanță pe plan intern și internațional. Astfel, mari satisfacții imprimaseră în conștiința poporului demersurile reușite ale lui Gheorghiu-Dej privind retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României în 1958, replica categorică dată proiectului de integrare teritorială a unei părți din România în așa-zisul Complex Valev, declarația Partidului Comunist Român din 1964 cu privire la independența și suveranitatea statului român și respingerea oricărui centru internațional politic de coordonare a activității partidelor comuniste și muncitorești.

De asemenea, stabilirea de relații diplomatice cu R. F. Germania în 1963, recunoașterea Pieței Comune ca o nouă forță economică în Europa și tatonarea posibilităților de colaborare cu aceasta, lărgirea relațiilor de colaborare tehnico-științifică cu țările occidentale, inițiative care marcau începutul unei noi orientări în politica internațională și apariția unei fisuri în Cortina de fier – creată cu ani în urmă de Moscova.

În ceea ce privește situația internă, chiar dacă mulți nu puteau să uite marile tragedii provocate de dislocările în masă ale unor întregi comunități, sub pretextul că sunt dușmanii noului regim, procesele politice înscenate și chinurile la care au fost supuse multe personalități politice, oameni de știință, cultură și artă în închisori și la Canalul Dunăre-Marea Neagră din perioada anilor 1945-1960, la începutul deceniului șapte din secolul XX, majoritatea populației era oarecum mulțumită de îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață datorită trecerii la industrializarea țării în ritm ponderat, dezvoltării producției agro-alimentare, care permitea satisfacerea în condiții normale a necesităților de consum, creșterii puterii de cumpărare a populației, îndeosebi pe seama acțiunilor sistematice de reducere a prețurilor cu ocazia aniversării diferitelor evenimente (mai ales cu prilejul zilei de 23 august). Se reușise, în mare măsură, eradicarea analfabetismului, accesul gratuit la învățătură, îmbunătățirea sistemului de ocrotire a sănătății și altele. Chiar și cei care avuseseră de îndurat pe nedrept pedepse privative de libertate dar scăpaseră cu viață în urma tratamentelor inumane din închisori, manifestau

indulgență față de Gheorghiu-Dej pentru că, în anii 1962-1964, luase măsuri de reabilitare a celor condamnați abuziv prin procese politice inventate.

Cei mai mulți, însă, îl apreciau pe Gheorghiu-Dej prin prisma actelor sale curajoase de independență față de Moscova întreprinse în ultimii ani ai vieții sale și acceptau și chiar susțineau motivațiile vehiculate în unele cercuri politice, cu o notă pronunțată de adevăr, cum că ilegalitățile săvârșite în anii 1945-1960, ar fi fost impuse din afară, ca o componentă a modelului sovietic al dictaturii proletariatului importat forțat de conducerea politică a României.

Se înțelege că personalitatea lui Gheorghiu-Dej, conturată pregnant în ultimii ani ai vieții sale, ca patriot curajos, politician inteligent, echilibrat și modest, la care se adaugă și activitatea sa de comunist ilegalist, prezentau un handicap pentru Nicolae Ceaușescu ca urmaș al acestuia în condițiile când trecutul său semnală acte de anarhie, voluntarism, duritate, viclenie și dorință de putere, pe care multe categorii de oameni și, îndeosebi, tovarășii lui din conducerea de partid și de stat le cunoșteau destul de bine. Acest handicap îl cunoștea și N. Ceaușescu, mai ales că el fusese unul dintre cei mai ardente susținători în public ai meritelor lui Gheorghiu-Dej, acesta din urmă fiind nevoit, de mai multe ori să-i mai tempereze elanul agitatoric în ce privește promovarea în viața politică a cultului personalității sale.

Obținând funcția de prim-secretar al Comitetului Central al partidului, Nicolae Ceaușescu era conștient de faptul că acest succes putea fi pasager dacă nu reușea, cât mai repede, să-și impună autoritatea în partid și să obțină încrederea și sprijinul tuturor categoriilor sociale. Evident, că asemenea obiectiv era unul temerar, dar el dispunea de câteva atuuri care-i dădeau unele garanții privind succesele viitoare. În perioada de până la 23 august 1944, era alintat de către unii activiști de frunte ai partidului și ca „servant” al acestora în lagăre și închisori, Nicolae Ceaușescu – cu memoria sa excepțională – a înregistrat nu numai calitățile și „acte de eroism” ale acestora, dar mai ales defectele și evenimentele compromițătoare ale fiecăruia. Deținerea unor asemenea informații reprezenta pentru el o armă de presiune psihică asupra celorlalți membri din conducerea de partid care, folosită cu viclenie (de care nu ducea lipsă) la momentul oportun, putea să-i asigure impunerea voinței sale.

După 23 august 1944 și până în martie 1965, funcțiile deținute în conducerea U.T.C. (Uniunea Tineretului Comunist), apoi ca general și adjunct al ministrului apărării și, în ultimii zece ani, ca secretar al Comitetului Central al partidului, însărcinat cu coordonarea activității organizatorice a

partidului și organizațiilor de tineret, de mase și obștești, i-au permis să-și organizeze o rețea de activiști loiali, care, în marea lor majoritate, au fost recrutați și instalați în diferite posturi numai după o serioasă verificare direct de către el. Această rețea, desfășurată pe toate treptele ierarhice ale partidului și organizațiilor de tineret de pe întregul cuprins al țării, reprezenta suportul sigur al transpunerii în practică a hotărârilor sale, iar unele cadre din această rețea, care dovediseră „înalt spirit muncitoresc, revoluționar”, puteau fi folosite de către el ca „vârfuri de lance” pentru a demonstra și acuza pe toți cei pe care Nicolae Ceaușescu îi considera ca un pericol potențial față de persoana sa.

În sfârșit, un element esențial pe care conta N. Ceaușescu în obținerea sprijinului și simpatiei maselor muncitoare era faptul că el se prezenta ca un continuator al revoluționarilor români, crescut și educat de cercurile comuniste din țară, pentru care suveranitatea și independența națională, integritatea teritorială a țării, reprezentau preceptele fundamentale care sintetizau simbioza dintre interesele majore ale întregului popor și activitatea unui conducător comunist. Și într-adevăr, poporul român, cunoscând marile prejudicii aduse intereselor sale naționale de către kominterniștii și agenții Moscovei, considera că instalarea lui N. Ceaușescu la conducerea partidului reprezenta un moment hotărâtor al procesului de înlăturare definitivă a influențelor străine și a tutelării de către Kremlin a activității politice din România.

Cu un asemenea profil și cu o asemenea „zestre”, personalitatea lui Nicolae Ceaușescu ca prim-secretar al Comitetului Central al partidului era fragilă. Modul în care obținuse această funcție a doua zi după decesul lui Gheorghiu-Dej, în contextul unor lungi dezbateri între membrii biroului politic și la intervențiile insistente ale ministrului de interne Alexandru Drăghici (prieten apropiat al lui N. Ceaușescu), susținute numai de o parte a acestui organism, evidențiasse victoria șantajului și a vicleniei și nu meritele noului conducător al partidului. Dar aceasta era pentru Ceaușescu consolidarea poziției sale în partid și instaurarea dictaturii personale care reprezentau obiective majore. Dezvăluirea, și numai parțială, a labirintului gândirii și acțiunii care, timp de aproape 25 de ani, au dominat societatea românească, este de a satisface curiozitatea pentru senzational ca o obligație pentru oricine care cunoaște câte ceva despre acestea, pentru a contribui la prevenirea și a evita instaurarea unei noi dictaturi personale. Pătrunderea în aceste labirinturi, pe fondul evoluției istorice a principalelor evenimente politice, sociale

și economice care au frământat România în acel sfert de veac va permite identificarea premiselor apogeeului.

a) Atac la predecesor și schimbarea echipei

Începutul a fost timid și mai mult pentru tatonarea reacțiilor. El a fost marcat de câteva formulări echivoce cu privire la personalitatea lui Gheorghiu-Dej, pronunțate de Ceaușescu în cuvântarea ținută în ziua funeraliilor fostului conducător al partidului. Pentru cei mai atenți dintre participanți, concluzia principală care rezulta era că Gheorghiu-Dej a fost un om ca toți oamenii, cu merite dar și cu neîmpliniri, care a obținut succese dar a făcut și greșeli surprinzătoare deosebit de mari, nu numai pentru faptul că se încălca consensul dintre „cele două lumi” după care „de morți să se vorbească la înmormântare numai de bine”, dar mai ales că era pentru prima dată când se declara în public că fostul conducător a făcut și greșeli. Comentariile reținute se pronunțau numai între prieteni intimi și mai ales sub forma întrebărilor: ce greșeli a făcut Gheorghiu-Dej? Le va dezvălui Nicolae Ceaușescu?

Nu au trecut decât patru luni și, în raportul prezentat la Congresul al IX-lea al partidului (iulie 1965), noul prim-secretar al Comitetului Central critica deschis politica promovată de predecesorul său. El aprecia că, în perioada parcursă, pe calea construcției socialismului, cu toate că s-au obținut succese, s-au săvârșit greșeli, îndeosebi în domeniul industrializării țării. În gândirea sa, desfășurarea în ritm lent a industrializării ca urmare a folosirii unei cote reduse (11-17%) din venitul național pentru investiții, insuficienta dezvoltare a ramurilor constructoare de mașini și a petrochimiei, neglijarea unor sectoare purtătoare ale progresului tehnic (mașini-unelte, electronice, chimia de sinteză, optica), repartizarea disproporționată a industriei pe teritoriul țării, au fost principalele aspecte negative ale politicii economice aplicate în trecut. În același ton caustic, el critică situația randamentelor scăzute din agricultură, considerând că acestea se datorează neglijării cerințelor obiective ale dezvoltării unei baze tehnico-materiale moderne și eficiente. Ca opțiune pentru viitor, el declară trecerea la industrializarea țării într-un ritm intens pe seama creșterii cotei din venitul național pentru investiții.

Criticile adresate politicii economice trecute și mai ales opțiunea sa pentru industrializarea rapidă a țării provoacă seisme mai întâi în rândul membrilor biroului politic al partidului. Tovarășii de luptă ai lui Gheorghiu-Dej, între care Gheorghe Apostol și Chivu Stoica, sunt indignați de aprecierile făcute de N. Ceaușescu pentru că se simt printre primii vizați dar nu-și

manifestă public nemulțumirile. Alexandru Bârlădeanu, unul dintre puținii membri ai conducerii de partid cu pregătire superioară în domeniul economic, identifică, însă, conținutul voluntarist al gândirii lui N. Ceaușescu și

Congresul al IX-lea al PCR, 1965

mai ales megalomania noilor orientări. Chiar în cuvântarea pe care o ține la Congresul al IX-lea, cu rigoare științifică și modestie, el dezvăluie implicațiile complexe ale angajării țării pe calea unei industrializări rapide pe seama reducerii părții din venitul național destinată consumului populației. Subliniind ideea că fiecare generație trebuie să beneficieze de rezultatele muncii sale, contrară celei lansate de N. Ceaușescu, după care, „generațiile prezente trebuie să se sacrifice spre binele și fericirea celor viitoare”, Alexandru Bârlădeanu optează deschis și ferm pentru desfășurarea industrializării în funcție de condițiile concrete ale țării și așezarea mecanismului economico-financiar pe principiile eficienței, calității și competitivității producției în folosul progresului social general, dar și pentru ridicarea nivelului de trai al întregii populații.

Nicolae Ceaușescu, considerându-se deținătorul adevărului absolut, odată cu înscăunarea în funcția de prim-secretar al partidului, apreciază că ideile susținute de Alexandru Bârlădeanu aveau un caracter retrograd, populist, pe seama cărora ar intenționa să-și creeze o platformă de susținere din partea maselor. După confruntări repetate pe teme economice, în 1968, Ceaușescu reușește să determine pe oponentul său să se retragă din viața politică și să renunțe la toate funcțiile deținute în conducerea statului. În același timp, el încredințează funcția de secretar al Comitetului Central al partidului pentru conducerea activității economice lui Manea Mănescu, șeful Secției pentru știință și învățământ a Comitetului Central, care pentru a-și salva funcția, a fost printre primii care s-a prezentat ca oponent al fostului său conducător direct. Acest personaj, în toată perioada cât l-a servit pe N. Ceaușescu, nu a făcut altceva decât să repete ca un papagal indicațiile stăpânului și să adauge noi epitete frumoase acestuia ori de câte ori îi pronunța numele. Conștient de faptul că numai prin autoritatea funcției pe care o deținea nu putea să-și impună proiectele sale în domeniul economic, Nicolae Ceaușescu recrutează în grupul de consilieri pe Emilian Dobrescu, un tânăr economist cu pregătire superioară și în domeniul matematicii, care se angajează să demonstreze prin modele matematice, diverse scenarii de planificare, prognoză și speculații teoretice, consistența „științifică” a noii politici economice, ce s-a aplicat după anul 1965. Acest economist, indiferent de funcțiile pe care le-a ocupat ulterior în conducerea Comitetului de Stat al Planificării, în Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, a fost în permanență primul consilier economic al conducătorului de partid, eminența cenușie care a elaborat ambalajul științific al hotărârilor și măsurilor stabilite în domeniul economic pe parcursul a două decenii. Cele două personaje au constituit nucleul economic de susținere a gândirii, inițiativelor și hotărârilor conducătorului partidului și statului. Primul avea grijă în permanență să facă comparații statistice cu prezentul, să critice situația economică din perioada precedentă anului 1965 și să-l prezinte pe actualul conducător ca fiind „ctitorul epocii de aur” și al „viitorului de aur” al țării. Cel de-al doilea, în afara activităților concrete desfășurate pentru aplicarea în practică a hotărârilor stăpânului său, elabora proiectele de plan, publica lucrări de sinteză economică privind ritmul și proporțiile economice, efectele benefice ale ratei înalte a acumulării, opțiunile economiei, conducerea centralizată a economiei, conducerea planificată centralizată a economiei, toate elaborate într-un limbaj elevat, menit să demonstreze conținutul științific original al politicii economice concepută și promovată de Nicolae Ceaușescu. Iar pentru această

activitate loială, fiecare era răsplătit nu numai cu funcții înalte obținute de-a lungul timpului, dar și prin conferirea unor înalte titluri științifice, inclusiv alegerea lui Manea Mănescu ca membru plin al Academiei Române, iar Emilian Dobrescu a obținut titlul de membru corespondent al aceleiași instituții. Acest nucleu se va destrăma abia după evenimentele din decembrie 1989, cu repercusiuni total opuse pentru cei doi. În timp ce Manea Mănescu a fost radiat de pe lista membrilor Academiei Române, pentru faptul că a fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui N. Ceaușescu, consilierul Emilian Dobrescu a fost ales membru plin al Academiei Române, pe baza lucrărilor elaborate în „epoca de aur”, pe care le-a fundamentat științific.

Cu un asemenea cuplu de economiști, care reprezenta nu numai gar-
da de siguranță a atacurilor la adresa politicii economice a țării dinainte de 1965, dar și „laboratorul” de producere a argumentelor și justificărilor ideilor și măsurilor stabilite de Ceaușescu, s-a elaborat planul dezvoltării țării pentru perioada 1966-1970, care avea ca obiectiv primordial accelerarea industrializării statului. În acest scop, s-au stabilit ritmuri de creștere anuală a producției industriale de 14-16%, iar partea din venitul național folosită pentru acumulări (în special pentru investiții noi) la 25%, aproape de două ori mai mare decât în perioada precedentă. Totodată s-au prevăzut pentru agricultură niveluri de producție peste posibilitățile reale ale înzestrării tehnice, în funcție de care a fost preluată la fondul de stat cea mai mare parte a produselor obținute, care a fost folosită pentru aprovizionarea agro-alimentară a populației urbane, dar mai ales pentru export, în vederea obținerii surselor de plată a instalațiilor pentru industrie.

Încurajat de aprobarea de către Congresul al IX-lea a ideilor sale privind noua politică economică, Ceaușescu a continuat să critice greșelile trecutului și să proiecteze măsuri cu efecte benefice pentru economie, dar mai ales pentru a se remarca în poziția de creator al economiei socialiste armonios dezvoltată. Criticând justificat disproporțiile create în economie în anii precedenți, repartizarea nerațională a forțelor de producție (și în primul rând a obiectivelor industriale pe ansamblul țării în condițiile existenței a 16 regiuni), în 1968 trece la reorganizarea administrativ-teritorială a țării cu 40 de județe și municipiul București, cu regim de capitală a țării. Măsura a fost salutăată îndeosebi de populația noilor județe înființate pentru că, în noile condiții, spera să beneficieze de efectele fondurilor de investiții repartizate direct prin înființarea de noi obiective economice, ceea ce însemna creșterea numărului de salariați și implicit a veniturilor localităților. Această măsură

va estompa puternic figura fostului conducător, considerat tutore al oamenilor muncii.

Dar, această măsură a concretizat una din ideile obsedante ale lui Nicolae Ceaușescu, anume formarea unui activ de partid și a unui aparat de stat pe întreg cuprinsul țării, care să-l servească cu docilitate și recunoștință. Și, într-adevăr, prin reorganizarea administrativ teritorială din 1968, prin numirile noi de prim secretari și președinți ai consiliilor populare județene, prin alegerea noilor organe de conducere colectivă și schimbarea în cea mai mare parte a foștilor șefi de partid, a conducerilor unităților economico-sociale cu persoane din așa numita „rezervă de cadre” organizată de el în timpul cât a fost secretar al Comitetului Central cu probleme organizatorice, Ceaușescu își formează detașamentele cele mai active pentru mobilizarea colectivităților la executarea fără comentarii a tuturor ordinelor, indicațiilor și hotărârilor conducătorului lor.

Dar acestea nu erau suficiente. Era necesar să-și impună autoritatea în conducerea centrală a partidului, în Comitetul Politic Executiv. Promovarea noilor sale idei sau propuneri privind viața economico-socială sau activitate de partid provoca frecvente dispute între membrii acestor organe și chiar opoziție din partea unora din vechea gardă. Cei mai înverșunați erau Gheorghe Apostol, Alexandru Drăghici și chiar Chivu Stoica. O poziție duplicitară manifestau în cele mai multe cazuri Emil Bodnăraș și Ion Gheorghe Maurer, primul pentru faptul că avea pe conștiință trecutul său de agent K.G.B. în perioada interbelică și cel de-al doilea din oportunism pentru a-și continua viața de boneur. Nicolae Ceaușescu, prin firea sa colerică și despotică, nu putea să rabde mult timp diferitele șicane și chiar afronturi din partea celorlalți colaboratori. Memoria sa îl ajuta. El își amintește că toți aceștia, mai mult sau mai puțin, sunt implicați într-un act criminal inițiat de Gheorghiu-Dej. Este vorba de procesul înscenat lui Lucrețiu Pătrășcanu, una dintre cele mai proeminente personalități românești, acuzat de trădare de patrie ca agent al centrelor de spionaj occidentale, în urma căruia a fost condamnat la moarte și executat în anul 1954. Dezvăluirea secretelor acestui act comunist va avea efecte favorabile lui pentru mult timp. Ca urmare, la sfârșitul anului 1967, organizează o anchetă asupra legalității acuzațiilor și sentinței pronunțate în cazul Lucrețiu Pătrășcanu. Președintele comisiei de anchetă a fost numit un fost kominternist – Gheorghe Stoica (Moscu Kohn), care cunoștea multe din secretele procesului înscenat, iar ca supraveghetor al desfășurării anchetei a fost împuternicit Vasile Patilineț, noul secretar al Comitetului Central, coordonator al Ministrului Apărării Naționale, Ministe-

rului de Interne, Justiției și Procuraturii, omul de încredere al lui Nicolae Ceaușescu, care dirija din umbră evoluția anchetei. Rezultatele anchetei, prezentate în aprilie 1968, mai întâi organelor de conducere ale partidului, apoi în organizațiile de partid și ulterior date publicității, au cutremurat pe toată lumea. Actul criminal al lui Gheorghiu-Dej, prin care a eliminat un concurent al său la funcția de prim-secretar al partidului prin exterminare, fără motive, a șters din mintea poporului vechea imagine de bun și drept conducător a lui Gheorghiu-Dej și a creat o repulsie ce se manifesta chiar și numai când se auzea de numele lui.

Pentru Nicolae Ceaușescu, acesta era un succes deosebit deoarece se șterseseră cu buretele toate meritele predecesorului său și nimeni nu mai încerca să facă comparații între personalitatea sa și a criminalului demascat. În același timp, pentru faptul că Alexandru Drăghici, în calitatea sa de ministru de interne, organizase, împreună cu subalternii săi, întregul proces înscenat lui Lucrețiu Pătrășcanu, a fost exclus din toate organele de conducere ale partidului, destituit din funcție și trimis să lucreze într-o unitate economică. Cu această ocazie, deci, Nicolae Ceaușescu a eliminat definitiv de pe arena politică pe fostul său prieten intim, care-l ajutase să fie numit ca prim-secretar al partidului și pe care-l considera, în ultimul timp, ca un pretendent periculos la această funcție pentru faptul că avea o activitate revoluționară mult mai bogată ca el și deținea una din pârgghiile de forță ale statului – Ministerul de Interne, care, la nevoie, putea fi folosit împotriva sa. Totodată, foștii colaboratori apropiați ai lui Gheorghiu-Dej, care cunoscuseră actul criminal săvârșit de acesta, odată cu autocritica și incriminările adresate fostului lor șef, de teamă de a nu fi învinuiți complici sau favorizanți, cu urmări grave pentru ei, au devenit simple marionete la discreția noului stăpân. Chivu Stoica, încă din 1967, cedase funcția de președinte al Consiliului de Stat lui Nicolae Ceaușescu, așa că, la hotărârea acestuia, va dispărea definitiv de pe arena politică. La Congresul al X-lea, august 1959, în urma unor acuzații improvizate, Gheorghe Apostol nu a mai fost ales în organele de conducere ale partidului, iar în septembrie Leonte Răutu, fostul secretar al Comitetului Central al partidului, care coordona de mai bine de zece ani întreaga activitate de propagandă, artă, știință, cultură, învățământ, presă, sănătate, a fost transferat, pentru scurt timp ca vicepreședinte al guvernului.

În numai patru ani, Nicolae Ceaușescu a reușit să schimbe echipa de colaboratori apropiați. În prim plan au apărut: Virgil Trofin, Ilie Verdeț, Vasile Patilineț, Iănoș Fazekaș, Ion Iliescu, Gheorghe Pană, Mihai Ralea, proveniți din rețeaua lui organizatorică, pe care o condusesese în trecut.

În această echipă sunt incluși Paul Niculescu-Mizil și Dumitru Popescu, mai ales pentru capacitatea lor de adaptare la noul curs al politicii promovate de N. Ceaușescu, dar și pentru pregătirea lor în domeniul propagandei și presei, atât de necesare oricărei puteri.

În sfârșit, în această echipă este și primul recrutat ca „amplificator” și difuzor al noii politici economice – Manea Mănescu, care se detașează prin loialitate numai pentru a ocupa funcții tot mai mari. Din vechea gardă sunt menținuți Emil Bodnăraș, Gogu Rădulescu, Ion Gheorghe Maurer, Ștefan Voitec, care, cu experiența lor și cu păcatele lor din trecut, sunt folosiți cu dibăcie de Nicolae Ceaușescu pentru a-și realiza obiectivul major – instaurarea dictaturii sale personale. Se înțelege că schimbarea gărzii vechi cu noua echipă de colaboratori apropiați secretarului general a antrenat modificări radicale în toate organele de partid și de stat, la toate nivelurile, prin recrutarea și selecționarea, îndeosebi, a persoanelor care ofereau, în primul rând, multe garanții privind loialitatea față de conducătorul de partid și de stat. Într-un ritm destul de rapid dar sigur, prima premisă a apogeei sale se împlinise.

b) Deschiderea spre reconsiderarea istoriei și a valorilor culturii naționale

Paralel cu înmormântarea definitivă a personalității lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și formarea echipei sale de colaboratori, deocamdată eterogenă, dar ușor de manevrat, N. Ceaușescu lansează un complex de acțiuni privind reconsiderarea unor evenimente din istoria neamului și a valorilor culturale naționale ce vor avea semnificații deosebite.

El știa foarte bine că trebuia recăpătată mândria națională a poporului român și, totodată, sprijinul și afecțiunea tuturor românilor și recunoașterea lui ca mare patriot. Motivele pentru dezvoltarea adevărului privind istoria României, culturii și civilizației neamului românesc erau pe deplin justificate. În decursul perioadei 1945-1962, timp de aproape două decenii, cominterniștii din conducerea partidului – Ana Pauker, Iosif Chișinevschi, Leonte Răutu și cei din linia a doua – Mihai Roller, Nicolae Goldberger, I. Vitner, M. Novicov, A. Toma, au organizat și desfășurat un adevărat asasinat istoric și cultural asupra poporului român. Prin distrugerea multor documente istorice, îndeosebi M. Roller, din arhiva națională, prin denaturări ale realității, prin lucrări plătute și tipărite, prin minciuni exprimate public, gurate de autoritatea funcțiilor politice pe care le ocupau, acești venetici și alții, nenominalizați, au șters din istoria țării tot ceea ce demonstra exis-

tența sa milenară, originea daco-romană a poporului român, continuitatea neîntreruptă a acestuia pe spațiul Danubiano-pontic, luptele pentru păstrarea ființei naționale și a pământului strămoșesc, eroii neamului românesc, marile acte revoluționare din trecutul mai îndepărtat sau apropiat al țării. În literatură, artă, filozofie, întregul tezaur al creației milenare românești a fost declarat, de către intrușii kominterniști (deveniți peste noapte oameni de cultură și filozofi), fără nicio valoare, datorită, chipurile, elementelor sale mistice, idealiste, naționaliste, opuse gândirii materialiste și realismului socialist.

Generații întregi de tineri (în perioada studiilor liceale și universitare) au suferit grave mutilări spirituale, prin privarea lor de posibilitatea de a cunoaște adevărata istorie a poporului român și infestarea cu spiritul școlii sovietice, dar și prin acțiunile special organizate, de represiune asupra oamenilor de cultură și știință care, prin contribuțiile lor, apărau și demonstrau geneza, trăinicia, originalitatea culturii și civilizației românești. Arestate și private de libertate în închisori sau trimise la muncă la proiectatul canal Dunăre-Marea Neagră (din 1949), multe personalități românești din domeniile artei, științei, culturii, au cunoscut cele mai grele și umilitoare chinuri fizice și psihice, pentru că nu au renunțat la concepțiile și tezele lor filozofice și istorice și nu s-au aliniat la dogmele sovietice privind valorificarea moștenirii culturale și artistice. Iar alte personalități a căror „vinovăție” s-a considerat că nu impune privarea de libertate, din aceleași motive, au fost eliminate din activitatea științifică, marginalizate și supuse unor atacuri continue de denigrare din partea deținătorilor puterii și acoliților acestora, care se pretindeau creatori ai culturii românești. Totodată, în fiecare instituție de învățământ, artă, știință și cultură, anual, se organizau acțiuni de „demascare” a noi și noi „reacționari”, adică a personalităților care nu acceptau „cerințele realismului socialist”. Iar, ca o încununare a acestor acțiuni, în 1958 s-au organizat pe țară (în toate instituțiile de artă, știință, cultură, învățământ, pe centre universitare, în toate municipiile și orașele) punerea în discuție publică a personalităților care nu renunțaseră la concepțiile lor științifice și patriotice. Dar, în pofida amenințărilor și chiar a sancțiunilor aplicate asupra unora dintre ei, din partea organizatorilor și reprezentanților puterii, prestanța și probitatea profesională a celor mai mulți dintre acuzați au fost mai puternice și convingătoare pentru marea majoritate a participanților la asemenea înscenări în ceea ce privește adevărul.

Cunoscând foarte bine aceste atrocități săvârșite asupra istoriei și culturii românești, pentru că din 1955 el îndeplinise funcția de secretar al

Comitetului Central, Nicolae Ceaușescu inițiază deschiderea etapei de reconsiderare a trecutului poporului român, corespunzător adevărului istoric și concluziilor rezultate din cercetările științifice efectuate de școlile românești și de personalitățile reprezentative ale acestora. Începând cu raportul la Congresul al IX-lea al partidului și continuând cu diferite conferințe, expuneri și întâlniri cu oameni de știință și cultură, el s-a pronunțat pentru eliminarea tuturor denaturărilor impuse de elementele străine de neam și țară asupra trecutului culturii și civilizației poporului român, pentru punerea în prim plan a argumentelor susținute de descoperirile arheologice, de documentele originale ale arhivelor și de operele marilor creatori ai culturii românești. După 20 de ani de la instaurarea dictaturii proletariatului în România, s-au recunoscut oficial adevărurile, de mai mult timp demonstrate de oamenii de știință și cultură din țara noastră, cum ar fi de exemplu: formarea primului stat centralizat a lui Burebista cu peste 2000 de ani în urmă. Originea daco-romană a poporului român, stabilitatea și continuitatea neîntreruptă a românilor pe teritoriul Daciei, prima unire a principatelor românești sub Mihai Viteazul în anul 1600, semnificația Revoluției lui Tudor Vladimirescu din 1821 și a Revoluției de la 1848, cucerirea Independenței României prin războiul din 1877-1878, justetea participării României la Primul Război Mondial, pentru redobândirea Transilvaniei – teritoriu strămoșesc al zămislirii poporului român.

În același timp, s-a declarat interzicerea oricăror măsuri de represiune asupra oamenilor de știință, artă și cultură și s-au stabilit programe privind valorificarea întregii creații românești din domeniile artei, culturii, științei, învățământului, pentru restituirea către noile generații a operelor elaborate, în decursul timpului, de marii gânditori români.

Se înțelege că toate aceste acțiuni au făcut ca N. Ceaușescu să apară în fața poporului român ca un adevărat patriot. Oamenii de știință din domeniul istoriei patriei erau recunoscători pentru confirmarea adevărurilor cunoscute și de Nicolae Ceaușescu încă din anii când a frecventat școala primară și i-au dat certificat de sursă autoritară a istoriei, prin nominalizarea sa în lucrările lor. Diferiți oameni de cultură și artă, încrezători în perspectivele oferite de declarațiile lui, au trecut la reconsiderarea operelor unor mari creatori din trecut, dar nu trebuia uitată mențiunea că acest act a fost posibil datorită conducătorului partidului și statului. Treptat, unii dintre ei încep să-l prezinte nu numai ca pe un mare patriot, dar și ca pe un creator al unei noi școli în artă și cultură, pornind de la formularea pe care o repeta mereu Ni-

colae Ceaușescu „noile opere trebuie să exprime, prin mijloace artistice specifice fiecărui gen, izvorul nemuritor al vieții, realitățile contemporane. În școli, instituții de învățământ superior, odată cu reconsiderarea programelor de învățământ, corespunzător noilor orientări – în spiritul adevărului –, odată cu accesul la lucrările istorice și operele literare și artistice interzise până în 1965, se introduc în bibliografii și diferite conferințe și expuneri ale lui Nicolae Ceaușescu, fraze care vizau cumva, subiectul prevăzut pentru studiu. În același timp presa, radioul, televiziunea, toate mijloacele de propagandă îl prezentau tot mai insistent ca patriot înflăcărat, nu numai pe seama acțiunilor curente întreprinse, dar și prin „descoperirea” unor fapte și acte patriotice din copilăria conducătorului de partid și de stat.

Iată cum, cu dibăcie și pe baza unor acțiuni justificate, Nicolae Ceaușescu reușește să capteze încrederea maselor și a oamenilor de știință, ca fiind un adevărat patriot, aceasta reprezentând o altă premisă esențială a apogeeului său.

c) Ofensiva împotriva „modelului unic”

Bun cunoscător al teoriei și practicii construcției socialismului în URSS, a efectelor negative provocate de impunerea de către Moscova, în deceniile precedente, a „modelului unic” în toate celelalte țări aliate, N. Ceaușescu, chiar de la Congresul al IX-lea al partidului, din 1965, s-a pronunțat pentru promovarea unei politici economico-sociale independente, în funcție de condițiile istorice, concrete, ale României. Pentru politicienii și economiștii din țara noastră și din străinătate teza nu era o noutate. Cu toate că Nicolae Ceaușescu nu menționase geneza ofensivei împotriva modelului unic al construcției socialismului, respectiv Declarația din 1964 a P.C.R., care provocase un șoc puternic pe plan internațional, prin exprimarea deschisă a independenței și suveranității naționale față de URSS, pentru toți era o satisfacție că el a preluat ideile din acest document și că este hotărât să acționeze pentru realizarea prevederilor Declarației din 1954. Dar ceea ce a surprins și a atras atenția tuturor specialiștilor și oamenilor de rând a fost faptul că Ceaușescu declara „război” șabloanelor și dogmelor construirii socialismului, lansa idei noi, devenite în timp dogme ale acțiunii economico-sociale. Astfel, el a formulat ca obiectiv strategic major al politicii economice, transformarea României într-o țară puternic industrializată, la nivelul celor mai dezvoltate țări din lume. Evident că, enunțarea unui asemenea obiectiv a avut un ecou deosebit de favorabil în rândurile populației, mai ales când i se prezentau urmările pozitive ale viitoarelor transformări în

modul de viață al acesteia (creșterea veniturilor, abundența de produse, ridicarea gradului de urbanizare, rezolvarea problemelor locuințelor etc.).

În rândurile oamenilor de știință, a specialiștilor din industrie și a economiștilor, formularea unui asemenea obiectiv a provocat unele nedumeriri. Cunoscând caracterul limitat al resurselor energetice și de materii prime de bază ale țării, ei identificau greutățile și implicațiile deosebit de complexe ale realizării unui asemenea obiectiv. Îndoielile cu privire la realizarea acestui deziderat erau cu atât mai mari cu cât, pe plan mondial, la sfârșitul deceniului 7, una dintre problemele principale care preocupa, nu numai pe oamenii de știință, dar și guvernele celor mai dezvoltate țări din punct de vedere economic, se referea la „limitele creșterii economice”, datorate tendinței de scădere a rezervelor și resurselor energetice și de materii prime. Din aceste motive, în ultimii ani ai deceniului 7, în cercetarea științifică românească au fost exprimate diverse opinii cu privire la desfășurarea industrializării, cele mai realiste axându-se pe necesitatea dezvoltării acelor sectoare care solicită consumuri reduse de materii prime și energie, pe specializarea în producția unor produse ale sectoarelor purtătoare ale progresului tehnic, pe lărgirea cooperării în producție cu cele mai reprezentative firme industriale din țările occidentale, mai ales, sub forma societăților mixte de producție și desfacere a produselor. În acest context, când specialiștii și cercetătorii din domeniul economic și în special al industriei își exprimau deschis opiniile și sperau că vor fi recepționate și de către factorii de decizie din conducerea statului, Nicolae Ceaușescu, în virtutea autorității pe care o deținea, a impus înscrierea în planurile cincinale următoare, ca obiectiv principal al acestora, „continuarea industrializării țării în ritm susținut pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, singura cale de asigurare a independenței și suveranității României”. Motivația acestui obiectiv era pe deplin justificată și a constituit mobilul esențial al acțiunii sociale pentru realizarea lui. Era cunoscut faptul că, în condițiile impunerii „modelului unic” al construirii socialismului și a proiectatei „diviziuni socialiste a muncii” în cadrul țărilor participante la Consiliul de Ajutor Reciproc (CAER), României i se repartizase rolul de țară agrară, furnizoare de materii prime și produse agricole pentru celelalte țări cu tradiție industrială (URSS, RFG, RS Cehoslovacia). În schimbul produselor agricole, România trebuia să primească unele produse industriale. Acceptarea de către România a acestui rol ar fi însemnat menținerea unui nivel economic redus și a unui grad de civilizație scăzut, întărirea dependenței economice față de țările industrializate din cadrul CAER. Ca urmare, cu toate că nu se clarificaseră modalitățile și dimensiuni-

le industrializării din România, oportunitatea acestui proces era indiscutabilă atât din punct de vedere economic cât și politic.

În strânsă legătură cu teza industrializării țării în ritm rapid, Nicolae Ceaușescu a stabilit ca obiectiv principal al agriculturii dezvoltarea unei puternice baze tehnico-materiale și, îndeosebi, trecerea la mecanizarea complexă a lucrărilor din această ramură. În pofida faptului că un număr de cooperative agricole, mai ales din zonele de deal, erau într-o situație falimentară, N. Ceaușescu, obsedat de ideea superiorității marii producții socialiste, considera că această situație se datora îndeosebi deficiențelor organizatorice, ceea ce l-a determinat să conceapă diferite forme de reorganizare a cooperativelor agricole și a întreprinderilor de stat, comasarea unor unități rentabile cu altele nerentabile, înființarea așa-numitelor complexe agro-industriale și mai ales construirea diferitelor organisme de conducere la nivel local și republican, cum a fost Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție, cu toate ramificațiile sale pe întreg teritoriul țării.

Evident că intensificarea introducerii mecanizării lucrărilor din agricultură și aplicarea tehnologiilor moderne de executare și întreținere a culturilor a avut ca rezultat creșterea producției agricole în majoritatea unităților socialiste, ceea ce masca nu numai ineficiența a circa o treime din numărul cooperativelor agricole, dar și dispariția cointeresării materiale a producătorilor direcți. În același timp, desfășurarea procesului de industrializare în toate județele țării a determinat transferul unui număr însemnat de forțe de muncă, îndeosebi tineri, din agricultură în noile unități industriale, ceea ce a însemnat practic reducerea potențialului de muncă din această ramură economic, care, în deceniile următoare va avea efecte negative puternice. Dar, pentru anii 1965-1970, când producția agricolă a cunoscut o creștere de la un an la altul, când lotul personal al fiecărei gospodării țărănești asigura o bună parte din produsele pentru consum și când, cel puțin la a treia familie din mediul rural, exista un membru al acesteia care era salariat (în industrie, transporturi sau construcții), țăranimea în general spera în îmbunătățirea situației sale economice. Fără a manifesta entuziasm față de politica promovată de Nicolae Ceaușescu, ea acționa pentru îndeplinirea obligațiilor stabilite prin planul de stat. Circumspectă și tăcută, țăranimea, în majoritatea sa, cu gândul la menținerea gospodăriei personale, căuta noi surse de venituri pe calea angajării ca muncitori în diferitele unități industriale nou înființate. Perspectiva unor venituri sigure în perioada activă, sub forma salariilor, iar apoi sub forma pensiilor, precum și schimbarea radicală a condițiilor de viață în noile sau vechile centre urbane, pentru care tineretul de la sate optase

fără ezitare, au fost motivele principale care au imprimat o notă de originalitate transformărilor din mediul rural românesc față de șabloanele „planului cooperatist” aplicat până în 1965. Că aceste procese urmau să determine o înstrăinare tot mai accentuată a noilor generații de la sate, de activitatea din agricultură, iar potențialul forței de muncă din această ramură să cunoască o scădere substanțială, atât calitativ cât și cantitativ (eșalonul de bază fiind format din bătrâni și femei), ceea ce însemna și reducerea eficienței economice a agriculturii, acestea nu constituiau decât subiecte de dezbatere în cercurile oamenilor de știință care, sub diferite forme, încercau să sensibilizeze factorii decizionali, dar fără succes. Schimbarea modului de viață a tineretului provenit de la sate, prin transformarea acestuia în muncitori, a fost unul din suporturile încrederii populației rurale în politica promovată de Nicolae Ceaușescu.

Reflecții pozitive au provocat, mai ales în rândurile intelectualilor, noile orientări formulate de Ceaușescu în ce privește dezvoltarea vieții spirituale a societății românești. Declarând progresul tehnic și introducerea celor mai noi cuceriri ale științei, ca principali factori ai creșterii eficienței întregii producții naționale, el a lansat ideea rolului primordial al cercetărilor științifice românești în toate domeniile de activitate. Prin conținutul său această idee exprima nu numai încrederea în capacitatea de creație, de inventivitate, a oamenilor de știință, a inginerilor și tehnicienilor români, dar și una din căile de a stopa importul de tehnologii și de mijloace de muncă învechite oferite de țările care urmăreau menținerea dependenței României față de ele. Satisfacția oamenilor de știință români la recepționarea acestei noi reorientări a fost cu atât mai mare cu cât, practic, s-a trecut și la aplicarea unui complex de măsuri care s-au concretizat atât în dezvoltarea rețelei de cercetare științifică și tehnologică, cât și în trecerea la o largă colaborare cu institute și centre de cercetare științifică de prestigiu, îndeosebi din țările occidentale, unde nivelul ridicat al cercetării științifice și tehnologice își demonstrase efectele benefice asupra întregii vieți economice și sociale. În același timp, lansând ideea rolului hotărâtor al cadrelor cu o bună pregătire profesională, N. Ceaușescu a inițiat un complex de măsuri privind reorganizarea învățământului de toate gradele, coordonatele principale ale acestuia fiind integrarea instruirii teoretice cu activitatea practică (legarea învățământului de practica socială) și stabilirea, pentru fiecare treaptă de învățământ (după parcurgerea primei trepte obligatorii de 8 ani), a profilului calificării absolvenților astfel încât să poată fi încadrați în viața social-economică în raport de pregătirea dobândită în perioada studiilor liceale sau universitare. Trece-

rea la înfăptuirea noului sistem de învățământ a însemnat creșterea rapidă a numărului de școli, licee și instituții de învățământ superior, dezvoltarea bazei materiale a învățământului și, evident, amplificarea numărului de cadre didactice. Cu toate reținerile manifestate de unii slujitori ai școlii, față de hotărârea privind reducerea excesivă a unităților de învățământ cu profil umanist-teoretic în favoarea celor tehnice sau industrial-agrar, programul de reorganizare a învățământului conceput de N. Ceaușescu a fost considerat, la timpul respectiv, ca oportun, mai ales din punct de vedere al detașării definitive a școlii românești de șabloanele și dogmele sistemului de învățământ sovietic, introduse prin reforma învățământului din 1948.

În același timp, declarând că scopul suprem al orânduirii socialiste îl reprezenta „bunăstarea întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a personalității omului”, N. Ceaușescu proiectează și prezintă națiunii traiectoriile viitoare ale îmbunătățirii calității vieții întregii populații. Dimensiunile acestora erau date nu numai de creșterea nivelurilor veniturilor tuturor categoriilor sociale, de creștere a producției bunurilor de consum și a puterii de cumpărare a leului, de trecerea la soluționarea problemelor locuințelor, dar și la creșterea fondurilor sociale de consum pentru asigurarea gratuității învățământului, ocrotirea sănătății și folosirea completă a tuturor forțelor de muncă. Și, ceea ce sensibiliza totodată întreaga intelectualitate, erau declarațiile deschise ale conducătorului privind stimularea creației artistice și culturale românești, desființarea cenzurii, lărgirea căilor de informare și a relațiilor dintre oamenii de știință, artă și cultură români cu omologii lor din toate țările lumii, crearea condițiilor pentru ridicarea nivelului de cultură al întregii populații.

Asemenea acțiuni și inițiative ale lui N. Ceaușescu erau apreciate de întreaga opinie românească nu numai datorită perspectivelor pe care le promitea evoluția vieții spirituale românești, îndeosebi a posibilităților de manifestare deplină a libertății de gândire și acțiune, a individului, dar și pentru faptul că în anii 1965-1970, cu toate că nivelul de trai al populației era modest față de cele mai dezvoltate țări capitaliste, el era superior multor țări socialiste, inclusiv URSS, în care construcția socialismului se desfășurase într-o perioadă mult mai mare decât în România. De aceea, situația economică relativ bună a țării noastre precum și perspectivele proiectate de N. Ceaușescu constituiau argumente convingătoare că, în România, renunțarea la construcția socialismului după șabloanele și dogmele modelului unic moscovit nu era numai o dorință, ci și un fapt împlinit. Ceea ce a dat, totodată, suportul teoretic al abandonării definitive a șablonismului în construc-

ția socialismului a fost analiza obiectivă a stadiului acestui proces și evaluarea reală a etapei în care se găsea România la sfârșitul deceniului 7. În acest sens, pentru gândirea națională și universală din acea perioadă a fost o adevărată revigorare a doctrinei politice și respingerea dogmei corespunzător căreia țările socialiste s-ar afla în etapa „desăvârșirii construcției socialismului și trecerea la comunism”. Remarcându-se succesele dobândite în decursul celor două decenii precedente, dar evidențiindu-se și decalajele față de cele mai dezvoltate țări din lume, îndeosebi din punct de vedere al nivelului economic, al eficienței și competitivității producției materiale și al nivelului de trai, enunțarea ca obiectiv strategic major în România a formării societății socialiste multilateral dezvoltate, a însemnat în fapt o nouă politică a construcției socialismului. Și chiar dacă acest obiectiv nu a fost suficient de explicit, prin formularea sa care viza direct dezvoltarea multilaterală a societății, el oferea speranțe tuturor – de la muncitor sau țăran și până la intelectual – că noua politică, originală, va fi și științifică și cu adevărat benefică atât societății cât și individului.

Pe fondul acestor speranțe și în condițiile unei vieți modeste dar tihnite, cu asigurarea cel puțin a unor venituri minime dar sigure, cu accesul gratuit la învățământ, cultură, artă, știință, ocrotirea sănătății, marea majoritate a populației începe să-și manifeste tot mai mult încrederea față de N. Ceaușescu, ceea ce a constituit în același timp și un suport substanțial al ascensiunii acestuia, atât în viața politică internă cât și pe plan internațional.

d) Lansarea în politica externă

Inițiativele și acțiunile întreprinse de N. Ceaușescu în ceea ce privește politica internă – din care se evidențiază pregnant opțiunea pentru o politică independentă față de Moscova, pentru respingerea oricăror ingerințe în treburile interne ale României, l-au proiectat pe arena mondială ca o posibilă personalitate care, prin curajul și perspicacitatea sa să poată contribui la soluționarea conflictelor internaționale. Evident, aprecierile și speranțele față de rolul acestuia în politica internațională erau diferite în raport cu interesele cercurilor guvernamentale din țările celor două blocuri, socialist și capitalist, care creau puternice convulsii în viața internațională. Majoritatea guvernanților și politicienilor din țările occidentale apreciau declarațiile lui N. Ceaușescu privitoare la independența și suveranitatea României, ca un preludiu al posibilei dezintegrări a unității de „monolit” a blocului socialist. De aceea, în afara semnalelor încurajatoare reflectate de presa internațională la intervale tot mai scurte, România era vizitată de reprezentanții diferitelor cercuri

guvernamentale și neguvernamentale pentru a se informa direct și a cunoaște strategia și tactica lui Ceaușescu în ce privește soluționarea principalelor conflicte internaționale și, în primul rând, a cunoaște temeiurile pe baza cărora înfrunta presiunile „suveranității limitate” impuse de doctrina brejnevistă asupra țărilor socialiste. În acest context, semnificații deosebite au avut vizita efectuată de Willy Brandt în 1967, în cadrul căreia s-au proiectat noi dimensiuni relațiilor politice și economice dintre România și RFG, vizita președintelui Franței – De Gaulle, din 1968, care a pus bazele unei largi cooperări economice și tehnico-științifice cu Franța, vizita lui R. Nixon în 1969, care a marcat trecerea la un curs nou al relațiilor româno-americane. Se înțelege că această nouă orientare a României, pentru dezvoltarea relațiilor economice și politice cu țările occidentale, a provocat o replică dură din partea conducerii URSS, concretizată nu numai în considerarea lui N. Ceaușescu ca trădător al intereselor socialismului, dar și măsuri în domeniul relațiilor economice, sub forma unui embargou economic, s-au stabilit restricții în ce privește livrările de țiței, gaze naturale, energie și diferite materii prime și materiale de bază pentru producția industrială, în pofida faptului că România era membră a CAER cu aceleași drepturi ca și celelalte țări participante în acest organism.

Dar, ceea ce l-a conturat pe N. Ceaușescu pe arena internațională ca personalitate politică, a fost poziția sa distinctă, în comparație cu cea a conducătorilor celorlalte țări socialiste, față de unele evenimente și conflicte care s-au desfășurat în ultimii ani ai deceniului 7, pe plan mondial. Astfel, a fost un act de prestigiu internațional, recunoscut și în prezent, faptul că România, spre deosebire de celelalte țări socialiste, n-a întrerupt relațiile diplomatice și economice cu Israelul în urma războiului de 6 zile din 1967, inițiat de acest stat împotriva vecinilor săi. Raționamentul acestei poziții s-a bazat pe 2 principii fundamentale, care în deceniile următoare s-au și confirmat. Primul consta în certitudinea că soluționarea conflictelor din Orientul Apropiat nu se putea realiza decât pe calea tratatelor dintre țările implicate. Al doilea principiu consta în necesitatea menținerii de relații cu toate statele aflate în conflict pentru a se acționa simultan, pe bază de argumente, în direcția găsirii unor concesi și soluții menite să reinstaureze drepturile legitime ale tuturor popoarelor din această zonă.

Menținerea relațiilor diplomatice ale României cu Israelul a avut ca efect imediat amplificarea acuzațiilor din partea URSS și a celorlalte țări participante la Tratatul de la Varșovia; se considera că politica externă promovată de N. Ceaușescu ar fi subordonată intereselor cercurilor financiare

capitaliste, în cadrul cărora oligarhia evreiască ocupa un loc primordial. În același timp, însă, majoritatea guvernelor occidentale și, în primul rând, SUA, apreciau poziția României față de Israel ca un nou pas pe calea independenței față de Moscova, iar pe N. Ceaușescu ca un opozant tenace împotriva cortinei de fier socialiste.

De asemenea, o mare rezonanță internațională au provocat demersurile lui N. Ceaușescu pentru soluționarea conflictului sovieto-chinez, care cuprindea o arie complexă de probleme începând cu pretențiile de revizuire a granițelor celor două state și culminând cu acuzațiile reciproce privind înstrăinarea de doctrina comunistă. Dovedind luciditate și realism, dar mai ales cu dorința de a realiza nu numai înțelegere dar și unitate de acțiune între URSS și RP Chineză, care, prin potențialul material și uman de care dispuneau, ar fi format o puternică forță de rezistență împotriva capitalismului, N. Ceaușescu s-a angajat direct, prin acțiuni complexe, în normalizarea relațiilor dintre cele două mari puteri orientale. Eforturile sale, timp de peste un deceniu, pentru realizarea acestui obiectiv, au fost întâmpinate cu acuzații din partea conducerii URSS, care îl considera un eretic pentru faptul că susținea rolul important al Chinei pe plan mondial, ca țară socialistă, precum și necesitatea reluării relațiilor politice și economice dintre cele două țări aflate în conflict. Și mai important este faptul că, nici la sfârșitul deceniului 9, când s-au reluat relațiile sovieto-chineze și deci s-au confirmat previziunile lui N. Ceaușescu, acțiunile concrete ale acestuia au contat prea puțin în atenuarea invidiei și dorinței conducerii URSS de eliminare definitivă a lui – ca personalitate politică pe arena mondială. În loc de recunoștință pentru ceea ce a întreprins în soluționarea conflictului, în cabinetele Kremlinului se căutau modalități de intensificare a presiunii economice asupra României, pentru a amplifica greutățile și suferințele poporului român provocate de politica voluntaristă, fantezistă, impusă de Ceaușescu în ultimii ani ai vieții sale.

În contrast cu poziția ostilă manifestată de URSS față de România – provocată de apariția lui N. Ceaușescu ca personalitate politică pe plan mondial – conducerea R. P. Chineze, cu modestie și fără complexe, a recunoscut deschis și oficial contribuția acestuia la soluționarea conflictului sovieto-chinez și a acționat pentru dezvoltarea relațiilor cu România, în scopul sprijinirii politicii de independență și suveranitate promovată consecvent de N. Ceaușescu.

Preluând, fără să declare public niciodată, ideile fundamentale din Declarația din aprilie 1964, privind așezarea relațiilor internaționale dintre state pe baza principiilor respectării independenței și suveranității naționale,

a egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne ale altor state și renunțarea la forță, N. Ceaușescu trasează în politica externă a României două noi obiective majore: a) dezvoltarea relațiilor economice și politice cu toate țările lumii – indiferent de orânduirea socială; b) stabilirea de relații bazate pe încredere și respect reciproc cu țările vecine. Pentru ultimii ani ai deceniului 7, declararea unor asemenea obiective, în condițiile războiului rece dintre cele două blocuri și, în primul rând, dintre URSS și SUA, și când toate celelalte țări membre ale Tratatului de la Varșovia erau aliniate la comanda Moscovei, a provocat reacții diferite pe plan mondial. Guvernanții țărilor occidentale, sub presiunea conflictelor de interese dintre cele două mari puteri militare mondiale și mai ales a complexelor militar-industriale, s-au situat pe o poziție de expectativă, apreciind că noua orientare a politicii externe a României – dezvoltarea relațiilor politice și economice cu toate țările lumii, indiferent de orânduirea socială, este doar o nouă formă de exprimare a declarațiilor de independență față de Moscova, care putea fi reținută, dar care nu obliga și la un răspuns concret și imediat, care ar fi însemnat trecerea la destinderea internațională. Receptive și interesate s-au manifestat cercurile guvernamentale din țările în curs de dezvoltare și în special cele din Africa. Situația economică relativ bună a României față de cea a URSS precum și poziția de interdependență declarată deschis au determinat pe mulți conducători ai țărilor africane să-l considere pe N. Ceaușescu drept cel mai autorizat reprezentant și al intereselor lor, ca o personalitate politică care, prin noua sa concepție asupra relațiilor internaționale, va impulsiona schimbarea ordinii economice internaționale. Și este meritoriu pentru cele mai multe țări din continentul african că, și în ultimii ani ai vieții lui N. Ceaușescu, când dictatura sa personală atinsese formele maxime de opresiune asupra poporului român, conducătorii lor nu au negat rolul acestuia în politica, promovată în trecut, pentru dobândirea independenței și suveranității țărilor lor.

Cu toate reținerile unor conducători ai țărilor vecine României, I. Kadar, T. Jivkov, din considerente de a nu cădea în dizgrația Moscovei, treptat și cu precauție, au acceptat dialogul cu N. Ceaușescu, mai ales din interese economice (schimburi de mărfuri), dar și pentru a încerca să-l determine să renunțe la noile sale opțiuni și acțiuni întreprinse pe plan internațional. În același timp, însă, cel care a răspuns fără rezerve propunerilor lui Ceaușescu privind dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate și a apreciat inițiativele acestuia privind întărirea independenței și suveranității naționale a fost I. B. Tito care, după cum se cunoaște, în decurs de două decenii, după

încheierea războiului, acționa consecvent pentru construirea socialismului în Iugoslavia pe o cale proprie, originală, opusă modelului sovietic.

Evenimentul care l-a proiectat pe N. Ceaușescu ca o personalitate politică marcantă pe plan mondial a fost hotărârea României, țară membră a Tratatului de la Varșovia, de a nu participa la acțiunea represivă din 21 august 1968, inițiată de URSS, pentru stoparea noii politici de construire a unei societăți cu adevărat democratice, promovată de Al. Dubcek în R.S. Cehoslovacia. Adoptarea de către România a unei asemenea poziții a prezentat mari pericole pentru menținerea sa ca stat independent. Cu două zile înainte, respectiv la 19 august 1968, N. Ceaușescu se întâlnește cu Al. Dubcek la Praga, iar convorbirile dintre ei evidențiaseră pregnant concordanța opiniilor privind eliminarea oricăror rămășițe ale „modelului” sovietic în construcția socialismului, trecerea la o adevărată democratizare a vieții sociale, crearea tuturor condițiilor pentru respectarea drepturilor omului, a libertății de gândire, conștiință și acțiune. La întoarcerea de la Praga, N. Ceaușescu, exprimând public satisfacția pentru înțelegerile cu Dubcek, a stabilit un complex de acțiuni concrete privind dezvoltarea relațiilor dintre România și R.S. Cehoslovacia pe toate planurile – politic, economic și diplomatic. Totodată, într-un cerc mai restrâns al conducerii de partid, el declarase că România, Iugoslavia și Cehoslovacia, prin coincidența pozițiilor de independență față de URSS, dar și pentru conținutul proiectelor construirii socialismului, în funcție de condițiile concrete din fiecare țară, pot demonstra, într-un viitor apropiat, viabilitatea noii orânduiri sociale, ca superioară celei capitaliste.

Dar, în ziua de 20 august 1968, mai mult sub formă de somație, N. Ceaușescu este solicitat să-și dea consimțământul pentru participarea României, în calitate de membru al Tratatului de la Varșovia, la invazia armată organizată de URSS asupra Cehoslovaciei, pentru înlăturarea lui Al. Dubcek și a colaboratorilor săi, considerați dușmani ai cauzei socialismului. Refuzul lui N. Ceaușescu, bazat pe hotărârea Comitetului Politic Executiv al C. C. al PCR și încercarea lui de a demonstra că nu sunt întemeiate acțiunile preconizate împotriva Cehoslovaciei și a conducătorilor de partid și stat din această țară, au determinat URSS ca, simultan cu declararea invaziei armate, din noaptea de 21 august, asupra Cehoslovaciei, să desfășoare puternice forțe armate de-a lungul întregii granițe cu România, la care s-au alăturat forțele armate ale Bulgariei la granița de sud a țării. Pericolul ocupării armate a României de către trupele sovieto-bulgare era iminent. În aceste condiții, în ziua de 22 august 1968, întreaga populație a Capitalei, în liniște dar

îngrijorată, s-a îndreptat spre sediul Comitetului Central al partidului, iar după ocuparea pieței și străzilor laterale acesteia, prin lozinci și urale, exprimau hotărârea fermă de apărare a independenței și integrității țării. Ca răspuns la solicitarea manifestanților, N. Ceaușescu, în cuvântarea sa patetică, „dar și angajată față de întregul popor, a dezvăluit gravitatea ocupării Cehoslovaciei de către forțele armate ale unor țări participante la Tratatul de la Varșovia și necesitatea organizării întregului popor român pentru apărarea țării în cazul unei posibile invazii străine. Se poate spune că, în cadrul acestei adunări populare, a fost pentru prima dată când admirația și stima reciprocă popor – conducător a avut aceeași sinceritate și intensitate.

Încurajat de sprijinul întregului popor, dar îngrijorat de posibila invazie a trupelor sovieto-bulgare, care dacă s-ar fi realizat ar fi dus la declanșarea unui adevărat război, N. Ceaușescu, prin trimiși speciali, a informat guvernele unor țări asupra pericolului care plana asupra României, cu speranța organizării unei acțiuni internaționale care să preîntâmpine repetarea evenimentelor din Cehoslovacia. Răspunsurile primite, deși diferite, exprimau în unanimitate aprecieri elogioase față de faptul că România nu a participat la invazia armată asupra Cehoslovaciei și, în majoritatea cazurilor, se refereau la disponibilitatea guvernelor de a acționa pentru preîntâmpinarea ocupării României de trupele sovieto-bulgare. Dar modalitățile concrete de sprijinire a României erau eludate, cu excepția celor prezentate de R. P. Chineză, prin care se angaja ca „în cazul unui atac armat asupra României va solicita intervenția urgentă a Consiliului de Securitate al ONU, iar I. B. Tito comunica: „În funcție de gravitatea pericolului asupra României, Statul Iugoslav este dispus să intervină pentru mobilizarea întregii opinii mondiale și să ofere, în extremis, găzduire întregii conduceri de partid și de stat a României, dacă va fi nevoită să părăsească țara”. În acest context, când Paul Niculescu-Mizil, unul dintre membrii Comitetului Politic Executiv cu o contribuție însemnată la hotărârea ca România să nu participe la agresiunea armată asupra Cehoslovaciei, a sintetizat lapidar răspunsurile primite din partea guvernelor diferitelor țări prin formularea „apărarea pe care putem conta este formată din poporul român și Munții Carpați”. Ceaușescu, satisfăcut de o asemenea concluzie, a spus: „nu e prima dată când acești doi coloși definatorii ai țării noastre și-au dovedit neclintirea și trăinicia”. Și adevărul acesta a fost. Angajarea deschisă a întregului popor român pentru apărarea țării, chiar dacă ar fi impus moartea tuturor fiilor săi, a fost cel mai puternic factor care a determinat reținerea forțelor armate străine de a invada România și care a sensibilizat rațiunea conducătorilor de la Kremlin deter-

minându-i să nu mai repete aventura sângeroasă săvârșită asupra Cehoslovaciei.

Acest episod al istoriei fostelor țări socialiste europene a dezvăluit din nou întregii omeniri valențele milenare ale poporului român în ce privește relațiile cu alte popoare: neagresiune, clarviziunea, respectul reciproc, unitatea în cuget, simțire și acțiune în momentele critice ale existenței sale, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale. Poziția României față de evenimentele petrecute în Cehoslovacia în august 1968 a aureolat prestigiul său de țară civilizată, angajată direct în procesul de menținere a păcii și pentru trecerea la destindere și înțelegere pașnică între toate statele lumii. Acest act istoric al României a fost și este și în prezent un subiect care determină și pe cei mai înverșunați dușmani ai țării noastre să recunoască inteligența și cumpătarea poporului român. Ani de-a rândul, la sesiunile Adunării Generale a ONU, începând cu cea din 1968, aproape toți reprezentanții statelor au elogiat poziția României față de evenimentele petrecute în Cehoslovacia în anul 1968. În 1970, deplasându-se la New York pentru a participa la cea de-a 15-a Sesiune a ONU, N. Ceaușescu a fost invitat, chiar în ziua sosirii sale, de Secretarul General al ONU, U. Thant, și de Președintele Sesiunii pentru a i se adresa felicitări și aprecieri deosebite pentru înțelepciunea și curajul pe care le-a manifestat România pe plan internațional. După 21 de ani de la desfășurarea evenimentelor de la Praga, în decembrie 1989, când reprezentanții țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, reuniți la Moscova, au fost nevoiți să recunoască public, cu capetele plecate, caracterul agresiv și nelegitim al intervenției armate asupra Cehoslovaciei, N. Ceaușescu a fost singurul care, cu fruntea sus, a solicitat să se recunoască, totodată, justetea politicii României din acel timp. Aceasta a fost însă și ultima întâlnire directă cu ceilalți participanți, care le-a amplificat aversiunea față de persoana sa.

Acțiunile și inițiativele României pe plan internațional în perioada anilor 1965-1970 sintetizau noi orientări și obiective, în marea lor majoritate distincte de cele comandate de URSS, în virtutea faptului că era cea mai puternică forță militară din rândul țărilor participante la Tratatul de la Varșovia și cea mai bogată țară din punct de vedere al resurselor energetice și de materii prime dintre țările membre ale Consiliului Economic de Ajutor Reciproc. La conceperea acestor acțiuni și inițiative, un rol important l-a avut N. Ceaușescu, iar confirmarea și recunoașterea lor pe plan internațional ca fiind expresia politicii de independență și suveranitate a României, în

primul rând față de URSS, au constituit noi premise ale apogeului său în funcția de conducător de partid și de stat.

*

* *

Analiza obiectivă a politicii interne și externe promovată de România în perioada 1965-1970 evidențiază conținutul său novator, original, transformator și de largă deschidere pentru progresul social-economic pe traiectoriile civilizației contemporane. Nimeni nu poate contesta contribuțiile lui N. Ceaușescu la promovarea unei asemenea politici. Dar, așa cum consemnează documentele anilor respectivi, această politică, atât prin conținut cât și prin obiectivele sale, a fost rezultatul gândirii și acțiunii îndelungate a unor puternice colectivități din toate sectoarele de activitate. Opțiunea și consecvența pentru adevărul istoric privind evoluția poporului român și a progresului țării, pentru respectarea valorilor materiale și umane ale tuturor timpurilor, pentru libertatea individului și democratizarea întregii vieți sociale au fost fermentii permanenți ai tuturor categoriilor sociale, pentru care mulți reprezentanți ai acestora au suferit și pățimit de-a lungul timpurilor. De asemenea, respingerea „modelului unic” al construcției socialismului, eliminarea dogmatismului și șablonismului din politica internă și externă, realizarea efectivă a independenței și suveranității naționale, neacceptarea oricăror forme și modalități de coordonare și îndrumare de către „un centru unic” internațional (fie el cât de puternic) au fost obiective care au preocupat întregul popor român din rândurile căruia mulți patrioți, indiferent de concepțiile pe care le aveau, și-au pus în pericol chiar și viața. Iar înscrierea în Declarația PCR din aprilie 1964, a acestor obiective a marcat nu numai receptarea și recunoașterea opțiunilor justificate ale poporului român, dar și trecerea la o nouă politică internă și externă a României independentă și suverană. Ca urmare, promovarea în continuare de către N. Ceaușescu a acestei politici era un proces firesc și obligatoriu. De asemenea, poziția distinctă a României privind continuarea relațiilor cu Israelul după războiul acestui stat cu țările vecine, în 1967, sau refuzul României de a participa cu trupele sale la invazia aliaților Tratatului de la Varșovia asupra Cehoslovaciei, din 1968, au fost nu numai inițiative ale lui N. Ceaușescu, ci hotărâri luate în urma unor dezbateri în organele colective superioare ale partidului și statului din acei ani, care au ținut seama, în primul rând, de tradițiile seculare ale popo-

rului român de a menține, pe cât posibil, relații normale cu toate statele lumii și de a nu se amesteca în treburile interne ale altor state.

Dar, în contrast cu aceste adevăruri, N. Ceaușescu, vanitos și fără scrupule, abuzând de autoritatea funcției supreme pe care o deținea în partid, s-a erijat în unicul creator al întregii politici interne și externe a României. Cu un curaj (chiar tupeu) care a impus tăcerea și a celor mai autorizați cunoscători ai genezei diferitelor inițiative și acțiuni din plan intern și extern, dispunând de cadrul organizatoric și propagandistic corespunzător intereselor sale, N. Ceaușescu a reușit ca, în decursul a 5 ani, să realizeze „soclul” dictaturii sale personale. Acest soclu i-a dat nu numai înălțimea de la care era scutit să mai audă și alte opinii contrare celor ale sale, dar și puterea de a face ce vrea și cum vrea, fără a răspunde față de nimeni. Iar „trâmbițașii” săi, recrutați cu atenție de el, vor avea grijă ca foarte curând să-l declare „geniul Carpaților”, „eroul național al tuturor timpurilor”, „ctitorul României moderne”.

Apogeul (1971 – 1980)

Deceniul 8 reprezintă, în istoria României, apogeul dictaturii personale a lui Nicolae Ceaușescu care, prin conținutul, dimensiunile și efectele sale, poate fi considerat ca un miracol mondial. Labirinturile și resorturile acestuia sunt atât de complexe și ascunse încât nimeni nu poate avea pretenția că le cunoaște în totalitate, în afara autorului lor care, dacă ar mai fi în viață, tot nu le-ar dezvălui. Documentația accesibilă precum și observarea atentă a derulării evenimentelor din acei ani permit totuși prezentarea, sub formă de sinteză, a unor componente esențiale, definitorii ale apogeului dictaturii personale.

Recrutarea și selecționarea cadrelor

Pentru oricare conducător de partid sau de stat (și când le cumulează pe amândouă și mai mult), recrutarea, selecționarea și promovarea cadrelor constituie coloana vertebrală a întregului sistem de organizare și funcționare a societății. Investirea de către alegători a unei persoane în funcția de conducător de partid sau de stat înseamnă nu numai recunoașterea meritelor și calităților sale deosebite ca individ, ci mai ales încrederea că, în virtutea acestor atribute, aceasta va stimula și dinamiza întreaga capacitate de gândire și acțiune a societății, pentru evoluția sa pe treptele ascendente ale civilizației și bunăstării. Aceasta presupune ca, la toate nivelurile ierarhice ale societății, să se mențină și să se consolideze supremația competenței profesionale față de diletantism, a inteligenței față de mediocritate, a realismului față de fantezie, a muncii față de trândăvie, a cinstei față de minciună, a științei față de improvizație, a dreptății față de forță, a convingerii față de constrângere. Ca urmare, pentru orice conducător de stat sau de partid, premisele elementare ale progresului social-economic devin criterii obligatorii pentru recrutarea, selecționarea și promovarea cadrelor. Interdependențele organice dintre sectoarele vieții sociale, datorită diviziunii sociale a muncii, dar și răspunderii conducătorului față de alegătorii săi, impun și alte criterii de selecționare a cadrelor cum ar fi: încrederea și respectul reciproc, capacitatea de conlucrare cu subalternii, dar și cu superiorii, gradul de receptivitate a opiniilor colaboratorilor, disponibilitatea pentru dialog și curajul susținerii opiniilor față de superiori și altele. Toate aceste criterii și-au confirmat efectele benefice diferențiat, în funcție de o multitudine de factori, dintre care cel mai important a fost și rămâne gradul de democratizare a societății. Dar,

nu se poate trage concluzia că, în mod automat, cu cât o societate este mai democratică cu atât dispar incompetența, mediocritatea, corupția, intriga, șantajul, nepotismul etc., care dăunează grav colectivităților umane. Realitățile demonstrează că și în țările cu tradiții democratice seculare și cu un nivel de civilizație ridicat acestea se mențin, unele dintre ele provocând chiar căderi de guverne, demiterea și trimiterea în judecată a unor personalități cu funcții înalte în stat. Dar, important este faptul că, în aceste țări, principiile menținute privind recrutarea, selecționarea și promovarea cadrelor se realizează în condițiile existenței unei competiții reale între ele, care ierarhizează „valorile” umane în funcție de rezultatele concrete ale activității desfășurate și exclud „nonvalorile”. Acest sistem este eficient și trainic pentru că este înțeles și susținut de toate categoriile sociale și de orice persoană care ocupă o funcție pe una din treptele ierarhice ale statului sau partidului din care face parte. Inclusiv șeful statului sau al partidului, care a obținut majoritatea sufragiilor, este într-o continuă competiție cu alți concurenți și cunoaște foarte bine că de competența cadrelor cu care conlucrează depinde chiar menținerea funcției pe care o ocupă și ascensiunea pe o treaptă superioară.

Pentru România, deceniul 8, în condițiile când N. Ceaușescu reușise să-și impună conducerea unipersonală, în pofida declarațiilor în care menționa promovarea celui mai democratic sistem de organizare și conducere a societății, procesul de selecționare, recrutare și promovare a cadrelor, conceput și aplicat de el s-a distins, în primul rând, prin originalitatea sa definită de scopul (obiectivul) major urmărit, și anume: menținerea funcțiilor supreme și în partid și în stat pe toată durata vieții sale și crearea condițiilor pentru preluarea acestor funcții de către unul dintre fiii săi, cu alte cuvinte consolidarea și continuarea dictaturii familiei Ceaușescu.

Se înțelege că stabilirea unui asemenea obiectiv nu putea fi declarat public sau supus dezbaterii și aprobării organelor de partid și de stat pentru că ar fi provocat o puternică repulsie chiar și din partea celor mai apropiați colaboratori ai săi. Abia în vara anului 1989, când scopul său fusese de mult realizat, iar un reporter mai îndrăzneț de la revista americană „Newsweek” l-a întrebat dacă se preconizează ca în viitor conducerea partidului și statului să fie preluate de fiul său Nicu, el s-a destăinuit: „Nu văd niciun impediment ca fiul meu să preia aceste funcții. Dacă se va aprecia că este capabil, poate să se realizeze și acest fapt”.

Nu încapă îndoială că un asemenea răspuns ar fi fost o imprudență din partea lui N. Ceaușescu, el se baza pe ceea ce făcuse pentru pregătirea lui Nicu ca revoluționar de profesie (fost secretar al CC al UTC, apoi prim

secretar al comitetului de partid al județului Sibiu) și pe proiectele sale de viitor nedeclarate privind ascensiunea treptată a acestuia. De aceea, răspunsul dat putea fi considerat ca o informație de prevenire și pregătire a opiniei publice din țară pentru ca, atunci când urma să se producă preluarea puterii de către fiul său Nicu, să nu fie o surpriză. Dacă acest vis a lui N. Ceaușescu nu s-a împlinit, dictatura sa personală a fost timp de aproape două decenii chintesența sensului vieții sale care a determinat și sfârșitul ei tragic.

Cu un asemenea scop, menținerea puterii personale în partid și în stat pe viață și crearea condițiilor pentru continuarea dinastiei familiei sale, N. Ceaușescu împreună cu soția sa au situat pe primul plan al activității lor procesul de recrutare, selecționare și promovare a cadrelor. Mulți considerau, la vremea respectivă, că acest proces se desfășura în concordanță cu imperativele ridicării calitative a întregii activități economico-sociale, mai ales că cele mai importante modificări de cadre aveau loc cu ocazia diferitelor evenimente ale partidului (plenare, conferințe, congrese), care stabileau noi obiective pentru etapele următoare, sub motivația împlinirii activului sau datorită compromiterii unora (oral, profesional etc.). Sigur că o asemenea apreciere exprima un sâmbure de adevăr, dar, realitatea era că orice schimbare de cadre, până și la cea mai mică unitate productivă sau instituție, orice destituire sau promovare a unei persoane avea ca mobil principal interesele bine definite ale familiei Ceaușescu. Pentru nicio altă activitate N. Ceaușescu și soția sa nu aveau o strategie și o tactică mai precisă ca în domeniul recrutării, selecționării și promovării cadrelor. Iar conceperea și înfăptuirea acestora au fost drastice, machiavelice și poate mai mult. Care sunt argumentele care conduc la o asemenea apreciere?

În primul rând, caracterul duplicitar al sistemului practicat. Adică, sub masca criteriilor și normelor de recrutare, selecționare și promovare a cadrelor, legiferate, care corespundeau chiar și standardelor internaționale, prevalau, în realitate, alte principii, cum ar fi: calitatea de a fi membru de partid și vechimea în partid, primordialitatea celor care aveau „originea muncitorească” (dacă sunt fii de muncitori, sau au fost muncitori), pregătirea politico-ideologică într-una din formele organizate (școli de partid, Academia „Șt. Gheorghiu”), așa numita capacitate de mobilizare la îndeplinirea sarcinilor, nivelul de combativitate (așa zisul spirit critic față de lipsuri). Toate aceste principii erau argumentate prin rolul primordial al clasei muncitoare ca forță politică conducătoare în societate, în virtutea tezei că, împreună cu mijloacele de producție (instalații, utilaje și obiectul muncii) formau forțele de producție, latura cea mai dinamică și progresistă a oricărui

mod de producție. Dar, în același timp, prin aplicarea cu prioritate a acestor principii, N. Ceaușescu urmărea să transforme clasa muncitoare în principala forță socială de susținere a politicii sale și, într-un fel, să confirme așa zisa origine muncitorească a sa și calitatea de revoluționar – reprezentant al intereselor clasei muncitoare încă din tinerețe.

Primordialitatea acestor principii a avut efecte complexe, deosebite asupra întregii societăți. Ele limitau baza de recrutare, selecționarea și promovarea cadrelor la numărul membrilor de partid existent în fiecare unitate, localitate, județ și pe țară. Cu toate că numărul membrilor de partid a cunoscut o creștere rapidă, iar structura s-a îmbunătățit prin sporirea ponderii celor cu pregătire medie și superioară, acesta era cu mult mai mic decât potențialul uman real existent în societate, cu un nivel al competenței profesionale ridicat și cu o capacitate de creație mai mare. Este ușor de înțeles că desfășurarea procesului de recrutare, selecționare și promovare a cadrelor cu prioritate și pentru majoritatea funcțiilor în exclusivitate, numai din rândurile membrilor de partid, chiar dacă în deceniul 8 numărul acestora a crescut la peste 2 milioane, iar în deceniul 9 ajunsese la 3,8 milioane, erau excluse de la acest proces, apriori, foarte multe cadre cu înaltă pregătire profesională, cu o capacitate intelectuală și fizică superioară, pentru faptul că nu erau membri de partid. Efectele negative ale primordialității criteriilor partinice – muncitorești, asupra procesului de selecționare și promovare a cadrelor erau amplificate și de limitarea ponderii intelectualității, la 10-14% din totalul membrilor de partid. Adică, în epoca desfășurării din plin a revoluției tehnico-științifice, când creativitatea, pregătirea superioară, competența și experiența profesională reprezentau forțele motrice ale acestui proces, în România circa 80-86% din intelectualitate, care nu era cuprinsă în partid (mulți din această categorie socială ar fi dorit, dar procentele stabilite nu permiteau primirea lor în partid) era marginalizată, chiar ignorată de către factorii politici decizionali. Ca urmare, un număr mare de oameni de știință, ingineri, tehnicieni, cadre didactice și oameni de cultură și artă, specialiști recunoscuți chiar și pe plan mondial s-au aflat în situația ca, mai mult de două decenii, să nu poată să-și pună în valoare întreaga capacitate profesională, mai ales în organizarea și conducerea activităților intelectuale, pentru continuarea și ridicarea pe o treaptă superioară a tradițiilor științifice și culturale românești.

Prioritatea principiilor originii muncitorești și a apartenenței partinice avea ca rezultat principal, totodată, dominarea mediocrității asupra valorilor autentice, impunerea gândirii voluntariste a lui N. Ceaușescu prin folo-

sirea unor cadre față de care avea mare încredere și le instalase în funcții de răspundere în organele de partid sau de stat. Câteva exemple sunt edificatoare: Gheorghe Pană, pentru faptul că avea origine muncitorească, dar și pentru că, o bună perioadă de timp, reușise să fie principalul confident al lui N. Ceaușescu, cu toate că avea un grad de instruire mediu și un nivel de cultură sub limita suficienței (el singur declara că nu are răbdare să citească până la sfârșit nici măcar un articol de fond dintr-o revistă) a fost menținut ca membru al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din 1969 până în 1989, timp în care a ocupat următoarele funcții: secretar cu probleme organizatorice al partidului, președinte al Uniunii Generale a Sindicatelor, primarul Capitalei, ministru al industriei alimentare, președintele Comitetului pentru Consiliile Populare. Oricine poate aprecia că nici măcar un cadru cu policalificare superioară nu putea să aibă pretenția că ar fi fost competent să se angajeze la asemenea posturi și în domeniile pe care le-a „condus” Pană Gheorghe. Și pentru ca lectorul să poată să aprecieze și caracterul acestui personaj este suficient să-l informăm că, după executarea lui Ceaușescu, Pană Gheorghe a fost printre primii care a pozat în victimă a acestuia, ba chiar, ca dizident. Din aceleași considerente, origine muncitorească și executant docil al indicațiilor lui N. Ceaușescu, dar inteligent, viclean și de o duritate feroce a fost menținut în Comitetul Politic Executiv al partidului, timp de două decenii, Iosif Banc. Acest personaj nu numai că a fost organizatorul condițiilor de viață „împărătești” ale familiei Ceaușescu, în perioada când coordona gospodăria partidului (împreună cu Gere Mihai și Nae Leon), dar era unul dintre cei mai reprezentativi informatori și anchetatori de tip stalinist folosiți de către stăpânul său direct. Pentru acest om nu exista satisfacție mai mare decât aceea de a face anchete asupra activității diferitelor cadre de partid sau de stat, de a descoperi diferite abateri ale acestora de la „normele eticii și echității socialiste” și mai ales de a le aplica sancțiuni maxime motivate de necesitatea întăririi vieții interne de partid. Poreclit de către activiști „câinele roșu” al lui N. Ceaușescu, Iosif Banc, spre deosebire de câinii labradori negri și credincioși stăpânului lor până la moarte, l-a părăsit în 1989 supărat că locul său de confident fusese luat de un alt personaj – Emil Bobu. Un exponent tipic al fățarniciei, superficialității și slugărnicii – îngemănate organic –, a fost Gheorghe Oprea. Recrutat de N. Ceaușescu din rândurile muncitorilor care au absolvit fostele facultăți muncitorești, Gheorghe Oprea, după ocuparea funcției de consilier pe probleme ale industriei, începând din 1974, a fost membru al Comitetului Politic Executiv în toate legislaturile ulterioare ale acestui regim. Încredințându-i-se funcții de

răspundere pe linie de stat, vice prim-ministru și apoi prim-vice prim-ministru, care coordona ministerele din domeniul industriei, Gheorghe Oprea a fost „ochiul și urechea de veghe” asupra activității guvernului, care observa, recepționa și informa familia Ceaușescu cu toate amănuntele și aspectele pe care le considera utile pentru ca „tovarășu” și mai ales „tovarășa” să le cunoască din timp și să întreprindă măsurile de preîntâmpinare a unor inițiative nedorite – fie ele strict profesionale – din partea unor membrii ai guvernului. Cunoscând din discuțiile intime cu N. Ceaușescu și mai ales cu soția acestuia intențiile acestora cu privire la modificările de cadre care urmau să se realizeze sau conținutul criticilor care urmau să fie adresate diferitelor sectoare de activitate și implicit coordonatorilor acestora, el era printre primii care, în ședințele în care se dezbăteau asemenea probleme, în formulări fără logică, cu un ton gălăgios, exprima criticile ce satisfăceau pe cei doi confidenți și, cu o mină de pocăit, își făcea autocritica sub pretextul „învățămintelor pe care le-a tras din experiența negativă a altor colaboratori”. Și pentru a masca acest rol de „unealtă” rudimentară a familiei Ceaușescu, pentru a apărea în fața colaboratorilor și subalternilor ca un om înțelegător față de greutățile și suferințele lor, el era și cel mai disponibil de a discuta și afla cât mai multe de la aceștia (informații pe care le oferea apoi stăpânilor săi) și le declara că-i va sprijini să treacă peste necazurile și durerile în care se găseau, dar uita, în majoritatea cazurilor, de promisiunile făcute.

Un alt personaj care, cu toate că nu avea „geneza muncitorească”, a făcut tot posibilul pentru a fi în anturajul intim al familiei Ceaușescu, a fost Ion Pățan. De profesie contabil (exercitase această profesie la Cooperativa Meșteșugărească din Sebeș-Alba), era recrutat în perioada când „activitatea în producție” devenise un criteriu principal al promovării cadrelor. Cu ajutorul unor persoane influente în Ministerul Industriei Ușoare, a fost instalat în cadrul acestui minister ca director Plan-Finanțe și apoi avansat ca adjunct al ministrului. Executant docil și rezistent mai ales la „dojenile” tovarășei, fără coloană vertebrală, abil însă în a se adapta la stilul de muncă al lui N. Ceaușescu (anarhic, impulsiv, subalternul să tacă și când este criticat să spună „am înțeles, eu am greșit”), Ion Pățan a reușit să intre în grațiile celor doi și, din 1972 până în 1988 a fost membru al Comitetului Politic Executiv ocupând funcțiile de ministru al comerțului exterior, ministrul aprovizionării tehnico-materiale, ministrul industrie ușoare, ministrul finanțelor, ambasador.

Cele patru personaje prezentate mai sus s-au impus a fi menționate nu numai pentru faptul că ele au fost întruchiparea diferențiată a mediocrității, dar mai ales pentru că ele au format în deceniul 8 **„echipa de șoc” consultativă și de avangardă** pentru susținerea și consolidarea dictaturii personale a lui N. Ceaușescu. Aceste patru persoane se întâlneau împreună cu Nicolae și Elena Ceaușescu aproape în fiecare seară, la clubul familiei prezidențiale și, pe toată durata diferitelor jocuri (șah – N. Ceaușescu cu Iosif Banc, șptic – Elena Ceaușescu cu Pană, Pățan, Oprea), se prezentau informații pe care nu trebuia să le cunoască ceilalți membri ai conducerii de partid, se comenta activitatea altor persoane cu funcții de răspundere, se destăinuiau unele intenții și proiecte de viitor, inclusiv schimbările de cadre. Se înțelege că fiind cei mai apropiați de familia prezidențială, avizați din timp asupra unor măsuri care urmau a fi luate, ei apăreau ca cei mai „orientați” și cei mai îndreptățiți pentru locurile și funcțiile pe care le ocupau pentru că erau primii care luau o „poziție principială” față de oricare altă opinie opusă confidentului lor. Rolul nefast al acestei „echipe de șoc” era dat nu numai de capacitatea personală a fiecăruia, dar și de faptul că aceștia recrutaseră prozeliti, după chipul și caracterul lor, în toate organele de conducere ale partidului și statului, de la care primeau informațiile secrete pe care le valorificau, prin raportarea discretă direct familiei prezidențiale.

Dar, formarea acestui „nucleu” de confidenți era numai un pilon al dictaturii lui N. Ceaușescu. Obsedat de ideea de a nu fi trădat, preocupat de a cunoaște cât mai bine tot ceea ce se petrecea în viața social-politică a țării, de la surse sigure dar mai ales **sincere**, gândirea lui N. Ceaușescu a pus în aplicare, într-un ritm surprinzător de rapid, **promovarea membrilor familiei** în funcții de răspundere, indiferent de gradul de rudenie și pregătire. Numărul mare al acestora, mai ales din partea lui, și amplasarea cu dibăcie a fiecăruia în domeniile cele mai importante, va prezenta pentru el **prima și cea mai importantă rețea de siguranță**.

La început, existau unele dificultăți care se impunea a fi urgent eliminate. Procesul trebuia să demareze cu soția sa, Elena, pentru că, era el secretar general al partidului și șeful statului, dar avea și un stăpân, de peste două decenii, față de care nu putea să exercite niciun fel de autoritate. Cum a reușit Elena să-l domine, iar el să facă numai ce vrea ea, nimeni nu a putut să dezlege această enigmă. Singura informație pe care am obținut-o de la Valentin, fiul cel mare, în iunie 1990, când împărțeam aceeași celulă din arestul Rahova, a fost că „de când a început să înțeleagă ce se petrece în jurul lui, mama a fost ghidul familiei. „Toți, dar absolut toți, trebuiau să facă

ceea ce stabilea ea. Chiar și când nu avea nicio funcție în partid sau pe linie de stat, tata o informa cu toate problemele, iar mama își dădea cu părerea și până când nu se realizau dorințele ei nu se lăsa”. De ce această supunere a lui față de Elena? Speculații au fost și sunt multe. Cert este că ea era singura persoană care cunoștea foarte bine adevărurile, dar și neadevărurile din „trecutul revoluționar” a soțului său. După 1945, când N. Ceaușescu se agita tot mai mult să ajungă în funcții superioare în partid, dar mai ales când a devenit secretar cu probleme organizatorice al partidului, Elena – curtată de soțiiile altor tovarăși, dar și interesată să cunoască cât mai multe din dedesubturile, aranjamentele și luptele de culise din interiorul conducerii de partid și de stat – le-a transformat pe acestea în principalii informatori ai săi. Cele mai apropiate au fost Martha Drăghici și Elena Maurer. Martha Drăghici deținea multe informații atât de la soțul său, Alexandru, care era ministru de interne, cât și prin faptul că ea, în acei ani, ocupa funcții importante, inclusiv director de cadre în Ministerul de Externe. Elena Maurer, deși era casnică, deținea unele secrete ale raporturilor de forțe interne ale puterii, furnizate de soțul său, Ion Gh. Maurer, care le cunoștea în virtutea funcțiilor pe care le-a ocupat – ministru de externe, apoi președinte al Consiliului de Miniștri. Cu acestea, dar și cu soțiile altor „tovarăși”, la o cafea, un coniac, în timpul unui șeptic, Elena, mai în glumă mai în serios, comenta diferite aspecte ale activității de partid și de stat și, cu viclenie, reușea să afle mai întâi ce gândesc soții lor, dar și prietenii acestora. Seara, când venea acasă, Nicolae îi prezenta succesele, necazurile și proiectele sale, iar Elena, pe baza informațiilor obținute de la sursele sale (slobode la gură pentru a-și da importanță că sunt superioare ei), nu numai că-l avertiza asupra pozițiilor celorlalți tovarăși din Comitetul Politic Executiv, dar îi sugera măsuri imediate și de perspectivă pe care urma să le întreprindă, mai ales în politica de cadre. Din 1960, când era numită în funcția de director general adjunct cu probleme administrative, la Institutul de Cercetări Chimice (ICECHIM), cercul de linguiști dar și de informatori s-a lărgit. Ca urmare, influența ei asupra activității lui Ceaușescu a crescut. Odată cu aceasta, important a fost faptul că, la sfatul unor carieriști în frunte cu Mihail Florescu (Blumenfeld), Elena s-a hotărât să devină om de știință. Obiectivul său s-a realizat mai repede decât și-ar fi dorit orice savant. S-a înscris la doctorat, examenele le-a susținut în fața unor adevărați oameni de știință (nu-i nominalizez din respect pentru realizările lor în domeniul științei), iar lucrarea de doctorat a fost elaborată de o echipă confidențială sub supravegherea directă a Mariei Dobrescu, soția lui Emilian Dobrescu, prim consilier economic al lui N. Ceaușescu. Susținerea tezei de

doctorat s-a desfășurat nerespectându-se unele norme legale. La ora 10, când se anunțase începerea dezbaterilor publice, cei doritori să asiste au fost informați că evenimentul s-a petrecut la ora 9. Din punct de vedere științific, membrii comisiei care i-a acordat titlul de doctor în științe chimice (diploma de inginer o obținuse încă din 1961), au avut numai aprecieri pozitive. Era și normal, pentru că pe tema tezei de doctorat desfășuraseră cercetări cei mai buni specialiști din ICECHIM, ani de zile. După confesiunile unui membru al comisiei de doctorat, „pentru cei prezenți la susținerea tezei de către tovarășa a fost o tragedie a noastră pentru că, dacă toți știam cum și de cine a fost elaborată lucrarea, niciunul nu bănuiam că ea nu putea nici măcar să citească textul pregătit de alții. Nu mă refer la formulele și combinațiile chimice, dar și pe cele mai uzuale cuvinte le stâlcea. Mă întrebam în sinea mea dacă este româncă, pentru că pe mama, care a urmat numai trei clase primare și pe mulți consăteni care erau analfabeți nu i-am auzit să vorbească așa de execrabil din punct de vedere lingvistic, ca Elena!” Dacă ar fi bănuît cei care au contribuit la promovarea Elenei pe treptele științei și apoi la consacarea ei ca «savant», că, în realitate, au produs un monstru nu numai al științei, dar și al societății românești, sunt convinși (pentru că îi cunosc foarte bine pe mulți dintre ei) că s-ar fi sinucis fiecare când a fost solicitat să facă concesiuni sau compromisuri. La timpul respectiv, ei au fost convinși că obținerea titlului de doctor în științe chimice este și punctul final al pretențiilor Elenei de a parveni pe scara valorilor umane. Dar nu a fost așa. Ei nu știau ce forță de dominație avea această persoană asupra soțului său, șeful partidului și statului. Cu toate că erau oameni de știință, savanți recunoscuți pe plan mondial, nu și-au dat seama că viclenia, perfidia și parvenirea (pentru că ei le-au omologat pe toate prin titlul științific acordat Elenei), luate la un loc, au forță de propulsare cu mult mai mare decât diferitele combinații chimice pe care le studiau. Iar când au constatat acest fapt, după câțiva ani, prin efectele negative provocate chiar de monstrul științific creat de ei, în primul rând asupra domeniului științific. Era prea târziu.

Pentru N. Ceaușescu dificultatea cea mai mare consta acum, după lansarea soției sale ca om de știință, cum să-i satisfacă dorința ei de a fi în conducerea partidului și statului. Cum adică, ea care a fost din tinerețe pe „baricadele luptei revoluționare” alături de Nicu, să rămână o simplă ilegalistă și doar prima doamnă, în virtutea faptului că era soția președintelui? Era de neconceput în condițiile în care, de când s-au cunoscut, ea a fost „steaua polară a lui”. Dar dificultatea consta în faptul că nici cei mai vechi ilegalisti și cu atât mai mult ceilalți membrii de partid nu aveau cunoștință

de activitatea ei revoluționară din trecut. Deci, nu se putea face propunerea de promovare direct în conducerea partidului și statului numai pentru că era soția secretarului general, riscul eșecului fiind destul de mare. Dar, **violența celor doi va fi biruitoare**. N. Ceaușescu, începând din 1966, lansează și impulsionează o întreagă campanie privind rolul deosebit al femeii în societate. În toate ocaziile (ședințe ale Comitetului Politic Executiv, plenare ale Comitetului Central, adunări publice), odată cu omagiul adus femeii pentru păstrarea ființei naționale, el dezvoltă pe larg noile drepturi ale acesteia în socialism, cu accent pe necesitatea creșterii ponderii femeilor în organizarea și conducerea societății pe toate treptele sale. Se înțelege că nimeni nu avea motive să respingă asemenea orientări în ce privește selecționarea și promovarea cadrelor și din rândurile femeilor. Puțini au fost cei care au intuit obiectivul major urmărit de noul conducător de partid și de stat. Dar, în curând, toată lumea va fi lămurită. Sub lozinca „creșterii rolului femeii în societate” Elena Ceaușescu este promovată rapid, în 1968 – membru al Comitetului Politic Executiv al PCR București, în 1972 – membru al CC al PCR, în 1973 – membru al Comitetului Politic Executiv.

Infiltrarea Elenei Ceaușescu în Comitetul Politic Executiv a însemnat **începerea dezastrului național în ce privește selecționarea și promovarea cadrelor**, cu efecte negative asupra unor generații întregi. Încredințându-i-se funcția de președinte al Comisiei Centrale de Cadre, Elena trece la alegerea colaboratorilor care să se supună, fără comentarii, tuturor aberațiilor și opțiunilor sale. Acțiunea nu a fost simplu de realizat, pentru că N. Ceaușescu, câțiva ani de zile, a mai avut luciditatea și chiar puțința de a nu accepta multe din propunerile soției sale. El era încă neîncrezător în capacitatea soției sale de a înțelege conținutul și sensul principiilor și normelor științifice de recrutare, selecționare și promovare a cadrelor și, de teama de a nu se compromite în secretariatul sau Comitetul Politic Executiv, în care erau personalități cu pregătire superioară și cu autoritate politică îndreptățită, exercita un control și o selecție exigentă asupra propunerilor făcute de Comisia de Cadre condusă de Elena. Ea era nemulțumită că nu reușea să-și impună toate acțiunile, pentru că nu dispunea de argumente convingătoare, care să fie însușite în prealabil de soțul său. Era Tudor Postelnicu, absolvent al unei școli profesionale, apoi activist UTM, UTC, în CC al UTC, instructor la secția organizatorică a CC al partidului – în timpul când N. Ceaușescu a fost șeful acestei secții (decă cunoscut și el), promovat ca secretar al unor comitete județene de partid, apoi prim secretar al Comitetului PCR al județului Buzău, de unde a fost luat și instalat în funcția de mi-

nistru secretar de stat și șeful Departamentului Securității Statului. Tudor Postelnicu era o copie identică a Elenei, prin incultură, ura față de persoanele cu pregătire profesională superioară și inteligente, față de intelectualitate, prin viclenie, perfidie, obrăznicie, impulsivitate. Pentru a parveni – urmărind să ajungă cel puțin secretar al CC al PCR, el a deturnat funcțiile Departamentului Securității Statului, transformându-l într-un filtru de selecție și promovare a cadrelor și sursa de informații secrete privind activitatea tuturor persoanelor cu funcții de răspundere în organele de partid și de stat, la toate nivelurile (central, județean, orășenesc, comunal). Cu această ființă cu instincte tiranice, Elena a introdus și impus noi criterii de selecționare și promovare a cadrelor, care au dus la limitarea afirmării valorilor umane, marginalizarea până la excluderea din viața social-economică a unor cadre cu un înalt nivel profesional și cu rezultate deosebite în activitatea practică productivă, în știință, artă, cultură, învățământ. S-a instaurat astfel, la toate nivelurile, frica, teama, nesiguranța exercitării profesiei. Pe prim plan, au fost situate **criteriile originii sociale și concepțiile politice ale membrilor familiei fiecărei persoane vizate** de a fi selecționată și promovată într-o funcție de conducere și în unele domenii chiar de execuție (mai ale din sfera suprastructurii). Pentru fiecare caz în parte, se desfășurau investigații de la străbunici, bunici, părinți, pe filiera soț și soție, până la frate și rudă de gradul II și III. Și dacă unul dintre aceștia, fie în trecutul cât de îndepărtat, a fost și numai țăran înstărit, mic proprietar de întreprindere, mic comerciant (nu mai vorbim de moșier sau burghez) sau dacă se descoperea că vreuna dintre rude a fost și numai simpatizant al unui partid istoric, oricâte merite profesionale ar fi avut cel vizat pentru promovare, era exclus fără remușcări. Ceva mai mult, au fost cazuri când oameni care dovediseră prin activitatea lor concretă înaltă competență profesională, capacitate organizatorică, atașament față de partid, unii chiar membri ai PCR, fiind propuși pentru promovare dar, supuși verificării arborelui genealogic, pentru faptul că o rudă pe care nici măcar nu o cunoscuseră afecta „puritatea” originii sociale sau politice, erau retrogradați din funcții sau transferați în alte locuri de muncă. Deosebit de grav era faptul că, de multe ori, nici măcar nu li se comunica celor în cauză motivele retrogradării sau transferării în alte locuri de muncă, ceea ce provoca o presiune psihică asupra fiecăruia, dominată de întrebarea – care sunt cauzele? –, iar asupra colectivului în care lucraseră, odată cu șocul resimțit, se extindea suspiciunea și neîncrederea față de colaboratorii și persoanele cu funcții de conducere.

Un alt criteriu, impus de Elena Ceaușescu asupra tuturor celorlalte principii ale selecționării și promovării cadrelor, a fost **situația și evoluția vieții familiale** a celor supuși recrutării pentru diferite funcții. Sub lozinca „familia este celula de bază a societății”, erau excluse de la promovare persoanele necăsătorite, divorțate, chiar și văduve, cu rude stabilite în alte țări, indiferent de motivele care au determinat asemenea situații. De asemenea, reprezentau motive de reținere pentru promovarea persoanelor care, din economiile proprii, reușiseră să dețină în proprietate personală un apartament, un autoturism sau o suprafață mică de teren folosită pentru legumicultură, considerându-se că persoanele în cauză sunt preocupate de înavuțire și dominate de nostalgia proprietății private. Pentru a se cunoaște la zi situația familială a fiecărei persoane care ocupa o funcție de răspundere, la oricare nivel (întreprindere, instituție, oraș, județ, centru), aceasta era obligată să comunice la serviciul „cadre” și, dacă era membru de partid, la biroul organizației PCR, orice modificare care a intervenit în viața sa (căsătorie, divorț, cumpărarea unui apartament, rude plecate în alte țări).

Criteriul principal, nedeclarat public, dar resimțit de întreaga societate, care, pentru Elena Ceaușescu, era hotărâtor în selecționarea și promovarea cadrelor a fost cel al „**atașamentului față de politica partidului**”, care, în fond se referea la siguranța menținerii dictaturii personale. Pentru ea, ca, de altfel, și pentru soțul său, neîncrederea în oameni, teama de a se organiza acțiuni ostile lor, obsesia menținerii dinastiei familiei la putere, au fost motivele principale care au determinat-o să inițieze un întreg sistem de supraveghere și urmărire a cadrelor și chiar a tuturor categoriilor sociale. Organizatorul acestui sistem a fost Tudor Postelnicu. Cu o consecvență rar întâlnită și cu un sadism feroce, acest individ a creat o rețea de verificare permanentă a tuturor cadrelor, la toate nivelurile și a persoanelor posibil a fi promovate; a implementat lucrători ai securității ca angajați permanenți ai unităților și instituțiilor, a mărit numărul „informatorilor” recrutați din rândul salariaților, toți având o singură obligație – informarea operativă cu privire la orice act sau gest care semnală o poziție ostilă conducerii de partid și de stat. Pentru demnitarii și membrii Comitetului Politic Executiv, s-au stabilit însoțitori, angajați ai securității, chipurile în scopul asigurării siguranței persoanei cu funcții înalte, toți conducători auto de serviciu, de la instituțiile centrale de partid și de stat și majoritatea celor de la organele locale județene, erau angajați securității. Totdeauna, în birourile și locuințele persoanelor cu funcții de răspundere din conducerea de partid și de stat (central sau local) au fost instalate diferite aparate de interceptare a convorbirilor

acestora și, după ce erau selectate de serviciile securității, cele mai semnificative, din punct de vedere al pericolului față de familia prezidențială, se prezentau direct la Elena. Nimeni nu știa precis cât de vastă era această rețea de interceptare (prin telefon sau instalații speciale) a convorbirilor, dar foarte important era faptul că aproape întreaga populație avea cunoștința de existența și folosirea acestui procedeu de informare, ceea ce îi provoca o stare de inhibare, reținere însoțită de frică, lucru care convenea, în primul rând, celor care erau obligați să efectueze asemenea servicii. Chiar lucrători ai acestor servicii de interceptare a convorbirilor (verificarea telefoanelor, renovarea sau zugrăvirea locuințelor), prin diferite semne, transmiteau persoanelor suspectate că sunt sub supraveghere auditivă. Ceva mai mult, pentru ca să mențină o tensiune ridicată în rândurile subalternilor, chiar N. Ceaușescu declara, cu ocazia destituirii sau eliberării unor cadre din diferite funcții, că „deține unele informații despre persoanele în cauză pe calea interceptării convorbirilor acestora care confirmă vinovăția lor”. Sesizând nedumerirea unor membri ai Comitetului Politic Executiv că se folosea un asemenea procedeu, N. Ceaușescu, de mai multe ori a spus: „Nu trebuie să punem la îndoială oportunitatea acestui sistem, pentru că el se practică în toată lumea, mai ales când este vorba de cadre de conducere”. Oricine poate înțelege astfel ce presiune psihică exista asupra tuturor cadrelor de partid și de stat, indiferent de funcția pe care o ocupa, când știau că tot ceea ce fac și vorbesc este sub un control permanent.

Pe seama acestor criterii, Elena Ceaușescu a reușit să aibă, într-un timp scurt, cuvântul hotărâtor în recrutarea, selecționarea și promovarea cadrelor. Ea le folosea, în primul rând, pentru marginalizarea oamenilor de știință consacrați, pentru a-și croi calea și a-și găsi susținătorii, astfel încât să devină unica „savantă” româncă de renume mondial.

Singurul gânditor revoluționar și constructor al societății socialiste și al comunismului în lume

Pornind de la analiza faptelor desfășurate până în anii '80, constatăm că apogeul dictaturii se realizează sub acțiunea unui complex de factori:

Încântat de imaginea sa – proiectată cu dibăcie în anii precedenți, pentru câștigarea încrederii poporului și de la semnalele de simpatie și chiar de aprobare a unor acțiuni ale sale din partea cercurilor și guvernelor occidentale, Nicolae Ceaușescu se lansează, în acest deceniu, în acțiuni care să-l impună cât mai repede, ca singurul gânditor revoluționar contemporan, ca

singurul arhitect și constructor al societății socialiste și al comunismului în lume.

Prima lovitură, pregătită cu dibăcie, este în domeniul filozofiei, mai precis al materialismului istoric. Verificând la maximum cunoștințele căpătate în acest domeniu, într-un stil personal (adică numai ceea ce îi era util era și științific și adevărat), Nicolae Ceaușescu relansează câteva teze ale gândirii dialectice marxiste, sub pretenția unor noi descoperiri. Astfel, sunt situate ca suport teoretic al practicii construcției socialismului tezele privind raportul dintre general și particular, respectiv dintre legitățile generale ale construirii noii societăți și condițiile concret istorice din fiecare țară, lupta contrariilor ca factor al progresului social, rolul preponderent al factorilor interni față de cei externi în dezvoltarea unei țări și altele. În strânsă legătură cu acestea, ajunge și la concluzia, firească, potrivit căreia socialismul nu se poate construi după un model unic, după un șablon, mai direct spus, după exemplul Uniunii Sovietice.

Evident că aceste teze adevărate, chiar dacă nu erau creația lui N. Ceaușescu, în condițiile în care au fost spuse (anii '70, când singurul „centru” unde se gândea și se stabilea și ce să se facă și cum să se facă în celelalte țări „socialiste” era Moscova) au căpătat audiență internă și externă. Populația din România știa, cât de cât, situația grea din URSS, în ce privește nivelul de trai și a respirat ușurată aflând că nu va construi noua societate după modelul sovietic, ceea ce va însemna o perspectivă mai bună în ce privește condițiile de viață. Oamenii de știință din România au apreciat, în primul rând curajul lui N. Ceaușescu pentru enunțarea acestor adevăruri în condițiile deosebit de încordate existente. Un academician renumit, om de știință în domeniul filozofiei și în special al logicii, la constituirea Academiei de Științe Sociale și Politice, când N. Ceaușescu a fost propus Președinte de onoare, a spus: „Susțin propunerea pentru că N. Ceaușescu a revitalizat teza raporturilor dintre general și particular în dezvoltarea socială”, ceea ce era adevărat în parte. În al doilea rând, oamenii de știință, intelectualii, tehnicienii, inginerii, oamenii de cultură și artă au sperat că acest început „teoretic” va fi urmat de o proiecție cu adevărat științifică privind evoluția societății românești spre prosperitate.

Guvernele și cercurile politice din Occident apreciază și elogiază noua lovitură dată de N. Ceaușescu Kremlinului. Laudele adresate acestuia nu mai conțin, încep să-i fie adresate invitații de a vizita diferite țări occidentale. La rândul său, N. Ceaușescu adresează invitații șefilor de state din Vest pentru a vizita România. fiecare parte o face de pe alte poziții. Țările

occidentale, pentru satisfacția breșei create de N. Ceaușescu în lagărul socialist, prin politica de independență și, ceea ce este mai important, pentru eventualele deschideri în relațiile economice cu România, aducătoare de profit (obiectiv confirmat pe deplin ulterior – cum o să arătăm la momentul potrivit), N. Ceaușescu, satisfăcut de aprobarea Occidentului și de neputința Kremlinului de a-l „struni”, de a dovedi lumii independența sa totală în gândire și acțiune.

Puterea sugrumă rațiunea în economie

Obsedat de ideea că el este singurul gânditor și constructor al socialismului și comunismului, punându-și ca reper anul 2000 ca an al declarării intrării României în comunism – pentru că în acel an el ar fi împlinit 82 de ani, iar longevitatea familiei îi dădea certitudinea că el va avea o viață îndelungată – **N. Ceaușescu trece la impunerea unor teorii, concepte și măsuri practice, în primul rând în domeniul economic.**

Pe fondul unei etapizări a evoluției societății românești – rezultată din dorințe și mai puțin din analiza obiectivă a realităților și tendințelor legitime ale progresului social-economic din România – N. Ceaușescu stabilește ca, până în 1990, să se înfăptuiască societatea socialistă multilateral dezvoltată, urmând ca în deceniul următor să se treacă la crearea condițiilor trecerii la comunism. Sesizând decalajele existente în domeniul dezvoltării forțelor de producție față de celelalte țări dezvoltate economic, N. Ceaușescu trece la industrializarea țării într-un ritm alert, urmărind consolidarea independenței statului, dar neținând cont de condițiile specifice ale țării și tendințele impuse de revoluția științifică și tehnică ce se desfășura pe plan mondial.

În afară de ritmul forțat, impus pe baza unor parametri stabiliți personal de N. Ceaușescu (chiar dacă studiile economice demonstrau nerealismul acestora), și modul de desfășurare al industrializării – conceput tot de el – a fost dezastruos.

Astfel, deși, pe plan mondial, în deceniul opt, se trecuse la restructurarea industriei, din cauza, în primul rând, a caracterului limitat al resurselor materiale și energetice, deși se dezbăteau cu acuitate limitele creșterii economice și deși cunoștea foarte bine posibilitățile extrem de reduse ale resurselor energetice și de materii prime de bază ale României, Nicolae Ceaușescu impune un proces de industrializare energo-intensiv, dependent de importul masiv de materii prime de bază ale României, N. Ceaușescu, fiind încurajat și de Elena, impune un proces de industrializare energo-

intensiv, dependent de importul masiv de materii prime de bază și cu o eficiență scăzută. Procesul cuprindea:

- **Dezvoltarea petrochimiei** la 34 milioane de tone țiței prelucrate anual, deși producția proprie era de 9-10 milioane de tone anual. În 1973 – a avut loc primul șoc al petrolului prin creșterea prețului tonei de țiței, dar nu s-a ținut seama de el; șocurile au continuat: 1977, 1978, 1980 etc. Important este nu numai că s-au construit asemenea combinate, în condițiile în care importul era de circa 70% din necesar, dar și că acele combinate aveau un grad de tehnologie redus – oprindu-se la prima treaptă de prelucrare și obținerea, în principal, de benzină, motorină, păcură... Petrochimia devenise principalul balast al întregii economii, ramura care a adus pierderi de 100-300 milioane de dolari anual. Dezvoltarea combinatelor de îngrășăminte chimice a dus la folosirea unor cantități mari de gaz metan și, implicit, la o presiune constantă asupra cerințelor populației – în special la încălzire, iar prețurile nu recuperau costurile.
- **Metalurgia:** combinatele metalurgice ating o capacitate de producție de 16 milioane de tone de oțel, dar se făcea import de minereu fier, din URSS, Brazilia, India, pentru 95% din producție, în condițiile în care transportul din Brazilia și India costa cât minereul. Combinatele erau profilate pe produse primare – tablă groasă, fier beton, care aveau prețuri mai mici de 3-4 ori față de importul acestor produse. (Australia, care are cele mai rezerve de minereu de fier, cu cel mai bun conținut – 66-70%, cu mari resurse de cărbuni cocsificabili, producea numai 12 milioane de tone de oțel pe an). Tendințele pe plan mondial erau pregnant de reducere a producției industriei metalurgice și, îndeosebi, a producției metalurgice primare. Țările capitaliste dezvoltate nu numai că închideau asemenea combinate (pentru producerea a 10 milioane de tone de oțel anual) – pe care România le construia, dar căutau și clienți pentru a transfera instalațiile.
- **Industria constructoare de mașini:** se construiesc combinatele de utilaj greu (CUG), mari consumatoare de materii prime și energie, dar mai ales fără desfacere asigurată. Se dezvoltă industria autoturismelor, care nu era necesară – neavând o perspectivă față de giganții din lume. Acest sector nerentabil va stimula însă ... hoția și delapidarea. Industria de autocamioane a fost dimensionată peste nevoile noastre și era, în general, depășită tehnic. Fabricarea de locomotive a

duș la consumarea unor mari cantități de materii prime scumpe, din import.

- **Industria ușoară** era pulverizată și cu o slabă eficiență.
- **Industria energetică** a dat naștere unor „giganți” – Turceni, Rovinari – executați după licențe străine neexperimentate și utilizând combustibil slab.
- **Industria constructoare de nave**, mare consumatoare de materii prime și energie, folosea motoare din import – componenta cea mai importantă – și, din această cauză, devenea nerentabilă.
- **Industria de mașini agricole** suferea anual un proces de modificare a modelelor produse. Cele mai vizate erau combinele, care vor trece, în cele din urmă, sub „coordonarea” lui N. Ceaușescu.
- **În agricultură** – A. Miculescu și marile complexe.

Cum s-au desfășurat asemenea procese? Cum a fost posibil?

În primul rând, trebuie menționat faptul că niciodată nu s-a elaborat un program integral al industrializării de către specialiști (ingineri, economiști, tehnicieni), pentru că nu li s-a cerut și nu li s-a permis. Desfășurarea industrializării din România s-a făcut sub impulsurile gândirii voluntariste a lui Ceaușescu, obsedat de dorința apariției, în fața poporului și a opiniei publice mondiale, ca gânditor și făuritor al noii „minuni”, ca Mesia al acestei națiuni.

Astfel, cele mai multe din obiectivele industriale s-au înființat nu pe baza unor analize profunde privind necesitatea, posibilitatea, perspectivele pe plan mondial și mai ales eficiența economică a acestora, ci ca un gest de mărinimie din partea lui N. Ceaușescu, cu ocazia vizitelor în diferite județe și zone ale țării. În decursul anilor '70, aproape că nu era vizită în vreun județ care să nu fie încheiată cu o mare adunare populară, în care – pentru a primi ovații și urale – N. Ceaușescu să nu stabilească ad-hoc înființarea de noi colective industriale, fără fundamentare tehnico-științifică, dar cu argumentul folosirii forței de muncă din localitatea sau județul respectiv, pentru creșterea veniturilor populației și a nivelului de trai. Și, odată promisiunea făcută, trebuia îndeplinită, chiar dacă ulterior studiile de specialitate demonstrau ineficiența economică a noilor obiective hotărâte a fi construite. Și dacă se insista, se ajungea la respingerea studiilor, pe motiv că sunt injuste, limitate numai la eficiența economică și nu iau în considerare principalul factor – efectele sociale (folosirea forței de muncă, creșterea veniturilor sub

formă de salarii, pensii, creșterea în general a clasei muncitoare în toate zonele și localitățile țării). Se ajungea la finanțarea de unități industriale pentru a produce de dragul producției.

În al doilea rând, în dorința de a fi recunoscut, de către guvernele și cercurile politice și de afaceri occidentale, ca demolator al modelului stalinist și ca stegar al independenței și suveranității țărilor socialiste, N. Ceaușescu, cu ocazia fiecărei vizite pe care o întreprindea în diferite țări occidentale sau cu ocazia vizitelor în România ale conducătorilor acestor țări, angajează direct și importurile de utilaje, instalații... Sesizând slăbiciunile lui N. Ceaușescu, în acel deceniu, țările occidentale se grăbesc să perfecteze vizite „la nivel înalt”, să-i ofere onoruri, diplome, titluri științifice, pentru că reprezentanții acestor țări îi cunoșteau foarte bine sensibilitățile și știau că cei care vor fi primii vor reuși să încheie afaceri deosebit de rentabile cu România. Chiar dacă, ulterior, specialiștii români, din diferite domenii, demonstrează că alte țări ar fi oferit condiții mai avantajoase decât tranzacția încheiată de N. Ceaușescu, aceștia nu mai obțin nicio schimbare, pentru că barajul celor care îl însoțiseră pe conducător era puternic și răspunsul era „cuvântul președintelui trebuie respectat”.

Acest gen de relații economice, stabilit de N. Ceaușescu, va fi exploatat și de unii specialiști și tehnicieni din România, ca sursă de venituri personale obținute de la partenerii străini – în schimbul unor concesiuni tehnice, tehnologice și de proiectare, pentru că importurile de mașini și instalații nu se realizau pe baza licitațiilor sau prin alegerea furnizorilor în funcție de competitivitatea tehnică și tehnologică pe plan mondial, ci în funcție de cunoștințe, relații personale, interesele individuale ale celor însărcinați cu importurile. În orice sector al industriei românești se găseau exemple multiple de persoane însărcinate cu importul de utilaje și instalații, care, după ce „își făceau suma”, adică luau partea cuvenită pentru prețul convenit cu partenerul străin, părăseau țara sub diferite pretexte.

N. Ceaușescu dispune după propria voință de venitul național

Angajând țara într-un proces, nefundamentat științific, privind industrializarea gigantică, inefficientă și anarhică, N. Ceaușescu este nevoit să caute resursele financiare necesare. Pentru aceasta nu este nevoie să depună eforturi prea mari:

Poziția autoritară în partid și în stat îi permite să dispună cum vrea de venitul național al țării. Și, pentru ca obiectivele industriale pe care le-a stabilit să primească fonduri însemnate de investiții ca să se construiască – sub

pretextul dezvoltării teoriei economice a reproducției în funcție de condițiile concrete din România, lansează ca teză necesitatea unei rate înalte a acumulării, 30-40% din venitul național. „Teza” provoacă dispute între economiști. Unii scriu și publică direct că mărirea ratei acumulării este numai o latură a reproducției lărgite, a doua latură fiind eficiența acumulării – care trebuie să primeze. Totodată, se arată clar efectele negative ale unei rate ridicate a acumulării, atât pentru reproducție, cât și pentru nivelul de trai al populației. Opiniile de acest gen nu sunt luate în considerare. Colaboratorii cei mai apropiați ai lui Ceaușescu, în frunte cu omul care visa să ajungă a doua personalitate științifică a țării (acum în domeniul ciberneticii) inundă presa cu cea mai mare descoperire a lui N. Ceaușescu – **rata înaltă a acumulării** și, prin pozițiile pe care le ocupa în partid și în stat (secretar al C.C., președinte al C.S.P. și apoi prim-ministru), construiesc întregul plan pe baza acestei teze. În această „teză” va fi aplicată în practica economică – dogmatic și constant – în toate etapele ulterioare, chiar dacă efectele negative deveniseră deosebit de evidente, mai ales în ceea ce privea nivelul de trai al populației.

b) Paralel cu folosirea inefficientă a acumulării, se creează datoria externă, care crește vertiginos și determină, la începutul anilor '80, unul dintre șocurile catastrofale ale economiei românești. Importurile, perfectate cu ocazia vizitelor lui N. Ceaușescu în diferite țări occidentale, se fac pe seama creditelor (bancare și guvernamentale) în condiții neonorabile, majoritatea nu la dobânzi fixe, ci la dobânzi corespunzătoare celor care vor fi la data scadenței, la dobânda zilei, în continuă creștere. România își sporește astfel datoria externă de la 3,0 miliarde dolari în 1971 la 10,6 miliarde de dolari în 1980 – suma dobânzilor anuale fiind de circa 600-700 milioane dolari. Țara se împovăra fără ca poporul să știe. Balanța de plăți externe era secretă – nimeni nu o cunoștea, numai Ceaușescu și președintele Comitetului de Stat al Planificării, care umbla cu o fișuică – scrisă de mână – privind datoria anuală și volumul creditelor necesare pentru anul următor.

Distrugerea sistemului național al cercetării științifice a fost unul dintre factorii determinanți ai realizării apogeeului dictatorului. Poate că, pentru unii cititori, această afirmație pare exagerată și se întreabă: cum se poate spune așa ceva, când N. Ceaușescu, în toate cuvântările sale, vorbea despre rolul științei și tehnicii, despre creșterea aportului cercetării naționale? Aceasta era numai fațada, dar adevărul era altul.

În euforia sa de mare gânditor și ctitor al „noii societăți”, Nicolae Ceaușescu a simțit direct că una din forțele principale care pot să se opună

„conceptelor și tezelor” sale este cercetarea științifică. La sfârșitul deceniului șapte și începutul celui de-al optulea, în lucrări publicate, în interviuri și chiar în întâlniri directe cu el, renumiți oameni de știință, cercetători și cadre didactice de prestigiu, prezentau – științific – tendințele și cerințele noii revoluții tehnico-științifice în condițiile caracterului limitat al resurselor energetice și de materii prime. Puse cap la cap, aceste concluzii ale cercetării științifice românești, racordată la progresele științei și tehnicii mondiale, proiectau alte dimensiuni și, mai ales, alte structuri ale sistemului economic național, diferite de cele pe care le impusese N. C. Aceste concluzii sigur că nu concordau cu cunoștințele sale din domeniul economic, care erau la nivelul unui autodidact mediocru, iar în domeniul științelor exacte nu existau. Ca să intre în dialog cu oamenii de știință, nu putea, riscând să se compromită. Presiunea lor era însă tot mai mare, încât exista pericolul punerii la îndoială a ceea ce susține N. C.. Trebuia făcut ceva.

Gândirea lui diabolică, dominată de viclenie și perfidie, găsește soluția: reorganizarea întregii activități de cercetare științifică, motivată de două argumente imbatabile – legarea cercetării științifice de producție (de practică) și integrarea învățământului cu cercetarea științifică.

Găsind soluția îi mai trebuia și persoana de încredere care să se ocupe efectiv de acest domeniu. Această persoană exista și aștepta de mult timp – era soția sa, Elena Ceaușescu. Prin numirea acestei persoane în fruntea cercetării științifice românești, N. Ceaușescu rezolva și diferențele pe care le avea cu ea, privind poziția ei în partid și în stat. Cum adică, el să fie primul bărbat de stat și secretar general al partidului și ea un simplu director administrativ la Institutul de Cercetări Chimice?! Până când ea să-l însoțească pe N. Ceaușescu în vizitele oficiale din diferite țări, să viziteze orfelinate și muzee, să stea la rând cu soția ministrului de externe și, uneori, să fie confundată cu altcineva de rang mai mic?!

Ca să ocupe această funcție era însă necesar să aibă studii superioare și un titlu științific. Totul însă a fost pregătit din timp. Cu sprijinul unor „binevoitori” Elena Ceaușescu a obținut, într-un timp record, după diploma de inginer, absolventă a unei facultăți de chimie, a obținut și titlul de doctor în științe chimice, chiar dacă nici cele patru clase primare nu le avea încheiate. Cine avea curaj să întrebe sau să spună ceva? În domeniul chimiei, a apărut un nou doctor inginer care, în curând, va deveni singurul „savant de renume mondial al României”.

Ambele aspecte ale obiectivului fiind soluționate (motivația și persoana), se trece la realizarea lui, respectiv la desființarea sistemului național

al cercetării științifice. Procesul se desfășoară cu lovituri foarte rapide – ca și atacurile armate în timp de război, prin surprindere. Sunt desființate institutele de cercetări ale Academiei Române, sub pretextul organizării institutelor centrale de cercetări, după „modelul” institutului de chimie unde lucra-se Elena Ceaușescu. Se desființează un număr de institute, mai ales din provincie. Se reduc schemele de personal din cercetare. Se stopează promovările, se reduc fondurile bugetare și baza materială a cercetării științifice și sistemul informațional. Oamenii de știință sunt complet debusolați. Cei mai în vârstă – cu prestigiu – încearcă să stopeze acest proces, dar sunt respinși cu brutalitate. Președintele Academiei Române – renumit savant în domeniul chimiei – este eliberat din funcție pentru că s-a opus unor asemenea acțiuni, oferindu-i prilejul unui membru al Prezidiului Comitetului Central, care chipurile patrona Academia, să jubileze și să declare public că „ultima frână a cercetării științifice românești a fost îndepărtată”. Mare parte dintre cercetători caută desperați „cu căciula în mână”, un post – indiferent de salariu – ca să nu-și întrerupă activitatea și să obțină minimum de venituri necesare existenței. Cercetătorii tineri și în plin proces de creație pleacă în diferite țări occidentale și își vor continua activitatea care-i va consacra, ca valori deosebite, în diferite domenii ale științei, tehnicii și tehnologiei.

În această degringoladă se creează Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie (CNST), care să coordoneze întreaga activitate de cercetare științifică și în fruntea acestuia, este numită, ca Președinte, Elena Ceaușescu. Și, pentru că o asemenea instituție trebuia să aibă o persoană care să-i „traducă” președintei CNST câte ceva (nu mult – că „președinta” n-avea răbdare) din ce gândeau să facă diferite unități de cercetare și care să transmită totodată indicațiile savantei de renume mondial pentru unitățile de cercetare, a fost adus de la Institutul de Fizică din Cluj un cercetător, este adevărat dotat, care a fost numit în funcția de prim-vicepreședinte al CNST. Din acel moment, cuplul respectiv nu se va mai despărți și va conduce cu autoritate, în continuare, cercetarea românească. Totul, absolut totul, de la planurile de cercetare până la modul de valorificare, scheme de personal, promovări, eliberări, numiri în funcții de conducere, baza materială etc., vor fi judecate de cele două capete. Toți cei care nu se aliniau hotărârilor savantei (menționăm că toate au fost verbale, primul vicepreședinte semnând pentru ea, sau când nu semna nici el, transmitea formula: „Tovarășa a hotărât”), erau considerați dușmani, trădători, incapabili, proști și se dispuneau măsuri pentru înlăturarea lor din cercetare.

Din 1978, odată cu numirea unui nou ministru secretar de stat, șef al Departamentului Securității Statului, în persoana unui om care numai când auzea cuvintele de profesor, doctor în științe sau academician, intra în criză de nebunie, prigoana împotriva oamenilor de știință și din învățământ s-a intensificat, acesta furnizând sistematic „savantei” informații „utile” despre activitatea diferitelor cadre. Din acel an, a început frica oamenilor de știință față de „savantă”, s-au instaurat șantajul, amenințările, compromisurile. Colective întregi sunt puse să muncească pentru lucrările și cărțile „savantei”, pentru că ea trebuia să dobândească titluri științifice din partea unor instituții renumite din alte țări. Oameni de știință renumiți primesc indicații directe – mai ales de la prim-vicepreședintele CNST – să se refere în lucrările lor la marile realizări ale „savantei”; se organizează simpozioane, conferințe științifice – sub patronajul „savantei”...

Pe acest fundal dezastruos pentru știința românească, în condițiile umilirii omului de știință, a cercetătorului, sub impulsurile primului vicepreședinte al CNST și într-o stare de inhibiție și blazare a lucrătorilor din domeniul cercetării științifice, în anul 1974, „savanta” este primită direct ca membru plin al Academiei Române. De acum încolo, sub conducerea Acad. Dr. Ing. Elena Ceaușescu (cine nu i le spunea pe toate era tras la răspundere, considerându-se o jignire), nimic nu era bun dacă nu era aprobat de „savantă”.

„Stegarul” luptei pentru independența economică a țărilor în curs de dezvoltare

Îmbătat spiritual de succesele obținute în dezvoltarea economică pe seama unor factori cantitativi (rata înaltă a acumulării și împrumuturile externe), care ulterior își vor manifesta efectele negativ-distrugătoare asupra întregii societăți și mai ales asupra nivelului de trai al maselor, de poziția sa de „spărgător” al lagărului socialist – care i-a adus laudele și ofrandele lumii occidentale, N. Ceaușescu se lansează în „cucerirea” inimilor popoarelor din țările de curând eliberate, erijându-se în „stegarul”, gânditorul și luptătorul în ofensiva pentru independența economică a acestora:

- vizite în aceste țări și reciproc;
- acțiuni economice în aceste țări – peste 30 de societăți mixte, cu capital românesc (utilaje, instalații) și forță de muncă..., în valoare de peste 200 de milioane de dolari, toate falimentare;
- contribuția „specialiștilor” – ministrul minelor care, chipurile, se deplasa pentru verificarea condițiilor și în realitate mergea la vânătoare de lei.

Relațiile cu țările socialiste

- Cu URSS și celelalte țări socialiste europene, relațiile erau încordate, datorită poziției sale: lupta împotriva doctrinei Brejnev, a suveranității limitate, nealinierea la hotărârile comune – respectiv neparticiparea la manevrele țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia, opoziția permanentă la măsurile prezentate de URSS în cadrul CAER. De aici, o scădere a relațiilor economice cu URSS și o creștere a ponderii relațiilor economice cu țările capitaliste dezvoltate și în curs de dezvoltare.

- Cu China, Coreea de Nord, relații în dezvoltare, dar cu influențe deosebite asupra gândirii lui N. Ceaușescu:

a) Reține de la aceste țări că munca, disciplina muncii cazone – în schimbul unui minim de mijloace de trai, este factorul principal al construcției socialismului. Principiul nu va fi declarat în mod deschis, dar, la scurt timp, va trece să-l aplice, pe alte căi decât în țările asiatice, pentru că își dădea seama că ar provoca o mare repulsie și agitație în rândurile poporului român, care se deosebea radical de asiatici (și prin istorie, prin apartenența la o altă civilizație și prin spiritualitate).

b) Reține de la chinezi, în perioada „revoluției culturale”, confirmarea ideilor sale privind neîncrederea în oamenii de știință, cultură și artă; îndoielile pe care le avea se transformă în certitudini; aceștia sunt și vor fi principalul pericol în construcția socialismului. Deci, trebuie trecuți sub control strict din partea unui om de încredere. Se emit documente: învățământul, cultura, arta, sănătatea, trec sub patronajul Elenei Ceaușescu (informată permanent de șeful Departamentului Securității Statului).

c) Reține de la coreeni că ceea ce se cuvine poporului, pentru munca desfășurată, este o lozincă depășită. Poporul trebuie să muncească pentru că munca este o datorie de onoare. Ceea ce primește poporul este „darul” conducătorului, care justifică umanismul său, pentru care trebuie preaslăvit având în vedere grija pe care o poartă fiilor neamului. De aici se inspiră mai ales Elena, asupra sistemului de observare, urmărire și luare a măsurilor necesare asupra tot ceea ce face, mișcă, fiecare membru al societății. Poporul trebuie să muncească cât mai mult, să participe la acțiunile organizate – ședințe, conferințe, manifestări față de conducător, să fie obosit – să nu aibă timp să se gândească, să nu se plimbe dintr-un oraș în altul (orașele „închise”). Tot aici, N. Ceaușescu își confirmă ideea fixă – că numai conducătorul gândește, ceilalți trebuie să execute, „cultul personalității” la paroxism.

Acum avea clară imaginea „socialismului cazon”, pe care, în scurt timp, va trece să-l adopte și în România.

După fiecare vizită în China și în Coreea de Nord se luau noi măsuri de limitare a acțiunii și gândirii maselor. Exemplu: intensificarea educației, dezvoltarea „conștiinței”, formarea oamenilor „noi”.

Formarea clanului

Sub masca întăririi vieții interne de partid, Nicolae Ceaușescu trece la impunerea „democratică” a unor acțiuni privind „recrutarea, selecționarea și promovarea cadrelor de partid și de stat.

Obsedat de gândul de a deveni singurul „gânditor și conducător de partid și de stat”, proiectează un „mecanism” de selectare și promovare a cadrelor:

- Pentru a dovedi că la putere este clasa muncitoare și pentru a arăta că și el provine din rândul muncitorilor, impune recrutarea din rândurile acestora a conducătorilor organelor de partid, creând, deci, o diversiune față de intelectuali și țărani;

- Crește rolul femeii în societate; se organizează o plenară a C.C. (noiembrie 1971), în care se arată rolul istoric al femeilor și dreptul acestora în ocuparea de funcții până la cel mai înalt nivel. Se iau hotărâri speciale. Președintele Consiliului de Miniștri, om inteligent, apropiat al lui N. Ceaușescu, știind ce va urma, în pauza plenarei spune: „a ajuns c... cap!”. Într-adevăr, sub acel slogan (pe care îl vom mai citi și auzi încontinuu) se realizează promovarea Elenei Ceaușescu ca membru al C.C. și imediat ca membru al Comitetului Politic Executiv. Și, în noile funcții, i se vor încredința să le conducă direct, nu numai știința, învățământul, arta, cultura, sănătatea, ci și cadrele și, apoi, propaganda. De aici încolo toți trec prin furcile Elenei Ceaușescu.

- Se introduce principiul rotirii cadrelor. Cu Elena alături și cu Șeful Securității Statului, acțiunea de formare și întărire a clanului se intensifică:

- Vechiul organ de conducere – Biroul Politic, se transformă în Comitet Politic Executiv, format din Biroul permanent (clica) și ceilalți tehnocrați, fără de care primii nu pot să facă nimic, pentru că nu știu să facă nimic. În cadrul Biroului permanent, sunt incluși cei mai docili „servitori”, cei care se supuneau celor doi fără să facă vreun gest, singurul lor cuvânt fiind – Da, orice ar fi spus cei doi; singura preocupare a acestora era să organizeze transmiterea fidelă a „indicațiilor tovarășului”. Din cei vechi, foști membri ai Biroului Politic până în 1965, unii au fost eliminați, alții trimiși în străinătate ca ambasadori, iar alții s-au pensionat – ca să mănânce în continuare o pâine albă liniștiți. S-au menținut doi, unul ieșit la pensie în 1984,

celălalt a decedat. Unii dintre membrii Biroului permanent erau confidenți permanenți ai familiei Ceaușescu la club, la mare, la munte. Sub conducerea Elenei Ceaușescu – cuplată cu Șeful Departamentului Securității Statului, începe verificarea tuturor celor care ocupau vreo funcție pe linie de partid și de stat. Condițiile de bază: să fie muncitori sau fii de muncitori – mai puțin de țărani și mai puțin de intelectuali, să nu aibă rude în străinătate, să fie docili și să poată să... citească. Criteriile sunt draconice, iar „rotirea” și înlocuirea cadrelor încep din plin.

În paralel, se trece la promovarea rapidă a **rudelor** celor doi. De la cei mai apropiați (frați, surori, cu excepția celor mai bătrâni și analfabeți), până la cei mai îndepărtați (cumnați, nepoți, gineri, nurori); unii sunt făcuți generali, oameni de știință, doctori în istorie, în agronomie, în economie etc., alții diplomați, tuturor li se vor încredința funcții cheie pe linie de partid sau de stat. Toți fiind rude cu „geniul Carpaților” și cu savanta de renume mondial, prin „sânge”, sunt și ei, desigur, gânditori, organizatori ai domeniului în care activează sub conducerea înțeleaptă a celor doi. Este adevărat că există un oarecare dezechilibru între numărul foarte mare al rudelor lui față de numărul rudelor ei, dar, asta e viața, „savanta” n-are posibilitatea să-și mărească numărul rudelor, dar are grijă ca, totuși, cei puțini care sunt să fie răsplătiți corespunzător (funcții mari și „pe viață”). Încearcă, totodată, să-și lanseze în politică propriii copii, dar cu primii doi are mai puțin succes – pentru că aceștia aveau alte preocupări mai „lumești”. Reușește, însă, cu cel mic, inoculându-i morbul „revoluționarismului”, mai ales prin perspectiva care i se prezintă, ca posibil continuator al „dinastiei”. El pune o condiție, anume ca, până atunci, să fie lăsat să-și trăiască viața din plin. Condiția este acceptată.

Familia și clica (de regulă membrii Biroului permanent al C.P.Ex. și Șeful Securității Statului) formează clanul care va reprezenta nu numai „pavăza” celor doi conducători, ci și structura de bază a rețelei de conducere a tuturor domeniilor activității vieții sociale, membrii acestui clan având ca preocupări principale transmiterea, „mot-à-mot”, a indicațiilor, verificarea îndeplinirii lor, tragerea la răspundere a celor „indisciplinați” și selectarea cu „grijă” a tehnocraților. În orice domeniu de activitate, prin numirea unuia dintre membrii clanului, se instaurează un „filtru” sigur, care veghează la puritatea aplicării indicațiilor conducătorului-dictator.

La sfârșitul deceniului opt, informațiile, toate rapoartele, materialele etc., către conducător, sunt filtrate pe cel puțin trei nivele: a) de către membrii clanului; b) de către șeful Cancelariei și secretarul prezidențial; c) de

către cabinetul 2 – unde lucra „savanta de renume mondial”, cuplată cu șeful Securității Statului. Tot ceea ce nu convine – deficiențe în economie, nemulțumiri în rândul unor colective, nivel de trai, cultură, artă, critici din partea cercurilor internaționale etc., este oprit de aceste filtre – primele două sub deviza „să nu fie supărat tovarășul”, iar al treilea, în cazul că mai ajungea ceva până acolo, sub lozinca „este o diversiune, nimic nu este adevărat; cei care au spus sunt ori dușmani, or incapabili și, deci, să fie dați afară din posturile pe care le ocupă”, ceea ce se realiza imediat, sub auspiciile membrilor clanului. Și, dacă cineva reușea, totuși, să prezinte, într-o plenară a C.C. sau în alte consfătuiri, unele aspecte negative, era „bruscat”, cu urmările corespunzătoare, de președintele prezidiului, care nu era altcineva decât secretarul general al partidului. Chiar și propunerile pe care cineva le formula, dacă nu erau acceptate, erau urmate de eliberarea sau destituirea celui care le-a făcut. Nimeni nu mai avea dreptul să gândească, să propună ceva, în afară de „geniul”, ctitorul României moderne. Toți trebuiau numai să execute.

Guvernul devenise o anexă a lui Nicolae Ceaușescu: sediul său se mutase în clădirea Comitetului Central; rolul său era de dispecer: transmitea sarcini; culegea rezultate, realizări; era „ciuca bătailor” – vinovatul, prezentat poporului, pentru tot ceea ce nu se realiza; primul ministru era o nulitate.

Un vicepreședinte și-a permis să propună, într-o plenară a C.C., ca limita de vârstă pentru activiștii de partid și de stat să fie de 60 de ani. A fost schimbat și trimis imediat într-un județ din vestul țării.

Sindicatele aveau ca rol să asigure disciplina muncii. Președintele sindicatelor a îndrăznit, într-o plenară, să declare că sindicatele și-au propus să acționeze pentru realizarea efectivă a drepturilor muncitorilor. A dispărut din scenă, fiind trimis într-un județ din sudul țării.

Cultul personalității

La început au fost aplauzele și sculatul în picioare – pentru participanți, la intrarea în sală a conducătorului partidului. Nimic deosebit, pentru că era o formă de politețe tradițională la români. Chiar și aplauzele sălii, din când în când, la audierea unor fraze patriotice, elogiul unor eroi ai neamului, lupta maselor pentru apărarea integrității țării etc., sau cu ocazia felicitărilor transmise unor colective, pentru succesele obținute, nu au surprins pentru că și la teatru (sau la vizionarea unui spectacol), atunci când publicului îi place o replică, aplauzele se dezlănțuie spontan.

Dar, în scurtă vreme, se observă o schimbare radicală. Aplauzele

sunt însoțite de urale și lozinci referitoare la persoana lui N. Ceaușescu. Primele manifestări de acest gen au loc în decursul desfășurării Congresului al IX-lea, când, în timpul prezentării raportului de către N. Ceaușescu, din când în când, grupuri răzlețe dar organizate de tineri, se sculau ca la o comandă și strigau lozinci de preaslăvire a viitorului conducător de partid. Sala a fost surprinsă și, la început, nu s-au sculat în picioare odată cu grupurile care scandau și nici nu le-au acompaniat vocal. În pauză însă, prin organizatorii de partid ai fiecărui colectiv regional, li se atrage atenția delegaților și invitaților că trebuie să se manifeste în mod deosebit și să participe efectiv la agitația organizată. În continuarea lucrărilor congresului, agitația vocală a sălii, cu toate insistențele grupurilor organizate, nu a dat satisfacție pentru că celor mai mulți dintre participanți le era rușine să deschidă gura și să strige asemenea lozinci. Erau stupefiați și de conținutul lozincilor – de preaslăvire a unei persoane și de actul în sine, de a se manifesta prin strigături și urale.

Câtiva ani, manifestările față de persoana lui N. Ceaușescu sunt anemice, ceea ce nu-l satisface. Noul secretar general al partidului, ales la Congresul al IX-lea, considera că pretențiile sale de a rămâne în istoria partidului și neamului ca singurul „erou” impun organizarea unui sistem de acțiuni care să creeze și să sădească cultul personalității sale. Cu dibăcie și viclenie, treptat și cu tact, trece la inițierea și aplicarea unor acțiuni motivate principial de interese supreme ale partidului și poporului, care, abia când se vor realiza se vor dezvălui ca făcând parte dintr-un program bine chibzuit. Dar, era prea târziu, pentru că scopul urmărit – instaurarea cultului personalității sale – era realizat.

Astfel, pentru a fi recunoscut de popor ca mare patriot și revoluționar, ca erou național, nu erau suficiente numai declarațiile, conferințele, tezele lansate ca noutăți privind „dezvoltarea creatoare a marxism-leninismului” și repetarea principiilor suveranității și independenței naționale ci, trebuia să se arate că, încă de la vârsta de 12-13 ani, a fost un mare revoluționar patriot și luptător neînfricat pentru binele poporului. În acest scop, dă indicații Institutului de Istorie a Partidului să se scrie o „adevărată” istorie a partidului comunist. Spre surprinderea sa, constată că autorii primelor broșuri ale acestei lucrări nu au înțeles obiectivul inițiatorului lucrării. Fiecare broșură, pentru perioada la care se referea, analiza atât problemele social-politice ale perioadei, cât și acțiunile inițiate de unii membri de partid din acea perioadă. Pentru întreaga perioadă 1921-1944, erau nominalizați și declarați eroi comuniștii patrioți, luptătorii neînfricați, alte personalități, N. Ceaușescu fiind menționat ca participant la procesul de la Brașov din 1936

și la manifestația antifascistă din 1939, printre alții, ca un fapt divers. Evident, lucrarea a fost respinsă ca fiind necorespunzătoare, motivându-se că analiza era superficială și nu reflectă realitățile. Această lucrare nu va apare niciodată. Eșecul confirmării personalității sale pe planul cercetării științifice îl determină să angajeze direct propaganda și presa în reevaluarea momentelor principale ale istoriei partidului și descoperirea tuturor acțiunilor „revoluționare” inițiate și organizate de N. Ceaușescu.

Totodată, Ceaușescu a lansat ideea că transformările economice, sociale și politice din acea perioadă exprimau capacitatea revoluționară a partidului și consacrau adevărații eroi vii ai neamului și ai PCR. Coordonatele fiind trasate, trebuiau găsiți și oamenii care să înțeleagă ce se dorea. S-au schimbat, sub diferite motive, șefii secțiilor de Presă și Propagandă, șefii de sectoare, redactorii șefi ai ziarelor, până când, în sfârșit s-a format „echipa” publicistică dorită, corespunzătoare. Acțiunile au fost, apoi, foarte precise și perfect coordonate:

a) Niciun eveniment din istoria partidului, la care nu a participat Nicolae Ceaușescu, nu mai era sărbătorit sau amintit;

b) În planurile editoriale, secțiunea Istoria partidului și lucrările politice se înscriau cu precădere (peste 80%) ca lucrări referitoare la trecutul revoluționar al lui N. Ceaușescu și „operele” acestuia (formate din cuvântările ținute la diferite ocazii..., până și la darea în folosință a unor clădiri într-un CAP);

c) Au fost căutați și găsiți, e adevărat puțini la număr, așa-ziși cercetători ai istoriei partidului, care „au descoperit” trecutul revoluționar al lui N. Ceaușescu. Cei care s-au angajat într-o asemenea aventură nu numai că au exagerat rolul lui N. Ceaușescu la puținele acțiuni la care a participat (1936 – Brașov, 1939 – manifestația de 1 Mai) și au lansat o frazeologie bombastică, dar au și falsificat documente, fotografii, pentru a-l prezenta pe „eroul” descoperit cu un trecut glorios. Un consătean al său a elaborat „științific” (avea doctorat în științe istorice contemporane) biografia lui N. Ceaușescu – singurul erou al neamului său de țărani, care devenise muncitor, apoi intelectual, un adevărat revoluționar și patriot neînfricat. Nimeni nu-și punea întrebarea: când a fost muncitor și unde a lucrat?, iar membrii de partid din ilegalitate n-au spus nimic.

d) În presa cotidiană (toate ziarele) și în periodicele săptămânale sau lunare trebuiau să apară obligatoriu fotografii cu persoana lui N. Ceaușescu și cu cuvântările ținute sau cu acțiunile pe care le organizase. La radio și televiziune, cuvântările erau prezentate de cel puțin două ori în 24 de ore.

Fiecare cuvântare era însoțită de un scurt comentariu în care se atrăgea atenția cititorilor sau ascultătorilor că aceasta este „de o excepțională însemnătate”, „o contribuție originală a lui N. Ceaușescu la dezvoltarea gândirii și practicii construcției socialismului”.

În cadrul simpozioanelor, conferințelor, sesiunilor „științifice” privind diferite evenimente din istoria patriei și partidului, treptat, treptat, toate comunicările prezentau – în primul rând – rolul „determinant” al lui N. Ceaușescu, însoțit de laude și epitete măgulitoare. Creatorul „dicționarului de epitete” pentru cultul personalității era un academician necunoscut de nimeni ca om de știință, devenit prim-ministru și apoi, după o scurtă întrerupere, instalat maestru de ceremonii și aniversări și, totodată, purtător de „steag” și de cuvânt al „geniului Carpaților”. La fiecare cuvântare în public, la plenare, ședințe, la aniversarea unor evenimente și nu mai vorbim de aniversarea zilei de naștere a lui N. Ceaușescu, el aducea noi și noi epitete referitoare la personalitatea conducătorului, care apoi erau preluate de toate mijloacele mass-media și de către trâmbițașii propagandei. La sfârșitul deceniului opt, acest infatuit cu comportament de câine credincios stăpânului, a inițiat lansarea cultului personalității Elenei Ceaușescu, cu epitete adecvate, menite să o prezinte poporului nu numai ca savant, dar și ca personalitate politică și om cu sentimente deosebite – cea mai bună, cea mai dreaptă, grijulie față de toți membrii societății, ca și când ar fi fost cea mai mare fericire pentru popor că are o asemenea „mamă”. Același individ a introdus, în loc de strângerea de mână „tovărășească”, sărutul mâinii Elenei Ceaușescu drept salut care exprima prețuirea și recunoștința față de ea. Și tot el este cel care, la 22 decembrie 1989, ora 12³⁰, i-a sărutat mâna lui N. Ceaușescu, la despărțirea definitivă de acesta.

e) Pentru inocularea, în conștiința întregii populații, a cultului personalității lui N. Ceaușescu, s-au organizat și realizat acțiuni speciale. În cărțile și manualele școlare prima filă era cu fotografia conducătorului, cu citate din diferite cuvântări ale acestuia. Nu exista carte școlară care să nu prezinte chipul „luminos” al conducătorului de partid și de stat. De asemenea, cu mare greutate, putea fi editată o lucrare din domeniul artei, culturii, științei, învățământului, fără fotografia conducătorului sau cel puțin fără citate din cuvântările acestuia. În învățământul de partid și UTC (obligatoriu odată pe lună), singura bibliografie recomandată, indiferent de domeniul de specialitate al cursurilor, era „opera” (cuvântările) lui N. Ceaușescu. În paralel cu publicarea cuvântărilor lui N. Ceaușescu (în toate ziarele, în broșuri și apoi

în volume – „Opere”), erau elaborate lucrări și opere omagiale (literare, artistice), filme etc.

Pentru a se asigura promovarea consecventă și puritatea cultului personalității lui Ceaușescu, la secția de Propagandă se organizau colective speciale de elaborare a cuvântărilor care urmau să fie prezentate (citite) de deputați în sesiunile Marii Adunări Naționale, de delegații înscriși la cuvânt la congresele partidului, de participanții de la plenarele C.C., de cei înscriși la cuvânt în diferite congrese ale industriei, ale agriculturii etc.).

Nu exista cuvântare prezentată de cineva, într-o ședință sau adunare la care participau Nicolae Ceaușescu și soția sa, care să nu fi fost vizată de secția Propagandă a C.C., de secretarul C.C. care răspundea de problemele organizatorice ale partidului. Până și membrii C.P.Ex. (cu excepția „maestrului de ceremonii” și a secretarului cu probleme organizatorice) erau obligați să citească „prefabricatele” secției de propagandă, transmise cu 2-3 ore înainte de începerea ședințelor.

În domeniul muzicii, sub impulsurile directe date de secretarul cu propaganda, organizatorii erau obligați să creeze cantate dedicate celor doi, să înlocuiască în cântecele lirice temele de dragoste, prietenie, frumusețe, natură etc., cu un singur subiect – viața fericită datorată grijii lui N. Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu. În domeniul creației literare, al filmului, cinematografiei, nimic nu corespundea realității dacă nu erau abordate prim plan: trecutul glorios revoluționar al celor doi sau realizările obținute după Congresul a IX-lea, care a marcat trecerea la „epoca de aur”, concepută de genialul conducător.

- f) Paralel cu funcționarea unei rețele de propagandă dedicată exclusiv cultului personalității lui N. Ceaușescu, au fost concepute forme și mijloace de organizare și manifestare a acestuia. În toate unitățile economice și sociale erau recrutați așa numiții agitatori, care se ocupau de pavoazarea cu portrete și inscripții, referitoare la cei doi și mai erau și „strigătorii” de lozinci, la ședințe, conferințe, mitinguri etc. Cu ocazia aniversării diferitelor evenimente din istoria țării și partidului, toate acțiunile se rezumau la preaslăvirea conducătorului. De la secțiile Propagandă și Organizatorică se transmiteau lozincile care trebuiau afișate sau strigate, textele cuvântărilor primilor secretari, toate referindu-se numai la „personalitatea” lui N. Ceaușescu. La demonstrațiile oamenilor muncii, singurele tablouri purtate și afișate erau ale celor doi, grafice despre realizările obținute în perioada „epocii de aur”.

*
* *

Așadar, în decursul deceniului opt, Nicolae Ceaușescu reușise să creeze un asemenea angrenaj politico-propagandistic care să-l situeze ca suveran absolut al țării și al partidului. Tot ceea ce s-a realizat în această țară, în perioada de timp de după 1965 se datora numai lui. Tot ceea ce se cuvenea maselor de oameni ai muncii era un dar al bunăvoinței lui. Deși declara, de nenumărate ori, că e un slujitor al poporului, în fapt poporul nu avea alte drepturi decât să muncească și să-l proslăvească. Deși declara că forța politică conducătoare este partidul, în realitate el era singurul care conducea. Toate formele de organizare și conducere a societății și a partidului, denumite „democratice”, erau menite să-i întărească puterea ca singur conducător. Megalomania și narcisismul lui, paroxismul propagandei, ajunseseră până acolo încât lansaseră crezul, forțând poporul să-l împărtășească, anume că dacă există această țară – România modernă –, aceasta se datorește existenței lui N. Ceaușescu, singurul patriot înflăcărat și revoluționar consecvent al tuturor timpurilor, mersul acestuia în viață determinând și evoluția țării și a partidului comunist. Un întreg popor și întreaga lume erau uimită de această nouă formă a despotismului și sperau că vor apărea forțe care s-o elimine. Unele semne au apărut chiar în acest deceniu.

*
* *

Întrebări legitime:

1) Rezultă că apogeul lui N. Ceaușescu s-ar datora numai violenței, iscusinței sale, inteligenței speculative?! Nu, nu se poate accepta. Acestea au putut să se manifeste în voie, cadrul fiind creat în primul rând de „activiștii” din ilegalitate. Pentru că nu se putea declara că Ceaușescu a fost **muncitor**, când el nu a lucrat nicio zi în vreo fabrică! De ce toți au tăcut? De ce nu l-au întrebat unde a muncit? De asemenea, nu l-au întrebat ce studii are, unde a învățat, unde-i sunt colegii. Când s-a trecut la „reevaluarea” istoriei partidului, când se observa dispariția unor evenimente istorice ale luptei clasei muncitoare, când, treptat-treptat, toți cei cunoscuți ca luptători ilegaliști, eroi revoluționari, erau șterși, iar N. Ceaușescu apărea ca fiind cel mai mare revoluționar. De ce ilegaliștii, oamenii acelor timpuri și evenimente, n-au dezvăluit adevărul? De ce nu l-au împiedicat, pentru că la începutul deceniului

opt se mai putea, să falsifice istoria? De ce colaboratorii lui, care aveau multe atuuri față de el (Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnăraș, Chivu Stoica, Gheorghe Apostol), alți ilegaliști, personalități științifice și culturale, nu au format un front împotriva lui?! Lașitatea! Erau preocupați de continuarea vieții în condiții sigure, fără necazuri, șocuri etc. Deci, principalii vinovați sunt cei care l-au adus la putere și i-au întărit poziția din motive de oportunism și parazitism –, motivând că au făcut destul pentru țară și că au dreptul la o viață liniștită, tihnită.

2) Al doilea eșalon de activiști, mai tineri, care fuseseră recrutați, crescuți și instalați în funcții de N. Ceaușescu (Ion Iliescu, Paul Niculescu-Mizil, Ilie Verdet) și care căzuseră în dizgrație, au făcut din aceasta o chestiune personală, dorința lor fiind să revină – să reintre în ... grațiile lui N. Ceaușescu. Niciunul, deși se cunoșteau foarte bine, nu a luat o poziție categorică, niciunul nu a încercat să creeze un curent reformator: tot ce-au făcut a fost un protest individual față de știrbirea personalității fiecăruia, un gest de supărare și îmbufnare, fiind dominați de ideea cum să reintre iar în grațiile lui N. Ceaușescu.

3) Cum a fost posibil ca, pe măsura creșterii numărului membrilor de partid și chiar a ridicării calității acestora (muncitori fruntași, studenți cu medii peste 8,50, oamenii de știință, cultură și artă cei mai reprezentativi), Nicolae Ceaușescu să domine partidul, să-l transforme într-un instrument al intereselor sale, într-o formă sub a cărei mască a înșelat întreg poporul, pentru că, practic, partidul a fost, din punct de vedere organizatoric, inexistent. S-a creat un grup (Biroul permanent) format din oameni fără opinie, sclerozați, inculți, anchilozați, fricoși, lingușitori, care n-au fost schimbați și care au alcătuit echipa „de șoc” a lui N. Ceaușescu. Numai două vorbe dacă le spunea – ca reproș, ei organizau măsuri draconice pentru întărirea poziției lui. Pe aceștia nu-i mai interesau realitățile, opțiunile maselor, greutățile populației. Tot ce se semnala în aceste domenii erau „minciuni”, iar purtătorii de cuvânt ai nemulțumiților erau dușmani ai țării și partidului (a se înțelege ai lui Nicolae Ceaușescu).

4) Cum a fost posibil ca oamenii de valoare să tacă, să nu se manifeste? A fost, pentru că Elena Ceaușescu, secția organizatorică a partidului și securitatea, formaseră un triumf al distrugerii valorilor (de explicat). Nu numai la nivel central, se crease o asemenea rețea până în cea mai mică localitate, până la cea mai mică unitate.

Semnale opuse apogeeului

a. Disensiuni în Biroul politic; Al. Bârlădeanu / poezia „Căprarul” (Contemporanul).

b. Retragerea unor cadre de conducere și dispariția altora – Emil Bodnăraș, Chivu Stoica (sinucis). Slăbirea organizării partidului prin evadarea unora spre o viață liniștită; nu-i mai interesa soarta țării și partidului, pentru care se lăudau că au luptat. Primul ministru pleacă, în loc să rămână să lupte.

c. Nemulțumirea crescândă a oamenilor de știință (a apărut un nou savant de renume mondial – „făcut, prefabricat” – comentarii), a oamenilor de cultură și artă, din învățământ, pentru că, trecând sub patronajul Elenei Ceaușescu: apare un nou sistem de cenzură; se reduc drepturile de autor și, în plus, drepturile cuvenite academicienilor, doctorilor docenți, doctorilor: se limitează posibilitățile de publicare; se răstoarnă valorile – oameni mai puțin cunoscuți sunt numiți în funcții de conducere; începe apariția fenomenului de disidență în rândul oamenilor de știință, cadrelor didactice, oamenilor de artă, cultură; începe exodul peste graniță.

d. Minirevoluția culturală din 1971 – după vizita în China.

e. Mișcarea protestatară a minerilor din Valea Jiului – 1977.

f. Al doilea șoc al petrolului, 1977-1978, cu efecte care încep să se răsfrângă asupra populației; începe agitația, nesiguranța obținerii unor bunuri. Important – se dezvăluie ineficiența unora dintre sectoarele industriei petrochimice. Nicolae Ceaușescu lansează „noul mecanism economic”, care conținea și teze bune – autoconducerea, autogestiunea și beneficiul – ca indicator economic principal. Dar, scopul principal era trecerea la o conducere excesiv centralizată: el trebuia să hotărască totul: indicatori de plan, valoarea investițiilor, salariile etc.

g) Congresul al XII-lea, 1979 – moment deosebit: Constantin Pârvulescu, dar alocuțiunea sa asupra lui Nicolae Ceaușescu îl vizează pe acesta din urmă numai din punct de vedere al subordonării partidului intereselor sale și al cultului personalității. Totuși, ar fi fost un moment crucial dacă: unii ilegaliști (Leonte Răutu, Popescu-Puțuri, Macovescu, Neagu) nu ar fi adoptat o poziție oportunistă; alții, tineri, nu s-ar fi rezumat la tăcere, deși erau nemulțumiți și aveau adevăratul numărător de participanți. Cu această ocazie s-au demascat și slăbiciunile de caracter ale lui N. Ceaușescu, el l-a combătut agresiv și nu la obiect pe Pârvulescu: „...sângele lui Pătrășcanu este pe mâinile lui Constantin Pârvulescu”; „Pârvulescu n-a avut nimic comun cu poporul român...”; „Pârvulescu este agent al cercurilor străine”

etc.; apoi văicărerile sale – mândria sa fusese grav știrbită, pentru că în sală se aflau și delegații străine: „Ce-mi făcuși tu mie, Pârvulescule?! De ce ne-ai făcut de râs?” (în pauza congresului); atmosfera de la masa oficială a fost ca de înmormântare, nimeni nu spunea nimic.

Mușamalizarea actului petrecut: După congres apar telegramele de adeziune. Propaganda intensifică acțiunile de preaslăvire a lui N. Ceaușescu. Se petrece reversul acțiunii – cultul personalității îmbracă noi forme, mai intense.

Vizite în țările de pe mapamond

Vizita în Indonezia, Australia, Vietnam, Mongolia (aprilie 1988) a fost organizată cu multe greutăți și dificultăți. Dorința lui Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu pentru a vizita Australia era deosebită, insistențele lor fiind presante în ultimii ani. Se duceau tratative încă din 1985, dar oficialitățile australiene manifestau rețineri, datorită obiecțiilor pe care le formulau față de politica lui N. Ceaușescu în ce privește drepturile omului în România. La acestea se adăugau și tergiversările organelor de securitate care nu voiau să se angajeze la organizarea acestei vizite de frica unui eșec în asigurarea pazei celor doi într-o țară unde emigrația română, deși nu prea numeroasă, era foarte activă împotriva lui N. Ceaușescu.

Încă din toamna anului 1987, N. Ceaușescu și E. Ceaușescu s-au pronunțat foarte categoric că, în anul 1988, trebuie să facă vizite în Australia și Noua Zeelandă. Înțelegeam foarte bine mobilul acestui imperativ. Erau singurele zone ale lumii pe care cei doi nu le vizitaseră. Și, parcă presimțeau că nu mai au timp să-și realizeze visul de a colinda toată lumea. Săptămânal, se interesau de evoluția tratativelor privind vizitele în aceste țări.

După multe insistențe, convorbiri și întâlniri cu oficialitățile australiene, în luna februarie 1988, se obține acordul acestora pentru organizarea vizitei în aprilie. În ce privește vizita în Noua Zeelandă, aceasta nu s-a putut organiza, oficialitățile respective refuzând categoric primirea celor doi, sub pretextul că regulile din țara lor prevăd numai două vizite pe an ale șefilor altor state, iar în 1988 vizitele sunt deja organizate.

Refuzul oficialităților din Noua Zeelandă de a organiza această vizită a supărat profund pe cei doi, care ne-au reproșat, de nenumărate ori, că nu am reușit să le satisfacem dorința. Și, pentru că nu s-a putut organiza vizita în Noua Zeelandă, N. Ceaușescu dispune să fie organizate vizite în Indonezia – la dus, și în Vietnam și Mongolia – la întors; acțiuni deosebit de grele pentru că niciuna dintre aceste țări nu fusese avizată din timp de posibilitatea unei asemenea vizite. Cu eforturi deosebite, M.A.E. și oficiile diplomatice române din țările respective reușesc să perfecteze data și conținutul fiecărei vizite.

Cu două zile înainte de plecare, o altă surpriză. N. Ceaușescu hotărăște că, în drum spre Indonezia, să se facă o întrerupere de câteva ore la Karachi, unde să se întâlnească cu președintele Pakistanului, deoarece voia

să discute cu acesta probleme ale relațiilor bilaterale și situația din Afganistan. Președintele Pakistanului, dovedind înțelegere – că esca la lui Nicolae Ceaușescu este necesară, mai ales din considerente umanitare și în vederea adaptării la fusul orar – acceptă propunerea lui N. Ceaușescu.

În ajunul plecării, sesizăm la cabinetul 1 o atmosferă mai liniștită. Contrar obișnuințelor, când, înainte de plecare eram chemat să prezint filmul întregului turneu și problemele de rezolvat, acum era o liniște dubioasă. În sfârșit, după amiază sunt chemat la cabinetul 1. Înăuntru N.C. și E.C., amândoi cam schimbați la față. Sunt întrebat dacă am ceva deosebit să comunic. Răspund că, în general, nu sunt probleme deosebite. E.C. nici nu mă lasă să termin fraza că începe să-mi spună că am organizat deplasarea mai mult noaptea, ca să nu poată N.C. să se odihnească. I-am explicat că distanțele foarte mari și diferențele de fus orar, precum și propunerile gazdelor privind protocolul primirilor și plecărilor au impus ca deplasările să se facă și în timpul nopții. Nu eram dumerit de ce E.C. a făcut observația respectivă, mai ales că, la vizitele precedente, el, N.C., cerea să călătorească noaptea, deoarece avea în avion condiții foarte bune de odihnă. La ieșirea din cabinet, șeful protocolului îmi comunică că s-a hotărât să fie incluși în delegație 5 (cinci) medici. Sunt surprins de acest număr mare (de regulă însoțeau numai 2) și întreb dacă nu sunt prea mulți. Mi se răspunde că președintele nu se simte prea bine și că trebuie să se ia toate măsurile preventive. Plec, gândind că, dacă s-a luat această hotărâre, înseamnă că situația este gravă.

A doua zi, plecăm de la Aeroportul Otopeni. Îl urmăresc foarte atent pe N.C. Are o față palidă, face eforturi pentru a fi vioi când strânge mâna celor care-l petrec (membrii C.P.Ex și ai guvernului). Ea este lângă el și face eforturi să zâmbească.

Cum se urcă în avion, N.C. se duce direct în cabina de dormit. Noi, ceilalți din delegația oficială (4 persoane) plus șeful protocolului și consilierul cu presa ne ocupăm locurile într-o cabină 2/2,5 m și fiecare revede materialele pentru prima întâlnire. Din când în când, ne trezim cu E.C., care sub pretextul că întreabă ceva legat de organizarea și desfășurarea vizitei, ne controla ce facem. Vede pe o măsută pahare din material plastic în care, în unele, era pepsi-cola și în altele apă minerală. Ne întreabă ce băutură este în aceste pahare. Îi răspundem. Ia un pahar cu pepsi-cola și-l miroase. N-are curaj să bea din el. Pleacă neîncrezătoare. Peste puțin timp, revine și mă întreabă ce scriu. Îi răspund că fac o mică notă cu posibilități noi privind dezvoltarea relațiilor economice cu Australia. E.C. îmi spune: „Lasă că nu tu trebuie să faci așa ceva... Tovarășu’ (N.C.) știe ce trebuie să se realizeze.

Voi să fiți atenți la ce spune tovarășu'. Obligația voastră este să faceți cum spune tovarășu'". Îi răspund că nu e nimic rău dacă și tov. președinte are mai multe variante, asupra cărora poate să facă aprecieri și va reține ce crede. Australia, îi spun, este o țară cu un potențial economic imens și noi suntem interesați să găsim cât mai multe modalități pentru dezvoltarea relațiilor economice cu această țară. Pleacă încruntată, nemulțumită de răspuns. În fine, până la Karachi nu mai revine.

La reședința guvernatorului orașului, suntem așteptați de Hak, membrii guvernului și oficialități locale.

N.C., E.C. și Hak se retrag, iar noi ceilalți purtăm convorbiri cu miniștrii pakistanezi privind dezvoltarea relațiilor economice dintre cele două țări. Sunt oameni foarte binevoitori. Se stabilesc concret noi obiective economice, care să se realizeze prin cooperare. Cu finețe, ni se prezintă și unele nemulțumiri ale lor privind îndeplinirea obligațiilor din partea română: neexecutarea la termen a lucrărilor, deficiențe de calitate, lipsa pieselor de schimb. Ne angajăm că vom lua măsuri pentru îndeplinirea onorabilă a tuturor contractelor.

Seara, suntem chemați să informăm pe cei doi șefi ai statelor de rezultatele convorbirilor. După audiere, fiecare apreciază că sunt condiții pentru realizarea celor stabilite, subliniindu-se efectele favorabile pentru cele două țări. Apoi, suntem invitați la masă. Dar, în cursul mesei, N.C. nu mănâncă nimic, în schimb vorbește mereu, de toate pentru toți. Revoluția agrară, noul mecanism economic, măsuri pentru lichidarea datoriei externe, organizarea cercetării științifice, situația din Afganistan și situația din Orientul Mijlociu etc., etc. Hak observă că toți membrii delegației române nu mănâncă și-l invită pe N.C., de repetate ori, să servească din cele oferite. Acesta îi răspunde că, de regulă, seara mănâncă foarte puțin. E.C. mănca din toate și întreba, din când în când, cum se numește câte una din mâncărurile specifice zonei, pe care nu le cunoștea. Noi, ceilalți, ne uitam, pentru că nu se putea să mănânci când președintele vorbește. Și dacă vorbește mereu, firesc este să rămâi nemâncat. Și așa s-a și întâmplat. În schimb, președintele imediat ce s-a urcat în avion a și cerut să i se servească masa de seară. Noi, însă, am răbdad de foame.

Indonezia

Am călătorit o noapte întreagă spre Indonezia. Nu aveam unde să ne culcăm; în același timp, trebuia să avem grijă să nu ne șifonăm hainele, pentru că dimineața avea loc primirea oficială, și trebuia să arătăm proaspeți și

eleganți. Sosirea pe aeroportul din Djakarta a avut loc la ora nouă dimineța. Primirea oficială urma să se desfășoare la reședința prezidențială. Nimeni nu ne cheamă. În drum spre reședința prezidențială, ne întrebam ce s-a întâmplat. Eu bănuiam ceva. Ajunși la reședința prezidențială, unde urma să aibă loc primirea oficială și unde se aflau președintele Suharto, toți membrii guvernului și alte oficialități ale capitalei, reprezentanții corpului diplomatic, garda de onoare, observăm că N.C. mergea foarte greu, dar E.C. îl urmărea insistent și-l încuraja să se țină bine.

După desfășurarea ceremonialului, care a durat circa 15 minute, președintele Suharto l-a întrebat pe N.C. când dorește să se înceapă convorbirile. N.C., cu o voce foarte scăzută, gâfâind și cu întreruperi în vorbire, răspunde că după-amiază la orele 16,00. Toți ne-am dat seama că N.C. este într-o stare gravă, iar președintele Suharto îi propune chiar ca discuțiile să înceapă a doua zi. N.C., din mândrie și pentru a nu reveni la propunerea sa inițială, susține ca să se întâlnească după amiază. Apoi, delegația română se retrage la reședința destinată, care se găsea în aceeași curte cu reședința prezidențială. Până la ora 14,00, la apartamentul soților Ceaușescu a fost agitație deosebită. Cei cinci medici intrau câte doi, la interval de o jumătate de oră. Niciunul nu voia să ne spună care este situația. Fiecare se rezuma să spună: „nu se simte prea bine tovarășu”. Între orele 14 și 15,30, s-a sistat circulația spre apartamentul prezidențial, toți cei cinci medici stând pe hol și veghind somnul de după amiază al lui N.C.

La ora 16,00 a avut loc întâlnirea celor două delegații. Dar N.C. nu poate să vorbească decât 15 minute, gâfâind și cu multe intermitențe. Președintele Suharto observă situația critică în care se găsea N.C. și propune imediat să se continue tratativele între ceilalți membri ai delegațiilor în altă sală. Ne despărțim și începem lucrările privind analiza stadiului relațiilor economice dintre cele două țări și posibilitățile de dezvoltare în viitor. Tratativele sunt greoaie din cauza părții indoneziene, care ne declară că nu are încă consimțământul tuturor întreprinderilor și băncilor pentru a se angaja în noi acțiuni de cooperare.

Seara încercăm să prezentăm președintelui rezultatele convorbirilor. În holul de la intrarea în apartamentul prezidențial se găseau toți cei cinci medici, foarte îngândurați și agitați. Aflăm, cu mare greutate, de la ei că N.C. este în comă diabetică. Vrem să renunțăm să mai intrăm, dar, brusc se deschide ușa și apare E.C. Ne vede și foarte dezinvoltă ne spune să intrăm că „tocmai a întrebat tovarășu’ de voi”.

Intrăm într-un salon (eu, viceprim-ministrul cu comerțul exterior și șeful cancelariei) și, la scurt timp, apare N.C., un om mic, slab, cu ochii duși în fundul capului, îmbrăcat într-un halat și cu papuci în picioare, care abia reușește să ne răspundă la salut, după care ne întreabă: „Ei, ce ați făcut?”. Începem să-i prezentăm conținutul convorbirilor, dar observăm că este absent și chiar se clatină, închizând ochii din când în când. Ne oprim din relatare și vrem să plecăm. El vrea să ne mai rețină, dar intervine E.C. și îl convinge că nu trebuie să se obosească prea mult. Ieșim și în hol întrebăm medicii ce perspective sunt. Ni se răspunde că-l vor pune pe picioare cel mult în două zile. Nu știu ce i-au făcut, dar s-au ținut de cuvânt. A doua zi, N.C. apare puțin refăcut și poate să susțină o discuție cu Suharto timp de o oră. Ce au discutat nu știu, pentru că n-a participat nimeni, nici din delegația noastră, nici din delegația indoneziană. Noi am continuat tratativele în domeniul relațiilor economice, ale căror rezultate s-au înscris într-un protocol și care marcau un oarecare progres și în comunicatul comun.

În aceeași zi, N.C. și E.C. s-au plimbat prin curtea reședinței circa 30 de minute, toți medicii supraveghindu-i, din locuri nevăzute, pe cei doi. Cu chiu cu vai, au reușit să meargă la cimitirul eroilor să depună o coroană de flori.

În dimineața zilei următoare, primesc o telegramă de la ambasadorul nostru în Australia (nerezident), prin care mi se comunică că are informații că se organizează manifestații și acțiuni ostile față de N.C., dar că oficialitățile australiene nu se angajează să le limiteze. Imediat transmit să intervină la oficialitățile australiene și să solicite un răspuns ferm privind asigurarea securității șefului statului român. Până seara, primesc un răspuns din care rezultă că gazdele vor face tot posibilul să asigure securitatea șefului statului român, dar n-au dreptul să limiteze acțiunile de protest legale. Înțeleg situația și îi spun șefului protocolului. Convenim că ar fi bine să fie informat și N.C. Îl informăm și sperăm că aceste motive plus starea sănătății îl vor determina să renunțe la continuarea turneului. Culmea, N.C. dispune nu numai continuarea turneului, dar și reluarea legăturii cu oficialitățile din Noua Zeelandă pentru a perfecta o vizită și acolo, pentru că – spunea el – tot suntem așa de aproape”. Sunt mirat de cele auzite, dar E.C. observă mina mea și intervine zicând: „trebuie să vizităm și Noua Zeelandă, este singurul loc unde n-am fost”. Comunic ambasadorului să mai facă o intervenție la oficialitățile din Noua Zeelandă. Dominația acestei femei asupra lui era diabolică. Îl vedea că e muribund, că putea să închidă ochii din moment în moment, și

ea, care n-avea alte preocupări decât să viziteze lumea și să fie salutată ca mare personalitate, își impunea dorințele și în această situație.

Seara, a urmat plecarea spre Australia. Ceremonialul despărțirii a fost foarte modest. Strângeri de mână între cei doi președinți, unul bolnav, abia ținându-se pe picioare, celălalt dezamăgit, privindu-l compătimator. Rânjete din partea E.C. și urări de drum bun și sănătate din partea soției lui Suharto. Salutări cordiale între membrii celor două delegații, noi cerându-le scuze gazdelor pentru deranjul pe care l-am produs cu ocazia acestei vizite la care muribundul nu voise să renunțe.

Călătorim toată noaptea în aceleași condiții. Cei doi bolnavi s-au culcat. Noi, ceilalți, ne chinuim cu somnul și oboseala.

Australia

Dimineța ajungem pe aeroportul din Canberra. Este o vreme frumoasă de toamnă, aer curat și liniște. Pe aeroport, delegația este întâmpinată de guvernatorul statului și de oficialități ale guvernului central. Se trece în revistă garda de onoare de către N.C. Apoi se pleacă la reședința guvernatorului, unde este cazată familia prezidențială. Guvernatorul și soția sunt în vârstă, 65-70 de ani, și sunt foarte atenți cu oaspeții. Au chef de vorbă, dar N.C. nu se simte bine și, la scurt timp de la sosire, se retrage și se culcă. Noi ceilalți începem să trecem în revistă programul zilei și să contactăm gazdele (omologii) pentru a obține informațiile necesare privind întâlnirea de după-amiază a celor două delegații conduse de N. Ceaușescu și primul ministru al Australiei. În jurul orei 12,00, suntem informați de organele de pază române că în apropierea sediului guvernului, acolo unde urma să aibă loc întâlnirea celor două delegații, la orele 16,00, s-au adunat circa 250-300 de persoane, emigranți români, care afișează lozinci împotriva lui N.C. și fac agitație pentru a antrena trecători în acțiunea lor de protest. Avem consultații cu organele de pază australiene. Acestea ne comunică că nu pot să interzică manifestația deoarece este aprobată de primăria orașului ca o acțiune legală. Pentru a preîntâmpina vreo surpriză neplăcută, se propune ca să se schimbe locul primirii la sediul guvernului, respectiv, delegația română să fie așteptată nu la intrarea centrală (unde, vizavi, erau adunați manifestanții împotriva lui N.C.), ci la o intrare laterală, destinată accesului funcționarilor. Era o chestiune foarte delicată și trebuia să se obțină acordul lui N.C. Dar acesta nu era accesibil. Nici la șeful protocolului nu aveam acces. În jurul orei 15,00, își face apariția Elena. I se comunică situația, se supără, dar până la urmă se

pronunță imperativ: „Să se facă așa cum propun gazdele; să nu-i spuneți voi lui tovarășu’, am să-i spun eu”.

La ora 15,30, apare N.C. împreună cu Elena, se urcă în autoturism fără să răspundă la salutul celor care-l așteptau (însoțitori, reprezentanții protocolului gazdelor). Pe tot parcursul (circa 7 km) până la Palatul Guvernului, a fost o liniște apăsătoare. Coloana de mașini, ghidată de poliție, intră în spatele clădirii și se oprește la intrarea de serviciu. Președintele este întâmpinat de șeful protocolului guvernului și de câțiva însoțitori. Deodată, se aud zgomote, strigăte: „Dracula. Ceaușescu-killer, Dracula-Ceaușescu”. Cei din urmă ne uităm atent. Grupuri de oameni din cei care se adunaseră în fața intrării principale au sesizat că s-a recurs la o stratagemă pentru a fi evitați și fugeau spre locul sosirii delegației, strigând și blamând pe N. Ceaușescu. Dar, între timp cei doi au intrat în clădire, urmați de întreaga delegație.

După o scurtă întâlnire cu primul ministru, au loc convorbirile la nivelul delegațiilor celor două țări. După prezentarea membrilor delegațiilor, i se dă cuvântul lui N.C. Acesta era livid la față (galben-verzui cu puncte cenușii), vorbește rar, se bâlbâie și are un ton foarte slab, încât translatorul nici nu aude ce spune și este nevoit să-și ceară scuze și să-l roage să repete propoziții și cuvinte. Din când în când, se aude o voce puternică din stradă strigând: „Dracula-Ceaușescu”. Ceaușescu vorbește circa 30 de minute, subliniind interesul pentru dezvoltarea relațiilor economice cu Australia și propunând ca cele două delegații să se întâlnească pentru a conveni acțiuni concrete. Primul ministru al guvernului central australian, sesizând starea sănătății lui Ceaușescu, prezintă și el pe scurt (tot 30 de minute) posibilitățile oferite de țara sa pentru dezvoltarea relațiilor economice cu România, menționând că o concretizare a acestora se poate face direct cu oamenii de afaceri, guvernul australian angajându-se să stimuleze pe aceștia pentru tratative avantajoase ambelor țări. În acest scop, a subliniat că s-au stabilit și câteva obiective economice (mine de cărbuni, de fier, șantiere navale, porturi) care să fie vizitate de delegația română și unde să se poarte convorbiri privind afaceri concrete. Cu aceste concluzii se încheie prima întâlnire oficială la nivel înalt.

La plecare, la o distanță de circa 100 m de locul de îmbarcare în autoturisme, un grup de vreo 60 de persoane continua să strige aceleași slogani ca la sosire, dar N.C. și Elena se fac că nu văd și nu aud. Ajunși la reședință, cei doi se retrag în apartamentul lor, iar noi ceilalți din delegație trecem la convorbiri cu membrii delegației australiene legate de relațiile economice și definitivarea comunicatului comun. Discuțiile sunt cordiale, re-

prezentanții diferitelor firme și bănci fiind interesați în dezvoltarea relațiilor de cooperare cu țara noastră.

Seara, guvernatorul oferă un dineu în cinstea președintelui României. Participă oficialități locale și membri ai corpului diplomatic. În jurul orei 20,00, apare Nicolae Ceaușescu cu soția. După prezentările de rigoare, participanții sunt invitați la masă. Reprezentanții oficialităților centrale și locale și membrii corpului diplomatic sunt foarte veseli, mănâncă, beau, spun bancuri, râd zgomotos. N.C. stă îmbufnat, nu mănâncă, în schimb se uită foarte atent la comportamentul celorlalți membri ai delegației române. Niciunul nu mănâncă. Din când în când, dacă vreunul este întrebat de vecin, se răspunde încet și foarte scurt. Vis-à-vis de el este guvernatorul. Încearcă să lege un dialog, dar răspunsurile lui N.C. sunt lapidare și apoi cade iar în starea de veghe. În schimb, Elena mănâncă tot ce i se pune în farfurie și gustă din toate băuturile. După fiecare fel de mâncare, îi spune soțului că este foarte bună, dar că el nu poate să mănânce așa ceva.

După circa 45 de minute, la propunerea lui N.C., guvernatorul acceptă să se considere dineul încheiat. Delegația română se retrage. Ceilalți au rămas la masă, nu știm până când. N.C. și soția sa se retrag fără măcar să ne spună o vorbă. Plecăm și noi obosiți și nemâncați, să ne odihnim în camerele repartizate de gazde.

A doua zi, N.C. cu soția și unii membri ai delegației române depun coroane de flori la Monumentul Eroilor și vizitează unele obiective social-culturale. Ceilalți rămânem și continuăm convorbirile cu reprezentanții firmelor, pe probleme economice. De asemenea, se lucrează la definitivarea comunicatului. Se convine ca acesta să fie scurt și să cuprindă aprecieri generale despre problemele internaționale, care să nu angajeze nicio țară în acțiuni concrete, precum și direcțiile majore convenite în ceea ce privește cooperarea economică.

După sosirea lui N.C., încercăm să-l informăm asupra mersului convorbirilor, dar este foarte obosit, agitat și neatent. Se rezumă să ne spună: „Bine, continuați convorbirile!” și se retrage în dormitor. La puțin timp, apare Elena și mă întreabă ce am făcut cu organizarea vizitei în Noua Zeelandă. Îi spun că nu au răspuns, deci, înseamnă că nu se poate organiza. Este nemulțumită și-mi spune că vrea să viziteze orașul Sidney. Contactez oficialitățile australiene. Acestea îmi răspund că este imposibil să se organizeze o asemenea vizită în câteva ore. După comunicarea răspunsului, Elena devine nervoasă și se retrage. Noi ne continuăm lucrările cu reprezentanții firmelor australiene.

După amiază, N.C. primește pe reprezentanții a două firme (cărbune și minereu de fier). Are o scurtă discuție cu membrii delegației și se retrage.

În ziua următoare are loc ceremonia încheierii oficiale a vizitei la sediul guvernului central, în aceeași clădire unde s-au desfășurat și primele convorbiri. Interesant, acum primirea lui N.C. are loc cu fast, în fața palatului guvernamental, fără să mai fie tulburată de cineva. Ceva mai mult, acum sunt câteva grupuri de oameni care aplaudă și oferă flori, era clar, totul a fost organizat și la primire, și la plecare. Nimic nu se face fără asentimentul organelor de stat. Libertatea de exprimare și de manifestare este în strânsă legătură cu autoritatea celor care guvernează, iar libertate și autoritate pot exista numai pe fondul unui consens al intereselor. La sosire, lui N.C. i s-a demonstrat că emigrația română îl urăște și-l reneagă. La plecare, i s-a arătat că în Australia sunt oameni care ne simpatizează. Ce a reținut el?! Sigur, numai ultimele înscenări de simpatie. De ce suntem siguri? Pentru că, în momentele acelea ale încheierii vizitei, N.C. parcă era nu nou-născut, se înviorase și îi sticleau ochii de fericire. Și, mai important este faptul că n-am fost întrebați niciodată despre manifestările ostile lui. Pentru el, acestea n-au existat, pentru că, tot ce nu-i convenea, nu exista.

Se pleacă la Brisbane, durata zborului circa două ore. Suntem însoțiți de oficialități ale protocolului guvernului central. Primirea este sobră, cu un ceremonial de tip englezesc. Orașul este modern, cu clădiri construite în stiluri diferite. Domină, însă, construcțiile înalte, tip american (20-30 de niveluri) și autostrăzi largi. N.C. și Elena sunt găzduiți chiar la reședința guvernatorului. Noi ceilalți, la un hotel care se afla la o depărtare de vreo opt kilometri de acea reședință. După sosire, cei doi se retrag. Noi începem convorbirile cu oficialitățile locale și cu oameni de afaceri, pe tema colaborării economice. Partenerii erau foarte interesați să vândă minereu de fier, cărbuni de toate categoriile, feroaliaje, produse ale industriei ușoare, lână, piei etc. Sunt atenți la ofertele noastre, mai ales din domeniul construcțiilor de mașini: utilaje metalurgice, chimie, utilaje miniere, autocamioane, utilaj petrolier. Toți apreciază bonitatea țării noastre și vor să încheie cât mai curând contracte cu valori mari pentru că, așa cum am declarat, România, într-un timp foarte scurt, nu va mai avea datorie externă. Eram foarte atenți în angajamente și insistam să dezvoltăm relații prin sistemul barter. Ne-am exprimat dorința de a cumpăra câteva sute de berbeci, specii autohtone cu mare randament. Ni se spune că vânzarea acestora este reglementată de stat, anual nu se dau autorizații de vânzare peste graniță decât pentru câteva zeci de berbeci, iar prețul unui exemplar este între 20.000 – 40.000 dolari. Deci,

privatizare, liberă-inițiativă, dar măsurile restrictive de protejare a intereselor statului sunt categorice.

Seara, după încheierea convorbirilor, reușim să-l informăm pe N.C. asupra rezultatelor. Asistă și Elena. Ne întrerupe de mai multe ori, fără rost, exprimând păreri: că transportul este foarte scump și că trebuia să găsim parteneri mai aproape de țara noastră, că nu trebuie să cumpărăm piei și lână, că noi avem destule oi și vite și să facem bine să le folosim pe ale noastre, că și ai noștri au interese personale să dezvolte relații comerciale cu Australia etc. Nicolae Ceaușescu a încercat de câteva ori să-i explice că sunt și alte considerente de care trebuie să se țină seama, mai ales în domeniul cooperării economice, dar Elena dădea din gură mereu și brua în întreaga convorbire. Totuși N.C. a reușit, în final, să ne spună: „Continuați tratativele și o să analizăm acasă toate variantele discutate”.

A doua zi, dimineața, după o discuție cu ambasada, am fost însoțit și de ambasadorul nostru în Japonia, care era ambasador nerezident și în Australia, care a făcut o informare asupra relațiilor economice cu Japonia, am vizitat câteva obiective social-culturale, printre care un Complex de artă (teatru, operă) și Biblioteca Centrală. N.C. a fost impresionat de sala operei și, mai ales, de sistemele de asigurare ale acesteia și de rezonanță. De asemenea, i-a reținut atenția orga instalată într-o sală de concerte, de proveniență germană, cumpărată cu câteva milioane de dolari. Îndârjit, la plecare, după ce a felicitat gazdele pentru condițiile materiale de care dispun, le-a spus: „Peste câțiva ani, să veniți la noi în București și o să vedeți un edificiu cultural-artistic ultra modern, care va fi unic în Europa și poate și în lume”.

După amiază, ne-am continuat programul cu partenerii. N-am fost deranjați și nici chemați la președinte. Bănuiam toți că N.C. se odihnea, că eforturile deplasărilor făcute până-n prânz l-au epuizat. Seara ne-am întâlnit cu medicii, dar niciunul nu spunea nimic. Vorbeau între ei în șoaptă, erau îngrijorați; nici noi n-am întrebat nimic.

A doua zi, se face îmbarcarea pentru deplasarea la Perth, stat în vestul Australiei, renumit pentru bogățiile sale minerale și vegetale. Eram cu toții în avion, motoarele funcționau din plin dar nu decolam. După circa 15 minute, de la ora prevăzută pentru decolare, observăm agitație în rândul însoțitorilor. Aflăm că unul dintre medici și-a uitat trusa cu medicamente în dormitorul lui N.C. și se aștepta ca o mașină a gazdelor să vină cu ele. Atât medicii, cât și șeful gărzii personale a lui Ceaușescu erau înspăimântați. Se gândeau că întâmplarea era foarte gravă. Gazdele au găsit medicamentele și au dedus ușor de ce boală suferă N.C. Ei știau bine că Ceaușescu este atât de

mândru încât nu acceptă să i se spună că e bolnav, dar acum când vor afla toți ziariștii și prin aceștia toată lumea „despre suferințele lui?”. Îngrijorarea cu privire la consecințele acestui incident ne-a cuprins și pe noi, ceilalți membri ai delegației. Însoțitorii din partea gazdelor au observat frământările noastre. Unul dintre ei m-a chemat într-un colț și mi-a șoptit: „Nu fiți îngrijorați, discreția și secretul intră în regulile obligatorii ale unor gazde ospitaliere. Vom lua toate măsurile ca întâmplarea să nu devină publică”. Și cred că s-au ținut de cuvânt, pentru că nici în ziarele din zilele următoare, nici în presa internațională nu s-a făcut caz de această întâmplare.

În sfârșit, după ce a sosit pachetul cu medicamente, avionul a decolat. Timp de opt ore, s-a călătorit fără să avem contact cu președintele. Nici Elena n-a venit să ne controleze ce facem. Cred că n-a vrut să fie văzută de însoțitorii din partea guvernului central, care călătoreau cu noi în aceeași cabină, sau poate a fost prea supărată de întâmplarea cu medicamentele. Oricum, am fost și noi liniștiți și am putut să elaborăm o parte din sinteza rezultatelor convorbirilor de până atunci.

La Perth, la scurt timp după ce s-a ajuns la reședință, președintele ne-a comunicat modificări ale programului stabilit inițial. Adică, în locul deplasărilor la exploatarea de minereu de fier și cărbune, convenite, trebuia să organizăm primirea patronilor acestor mine la reședința președintelui. Am înțeles că starea sănătății lui nu-i permitea mai multe deplasări în aceeași zi. Oficialitățile locale au fost surprinse dar, la insistențele noastre, ne-au dat tot concursul pentru satisfacerea cererilor părții române. Cu greutate și intervenții repetate, patronii unităților economice care urmau să fie vizitate au acceptat să se deplaseze la Perth. Discuțiile cu oamenii de afaceri australieni din statul Perth au fost fructuoase, mai ales că unii dintre ei vizitaseră țara noastră și cunoșteau bine potențialul nostru economic. S-au convenit, în principiu, următoarele acțiuni de colaborare economică:

- livrarea de minereu de fier și cărbune contra utilaje și instalații miniere și mijloace de transport (camioane de 110 t, vagoane, locomotive, nave maritime) din România;
- înființarea de societăți mixte pentru exploatarea miniere, carbonifere și aurifere în Australia, partea română urmând să participe cu utilaje, instalații și mijloace de transport;
- participarea firmelor australiene la înzestrarea tehnică și modernizarea portului Constanța și canalului Dunăre-Marea Neagră;
- înființarea de depozite australiene în portul Constanța, astfel încât acest port să devină o bază de aprovizionare a țărilor din Europa cu

cărbune, minereu de fier, produse animaliere (lână, piei);

- cooperarea în construcția de nave și în domeniul pescuitului;
- paralel cu aceste obiective, partea română să devină principalul colaborator al firmelor australiene la executarea unor lucrări în alte țări.

Chiar în ziua convenirii acestor direcții principale, specialiștii români, împreună cu specialiștii firmelor australiene, au stabilit concret unele acțiuni care să se deruleze chiar din anul 1988.

În ultima zi a șederii în Perth, dimineata, suntem chemați la președinte. Aflăm că Elena era plecată în oraș să viziteze diverse magazine. Am fost foarte mulțumiți că nu va participa la discuții. Îndreptându-ne spre locul întâlnirii, l-am observat pe N.C. în curte, plimbându-se singur. Ne-a chemat la el și ne-a întrebat: „Ei, ce părere aveți, sunt rezultate bune?”. I-am răspuns că sunt perspective pentru dezvoltarea relațiilor economice și că va trebui să acționăm pentru realizarea obiectivelor convenite. Și, continuând ideea, i-am spus că trebuie să ne preocupăm urgent pentru modernizarea produselor noastre, pentru că toți oamenii de afaceri au subliniat că se vor angaja în operațiuni comerciale numai în măsura în care utilajele, instalațiile, mijloacele de transport pe care le vom livra, vor avea un nivel tehnic ridicat. La auzul acestora, N.C. mi-a răspuns: „Noi avem un program de modernizare a producției care ne asigură produse la nivel tehnic mondial. De altfel, și acum producem multe produse în parametrii mondiali”. La replica mea că programul nu se realizează, că numai eu știu 5 variante pentru care, în practică, aproape că nu s-a făcut nimic, președintele s-a încruntat și mi-a zis: „Tu să-ți vezi de problemele tale, de programul de modernizare se ocupă alții”. Am înțeles replica lui dură. Responsabil al programului de modernizare a industriei era Elena și, deci, nu trebuia să fac asemenea aprecieri. Apoi, imediat, N.C. a chemat pe șeful gărzii personale și l-a întrebat dacă n-a venit „tovarășa”. I s-a răspuns că n-a venit, dar că știe că acum se află pe o stradă principală foarte aproape. Brusc, N.C. dispune: „Să vină mașina. Merg și eu în oraș să-l văd”. Reprezentanții oficialităților australiene erau șocați. Cei din corpul de pază spun că nu se poate, pentru că n-au cum să asigure paza și siguranța președintelui. Dar N.C. nu renunță și urcă în mașină și pleacă. Am plecat și noi după el. După 15 minute de mers, la capătul străzii principale din Perth, președintele a coborât și a plecat pe jos. Imediat au apărut peste 20 de civili de la organele de securitate locale care-l înconjoară. Mergeam parcă am fi fost cu „ursul”. Trecătorii se opreau și ne priveau mirați. Președintele mergea mândru, privea numai înainte, nu discuta cu nimeni. La un moment dat, a văzut-o pe Elena și a grăbit pasul. S-au întâlnit entuziasmați,

parcă nu se văzuseră de ani de zile. A întrebat-o ce-a văzut și ce părere are. Ea, foarte scurt, îi răspunde: „Capitalism, dacă ai bani trăiești”. S-au oprit în fața unui magazin și au decis să-l viziteze. Magazinul era ultramodern, și ca organizare, și din punct de vedere al produselor pe care le vindea. Este informat directorul magazinului de sosirea președintelui României și acesta apare imediat și-i prezintă mărfurile din diferite raioane. Aproape la toate raioanele, când erau întrebați ce ar dori să cumpere, Elena răspundea: „Asemenea mărfuri producem și noi, vă mulțumim”. El în schimb, a început să întrebe. Ce greutate are un metru de stofă pentru costum, cât este prețul cu ridicata, cât este prețul cu amănuntul, cât câștigă la 100 de dolari, care este deverul, câți salariați are magazinul, cât câștigă în medie etc. etc. Au plecat din magazin fără să cumpere ceva. Pe drum, încep comentariile. Nu știm ce discutau, dar, după cum gesticula Elena, însemna că nu i-a plăcut nimic. Bănuiala ni s-a adevărit. La sosire, când ne-am întâlnit pentru a stabili programul pentru după amiază, Elena spunea tare: „Ăștia sunt o colonie a americanilor și englezilor. N-ai văzut? Nimic nu produc în țara lor”. Am tăcut cu toții căci nu era cazul să te angajezi într-o discuție cu cineva care nu știe nimic despre această țară, dar care crede că știe tot.

După amiază am încheiat convorbirile cu reprezentanții cercurilor de afaceri. Am fost chemat la președinte. La intrarea în reședință, o familie de români, tineri, m-au oprit să-mi spună că vor să-l salute pe președinte. I-am întrebat de cât timp sunt în Australia. Mi-au răspuns – de 10 ani: el era șofer, a suferit un accident, ea nu lucra. Aveau o fetiță de 7 ani. Fără să-i întreb, mi-au spus că o duc foarte greu și că ar dori să se reîntoarcă în țară.

În curtea reședinței, cei doi se plimbă. După salutul de rigoare, președintele se interesează dacă mai sunt ceva probleme și care este programul pentru Vietnam. Prezint ce am convenit cu gazdele, ce urmează să mai rezolvăm, programul zilelor următoare. În final relatez și despre familia de români care se găsea la poartă și dorința acestora. Elena, fără să aștepte să încheie spune: „Ia să mă lași în pace cu acești trădători”. Îi spun că sunt tineri și că, dacă au greșit, există posibilitatea să se îndrepte. Dorința lor este să vă salute și să vă roage să le aprobați să revină în țară. Nicolae Ceaușescu șovăie și se uită la ea. Elena spune categoric: „Nu primim pe nimeni”. Plec și mă gândesc ce suflet poate avea când nici un bună ziua nu vrea să primească de la cei care vor să i-o dea. La poartă mă întâlnesc cu tânăra familie și le comunic că președintele este foarte ocupat și nu poate să-i primească. Îi rog, însă, să-mi dea mie o cerere în care să menționeze dorința de a se reîntoarce în țară.

Vietnam

A doua zi dimineată e plecarea spre Vietnam. La aeroport, când președintele și soția coboară din autoturism sunt întâmpinați de tânăra familie de români, acum și cu fetița îmbrăcată într-un frumos costum național și cu un buchet mare de flori în brațe. Ei salută politicos pe cei doi și apoi fetița oferă buchetul de flori Elenei. Aceasta o mângâie pe cap, o sărută și o întreabă direct dacă nu dorește să vină în România. Părinții fetiței imediat intervin și spun că au ținut să-i roage să le aprobe să vină în țară. La care Elena spune: „Sigur dragă, când vreți sunteți bine veniți”. Mă uit mirat și-mi zic: „Câtă fățarnicie!”.

Sosirea pe aeroportul de lângă Hanoi are loc după amiază. Era o căldură înăbușitoare, 42⁰ la umbră, iar umiditatea 80/100. Distanța până în centrul capitalei, unde avea loc primirea oficială, este de 45 de kilometri. Drumul era asfaltat cu zgură roșie și pentru că autoturismele nu aveau instalație de aer condiționat se călătorea cu geamurile deschise. Curenții de aer aduceau în valuri praful de zgură roșie în autoturism, astfel că, aceasta depunându-se pe îmbrăcămintea umedă de transpirație ne-a schimbat total înfățișarea.

Primirea oficială a fost sobră: saluturi reciproce, sublinierea prieteniei tradiționale dintre cele două țări, dorința de cooperare și pace în zonă. Seara, gazdele au oferit un dineu în onoarea președintelui. Atmosfera, de asemenea sobră. S-a discuta foarte puțin. Liniștea apăsătoare a determinat ca după o oră să se încheie și această formalitate protocolară.

A doua zi dimineată, am observat că președintele și soția sa se plimbau pe aleea din fața reședinței. El era ceva mai vioi. Ea vorbea mereu iar el, din când în când, dădea din mâini și spunea câte ceva.

Toată ziua au avut loc convorbiri cu oficialitățile vietnameze pe probleme ale colaborării economice dintre cele două țări și situația din zonă, în special Kampuchia. Conducătorii vietnamezi au subliniat de nenumărate ori greutățile economice pe care le aveau și manifestau multă rețineră în luarea unor angajamente concrete. Ofereau posibilitatea cooperării cu România în realizarea unor plantații de arbori de cauciuc, așa cum se convenise și cu Cehoslovacia și RDG. Nicolae Ceaușescu a apreciat că ar fi o activitate de perspectivă. Elena, însă, s-a schimbat la față și a spus că trebuie să mai vedem. În ce privește situația din Kampuchia, N. Ceaușescu a insistat ca trupele vietnameze să se retragă până la sfârșitul anului din acea țară. Oficialitățile vietnameze au prezentat considerentele lor privind instaurarea păcii în această zonă. N. Ceaușescu nu vrea să audă de nimic și la un moment dat

conchide: „Deci ne-am înțeles, până la sfârșitul anului trupele vietnameze se retrag din Kampuchia”. Conducătorii vietnamezi au fost surprinși și au răspuns atât: „Aceasta este o problemă mult mai complexă”.

După încheierea convorbirilor oficiale, în hol a apărut un corespondent al Agenției „France Press”, care l-a întrebat pe Ceaușescu dacă au discutat și problemele din zonă. N. Ceaușescu a răspuns imediat: „Da, am discutat și tovarășii vietnamezi s-au angajat ca până la sfârșitul anului să retragă trupele din Kampuchia”. Gazdele, care-l conduceau pe N. Ceaușescu, au intervenit și au spus că nu s-a ajuns la o asemenea înțelegere. La auzul acestora, N. Ceaușescu a început să dea din mâini și să strige: „Ba da, ba da, o să vă retrageți”. Toți am fost stupefiați de comportamentul lui Ceaușescu. Dar, înțelegeam că numai orgoliul lui îl determina să se manifeste astfel. Voia, în orice fel, să demonstreze lumii, cu ajutorul presei, că el a determinat pe conducătorii vietnamezi să hotărască retragerea trupelor din Kampuchia. Era una din problemele internaționale de mare rezonanță și dacă se comunica lumii o asemenea știre, N. Ceaușescu o considera un mare succes în aprecierea sa ca mare personalitate politică internațională.

Seara, la reședință a avut loc o discuție controversată în legătură cu posibilitatea folosirii de către România a unor suprafețe de teren pentru plantații de arbori de cauciuc. N. Ceaușescu susținea că ar fi o soluție de lungă perspectivă pentru asigurarea cauciucului natural, la prețuri avantajoase, în condițiile în care cererea și deci și prețurile vor crește neîntrerupt. Elena susținea că științele chimice dispun de soluții pentru producerea de înlocuitori ai cauciucului natural și că nu este cazul să se angajeze în investiții pentru plantații de arbori de cauciuc natural ca materie primă de bază. S-au adus și câteva argumente cu date și fapte, dar Elena a zis prompt: „Eu sunt chimistă, ce știți voi”. N. Ceaușescu a intervenit, în final, cu concluzia: „Să nu perfectăm acum niciun acord. Când vin tovarășii vietnamezi în țară să rediscutăm această problemă. Până atunci să mai analizăm problema”.

Vizita în Vietnam s-a încheiat practic cu declarații de prietenie, dorință de colaborare și speranța soluționării conflictelor din zonă într-un timp scurt. A doua zi se pleca în Mongolia.

Mongolia

Eram puțin îngrijorați cu privire la aterizarea și decolarea aeronavei, deoarece pista aerodromului de la Ulan-Bator avea o lungime de 2200 m, iar minimul necesar pentru avionul nostru era de 3000 m. Dar piloții noștri și-au dovedit din nou măiestria și aeronava a aterizat perfect. Membrii echi-

pajului unui avion sovietic, când au văzut că o asemenea aeronavă a aterizat perfect, în condiții de neacceptat nici măcar teoretic, au venit în corpore și i-au felicitat pe bravii noștri piloți. Am fost și noi mândri, cei care am asistat la scenă.

Dar, pe aeroport o mare surpriză neplăcută. Temperatura era de -15° și bătea un vânt necruțător. Noi veneam de la $+42^{\circ}$, și eram îmbrăcați subțire. În timpul ceremonialului primirii oficiale, simțeam cum înghețăm. Dacă cineva ne-ar fi atins cu o lovitură nu prea tare, cred că se rupeau imediat. În fine, am rezistat și am ajuns în reședință unde ne-am dezghețat cu ceaiuri.

Au început convorbirile. Gazdele erau disponibile pentru dezvoltarea rapidă a relațiilor economice cu România. Au subliniat că erau mulțumite în general de modul cum funcționau unitățile economice care le înființaseră prin cooperare cu țara noastră. Solicitau, în continuare, asistență tehnică pentru reparațiile curente și capitale și piese de schimb. Ne-au prezentat posibilitățile de cooperare în exploatarea cărbunelui, a diferitelor minereuri neferoase, livrarea de piei, animale, construirea de unități industriale pentru prelucrarea produselor animaliere. Am fost receptivi, le-am prezentat posibilitățile industriei românești de a realiza o largă cooperare. Am avut o singură rețineră, exploatarea unor zăcăminte de cărbune în zone greu accesibile, până la care nu existau căi de acces. Investițiile pentru executarea de căi ferate, în Mongolia, plus toate celelalte cheltuieli de explorare și exploatare, la care se adăuga și costul transportului cărbunelui în România, ar fi fost extrem de mari și, după primele calcule, costul pe tonă va fi de câteva ori mai mare decât costul importului din orice altă zonă a lumii. Deci, nu ne angajăm, motivând că trebuie să continuăm studiul de fezabilitate.

În decursul celor două zile, cât a durat vizita în Mongolia, președintele și-a revenit. Era din nou dinamic, vorbea mult la întâlnirile oficiale, ne chema de mai multe ori pe zi să ne întrebe cum decurg convorbirile, dădea indicații, se agita. Elena nu se despărțea de el, îl supraveghea, îl completa, comenta în permanență. Duetul reînviase. Surprins de această refacere, am întrebat pe unul dintre medici cum au reușit această minune. Mi-a răspuns scurt: „Noi am contribuit cu 20%, restul este dorința lui de neînchipuit de a trăi. S-a luptat cu moartea și a învins”.

*

* *

Ne-am întors în țară. Totul a intrat în cursul obișnuit. Niciunul dintre cei care îl însoțisem n-a spus cuiva despre starea în care se aflase N. Ceaușescu. Prima măsură pe care a luat-o Elena a fost să fie trimise telegrame din toate colțurile țării în care să se preaslăvească personalitatea lui N.C. și a soției sale; lupta acestora pentru pace, colaborare și înțelegere între popoare. La prima ședință a C.P.Ex., deși era un punct distinct pe ordinea de zi cu privire la rezultatele vizitelor făcute în cele 5 țări, N. Ceaușescu, ca de obicei, nu a permis discuții pe această temă, ci a spus: „Ați citit cum au decurs vizitele. În general, ele au fost rodnice. Urmează acum ca tovarășii care răspund de zone și probleme să realizeze ce s-a convenit”. Sigur că, la vestita „săliță”, au avut loc mai multe analize cu „factori de răspundere” din industrie, comerț și transporturi pentru stabilirea unor programe de măsuri privind realizarea celor convenite în decursul vizitelor, dar acestea niciodată nu au fost cunoscute și aprobate de C.P.Ex., ca organ politic. Dorințele celor doi deveneau hotărâri care angrenau și angajau noi eforturi materiale și umane. Nu era prima dată. Aceasta era practica obișnuită. Iar dacă cineva avea curajul să întrebe de ce se folosea această practică, răspunsul era cel pe care l-am primit eu, în primele luni de activitate ca demnitar, de la un foarte vechi membru C.P.Ex.: „Tovarășul N. Ceaușescu este secretarul general ales de întregul partid și el nu trebuie să raporteze sau să ceară aprobarea C.P.Ex.-ului. Dânsul știe ce hotărăște”. Ce puteai să mai zici? Singurul lucru la care puteai să te mai gândești era: unde se va ajunge?

Vizita în U.R.S.S., 1988, octombrie

Era organizată la invitația conducerii PCUS și a statului sovietic, ca răspuns la vizita făcută de M. Gorbaciov, în 1987, în România.

Nicolae Ceaușescu a dat o atenție deosebită pregătirii acestei vizite. În acest sens a solicitat documentare și materiale de analiză pe următoarele probleme:

a) Stadiul relațiilor economice dintre România și URSS, comparativ cu nivelul relațiilor economice ale URSS cu celelalte țări socialiste;

b) Situația tezaurului României depozitat în Rusia în timpul Primului Război Mondial;

c) Pactul Molotov-Ribentrop din 1940 și răpirea Basarabiei și Bucovinei de către statul sovietic;

d) Poziția URSS în problemele internaționale și îndeosebi la Conferința pentru Securitate și Cooperare de la Viena, în curs de desfășurare.

În cursul pregătirii vizitei, N. Ceaușescu și-a exprimat de mai multe ori punctul de vedere și modul cum o să ridice problemele în cadrul convorbirilor cu conducerea sovietică. El era foarte nemulțumit că volumul schimburilor economice dintre URSS și România, în cincinalul 1986-1990, era de circa 30 de miliarde ruble (dus-întors), în timp ce cu celelalte țări socialiste europene era, cu fiecare, de peste 60 de miliarde ruble. Supărarea lui era și mai mare când constata că, la o serie de produse (țiței, gaze naturale, cărbune cocsificabil, feroaliaje, bumbac etc.), livrările din URSS pentru România erau cu mult mai mici față de Bulgaria și Ungaria – țări cu un potențial economic și cu un număr al populației mai mic ca al României. Pornind de la aceste fapte adevărate, el își manifesta din plin hotărârea de a discuta foarte deschis cu conducătorii sovietici problema încetării discriminărilor în relațiile cu România.

Despre pactul Molotov-Ribentrop și problema Basarabiei și Bucovinei, N. Ceaușescu nu a comentat prea mult. În momentul în care i s-au prezentat documentarele s-a rezumat să spună: „Să vedem în ce cadru o să ridic aceste probleme. În orice caz trebuie făcut ceva”. În schimb, a comentat foarte mult necesitatea redobândirii tezaurului românesc depozitat în Rusia în timpul Primului Război Mondial. Într-una dintre discuții, el a spus: „Am să le comunic foarte clar că, dacă nu ne returnează tezaurul României, ne vom adresa instanțelor judecătorești internaționale. Avem documente, avem martori (țările care au reprezentat interesele României la Moscova în acel timp). Cu o altă ocazie, revenind la această problemă, N.C. a adăugat: „M-am gândit să le mai pun și problema recuperării valorilor transferate ilegal, din România către Sovromuri. Tot zice Gorbaciov că vrea să așeze relațiile dintre țările noastre pe baze noi, de egalitate deplină, să facă bine și să returneze tot ce au luat nelegal”.

Cât privea problemele internaționale, Nicolae Ceaușescu, în toate discuțiile premergătoare vizitei, aprecia propunerile și poziția URSS ca expresie a slăbirii forței economice și politice, ca rezultat al derutei și confuziei create de perestroica și glasnostul, introduse de Gorbaciov, ca o capitulare nedeclarată față de ofensiva SUA și a țărilor europene occidentale.

Evident, complexitatea și dificultatea acestor probleme care urmau a fi soluționate cu sovieticii ne preocupau foarte mult. Îngrijorarea noastră era amplificată și de alte aspecte pe care le cunoșteam. În primul rând, orgoliul rănit al lui N. Ceaușescu, de apariția lui Gorbaciov ca personalitate politică internațională adulată de cercurile guvernamentale occidentale, așa cum, în deceniul anilor '70, a fost el, N. Ceaușescu. Nu accepta sub nicio formă situ-

ația de fapt, de a nu mai fi personalitatea politică recunoscută în viața internațională. Ascensiunea rapidă a lui Gorbaciov în viața internațională a determinat criza de prestigiu a lui N.C. și îndârjirea acestuia de a demonstra că tot el este cel mai mare gânditor contemporan. Ori de câte ori i se aducea la cunoștință lui N.C. o nouă propunere a lui M. Gorbaciov din domeniul intern sau internațional, spunea imediat: „Ăsta a trădat socialismul. Iar face pe placul capitaliștilor. O să vadă el unde o să-l ducă”. Iar cu altă ocazie a spus: „Ce merite are acest Gorbaciov să-și bată joc de realizările oamenilor sovietici obținute timp de 70 de ani? În războiul de apărare n-a fost, la reconstrucția economică n-a participat, mare activist de partid n-a fost. S-a strecurat la conducere speculând fiecare moment și acum trădează socialismul contra zâmbetelor lui Thatcher”. Deci, se înțelegea, că ținând cont de aceste aprecieri ale lui N.C. față de Gorbaciov, trebuia să ne gândim la o confruntare foarte dură la întâlnirea care urma să aibă loc între cei doi, cu ocazia vizitei în URSS. La aceste considerente se adăuga și faptul, cunoscut de către unii dintre noi, că Elena nu o agreea pe Raisa. Or, știind influența Elenei asupra lui N.C., ne gândeam la stimulii negativi pe care îi va provoca aceasta asupra comportamentului lui N.C. în timpul vizitei, datorită unor eventuale asperități între cele două „mari doamne”.

Cu aceste temeri, s-a plecat la Moscova. Delegația română era compusă din: N. Ceaușescu, Elena, primul ministru, secretarul C.C. cu probleme internaționale, viceprim ministrul cu comerțul exterior, ministrul afacerilor externe, consilieri și experți, șeful protocolului.

Primirea oficială a avut loc la Kremlin. Au participat, din partea sovietică, tot biroul politic, tot guvernul, consilieri, experți. A fost o primire sobră. M. Gorbaciov și soția sa i-au întâmpinat pe N. Ceaușescu și Elena cu zâmbete și saluturi cordiale. S-au făcut prezentările membrilor celor două delegații. După ceremonial, M. Gorbaciov i-a pus în față lui N.C. programul vizitei, anterior convenit, vizitele în alte localități și vizita la Kremlin în muzeele acestuia. N.C. nu a acceptat deplasări în alte localități.

După amiază, cei patru, N.C., Gorbaciov și soțiile, au făcut o vizită la Kremlin. Nu se știe ce s-a discutat în timpul acestei vizite, timp de 2 ore. Dar, am auzit pe N. Ceaușescu, atunci când se întorcea și se îndrepta spre locul unde eram noi, ceilalți membri ai delegației române, spunându-i Elenei: „Ai văzut, au strâns bogățiile din toată lumea și acum se laudă cu ele. Ale noastre unde or fi? Am vrut să-l întreb dar m-am gândit să nu-l indispon de la începutul vizitei”. N-a mai continuat această idee și, apropi-

indu-se de noi ceilalți, ne-a spus că peste 15 minute încep convorbirile oficiale.

Convorbirile au început cu o prezentare de către N.C. a situației economice și politice din România. A accentuat, în mod deosebit, asupra perfecționărilor aduse mecanismului economic și noilor sale intenții în acest domeniu: reducerea consumurilor de materii prime și energie pe unitate de produs. Programul de modernizare a industriei, desfășurarea revoluției agricole și rezultatele acesteia. Apoi, a trecut la relațiile economice cu URSS, declarând foarte ferm că „este total nemulțumit de nivelul acestor relații, ținând seama de nivelul relațiilor Uniunii Sovietice cu alte țări socialiste”. A propus ca, în cincinalul 1991-1995, volumul schimburilor economice dintre cele două țări să ajungă la 55-60 miliarde ruble, prezentând necesitatea ca livrările de materii prime, combustibili și energie să se dubleze, iar în schimbul acestora România să livreze îndeosebi produse industriale. În intervenția sa, M. Gorbaciov a fost surprinzător de calm și prudent. Mai întâi a arătat că realizarea „perestroikăi” și „glasnostului” este greoaie și ca urmare rezultatele sunt încă necorespunzătoare. Și-a exprimat speranța că efectele acestora vor fi vizibile în maximum 2 ani. Apoi a subliniat că este de acord ca volumul schimburilor economice cu România să crească la nivelurile propuse de N.C., făcând și o propunere ca cei doi prim miniștri, care erau prezenți, să treacă imediat la convenirea acțiunilor concrete. Pentru URSS, a spus el, creșterile propuse nu prezintă probleme. „Singura condiție era ca România să respecte termenele de livrare a produselor și calitatea acestora”. Gorbaciov a subliniat în mod deosebit, însă, necesitatea trecerii la o nouă formă a relațiilor economice și anume la „legăturile directe dintre unități economice interesate din cele două țări”. El susținea această formă motivând trecerea la descentralizarea conducerii activităților economice din URSS. La auzul acestei propuneri N.C. s-a schimbat la față. Pentru el, care nu concepea să exporte sau să importe nici măcar lame de bărbierit fără aprobarea sa, asemenea relații directe dintre întreprinderi nu erau de conceput. Ca urmare, făcând un efort maxim de a nu respinge propunerea lui M. Gorbaciov, a spus: „Sigur că operațiunile de export-import se fac direct de către întreprinderi, dar sub controlul direct al guvernului care, la nivelul său trebuie să aibă aprobarea conducerii de partid”. În replică, M. Gorbaciov a declarat că nu consideră necesar ca toate operațiunile de export-import să fie aprobate de guvern, iar în ceea ce privește controlul partidului asupra acestora, nici nu se pune problema: „Cum adică, Râjkov, care este și membru al Biroului Politic al PCUS, să mai ceară aprobarea cuiva?”. Pentru toți cei care erau de

față, era clar că sunt două poziții opuse și niciunul nu va reuși să-l convingă pe celălalt că el are dreptate. Totuși, în final, N. Ceaușescu a propus să se deplaseze în România delegații ale unităților economice din republicile URSS-ului, care să discute cu partenerii români posibilitățile de dezvoltare a schimburilor, iar fiecare țară să aplice sistemul său de aprobare a importului și exportului. Pentru a încheia discuția, M. Gorbaciov a fost de acord cu propunerea, subliniind totuși că URSS intenționează să facă noi propuneri pentru perfecționarea relațiilor dintre țările membre ale CAER, printre care și trecerea la legături economice directe între întreprinderile din diferite țări.

A doua zi, s-au reluat convorbirile pe probleme ale vieții internaționale. N. Ceaușescu, de la începutul expozeului său, a declarat că nu este de acord cu orientările și ideile susținute în ultimul timp de reprezentanții Uniunii Sovietice la întâlnirile și conferințele internaționale. Astfel, el a susținut că, în viața internațională, nu s-au realizat decât pași mărunți pe linia dezarmării și, ca urmare, situația este complexă și contradictorie, iar pericolul unui nou război este posibil. De asemenea, el a combătut cu vehemență teza „dezideologizării” relațiilor internaționale, considerând că aceasta înseamnă o capitulare față de capitalism. În acest context, el a subliniat că, față de ofensiva capitalismului împotriva socialismului, trebuie să se acționeze urgent de către toate forțele comuniste și progresiste pentru regrouparea lor și formarea unui front puternic de luptă. Referindu-se la modul în care se desfășurau lucrările CSCE de la Viena, N. Ceaușescu a apreciat că reprezentanții URSS au făcut mari concesii țărilor capitaliste, în toate domeniile – dezarmare, cooperare economică, drepturile omului. Pe un ton ridicat, el a subliniat, în încheiere, că „România nu va fi de acord să facă nicio concesie și, dacă nu vor fi însușite propunerile sale, reprezentanții români nu vor semna documentul de la Viena”.

M. Gorbaciov, cu o oarecare iritare stăpânită și prin unele fraze cu nuanțe ironice, a făcut o largă expunere privind acțiunile întreprinse de URSS, înțelegerile pe cale de a se realiza cu SUA în domeniul dezarmării, subliniind că, în practică, se trece de la încordarea internațională la destindere și colaborare pașnică între țări, indiferent de regimul politic. El a menționat că, pentru URSS, dezarmarea este vitală, deoarece societatea sovietică nu mai poate să suporte cheltuielile militare făcute în perioadele anterioare. El a apreciat că URSS, în politica internațională, n-a făcut concesii capitalismului, ci că tot ceea ce s-a convenit s-a bazat pe compromisuri care nu pun în pericol soarta socialismului. În încheiere, M. Gorbaciov a subliniat ideea că, deși sunt deosebiri de păreri, este bine ca reprezentanții României

și URSS să conlucreze în continuare pentru a găsi soluțiile convenabile ambelor părți. Nicolae Ceaușescu a fost de acord cu această propunere, menționând însă că „trebuie făcut totul pentru apărarea și întărirea socialismului în lume”. Era una din ideile care, în ultimii ani, i-a dominat întreaga gândire.

După amiază N. Ceaușescu și M. Gorbaciov, cu soțiile, au avut o întâlnire, iar ceilalți membri ai delegațiilor au stabilit acțiunile concrete care urmau să se realizeze în viitor, în domeniul economic și al relațiilor politice dintre cele două partide. În decursul convorbirilor, reprezentanții sovietici au manifestat receptivitate și sollicitudine la propunerile părții române, fără să facă nici măcar vreo aluzie la diferențele de poziții exprimate de cei doi conducători de partid și de stat. La încheierea convorbirilor, în plenul celor două delegații, s-au apreciat rezultatele pozitive ale convorbirilor și faptul că, „în ciuda unor diferențe de opinii, există mari posibilități pentru conlucrarea economică între cele două țări”. În rezumat, se poate aprecia că, în urma acestei vizite, deosebirile de gândire între N. Ceaușescu și M. Gorbaciov s-au oficializat. De acum înainte, niciunul nu mai considera viabilă posibilitatea unor poziții comune pe problemele fundamentale ale socialismului și vieții internaționale. Pentru noi, cei cu sarcini în domeniul relațiilor externe, greutatea urmau să fie și mai mari, în ce privea conlucrarea cu reprezentanții sovietici în soluționarea unor probleme bilaterale și internaționale.

După încheierea vizitei, N. Ceaușescu n-a făcut niciun comentariu. În ședința C.P.Ex., în care exista pe ordinea de zi raportul privind vizita delegației române în URSS, N.C. s-a rezumat să spună că ministerele și organele economice să acționeze pentru concretizarea planului de colaborare pe 1991-1996 la niveluri superioare. Cât despre tezaurul român depozitat în URSS, în timpul Primului Război Mondial și despre problema Basarabiei și Bucovinei, n-a făcut niciun comentariu. Derularea în continuare a evenimentelor ne-a confirmat că aceste probleme n-au fost ridicate de N. Ceaușescu cu ocazia acestei vizite. Concluzia majoră, care a rezultat clar, pentru cei care au participat la această vizită, a fost deteriorarea în viitor a relațiilor dintre cele două state, nu atât în domeniul economic (al schimburilor comerciale), cât mai ales în domeniul relațiilor politice. Între concepțiile celor doi conducători de partid și de stat erau conflicte ireconciliabile: Mihail Gorbaciov se considera creatorul socialismului uman și al teoriei colaborării pașnice cu capitalismul, pe baza dezvoltării tezei leniniste privind rolul com-promisului în relațiile economice; Nicolae Ceaușescu se considera apărătorul ferm al socialismului, al revoluției neîntrerupte și al luptei consecvente

împotriva capitalismului. Era, în fond, lupta dintre căutări, invenții și experimente, sub masca înnoirii socialismului – pe de o parte și dogmatism deghizat în așa zisa dezvoltare creatoare a socialismului științific, în funcție de condițiile concrete ale fiecărei țări – pe de altă parte. Și, în plus, era în fond o luptă între M. Gorbaciov, care se erija în gânditor socialist al vremurilor noi (după principiul – la vremuri noi, oameni noi) și N. Ceaușescu, care se considera singurul revoluționar consecvent care a dezvoltat creator teoria socialismului științific.

Pentru noi, toți cei care asistam la această luptă, orice încercare de a oferi condiții de înțelegere între cei doi eșuase. Conflictul ajunsese la paroxism. Fiecare lupta să arate lumii că este singurul îndreptățit să fie recunoscut, pe plan mondial, ca revoluționar. Unul însă, care concepea conlucrarea cu capitalismul, celălalt, care considera că poți fi revoluționar numai în lupta cu capitalismul. Concilierea între cei doi era, deci, imposibilă. Ca urmare, după întreruperea relațiilor cu FMI și BIRD, după înrăutățirea relațiilor cu SUA, în urma renunțării la clauza națiunii celei mai favorizate, se întrevedea clar și o înrăutățire a relațiilor politice cu URSS, în special din cauza ambițiilor personale ale celor doi conducători de partid și de stat.

Vizita în China, 1988

În decursul acestei vizite, atmosfera a fost destinsă, de încredere și respect reciproc. Tot programul convenit s-a desfășurat într-o notă de precizie și sobrietate, caracteristică chinezilor. În cursul convorbirilor, conducătorii statului chinez și cei ai PCC vorbeau cu fraze scurte, clare și precise, care nu dădeau posibilitatea nici unei interpretări. În domeniul relațiilor economice s-au convenit acțiuni de cooperare importante, partea chineză apreciind lucrările executate și produsele exportate de România. Au atras atenția, prin formulări voalate, că așteaptă ca produsele noastre să aibă o calitate superioară, corespunzător parametrilor tehnici mondiali. În ce privește situația internă din China, conducătorii chinezi au fost foarte reținuți. În fraze lapidare, lăsau să se înțeleagă că sunt angajați într-un vast program de modernizare și re tehnologizare a industriei. Dar, în ce privește cooperarea cu capitalul internațional, au apreciat că invazia acestuia în China, în ultimii 2-3 ani, le-a creat probleme deosebite, mai ales de ordin economic și moral. Economic, pentru că a provocat mari dezechilibre între sectoarele vieții economice, capitalul străin antrenându-se mai ales acolo unde obțin profituri mari într-un timp scurt (bănci, servicii, proiectare). Moral, pentru că purtătorii capitalului și toți acoliții acestora au proliferat comportamente-

le, vestimentația și „liberalismul” occidental. Or, pentru poporul chinez, considerau conducătorii statului, toate acestea prezentau un mare pericol față de tradițiile milenare bazate pe muncă, cinste și respect, atribute care au stat la baza progresului social-economic al Chinei.

Nicolae Ceaușescu a prezentat situația din România ca fiind bună, din toate punctele de vedere. El a dat să se înțeleagă că ceea ce alții încearcă să perfecționeze azi în mecanismul economic, în România s-a declanșat încă din 1978 și că noul mecanism economic cunoaște îmbunătățiri permanente. „Așa că – a subliniat N. Ceaușescu –, noi n-avem ce învăța de la alții și nu putem accepta criticile lor că nu suntem receptivi și nu-i imităm pe ei”. Evident, aluzia era la poziția față de perestroika din URSS. Dar, interlocutorii chinezi n-au comentat și nu s-au angajat în discuții. Ei se rezumau să spună: „Fiecare partid și guvern știe mai bine ce are de făcut pentru că-și cunoaște cel mai bine situația internă din țara sa.”

În ce privește convorbirile pe probleme ale vieții internaționale, acestea au decurs mai mult sub forma unui monolog. Afiecare parte și-a prezentat poziția fără ca celălalt să comenteze ceva. O singură dată, unul dintre conducătorii chinezi a comentat ideea unei Europe unite, astfel: „Se dorește ca toți să doarmă în aceeași cameră, dar se uită că fiecare visează altceva”.

Momentele, care au dat satisfacție deosebită lui N. Ceaușescu, au fost cele petrecute cu ocazia întâlnirii sale cu Deng Xiaoping. Și avea de ce. Bătrânul comunist i-a făcut o primire deosebită. La reședința sa, l-a așteptat pe N. Ceaușescu în hol, unde erau zeci de fotografi și operatori de la televiziunea chineză și din străinătate. S-au îmbrățișat îndelung și și-au strâns mâinile, le-au ridicat împreunate. Amândoi jubilau. Lui Nicolae Ceaușescu îi sticleau ochii de fericire și se congestionase la maximum. Apoi, Deng, după ce i-a urat bun venit, a spus cu voce tare: „Tovarășe Ceaușescu, îmi pare foarte bine că ne-am întâlnit pentru că vreau să audă toată presa și televiziunea că îți mulțumesc pentru ce ai făcut ca relațiile Chinei cu Uniunea Sovietică să se îmbunătățească”. Apoi s-a trecut într-un salon special amenajat pentru convorbiri. Aici, discuțiile dintre cei doi au fost degajate, fără nicio ordine logică și fără comentarii. Fiecare a vorbit ce a crezut că poate să-l intereseze pe interlocutor, fără să pretindă un răspuns. Deng, pe un ton ironic, a reamintit despre atacurile conducerii sovietice din anii '60 asupra conducerii chineze, acuzată de revizionism și trădarea principiilor socialismului. Apoi a prezentat măsurile luate pe linie economică și succesele obținute în domeniul agriculturii, pentru a se asigura bunurile agroalimentare

necesare unei populații de peste 1,1 miliarde de locuitori. Cu multă precauție, s-a referit și la convorbirile dintre URSS și SUA în domeniul dezarmării, care începuseră din anul 1986, subliniind: „În politica internațională, cel mai important este să cunoști interesele nedeclarate, pentru că acestea determină schimbarea raportului de forțe”.

Nicolae Ceaușescu și-a exprimat îngrijorarea cu privire la pericolul pe care-l prezenta imperialismul american și tendința acestuia de extindere a dominației asupra întregii lumi. În acest context, el a lansat ideea necesității găsirii unei modalități de unire a tuturor forțelor comuniste și progresiste internaționale pentru a se opune ofensivei capitalismului. „Lumea trebuie să înțeleagă – spunea N. Ceaușescu – că, atâta timp cât va exista capitalismul, omenirea va rămâne împărțită în țări sărace și țări bogate”. În sprijinul acestei idei, arăta că țările din Africa, deși și-au obținut independența politică de peste trei decenii și majoritatea dețin minereuri bogate, materii prime, din cauza dependenței economice de țările capitaliste, a jefuirii lor de către acestea, ele au devenit tot mai sărace. Apoi, N. Ceaușescu l-a informat pe Deng că, în urma discuțiilor cu conducătorii RDP Vietnam, a obținut angajamentul acestora ca, până la sfârșitul anului 1988, să retragă trupele din Kampuchea. La auzul acestora, Deng a început să râdă și a spus: „Tovarășe Ceaușescu, trebuie să mai treacă timp ca să se realizeze ceea ce spuneți. Aș fi bucuros să vă felicit la sfârșitul anului dacă vestea aceasta se va împlini”. După aceste expozeuri, Deng a oferit o masă în cinstea lui N. Ceaușescu. A fost singurul dejun când l-am văzut pe N. Ceaușescu mâncând din toate felurile oferite de gazde și manifestând o bună dispoziție. Era fericit că petrecuse mai mult de șase ore cu unul dintre cei mai încercați conducători ai PCC și ai statului chinez.

Vizita în China s-a încheiat cu elaborarea unui program de cooperare economică și tehnico-științifică concret și de perspectivă, bazat, cu adevărat, pe principiile avantajului reciproc.

Vizita în R.P.D. Coreea

Două aspecte au dominat această vizită. **Primul**, demonstrația până la paroxism a cultului personalității. De la sosire și până la plecare, în toate ocaziile, zeci de mii de oameni cu stegulețe și flori, asemenea mecanismelor antrenate, mișcau mâinile în sensurile prestabilite și strigau: „Kim Ir Sen – Ceaușescu”. Amândoi radiau de fericire dar, în timp ce Kim era mai sobru, Nicolae Ceaușescu nu mai contenea să salute cu ambele mâini, să prindă

una din mâinile lui Kim Ir Sen și împreunate să le ridice în sus, să se uite la soția lui și să-și exprime admirația pentru „căldura” cu care era întâmpinat.

Al doilea aspect a fost îngrijorarea celor doi conducători cu privire la soarta socialismului din URSS, în condițiile aplicării „perestroikăi” și „glasnostului” și influența acestora asupra altor țări socialiste. Pornind de aici, fiecare a prezentat pe larg nu numai realizările obținute, dar și preocupările pentru perfecționarea activităților economice. N. Ceaușescu a insistat asupra programului de modernizare a industriei (care nici nu era de-finitivat) și a întăririi autogestiunii și autoconducerii unităților economice. Kim Ir Sen a prezentat, îndeosebi, preocupările privind dezvoltarea unor sectoare moderne ale industriei, mai ales electronica și mașinile unelte. În replică, N. Ceaușescu a susținut că România dispune de o industrie „multilateral dezvoltată, capabilă să producă până și bomba atomică, dar politica fer-mă de pace pe care o promovează nu necesită să se treacă la o asemenea acțiune”.

În cursul convorbirilor, fiecare dintre cei doi a prezentat hotărârea fermă pentru larga dezvoltare a relațiilor economice dintre cele două țări și a dat indicații colaboratorilor să se treacă imediat la concretizarea acestora. Din păcate, însă, rezultatele au fost modeste, deoarece tehnicienii și experții, cu mare greutate, au găsit câteva operațiuni economice care, cu adevărat, să se realizeze pe baza principiului avantajului reciproc.

Vizita s-a încheiat mai mult cu speranțe și îndeosebi cu marea satisfacție a lui Nicolae Ceaușescu că este recunoscut, cum spunea el, „de către un vechi și bun tovarăș de luptă și idei”, un mare revoluționar și apărător al socialismului în lume.

Căderea dictaturii bicefale

Renunțarea de către România la clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale cu S.U.A. – februarie 1988

Clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile cu SUA fusese convenită prin Acordul comercial încheiat în 1975 și condiționată de Amendamentul Jackson-Vannick, care prevedea dreptul evreilor din România de a emigra în proporție de 10-12.000 anual. Pentru a se impune României îndeplinirea acestei condiții se prevedea acordarea clauzei anual, numai în urma aprobării de către Congresul SUA, pe baza unui referat de recomandare din partea Departamentului de Stat al SUA și a altor informații (scrise sau verbale) făcute de unii membri ai Congresului. Aproximativ 10 ani acordarea clauzei s-a realizat fără dificultăți, pentru că ambele părți semnatare ale acordului își îndeplineau angajamentele asumate.

Începând cu anul 1985, au apărut însă noi pretenții (condiții) formulate de către oficialitățile americane, care nu erau înscrise în niciun document bilateral. Astfel, cu toate că România respecta prevederile Amendamentul Jackson-Vannick, în fiecare an emigrând din România peste 12.000 de evrei, atât Departamentul de Stat cât și diferiți kongresmeni, în majoritate maghiari la origine sau colaboratori ai cercurilor iredentiste maghiare, puneau noi condiții pentru acordarea României a clauzei națiunii celei mai favorizate. Cele mai frecvente condiții se refereau la: tipărirea Bibliei în tiraje cât mai mari, acordarea de facilități pentru extinderea cultului baptist, amnistiarea diferitelor persoane condamnate pentru activitate de trădare, spionaj, recrutați de CIA și alte agenții de spionaj din țări occidentale, toate acestea fiind prezentate ca obligații ce decurgeau din respectarea drepturilor omului. Așa se făcea că, în fiecare an, în Congresul SUA, se desfășura un adevărat spectacol bine regizat, în cadrul căruia se puneau în discuție întreaga politică a României și se făceau aprecieri jignitoare, denigratoare la adresa țării noastre. Pentru cercurile răuvoitoare față de politica de independență și suveranitate, promovată cu consecvență de România, nu mai conta faptul că se respecta Amendamentul Jackson-Vannick, ci alte aspecte pe care le inventau, fie trădătorii din interiorul țării, fie spionii care ne vizitau țara sub pretextul dorinței de „colaborare și prietenie”.

În vederea atenuării acestei ofensive, total nejustificată, pentru că nu exista niciun angajament față de SUA privind asemenea probleme, ridicate sub pretextul apărării drepturilor omului, oficialitățile române au răspuns

concret, anual, la pretențiile americane. S-a suplimentat tirajul publicării Bibliei, s-au reparat un număr mare de biserici baptiste și s-au oferit noi spații pentru desfășurarea, în condiții normale, a activităților altor culte, au fost grațiate unele persoane care interesau direct cercurile de spionaj americane și li s-a aprobat plecarea din țară etc. Dar, cu cât oficialitățile române satisfăceau astfel de cereri – neprevăzute în niciun acord bilateral cu SUA, cu atât, anual, pretențiile deveneau tot mai mari. Practic, se dorea ca viața religioasă a poporului român să se alinieze la dorințele tuturor reprezentanților cultelor din SUA, ce impuneau acordarea de clemență față de spioni, sub pretextul respectării libertății de gândire și opțiune politică, se susținea necesitatea toleranței din partea oficialităților române față de cercurile iredentiste, șoviniste, sub motivul asigurării drepturilor egale ale naționalităților (mai ales a naționalității maghiare) cu ale românilor, dar care, în fond, erau cereri preferențiale pentru maghiari în compensație cu românii și cu toate celelalte naționalități. Or, se înțelege că lui N. Ceaușescu toate acestea îi provocau mari șocuri psihice, îl îndârjeau în poziția lui fermă de contraofensivă față de reprezentanții cercurilor guvernamentale sau neguvernamentale și kongresmenii cu care avea contact cu ocazia vizitelor acestora în România. dar, pe fondul unor concesiuni făcute de ambele părți, în anii 1985, 1986 și 1987 s-a menținut clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile dintre România și SUA.

La începutul anului 1988, s-a solicitat vizita în România a adjunctului secretarului de stat al SUA, Whithead, pentru a discuta unele probleme de care ar fi depins recomandarea către Congresul american pentru acordarea României a clauzei, pe anul 1988. Oficialitățile noastre au răspuns afirmativ și au convenit cu oficialitățile americane ca vizita să aibă loc în luna februarie.

Prima discuție a adjunctului secretarului de stat american a avut loc cu adjunctul ministrului de externe român. Scopul vizitei era cel prevăzut de partea română, adică noi pretenții în ce privește libertatea cultului baptist, tipărirea unui nou tiraj de Biblie și eliberarea din detenție a unor persoane care prezentau interes pentru partea americană. Apoi, reprezentantul Departamentului de Stat american a fost primit de ministrul de externe român pentru a continua discuțiile și a încerca să se ajungă la o înțelegere favorabilă ambelor țări. În cursul discuțiilor, reprezentantul american a prezentat pretențiile sub forma obligațiilor care ar reveni României în virtutea documentelor internaționale ale respectării drepturilor omului. Când i s-a solicitat concret ce considera că ar trebui să facă în plus România pentru a satisface

condițiile americane, în vederea elaborării unui referat pozitiv pentru acordarea clauzei și în anul 1988, Whithead a menționat: retipărirea Bibliei în 5000 de exemplare, renovarea unei biserici baptiste din Oradea, repartizarea unui nou spațiu pentru biserica baptistă din Crângași (vechea clădire fusese demolată), aprobarea construirii unui locaș de cult baptist la Țigănești, eliberarea din închisoare a 14 persoane judecate pentru fraude și delapidări din averea obștească (ni le-a prezentat nominal). La auzul acestor pretenții ministrul de externe român l-a întrebat: acestea sunt toate pretențiile dumneavoastră? Pentru asta ați venit la București? Destul de jenat, subsecretarul de stat american a răspuns că în principal pentru asemenea probleme a făcut deplasarea, că are o scrisoare de transmis lui Nicolae Ceaușescu din partea lui Reagan, dar că a și dorit să mai vadă, încă o dată frumoasa noastră țară, înainte de a-i expira mandatul la președinție al lui Reagan.

Foarte prompt, ministrul de externe român i-a reamintit că niciuna din aceste pretenții nu se încadrează în prevederile acordului din 1975, dar l-a asigurat că toate se pot rezolva, astfel încât Departamentul de Stat să facă un referat pozitiv pentru acordarea clauzei și pentru anul 1988. În ceea ce privește Amendamentul Jackson-Vannick, i s-a demonstrat, în cifre, că s-a creat o situație deosebită: „nu numai că numărul anual al persoanelor care emigrează în SUA (în majoritate evrei) a crescut și este peste limita stabilită, dar că la 1 ianuarie 1988 existau circa 1700 de persoane care aveau pașaport și viză română pentru emigrarea în SUA, dar că oficialitățile americane nu le-au acordat viza de intrare. Or, aceasta este o situație care provoacă mari greutăți, în primul rând cetățenilor în cauză. Totodată, i s-a cerut diplomatului american să informeze oficialitățile americane de cererea expresă a României de a se acorda clauza națiunii celei mai favorizate, pe timp nelimitat, având în vedere că acordul încheiat în 1975, inclusiv Amendamentul Jackson-Vannick, a fost respectat integral. În concluzie, s-a convenit ca ambele părți să facă ceea ce pot pentru acordarea clauzei pe anul 1988.

În după-amiaza aceleiași zile, adjunctul secretarului de stat american, Whithead, a fost primit de președintele Nicolae Ceaușescu. Oaspetele era însoțit de ambasadorul SUA în România, iar din partea română a participat ministrul afacerilor externe. La primul contact cu președintele României, oaspetele era jovial, cu o mină destinsă, care ascundea însă și oarecare emoții, sesizate de la început, în tonul scăzut privind cuvintele pronunțate, care se refereau la „onoarea deosebită pe care o are de a fi primit de președintele României”.

La rândul său, președintele României, care fusese informat asupra convorbirilor avute cu oaspetele în întâlnirile de la Ministerul Afacerilor Externe, i-a spus demnitarului american bun venit, cu o voce caldă, ce trăda satisfacția de a-l primi și l-a invitat să ia loc, menționând că este convins că va avea loc o discuție mai largă pe problemele relațiilor româno-americane. Nicolae Ceaușescu i-a spus că a fost informat despre discuțiile avute cu ministrul de externe și speră că nu vor fi probleme în ceea ce privește acordarea clauzei pentru anul 1988. Totodată, președintele a subliniat, de la început, că întrucât România și-a respectat toate obligațiile care decurg din acordul comercial din 1975, inclusiv Amendamentul Jackson-Vannick, SUA sunt obligate să acorde această clauză, pe timp nelimitat și să nu se mai repete anual „spectacolul” din Congresul american, unde unii membri, mai puțin informați sau manevrați de cercurile iredentiste, șoviniste, maghiare, fac aprecieri neconforme cu realitățile din România, mai ales în ce privește așa-zisele drepturi ale minorităților naționale și a celor religioase.

Adjunctul secretarului de stat american a fost puțin surprins de modul tranșant în care a pus președintele României problema acordării clauzei pe timp nelimitat dar, diplomat fiind, i-a făcut o surpriză președintelui și cu această ocazie a evitat să se pronunțe asupra celor spuse de N. Ceaușescu. Din servietă a scos un exemplar al unei lucrări dedicată activității lui Ceaușescu, editată în SUA în ianuarie 1988, cu ocazia împlinirii de către N. Ceaușescu a vârstei de 70 de ani și i se adresează astfel: „Domnule președinte, înainte de a trece la discuții, vă rog să-mi dați un autograf, pe această lucrare, care m-ar onora în mod deosebit”. La auzul acestor cuvinte (despre lucrare avea cunoștință deoarece editorul i-o trimisese înainte de 26 ianuarie), N. Ceaușescu a spus: „Vă dau autograf cu speranța că sunteți un prieten al României” și imediat și-a înscris numele pe una din primele pagini ale lucrării. Apoi s-a trecut la discuții. Ca de obicei s-a dat cuvântul oaspetelui. Ceea ce a surprins, de la început, a fost faptul că diplomatul american nu a transmis nici măcar un salut din partea lui Reagan, ci un text de câteva rânduri semnat de președintele american, în care se menționa că „SUA speră ca, în urma convorbirilor cu Whaithead, vor dispărea unele îngrijorări privind respectarea drepturilor omului în România”. Atât și nimic mai mult, doar semnătura autorului.

În timp ce interpretul român traducea textul trimis de Reagan, N. Ceaușescu s-a schimbat brusc la față, s-a înroșit și, după finalul traducerii, și-a îndreptat privirile spre ambasadorul american în România și, pe un ton ridicat a spus: „Știu cine vă dezinformează, cine vă prezintă denaturat situa-

ția din România. Este ambasadorul dumneavoastră, care, în loc să acționeze pentru dezvoltarea unor relații bune cu SUA, de când a venit nu face altceva decât să recruteze și să pregătească dizidenți, să racoleze spioni și diversioniști. Ambasadorul american a pus capul în jos, a roșit și scria de zor cele spuse de N. Ceaușescu. Whithead, și el descumpănit, cu o voce slăbită abia a reușit să spună: „Ambasadorul nostru își îndeplinește întocmai obligațiile pentru care a fost trimis în România”.

La auzul acestor cuvinte Nicolae Ceaușescu l-a întrebat pe oaspetele american: „În fond care sunt problemele concrete care vă preocupă?”. Iar interlocutorul american nu a făcut altceva decât să repete cele prezentate și Ministerul Afacerilor Externe. Brusc, N. Ceaușescu s-a luminat la față, a lăsat capul pe spate și cu un zâmbet ironic i-a răspuns: „În ce privește retipărirea Bibliei nu este nicio problemă. Dacă reprezentanții cultelor din România vor solicita acest lucru vom tipări Biblia în câte exemplare doresc, că orice număr de Biblii, cât de mare ar fi, nu prezintă niciun pericol pentru construcția socialismului în România. voi da dispoziție Departamentului Cultelor să prezinte toate documentațiile organelor locale județene pentru renovarea bisericii baptiste din Oradea, construirea unui locaș de cult în Țigănești, iar Consiliului Popular București să repartizeze un nou spațiu pentru biserica baptistă demolată din Crângași, în urma sistematizărilor efectuate în această zonă. Cât privește eliberarea din închisoare a persoanelor nominalizate de dumneavoastră, eu am o propunere mai radicală. Tot spuneți că la dumneavoastră este o libertate deplină a tuturor cetățenilor, deci și a savanților, și a hoților, criminalilor și alte asemenea categorii și pentru că aveți atâta grijă de hoții și criminalii din România, eu vă propun să-i luați în acest an, mai întâi pe toți cei din închisoarea Jilava, apoi la anul pe toți cei din închisoarea Aiud și în câțiva ani să lichidăm definitiv și această problemă”.

La auzul ultimei propuneri (care era nu numai ironică, dar și sadică), diplomatul american a rămas complet descumpănit și nu reușea să spună decât: „Nici chiar așa. Și noi avem destule probleme cu hoții, tâlharii, traficanții de droguri, criminalii care se înmulțesc de la un an la altul”. Pe pușcăriași îi alegeți, pe cei care doresc să emigreze în SUA și noi le aprobăm – îi alegeți și suntem în situația ca „acum să existe circa 1700 de persoane cu pașapoarte și viză românească de plecare în SUA și dumneavoastră nu le dați viza de intrare. Cine vă dă acest drept să alegeți ce vreți, să impuneți altora ce doriți, să faceți pe judecătorii omenirii? Faptul că sunteți bogați nu poate justifica pretențiile dumneavoastră. Știm că sunteți în stare de orice, să distrugeți și să destabilizați țări și zone întregi. Dar cândva omenirea se va

trezi și veți da socoteală. În ce ne privește, orice veți face, nu ne veți clinti de pe acest pământ, suntem aici de peste 2000 de ani, nu ca alții care știu cum să-și scrie istoria, pentru că este prea scurtă, cum e cazul dumneavoastră, de 200 de ani”.

Cu toate încercările lui Whaithead de a scoate de la N. Ceaușescu un răspuns favorabil față de rândurile transmise de Reagan, discuția s-a încheiat fără o concluzie finală. După încheierea întâlnirii, despărțirea a fost cu rânjete, fiecare dorind să nu se mai revadă niciodată. După plecarea lui Whaithead, N. Ceaușescu a întrebat pe ministrul de externe când va părăsi trimisul american România. I s-a răspuns că în ziua următoare, la orele 14,00, în cursul dimineții urmând să viziteze amenajările făcute în zona Ciurel, Crângăși, râul Dâmbovița, Complexul civic, pentru care a manifestat deosebit interes.

A doua zi, în jurul orei 9 dimineața, ministrul de externe român este întrebat de Nicolae Ceaușescu, într-o convorbire telefonică: „Unde este oaspetele american?”. I se răspunde că vizitează câteva obiective noi, construite în capitală, despre care fusese informat. După acest răspuns N. Ceaușescu a spus, pe un ton ce trăda o oarecare nervozitate: „Căutați-l și invitați-l pentru orele 11,00 la Ministerul Afacerilor Externe pentru ca să-i transmiteți o comunicare din partea Guvernului român, iar tu (ministrul de externe) să vii imediat la mine”.

După ce s-au luat măsurile convenite pentru a fi convocat oaspetele la ora indicată, m-am deplasat la cabinetul președintelui. Pe drum bănuiam, după modul cum decursese convorbirea telefonică, că, noaptea, cei doi s-au sfătuit și au ajuns la cine știe ce concluzie cu privire la continuarea relațiilor comerciale cu SUA. Oricum, la ceva bun nu mă așteptam. La sosire, în anticameră întreb șeful de cabinet dacă mai e cineva la președinte și dacă pot intra. Mi s-a răspuns că sunt amândoi (N.C. și E.C.) și că așteptau să discute cu mine.

La intrarea în cabinet am fost surprins de buna dispoziție a celor doi. N. Ceaușescu se plimba, cu o mână în buzunar și cu cealaltă gesticula și spunea: „Și uite așa o să terminăm și cu bâlciul ăsta”. Ca imediat Elena să-i răspundă: „În fond ce nevoie mai avem de câteva milioane în plus când datoria externă aproape că am lichidat-o”.

Apoi, Nicolae Ceaușescu mi s-a adresat: „Uite ce-am hotărât (ca de obicei cei doi): să comunicîi lui Whaithead că „din acest moment România renunță la clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale cu SUA”. La auzul acestor cuvinte am tresărit și am răspuns: „Tovarășe preșe-

dinte, nu este cazul să ne grăbim și să luăm o asemenea măsură. Lăsați-ne pe noi cei de la M.A.E. și M.C.E.C.E.I. să ducem tratativele și vă asigur că totul va fi bine”. Imediat a intervenit E.C. zicând: „Ia ascultă Totu, de când tu contrazici pe tovarășu’? Ce tu faci politica externă a României?”. Foarte politicos am cerut președintelui să-i prezint câteva considerații care mă determinau să nu împărtășesc opinia de a renunța la clauză. N. Ceaușescu, pe un ton mai concesiv, este de acord și trec la expunerea acestora:

a) Renunțarea la clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile cu SUA nu se reduce la pierderile anuale de 150-200 milioane de dolari (din cauza noilor taxe la care vor fi supuse produsele românești exportate în SUA), ci va fi și un afront adresat administrației americane, care poate replica în multiple feluri, cum ar fi: denunțarea tratatului din 1975, stimularea cercurilor iredentiste, șoviniste maghiare, obstrucționarea oricărei inițiative românești în organisme internaționale, desființarea unor societăți mixte româno-americane etc.

b) În condițiile renunțării la clauză, SUA vor conveni cu celelalte țări capitaliste din Europa măsuri restrictive față de importurile din România care, după cum se știe, sunt de peste două miliarde de dolari. În încheiere am spus: „Nu înțeleg să luăm o asemenea măsură când pierdem economic și politic. Cred că ar fi important, și după lichidarea datoriei externe, să creștem numărul țărilor prietene”. Nici nu terminasem ultima frază, că Elena Ceaușescu a intervenit să-mi spună: „Ia ascultă, Totu (așa se adresa „domnia sa” tuturor), eu știam ceva că tu întreții relații bune cu rușii, dar acum ai început și cu americanii? Ce tot vii cu asemenea argumente. Să-ți fie clar, noi nu ne condiționăm viața de americani”. Imediat a intervenit N. Ceaușescu și a spus: „Lasă dragă (așa i se adresa el, de regulă, Elenei în momentele încordate) că nu este vorba de așa ceva”. Apoi mi s-a adresat și mi-a spus: „Scrie – Guvernul R.S. România a hotărât ca, începând de la 1 martie 1988, să renunțe la clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale cu SUA. Ca urmare, Amendamentul Jackson-Vannick, prevăzut la acordul comercial încheiat în 1975 devine nul. Guvernul R.S. România va acționa în continuare pentru dezvoltarea relațiilor comerciale cu SUA”.

După ce am terminat de scris aceste fraze, mi-a spus: „Te duci și îi comunicii cuvânt cu cuvânt acest text, fără alte comentarii”.

Am plecat abătut, gândindu-mă la noua situație creată în urma acestei hotărâri și, mai ales, la modalitățile în care M.A.E. trebuia să acționeze, pentru a evita înrăutățirea relațiilor comerciale cu oamenii de afaceri americani și cu Departamentul de Stat al SUA. La ora 11 fix, a avut loc întâlnirea

cu adjunctul secretarului de stat american Whithead. După un scurt preambul, în care oaspetele a făcut aprecieri elogioase la soluțiile tehnice privind amenajarea Dâmboviței și arhitectura originală a construcțiilor din Centrul civic, am trecut la prezentarea scopului întâlnirii noastre. La început, am insistat asupra dorinței țării noastre de a menține și dezvolta relațiile pe toate planurile, cu SUA, cu toate că în ultimii ani din partea unor cercuri guvernamentale și neguvernamentale americane se constata o intensificare a acțiunilor ostile României. Pentru a evita pe viitor asemenea acțiuni, care se manifestă îndeosebi cu ocazia dezbaterii în Congresul american a aprobării clauzei națiunii celei mai favorizate, sunt împuternicit să vă comunic, că guvernul român a hotărât ca, începând cu 1 martie 1988, să renunțe la această clauză. Și ca să fiu mai precis i-am citit textul integral dictat de Nicolae Ceaușescu.

După audierea conținutului comunicării, oaspetele american s-a îngălbenit la față, a tăcut preț de un minut și apoi mi-a spus: „Domnule ministru, eu nu pot să mă duc cu o asemenea veste la Washington. Eu am venit în România cu speranța menținerii clauzei și pe anul 1988 și ceea ce îmi comunicați pune într-o situație deosebită, mai întâi administrația americană, în al doilea rând pe mine, pentru că președintele Reagan mă așteaptă cu un alt răspuns”.

I-am răspuns că înțeleg situația dificilă în care se află, dar trebuie să reflecteze asupra cauzelor care au determinat-o. Cred, am continuat, că dacă președintele Reagan, în textul transmis României, ar fi recunoscut și faptul că România își îndeplinește obligațiile asumate prin Amendamentul Jackson-Vannick, și transmitea cel mai simplu salut diplomatic, rezultatele deplasării Dvs. erau cele scontate. Îngândurat, Whithead recunoaște că e nevoit să preia un asemenea mesaj, dar roagă oficialitățile române să nu dea publicității hotărârea Guvernului român de a renunța la clauză până când nu ajunge al la Washington să-l informeze pe Reagan. Am fost de acord cu această propunere a lui, gândindu-mă că este normal ca să se procedeze în acest fel.

După acest insucces de la București, adjunctul secretarului de stat al SUA s-a deplasat în Ungaria, unde, chiar la sosire, cu ocazia interviurilor luate, a răspuns pozitiv la toate întrebările tendențioase, jignitoare, referitoare la România, puse de reprezentanții presei, radioului și televiziunii maghiare. Am considerat această atitudine a sa ca o răzbunare față de măsura luată de Guvernul României privind renunțarea la clauza națiunii celei mai favorizate. Deși, în urma cestei atitudini, ar fi existat motive ca oficialitățile

române să nu mai respecte înțelegerea stabilită, acestea n-au dat publicității hotărârea Guvernului român de a renunța la clauză, până când am aflat că Whithead l-a informat pe Reagan despre rezultatele vizitei sale în România. Totodată, președintele României a trimis președintelui SUA și o scrisoare în care explica pe larg motivele hotărârii luate de Guvernul român, exprimându-și și speranța că se vor găsi noi căi pentru dezvoltarea relațiilor comerciale dintre cele două state și încheind cu un salut formal-diplomatic.

Aceasta a fost evoluția unei hotărâri care nu numai că dus la scăderea nivelului schimburilor economice dintre cele două state dar, și mai grav, a dus la înrăutățirea relațiilor politice, administrația SUA trecând la aplicarea unui program complex de intimidare și amenințare a României, la care, în scurt timp, au aderat și celelalte țări occidentale și în primul rând țările C.E.E. Astfel s-a ajuns ca după ruperea relațiilor cu FMI și BIRD (1986) – marile instituții financiare mondiale, în care SUA avea un rol hotărâtor, manifestau tot mai multă rigiditate; din februarie 1988, în urma renunțării la clauză, relațiile cu SUA au început să fie tot mai încordate, fiecare dintre cei doi președinți manifestând ambiție și nereceptivitate la toate încercările de compromis care se inițiau pe cale diplomatică de MAE din România și Departamentul de Stat al SUA.

În contraofensivă, împotriva acțiunilor revanșarde, șoviniste, iredentiste ale Ungariei

Sunt de notorietate internațională obrăznicia și pretențiile cercurilor iredentiste, naționaliste, din Ungaria privind dobândirea, pe orice cale, a Transilvaniei, inima și vatra României. Nu este cazul să facem o retrospectivă a conflictelor româno-maghiare asupra acestei probleme. Cert este că românii au fost nevoiți să lupte de două ori cu arma în mână pentru a-și recuceri pământul străbun al Transilvaniei de la niște venetici care au crezut, și cred și acum, că ceea ce li s-a permis cu peste o mie de ani în urmă – de a se așeza în Europa – le va permite și să se extindă oricând și oriunde.

Cultul „Ardealul – pământ al Ungariei” a fost și este menționat în permanență de toate cercurile revanșarde din Ungaria și de aiurea, inclusiv de unii maghiari din România care, întotdeauna, s-au bucurat de ospitalitatea, toleranța și bunătatea românilor. Formele sunt diverse: de la educația copiilor în spiritul acestui cult, până la amenințări și chiar violența împotriva românilor. În acest scop ei, ungurii, oriunde și oricând, cu orice ocazie și cu oricine se întâlnesc, cer sprijin pentru a recăpăta Transilvania. În toată lumea și-au format o întreagă rețea de propagandă, subvenționată de statul

maghiar, din transfugii din 1956, din cercurile ostile României din diferite motive, mai ales de cele în care fustele unguroaicelor au acoperit ochii partenerilor de noapte și la ciripitul lor de vrabie anihilează până și „uzul rațiunii”, vorba lui Nenea Iancu. Anual, se editează lucrări așa-zis științifice care se referă la istoria acestui teritoriu, făcând din românii băștinași de mii de ani niște venetici, după principiul cine țipă mai tare și mai mult are dreptate. În ultimii ani ai deceniului opt, cea mai reprezentativă lucrare în acest sens a fost „Istoria Transilvaniei”, elaborată sub conducerea fostului ministru al culturii din RP Ungară și în care nu există pagină care să nu cuprindă cel puțin două minciuni sau cel puțin două cuvinte jignitoare la adresa poporului român. Cu bani mulți, pentru popularizarea acestei lucrări în străinătate, s-a încercat să se creeze o opinie internațională, care chipurile să intervină și să ceară să se dea Transilvania Ungariei. Dar omenirea întreagă știe realitatea, iar rațiunea a determinat ca lucrarea, în scurt timp, să fie trecută în catalogul bibliotecilor, ca orice lucrare clasată. Este adevărat că la aceasta au contribuit și istoricii și literații români, cu prestigiu internațional remarcabil, care au demască cu multă probitate științifică, minciunile crase susținute în lucrarea maghiară amintită. De asemenea, și un număr însemnat de istorici din alte țări, care studiază de mult timp așa-zisa problemă a Transilvaniei, au dezvăluit marile neadevăruri din lucrarea la care ne referim. Așa se face că astăzi, în lume, orice om de știință adevărat, nu mai spune o vorbă despre această maculatură, pentru că oricine s-ar apuca să mai spună ceva ar observa că ar fi mai mare efortul decât efectul, care prin conținutul său incredibil i-ar provoca mult rău. Or, cine poate fi dispus să-și păteze prestigiul pentru niște zloți, fuste sau chiar dolari?

După acest eșec, activitatea iredentistă, șovinistă a maghiarilor se intensifică, angrenându-se direct și diferite persoane din Guvernul maghiar: Szűros, Poszgai, Gyula Horn, Nemeth și alții, opozanți direct ai lui Kadar, care au făcut din „probleme Transilvaniei” argumentul primordial de a cuceri puterea. Și, după moartea lui Kadar, sub conducerea primilor trei, se declară ca obiectiv principal al Statului maghiar recucerirea Transilvaniei. Ceva mai mult, sub pretextul că Statul maghiar ar fi obligat să poarte de grijă tuturor maghiarilor, indiferent în ce țară trăiesc, aceasta trece la organizarea de acțiuni iredentiste, șovinite, în diferite localități și zone din Transilvania, Banat și chiar din București. Nerespectând acordul încheiat cu România, care avea la bază, printre alte principii, pe cele privind neamestecul în treburile interne și realizarea reciprocității. Oficialitățile maghiare nu țin seama de acestea și ridică pretenții nejustificate, inclusiv privind formarea

fostei regiuni autonome maghiare (gafa de neiertat a lui Petru Groza care a acceptat în trecut aceste pretenții ale maghiarilor). Cu toate că România închisese Casa de cultură de la Budapesta (din cauza șicanelor făcute de autoritățile maghiare) și Consulatul român de la Debrecin (pentru că din cauza politicii duse de statul maghiar – de maghiarizare a românilor din Ungaria, activitatea acestuia era tot mai redusă), Ungaria avea o Casă de cultură în București și își menținea Consulatul de la Cluj. Cum românii sunt toleranți și din dorința de a se ajunge la soluții amiabile, cele două instituții au funcționat peste zece ani, fără ca românii să aibă unități similare în Ungaria.

Dar, necazul era că aceste instituții nu se rezumau la activitățile specifice lor, prevăzute nu numai în acordurile bilaterale, dar și în normele internaționale. Astfel, Casa de cultură maghiară din București, sub pretextul unor seri dansante (bineînțeles, numai ceardașuri) și întâlniri cu oameni de artă și știință, simpozioane etc., se transformase într-un puternic centru de denigrare a României și a românilor, de propagare a ideilor iredentiste, de organizare chiar a unor acțiuni subversive împotriva statului român. Se ajunsese până acolo încât se cântau cântece și versuri din perioada lui Horthy, se purtau pe piept însemne tipărite cu Ungaria care cuprindea Transilvania, se defila la plecare cu steagul maghiar etc.

În ce privește Consulatul maghiar din Cluj, acesta se transformase într-un centru de organizare a acțiunilor iredentiste, șoviniste, antiromânești, care coordona astfel de activități în toate localitățile în care trăiau maghiarii. Activitățile se desfășurau după un program aprobat de Budapesta, în care erau prevăzute nu numai acțiuni de propagandă șovinistă, dar și forme de organizare concretă, de presiune psihică asupra românilor, pentru a pleca din localitățile natale, înscenări privind așa-zisa nerespectare a drepturilor omului, provocări și insulte adresate românilor care, în unele cazuri, în disperare, trebuiau să se apere. Se ajunsese până acolo încât acest consulat se transformase într-o bodegă ordinară, unde, după ce se stabileau activitățile următoare ce trebuia să se realizeze, participanții la așa-zisele întâlniri se îmbătau și cântau până când uitau și cum îi cheamă.

Evident că oficialitățile române nu puteau accepta la nesfârșit asemenea acțiuni. Mai întâi, s-a atras atenția Ambasadei Ungariei de la București, că trebuie să se respecte principiul reciprocității și să înceteze activitatea Casei de cultură maghiară din București. După lungi tergiversări și-a încetat activitatea Casa de cultură maghiară de la București, dar, cu tupeul caracteristic, ambasadorul maghiar nu a acceptat eliberarea clădirii dându-i altă folosință. Deci, fără niciun drept de proprietate, încălcând orice înțele-

gere oficială între cele două țări, maghiarii nu s-au dezis de spiritul străbunilor lor din secolele al IX și al X-lea, și utilizând principiul „pe ce pui mâna nu mai lași”, au devenit posesorii unui imobil din inima Bucureștiului.

În ce privește Consulatul maghiar de la Cluj, oficialitățile române au invitat ambasadorul maghiar din România la M.A.E. și, după ce i s-au prezentat probele evidente privind faptele care se petreceau la acel consulat și care încălcau toate prevederile internaționale, i s-a pus în vedere ca în 48 de ore, să se închidă consulatul și clădirea să fie eliberată. Menționând că această măsură va înrăutăți relațiile dintre România și Ungaria, ambasadorul maghiar, fără să conteste niciuna din probele prezentate de partea română, s-a angajat că va comunica Ministerului de Externe din Ungaria măsura hotărâtă de România. și fără a mai transmite vreun răspuns, în 48 de ore Consulatul Maghiar din Cluj a fost închis și clădirea eliberată.

Aceste probleme ca și altele – privind îmbunătățirea relațiilor dintre Ungaria și România – s-au discutat ulterior cu ocazia întâlnirii de circa 6 ore dintre N. Ceaușescu și K. Gross, noul prim secretar al PMSU, la Arad, dar fără niciun rezultat și numai cu recomandarea ca ambele părți să depună eforturi în continuare, pentru a găsi soluții la problemele puse în discuție. Dar, cu toate încercările părții române de a trece la concretizarea recomandării convenite la nivel înalt, nu s-a putut realiza nimic. Ceva mai mult: Szűros, Poszgai și Horn au trecut direct la amenințări față de România, dacă nu se îndeplinesc dorințele lor și la critici aspre față de K. Gross, sub pretextul că nu a fost ferm în discuțiile cu N. Ceaușescu pentru a obține acordul re-deschiderii Casei de cultură maghiare din București, a Consulatului maghiar din Cluj și realizarea altor pretenții privind drepturile maghiarilor din România. Pretenții care, prin conținutul lor, ar fi transformat naționalitatea maghiară într-o naționalitate privilegiată. Pentru noi, cei care lucram la M.A.E., era clar că acțiunile ofensive din partea cercurilor șoviniste, iredentiste din Ungaria împotriva României se vor intensifica. Aceste acțiuni erau direct și fățiș organizate și conduse de reprezentanți cu funcții însemnate în conducerea statului maghiar. Și, cum vom vedea într-un capitol următor, bănuielile noastre s-au adevărit.

Vizita în Bulgaria

Devenise o tradiție ca cei doi conducători de partid și de stat, N. Ceaușescu și T. Jivkov, să se întâlnească de două ori pe an, pentru a discuta probleme referitoare la dezvoltarea colaborării dintre cele două țări. Totodată, aceste întâlniri ofereau prilejul ca cei doi să-și împărtășească gândurile

despre viitorul omenirii și al țărilor lor, într-o atmosferă destinsă, care dezvăluia multă încredere unul față de celălalt. T. Jivkov era, de regulă, jovial, apropiat de colaboratorii săi și de parteneri din delegația română, dar viclean și consecvent în opinii. N. Ceaușescu, în întâlnirile cu Jivkov, de regulă era foarte bine dispus (situație rar întâlnită), iar atunci când era provocat, cu inteligența sa nativă, dădea răspunsuri care nu mai permiteau replica partenerului. Într-o discuție, de exemplu, despre rolul științei în progresul contemporan, T. Jivkov, dorind să arate că, în Bulgaria, cercetarea științifică rămăsese în urmă față de rezultatele pe plan mondial, a spus. „La noi, tovarășe Ceaușescu, știința este ca și a șaptea gaură la fluier”. La care, N. Ceaușescu, orgolios i-a răspuns: „Reduceți numărul de găuri la fluier și veți situa știința pe un loc superior”.

Trecând peste asemenea aspecte, care conțineau adevăr, dar erau mai mult sarea și piperul convorbirilor, trebuie menționat că ambele părți, de fiecare dată când se întâlneau, făceau eforturi mari pentru a stabili principii și obiective privind dezvoltarea colaborării dintre cele două țări. În domeniul economic, problema centrală era, însă, de a se găsi soluții contrapartidă din partea bulgară, pentru a plăti mărfurile exportate în România, deoarece posibilitățile partenerilor bulgari erau cu mult reduse din cauza decalajelor economice dintre cele două țări în favoarea României. De aceea, cu toate că, în ultimii ani, cei doi conducători stabileau ca, anual, schimburile economice reciproce să ajungă la circa un miliard de ruble, practic nu se putea realiza mai mult de 400 de milioane ruble, în condiții în care partea bulgară avea restante de plată anual chiar și de 100 de milioane ruble. Dar, dorința celor doi conducători, bazată mai ales pe o prietenie de decenii, impunea celor care trebuiau să realizeze acțiunile convenite, să-și facă în fiecare an autocritica, că nu s-au realizat obiectivele stabilite și să se angajeze că în anul următor va fi mai bine. Totuși, este de remarcat că unele progrese s-au realizat. Dar, în ce privește obiectivele majore de cooperare, care preocupau ambele părți, acestea au rămas numai în domeniul insatisfacțiilor. Astfel, a fost înființată o întreprindere comună Giurgiu-Ruse, în domeniul construcțiilor de mașini și metalurgiei. Se stabilise ca partea bulgară să realizeze turnătorile de fontă și oțel, iar partea română să prelucreze semifabricatele furnizate de unitățile bulgare. Cu toate că s-au înființat unitățile preconizate, rezultatele au fost slabe, fiecare parte căutând mai mult să găsească soluții de a funcționa independent și mai puțin în colaborare. Ani în șir, s-au discutat problemele acestei întreprinderi mixte, s-au stabilit programe (unele foarte concrete), dar rezultatele erau foarte slabe. Oricine încerca să descopere cauze-

le, recepționa numai învinuiri aduse reciproc de ambele părți. Adevărul era că numai cei doi conducători sperau în rezultate bune, specialiștii însă, din ambele țări, nu voiau să se angajeze ferm într-o colaborare rodnică, considerând această întreprindere fără perspectivă. În fapt, fiecare parte, fără să declare, urmărea să-și realizeze interesele proprii, derivate din structura industrială din fiecare țară.

De asemenea, ani de zile s-a discutat construcția în comun a unei hidrocentrale pe Dunăre, în zona Turnu-Măgurele – Nicopole. S-au elaborat proiectele și, mai mult, partea română a și trecut la organizarea unor lucrări în zona părții românești a Dunării, în valoare de peste 200 milioane lei. În schimb, partea bulgară a tergiversat trecerea la executarea lucrărilor care-i reveneau, sub pretextul că nu au resursele financiare necesare, încât, practic n-au făcut nimic pentru realizarea acestui obiectiv. Partea română, din dorința de a realiza acest obiectiv, a mers până acolo încât a propus să execute România întreaga hidrocentrală. Obligațiile care-i reveneau părții bulgare urmând a fi onorate prin livrarea de energie electrică României pe o perioadă destul de avantajoasă ambelor părți. Dar, din motive necunoscute, nici această soluție nu a fost acceptată, pretextul fiind că nu vor fi de acord iugoslavii să se facă o asemenea hidrocentrală, din cauza influenței lacului de acumulare asupra teritoriului iugoslav sau, dacă vor accepta, vor solicita recompense așa de mari, încât partea bulgară nu ar putea să le suporte. Mai direct, partea bulgară nu dorea să construiască o asemenea hidrocentrală cu România, dar nu aveau curajul să declare deschis poziția ei negativă. Specialiștii români bănuiau totodată că cineva, mai mare și mai tare, nu le dăduse acordul. Întotdeauna când se discuta această problemă, reprezentanții bulgari, cu o mină ce trăda satisfacția că ei au rezolvat problema energiei electrice, datorită centralelor atomo-electrice construite de sovietici, prezentau reprezentanților români condiții, pentru trecerea la construcția hidrocentralei propuse, imposibil de acceptat. Din discuții rezulta că, dacă acceptăm propunerile lor, acestea ar fi o favoare pe care ne-ar face-o. Evident, că toate acestea au făcut ca hidrocentrala să nu fie construită și sunt sigur că acum, când Bulgaria are probleme foarte mari privind asigurarea energiei electrice necesare, regretă că n-a dat curs propunerii românești. Dar, nici acum n-ar fi prea târziu ca să se facă o asemenea hidrocentrală.

Pe acest fond și cu o asemenea problematică, s-a făcut vizita lui N. Ceaușescu în Bulgaria în anul 1988, la invitația lui T. Jivkov. În timpul pregătirii vizitei, N. Ceaușescu a solicitat specialiștilor să facă mai multe variante cu privire la redresarea întreprinderii Giurgiu-Ruse, pentru noi oferte

din partea română în vederea trecerii la construcția hidrocentralei Turnu Măgurele – Nicopole. Era luat în considerare inclusiv angajamentul părții române că va discuta cu partea iugoslavă pentru despăgubiri acceptate de toate părțile, pentru a trece la exploatarea în comun a cărbunelui existent în Bulgaria, într-o zonă deosebit de greu accesibilă (din cauza supraabundenței apelor freatice), pentru dezvoltarea schimburilor comerciale, mai ales prin livrarea de instalații și utilaje de către partea română și găsirea de soluții pentru plata corespunzătoare a acestora de către partea bulgară.

În decursul convorbirilor, Nicolae Ceaușescu a prezentat pe larg noile propuneri ale părții române, deosebit de avantajoase pentru ambele țări și a insistat îndeosebi asupra trecerii imediate la construirea hidrocentralei Turnu Măgurele – Nicopole, prezentând și o serie de facilități pe care le oferea România părții bulgare. Dar, spre surpriza delegației române, Jivkov și colaboratorii săi din delegația oficială au fost reținuți în a se pronunța asupra noilor propuneri românești rezumându-se să spună că urmează să analizeze aceste propuneri în Biroul Politic al P.C.B. și că vor da răspuns. Toți am înțeles că partea bulgară continua tergiversările fie voit sau nevoit. Ceva mai mult, Jivkov, în replică la insistențele lui N. Ceaușescu de a se lua hotărâri ferme chiar cu ocazia acestei vizite, pe un ton grav și strident, a declarat că el nu poate să susțină dezvoltarea relațiilor cu România până când partea română nu ia măsuri să înceteze poluarea orașului Ruse de către Combinatul chimic de la Giurgiu. Și ca să dovedească față de colaboratorii săi, cât de ferm este, a început să descrie efectele nocive ale acestei poluări arătând că sunt și cazuri de decese în Ruse, iar problema poluării a devenit o problemă politică, populația orașului Ruse manifestând împotriva conducerii de partid și de stat bulgare. În replică, N. Ceaușescu, pe un ton calm și stăpân pe sine, i-a demonstrat lui T. Jivkov că problema poluării orașului Ruse de către Combinatul chimic de la Giurgiu este exagerată, că dacă efectele nocive asupra populației din Ruse ar fi așa de grave, cum le-a descris Jivkov, atunci aceste efecte ar trebui să fie dezastruoase pentru locuitorii orașului Giurgiu. Dar, a continuat Nicolae Ceaușescu, „pentru a clarifica această problemă propun constituirea unei comisii mixte care să analizeze situația poluării celor două orașe și mai ales cauzele acesteia”(N. Ceaușescu avea cunoștința că, în orașul Ruse, existau mai multe unități industriale care emiteau noxe destul de periculoase pentru sănătatea oamenilor).

Ca răspuns, la cele spuse de N. Ceaușescu, Jivkov, pe un ton aspru îi cere direct lui Ceaușescu să ia măsuri pentru ca să înceteze funcționarea Combinatului chimic de la Giurgiu, amenințând că dacă nu se va satisface

această dorință a lui, Bulgaria se va adresa organismelor internaționale să intervină imediat. Enervat de un asemenea avertisment, N. Ceaușescu, cu o fermitate caracteristică spiritului său coleric, i-a spus lui T. Jivkov: „dacă este vorba să discutăm deschis asemenea probleme privind viața concetățenilor noștri, atunci trebuie să știi, tov. Jivkov, că noi românii trebuie să fim primii care să ne adresăm forurilor internaționale pentru că, în țara dumneavoastră, sunt unități care nu numai că prezintă un mare pericol pentru mediu, dar mai ales periclitează existența vieții și în România și în Bulgaria și în alte țări. În Bulgaria funcționează patru grupuri atomo-electrice neanvelopate, după modelul celui de la Cernobîl. Suntem informați că, periodic, aceste grupuri se defectează. Dumneavoastră știți foarte bine ce s-a întâmplat la Cernobîl și care sunt urmările. Deci, este normal să vă cer oficial să luați măsuri pentru anveloparea celor patru grupuri de la Kozlodui și totodată vă informez că România va cere forurilor internaționale de specialitate să facă o analiză asupra siguranței acestei centrale atomo-electrice. A doua problemă care se pune este noua centrală atomo-electrică pe care ați început să o construiți la Bellene, la 15 kilometri de granița cu România, fără măcar să ne informați, deși era obligatoriu să ne cereți avizul. Or, tov. Jivkov, să vă fie clar, de la Bellene la București sunt numai 60 de kilometri, iar până la Sofia sunt 400 km. Pentru cine pericolul este mai mare în cazul unei defecțiuni a acestei centrale? De ce nu ați amplasat-o lângă Sofia? Pentru că erați siguri că statele vecine Bulgariei în partea de vest ar fi reacționat foarte prompt. În schimb ați considerat că situând-o în Bellene, românii cum sunt ei indulgenți nu vă vor zice nimic. V-ați înșelat. În calitate de președinte al României, vă cer în mod oficial să încetați lucrările de construire a centralei atomo-electrice de la Bellene, altfel, ne vom adresa, și pentru această problemă, forurilor internaționale.

La cele spuse de N. Ceaușescu, toți membrii delegației bulgare au început să se agite și să se consulte cu T. Jivkov. Au trecut câteva minute de agitație, după care T. Jivkov a spus: „Eu am pus problema poluării de la Ruse pentru că este o problemă politică, grupuri de cetățeni cerând demisia guvernului”. La care N. Ceaușescu prompt a răspuns: „Dar pentru noi pericolul prezentat de eventualele defecțiuni ale centralelor atomo-electrice din Bulgaria nu este numai o chestiune legată de existența guvernului actual, ci de existența vieții pe teritoriul României. Așa că trebuie să dovedim realism, tov. Jivkov, și să nu tratăm superficial adevăratele probleme”.

După aceste replici, destul de dure, T. Jivkov a încercat să mai tempereze discuțiile, angajându-se că va dispune măsuri de siguranță pentru

buna funcționare și evitarea oricăror avarii ale Centralei atomo-electrice de la Kozlodui. În ceea ce privește centrala atomo-electrică de la Bellene, în construcție, Jivkov a spus că nu poate opri lucrările, pentru că au făcut investiții mari, că grupurile sunt modernizate și anvelopate, iar sovieticii (care furnizau echipamentele și asigurau asistența tehnică) au dat asigurări că nu vor fi probleme. N. Ceaușescu a insistat să înceteze lucrările la Bellene și, din nou, l-a avertizat pe Jivkov că România se va adresa forurilor internaționale pentru a interveni și dispune respectarea normelor internaționale privind amplasamentul (evitarea pericolului oricărei poluări pentru țările vecine) și a performanțelor tehnice de siguranță privind funcționarea centralelor atomo-electrice.

Evident că, în urma unor asemenea discuții, deosebit de dure (mai ales între cei doi conducători, care se considerau vechi prieteni), rezultatele concrete ale vizitei au fost reduse. În mod formal, cei doi conducători au convenit să însărcineze comisia mixtă de colaborare economică să găsească soluții pentru dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări. Singura sarcină concretă a fost să se treacă la elaborarea unei convenții între cele două țări, privind ocrotirea mediului ambiant, care nici până la sfârșitul anului 1989 nu putuse fi perfectată.

Dar, deosebit de important era faptul că, de la această vizită, relațiile româno-bulgare au intrat pe o cale descendentă, sinuoasă, greoaie. T. Jivkov, cu toate că a fost invitat să facă o vizită de răspuns în România, sub diferite motive, a amânat-o, astfel că aceasta nu a mai avut loc până la evenimentele din decembrie 1989. Cu toate acestea, este important de menționat că, la nivelul specialiștilor și al unor miniștri din ambele țări, se făceau eforturi și chiar s-au obținut rezultate pozitive pentru menținerea relațiilor economice dintre cele două țări, cel puțin la nivelul anilor precedenți. Dar, în fond, existau probleme mari, iar disputa dintre Jivkov și N. Ceaușescu a dus la transformarea „prieteniei tradiționale” dintre ei într-o desconsiderare reciprocă, Jivkov intrând, în acest mod, în grupul celorlalți conducători din unele țări socialiste care, fățiș sau cu discreție și viclenie, acționau pentru defăimarea României pe plan internațional.

Întâlnirea miniștrilor afacerilor externe pentru definitivarea Documentului final al reuniunii de la Viena a reprezentanților statelor participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (C.S.C.E.)

Întâlnirea a fost organizată la nivelul miniștrilor de externe pentru a se prezenta, de către fiecare țară, poziția față de documentul în curs de definitivare și care trebuia aprobat în primul trimestru al anului 1989.

Se lucra la acest document de aproape doi ani și, totuși, existau încă multe probleme neconvenite. Prin structura sa documentul era secționat în trei părți („coșuri”): 1) dezarmarea convențională și securitatea europeană; 2) colaborarea economică, 3) drepturile omului. Cele mai însemnate progrese se obținuseră în coșul unu, datorită, în special, înțelegerilor – în mare parte convenite între SUA și URSS în întâlnirile precedente, la nivelul șefilor de state sau al miniștrilor de externe. În ce privește coșul doi, acesta era extrem de pueril, țările occidentale neacordând nicio formă concretă de colaborare economică cu țările socialiste, în așa fel încât să se ajungă la o dinamizare a progresului economic și în aceste țări, cu un nivel economic mai scăzut. În ce privea coșul trei, acesta era cel mai disputat. Propunerile țărilor occidentale erau așa de multe și concrete încât aici unii reprezentanți ai acestora nu credeau în justetea lor, astfel încât, chiar la primele obiecții, s-a renunțat la multe dintre ele. Tactica era arhicunoscută: să se propună cât mai multe pentru ca să poată să renunțe la unele și apoi să vină cu argumentul că, așa cum reprezentanții occidentali au fost de acord cu unele propuneri (de excludere) ale reprezentanților țărilor socialiste, tot astfel și aceștia din urmă trebuie să dovedească înțelegere și să accepte ce a mai rămas din propunerile occidentale. Dar, ceea ce rămăsese din propunerile occidentale, putea fi acceptat numai dacă nu se știa că în spatele unor asemenea propuneri, în fapt, se proiecta extinderea rețelei de spionaj și a agenților de destabilizare a țărilor socialiste, mai ales prin propunerile făcute privind „libertatea religiei” și „libertatea circulației persoanelor”. Or, știind acest lucru, reprezentanții țărilor socialiste, cu excepția Ungariei și URSS, au prezentat multe obiecții la propunerile țărilor occidentale, făcând în schimb noi propuneri favorabile tuturor.

În cursul întâlnirii, în ziua întâi, primul care a luat cuvântul a fost G. Shultz, secretar de stat al SUA. Intervenția sa se distingea prin trei elemente caracteristice:

a) Elogierea rezultatelor convorbirilor dintre președintele R. Reagan și secretarul general al PCUS, Mihail Gorbaciov, în ce privește înțelegerile la care au ajuns și noile perspective care se conturau;

b) descrierea amănunțită a relațiilor de prietenie dintre G. Shultz și Șevardnadze, pe care le considera ca liantul esențial al succeselor obținute, inclusiv la CSCE;

c) criticarea situației unor țări socialiste care nu înțeleg să accepte propunerile țărilor occidentale în ce privește drepturile omului. În legătură cu acest ultim aspect el a împărțit țările socialiste în trei categorii: 1) țări care au făcut progrese sensibile în ce privește drepturile omului – Polonia și Ungaria; 2) țările care erau angajate în luarea unor măsuri corespunzătoare cerințelor democrațiilor occidentale – URSS și Cehoslovacia și c) țări care au rămas în urmă în acest domeniu – Bulgaria, RDG și România.

În intervenția sa, Șevardnadze, apreciind succesele obținute în desfășurarea lucrărilor de până atunci, cu o notă ponderată, a făcut noi propuneri de îmbunătățire a proiectului de document final, și, ceea ce este mai important, a arătat că nu este bine să se facă o încadrare a țărilor socialiste pe categorii, în funcție de modul cum se concep, numai de o țară sau alta, drepturile omului. Și, în continuare, a arătat că printr-un efort de înțelegere reciprocă, s-ar putea ca documentul să fie definitivat cât mai curând.

Continuându-se discuțiile din prima zi, toți ceilalți miniștri de externe au prezentat propuneri, în marea lor majoritate, pertinente cu privire la îmbunătățirea documentului în curs de definitivare.

Reprezentantul român era programat să prezinte poziția României în ziua următoare. Intervenția ce urma a fi expusă fusese aprobată de N. Ceaușescu. Dar intervenția lui Shultz a determinat pe ministrul de externe român să-l informeze imediat pe N. Ceaușescu, prin cifru secret, despre aprecierile făcute la adresa țării noastre, menționând, totodată, că propune să nu se facă o problemă din aceasta, ci să se includă în textul aprobat în țară și replica: „Credem că domnul Shultz nu are suficiente informații despre drepturile omului în România și, ca urmare, îl invităm, în numele Guvernului român, să facă o vizită în România imediat după această întâlnire, pentru că tot este în Europa, pentru a discuta pe larg situația drepturilor omului în România”.

A doua zi, în jurul orei 13,00, ministrul afacerilor externe român primește la ambasadă, din partea lui N. Ceaușescu, prin cifru secret, un text cu totul diferit de cel propus de el cu privire la replica ce urma să fie dată afirmațiilor lui Shultz privind România. În încheierea telegramei se mențio-

na expres: „Nu vei modifica niciun cuvânt. Să fie introdus integral în expunerea aprobată din țară la pag. 5, alin. 3”. Textul transmis era extrem de dur, iar replica la cele spuse de Shultz nu se încadra în limbajul dialogului diplomatic, dar, indicațiile date din țară trebuia să fie respectate.

În după amiaza zilei respective, am expus propunerile României privind îmbunătățirea documentului final și, într-un paragraf separat, am citit replica românească la aprecierile lui G. Shultz. După expunere, în discuțiile avute cu mai mulți miniștri de externe, opiniile acestora erau aproape unanime, sub două aspecte: a) că propunerile făcute pot fi luate în discuție și că, deci, și România va semna până la urmă documentul final și b) că replica dată lui G. Shultz a fost foarte dură și depășește cu mult, prin incisivitate, doza criticii făcută de G. Shultz la adresa României. Evident că a trebuit să explic acestora că răspunsul României a fost așa de aspru pentru că noi considerăm că nimeni nu are dreptul să clasifice țările după criterii personale, neconfirmate de practica din țara la care se referă. Și trebuie să menționez că mulți dintre interlocutori au fost de acord cu mine, mai ales atunci când li s-a prezentat concret paleta largă a drepturilor minorităților naționale și, în primul rând, a celei maghiare, recunoscând că în această situație aprecierile lui Shultz erau inoportune. În același timp, însă, într-o discuție separată cu un ministru al afacerilor externe dintr-o țară de origine latină, acesta mi-a spus: „Dragă prietene, aveți grijă că americanii, în general, se consideră de mult timp deținătorii adevărului în ce privește drepturile omului, și nu numai că cer altora ceea ce ei nu fac (mai ales în sfera drepturilor naționalităților conlocuitoare), dar, dacă îi mai și contrazici, sunt în stare de orice. Dumneavoastră cunoașteți prea bine că ungurii au o rețea puternică – sprijinită de americani – împotriva României. Aveți grijă și luați-vă măsuri de apărare împotriva unor acțiuni surprinzătoare, neplăcute pentru voi”.

Întâlnirea miniștrilor de externe s-a încheiat cu speranța că, în luna ianuarie 1989, Documentul final va fi convenit și asumat.

La întoarcerea în țară, cum era normal, m-am prezentat la președinte pentru a-l informa cu cele rezultate la Viena. Cum am intrat în cabinet, N. Ceaușescu m-a întrebat: „Ce, și tu te temi de americani? Cum a fost posibil să propui un asemenea răspuns la acuzațiile lui Shultz? Ce, noi avem nevoie de inspectori?”. Am încercat să-i explic că eu propuneam să vină Shultz în țară pentru a avea o discuție mai largă asupra problemelor ridicate și că vizita sa, dacă se accepta, era în folosul dezvoltării relațiilor româno-americane. În timp ce prezentam cele de mai sus, a apărut și Elena Ceaușescu. Trebuie să menționez că, începând din 1988, după întoarcerea din turneul din Indo-

nezia, Vietnam, Mongolia, Australia, Elena îl supraveghea sistematic pe N. Ceaușescu, prin prezența sa în cabinetul lui, la intervale foarte scurte, în cursul unei zile; unii spuneau că făcea acele vizite pentru a-i supraveghea starea de sănătate, dar alții apreciau că vizitele ei, la intervale așa de scurte, aveau ca scop ca ea să cunoască tot ce i se prezenta lui Ceaușescu de către membrii C.P.Ex. Cred că și unii și alții aveau dreptate. La intrarea Elenei, eu am continuat prezentarea, menționând că România avea încă cele mai multe observații la document și că foarte multe delegații ne-au rugat să facem eforturi pentru a găsi împreună soluții acceptabile, astfel încât documentul să fie semnat la data prevăzută. În finalul relatării, am prezentat exact aprecierile ministrului afacerilor externe din țara de origine latină cu privire la răspunsul dat lui G. Shultz în cadrul conferinței. Nici nu încheiasem prezentarea că Elena Ceaușescu a început să comenteze: „Auzi, dragă, acum trebuie să ne fie frică de oricine? În curând, Shultz va fi un nimeni, pentru că, peste câteva luni nu va mai fi secretar de stat. Așa că eu nu știu ce te-a găsit să faci propunerea ca să mai vină și la noi în țară. Tovrășu’ a scris foarte bine ce să spui (mot à mot) și cred că așa ai făcut”. N. Ceaușescu tăcea. Eu m-am simțit obligat să-i spun: „Chiar dacă Shultz se schimbă, poziția Departamentului de Stat și, mai ales, a cercurilor americano-maghiare, ostile României, nu se schimbă, dacă noi nu facem ceva. Schemele de la ambasade sunt acoperite numai în proporție de o treime, centre de cultură și presă în străinătate nu avem, sprijinul emigrației românești este foarte slab, dotarea ambasadelor cu instalații și materiale audio-vizuale este aproape inexistentă, deci vă declar foarte sincer că trebuie să acționăm cât mai repede să îmbunătățim situația în folosul țării”. Nu am terminat fraza că Elena îmi spune: „Ține minte că, de propagandă, eu răspund și știu eu ce trebuie să se facă. voi vreți să cheltuiți bani în vânt și să se plimbe unii și alții, așa-ziși propagandiști, care nu fac nimic”. Imediat a intervenit Ceaușescu și mi-a trasat sarcini: a) propuneri de persoane pentru posturile vacante la ambasade; b) un program de activitate culturală și de propagandă peste hotare. Trebuie să menționez că au fost făcute peste opt variante, dar toate au fost criticate la cabinetul doi. se ajungea și la situații comice. Deși propunerile erau înaintate cabinetului 1, deci direct lui N. Ceaușescu, tot el mă întreba de ce nu i-am înaintat materialele solicitate. Iar când îi răspundeam concret cu datele, când i le înaintasem, spunea: „A, da, da, i le-am dat tovarășei să le vadă și nu mi le-a mai adus. Lasă, că vorbesc eu și te chem să terminăm odată această problemă”. Cred că scena aceasta s-a repetat – numai cât am fost eu ministru de externe – de peste zece ori. Tot ce ajungea la Elena Ceaușescu, orice propunere,

orice material era returnat autorului, fără nicio explicație sau clasat (pierdut). Iar dacă aveai curajul să întrebi care este situația cu propunerile făcute, N. Ceaușescu răspundea, de regulă, „dacă ți-a fost returnat sau n-ai primit niciun răspuns, înseamnă că nu s-a aprobat”. „Bine, continuam eu discuția (cu el, din când în când, se mai putea discuta mai mult, numai când Elena nu era de față), dar în acest mod problemele nu se rezolvă”. Uneori mi se răspundea că trebuie să găsim și alte modalități de lucru (cum, nu spuneam), mai ales pentru mai mulți diplomați la ambasade și, mai des, răspunsul era: „lasă că și cei care sunt la ambasade mănâncă banii degeaba”. Ce puteai să mai spui?

Trecând acum la informarea făcută privind activitatea de la Viena, N. Ceaușescu a spus textual: „În ce privește propunerile făcute de noi, dacă nu se acceptă, nu vom semna Documentul final”. Așa s-încheiat discuția pe una dintre problemele fundamentale ale relațiilor internaționale. Ei, cei doi, au rămas în cabinet zâmbindu-și reciproc, eu am plecat îngândurat, mai ales din pricina ultimei fraze a lui N. Ceaușescu. Dacă România nu își dădea acordul asupra Documentului final al CSCE, însemna că documentul nu putea fi adoptat (sistemul era prin consens general) și, deci, întreaga muncă depusă de atâtea țări fusese în zadar. În ce mă privește, nu puteam accepta așa ceva. Am convocat cei mai buni experți din MAE, ne-am consultat și am convenit să facem tot posibilul pentru a da consimțământul asupra documentului, respectând cerințele principale ale conducerii. Și, în cele din urmă am găsit soluția. Dar despre asta vom relata, la momentul potrivit, într-un alt capitol.

Vizita delegației Iugoslaviei în România – decembrie 1988

Încă din perioada anilor șaptezeci, se stabilise, de către N. Ceaușescu și I. B. Tito, practica vizitelor anuale reciproce la nivel înalt. Această practică a continuat și după moartea lui I. B. Tito și rezultatele au fost în general pozitive. În 1987, N. Ceaușescu, în fruntea unei delegații, din care făcea parte și E. Ceaușescu, a făcut o vizită în Iugoslavia. Președintele Prezidiului RSFI era Moiseov, o personalitate bine cunoscută pe plan internațional, datorită activității sale precedente ca ministru al afacerilor externe al Iugoslaviei. Două aspecte mai deosebite sunt de remarcat din desfășurarea acelei vizite, în ceea ce privește fluxul evoluției ulterioare a evenimentelor internaționale și din România.

Primul aspect se referea la faptul că, în cursul convorbirilor, s-a manifestat foarte multă prudență, s-ar putea spune chiar reținere, în ceea ce

privește discutarea problemelor internaționale, partea iugoslavă insistând mai mult pe rolul țărilor nealiniat (Iugoslavia fiind fondatoarea mișcării țărilor nealiniat) pe plan internațional, de unde rezulta opțiunea sa de a face tot posibilul să se mențină ca lider al acestei mișcări, Nicolae Ceaușescu; pe de altă parte, cu o notă de îngrijorare, căuta să demonstreze delegației iugoslave că România și țările balcanice pot să joace un rol hotărâtor în soluționarea problemelor internaționale. Ceaușescu propunea ca, după Conferința miniștrilor afacerilor externe, să aibă loc la București o întâlnire la nivel înalt (șefi de state și guverne din Balcani) care să discute și – dacă se va putea – să adopte măsuri pentru înființarea unei alianțe balcanice, ca factor de acțiune în Europa, pentru menținerea păcii și dezvoltarea colaborării dintre țările participante la această alianță: Albania, Bulgaria, Iugoslavia, Grecia, România și Turcia.

Al doilea aspect se referea la dialogul purtat de cei doi președinți asupra unor probleme interne ale țărilor lor. Președintele Iugoslaviei a prezentat, cu multe amănunte, situația extrem de grea și complexă a economiei iugoslave, în condițiile existenței pieței libere, a unei datorii externe de peste 30 de miliarde de dolari, a creșterii șomajului și inflației. Rezulta, însă, că Iugoslavia se baza pe sprijinul financiar al țărilor capitaliste și, în primul rând, al SUA și al organismelor financiare internaționale, mai ales FMI și BIRD, nu pentru soluționarea acestor probleme interne, ci pentru a nu le agrava. N. Ceaușescu, cu o notă de aroganță, a prezentat situația din România ca un exemplu concludent al victoriei socialismului atunci când „se aplică legițile generale ale construcției acestei orânduiri la condițiile concrete istorice din fiecare țară”, susținând că problema centrală o constituia lichidarea datoriei externe, până la sfârșitul anului 1988. La auzul acestora, președintele Iugoslaviei l-a întrebat pe Ceaușescu: „Ce datorie externă aveți acum?” La care N. Ceaușescu i-a răspuns: circa 3 miliarde de dolari. „Atunci de ce vă grăbiți, asta înseamnă sacrificii din partea poporului român, mai ales în ce privește nivelul de trai, a continuat Moiseov. Da, a răspuns Ceaușescu, facem unele sacrificii, dar vrem să scăpăm de această povară și să nu-i mai îmbogățim pe capitaliști”. Președintele Iugoslaviei, atunci, a replicat: „Popoarele Iugoslaviei n-ar accepta asemenea sacrificii și ar trece la manifestații și revolte imposibil de stăpânit”. La care, N. Ceaușescu i-a spus: „Noi avem un popor înțelegător, conștient că face unele sacrificii în prezent, pentru ca să-i fie bine în viitor”. Și astfel s-a încheiat această discuție pe această temă. Orgoliul lui N. Ceaușescu, încrederea sa că

măsurile care le aplica erau cele mai bune și sprijinite de popor, îl făceau să nu recepționeze niciun avertisment, nicio aluzie contrarie convingerilor sale.

În decembrie 1988, a avut loc vizita la nivel înalt a delegației iugoslave condusă de Dizdarevici, președinte al Prezidiului RSFI, fost și el ministru al afacerilor externe. Convorbirile au fost deosebite față de cele precedente. În cuvântul său, președintele Prezidiului RSFI, după o succintă prezentare a modalităților de dezvoltare a relațiilor economice dintre cele două țări, comunică delegației române că, din partea conducerii de partid și de stat iugoslave, există preocupare și îngrijorare în ce privește situația cetățenilor de naționalitate sârbă din Banat, deteriorarea unor obiective de cultură și artă sârbo-croată, schimbarea denumirilor din limba sârbă în limba română, a unor sate și a unor străzi din Timișoara. În replică, în cuvântul său N. Ceaușescu a spus: „Ceea ce ați prezentat dvs., în legătură cu drepturile naționalităților sârbo-croate în România, reprezintă concepții naționaliste, revanșarde pe care le resping în întregime. Înainte de a le exprima, trebuia să vă informați asupra situației acestor cetățeni. Ei beneficiază de toate drepturile – școli, presă, instituții de artă și cultură în limba maternă, sunt reprezentați în toate organele de partid și de stat. Eu nu știu cu ce curaj, ca să nu-i spun în altfel, ridicați asemenea probleme, când dumneavoastră sunteți cei care ați dus o politică de deznaționalizare a românilor din Iugoslavia. Eu vă întreb unde sunt și care sunt drepturile celor 300.000 de români de pe valea Timocului, unde sunt așezămintele de învățământ, cultură, artă românească? Cum puteți să ridicați pretenții față de noi când dvs. ați distrus toate colectivitățile românești din Iugoslavia? Cred că dv. ați intrat în jocul altei țări vecine, care urmărește dezmembrarea României sau și dv. v-ați stabilit un asemenea obiectiv. Eu resping asemenea poziții și consider că ele sunt cu totul nefundamentate”.

În timpul când N. Ceaușescu spunea aceste cuvinte, președintele Prezidiului RSFI s-a îngălbenit, iar ministrul afacerilor externe, roșu ca un rac, a început să tremure. Momentele erau foarte dificile pentru ei și cred că nu se gândiseră că vor primi o asemenea replică. După ce a încheiat N. Ceaușescu, cei doi din delegația iugoslavă s-au consultat câteva secunde, pentru ca apoi, șeful delegației iugoslave să declare, cu o voce scăzută, că tot ce a spus a pornit de la ideea dezvoltării relațiilor de prietenie dintre cele două țări și nu urmărește alte scopuri diversioniste, revanșarde. Se observa ușor că era o declarație formală, ca să se încheie discuția pe această temă. Dar, pentru N. Ceaușescu cele declarate de președintele RSFI nu puteau fi trecute cu vederea. După încheierea vizitei, al a spus: „Acum și-au dat ara-

ma pe față. Nu grija față de cetățenii sârbi din România îi preocupa, ci Banatul. Toți vecinii noștri stau cu ochii pe țărișoara noastră și uneltesc să o dezmembreze. Am să prezint aceste probleme C.C. al partidului și să vedem ce trebuie să facem pentru întărirea apărării integrității țării”. Dar, timpul a trecut, evenimentele l-au depășit total și n-a mai pus în discuție o asemenea temă de mare importanță pentru existența unei Români unite, independente și suverane.

Primirea ambasadorilor acreditați în România cu ocazia Anului Nou 1989 – 30 decembrie 1988

Exista o practică tradițională ca, în ajunul unui nou an, Nicolae Ceaușescu să primească pe ambasadorii țărilor străine acreditați în România, pentru a se transmite reciproc felicitările de rigoare. De obicei, decanul ambasadorilor (cel cu vechimea cea mai mare) prezenta într-un cuvânt scurt aprecieri asupra relațiilor dintre România și celelalte țări, dorința de a conlucra pentru dezvoltarea acestor relații și pentru întărirea păcii și colaborării în lume, iar în final se transmiteau urările de An Nou conducerii statului. După intervenția decanului, lua cuvântul N. Ceaușescu, în calitate de președinte al Republicii, care expunea succint realizările obținute în țara noastră în ultimul an, poziția față de diferite probleme internaționale, dorința de a conlucra cu toate țările, indiferent de orânduirea socială, pe baza principiilor egalității, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, avantajului reciproc și, în încheiere, transmitea șefilor de state și guverne salutări, iar ambasadorilor felicitări și dorința de a contribui la întărirea relațiilor dintre România și fiecare țară reprezentată prin ambasador.

În decembrie 1988, cuvântul din partea ambasadorilor l-a prezentat E. Tiajelnicov, ambasadorul URSS. A fost o intervenție scurtă, de circa 15 minute, echilibrată, ponderată, care n-a făcut excepție de la tradiție.

După el, a luat cuvântul N. Ceaușescu. Spre deosebire de anii trecuți, el a ținut o expunere de peste o oră, care, nu numai prin dimensiunea ei, dar mai ales prin conținut, a surprins pe toți participanții, care au fost uimiți de tonul agresiv al cuvântării, nu mai vorbim de gesticulația lui N. Ceaușescu și mimica feței care însoțeau fiecare frază, de amenințările adresate Occidentului și aluziile destul de precise la adresa unor țări. De asemenea, a atras atenția noua poziție a sa în problemele dezarmării și anume condiționarea dezarmării chimice de dezarmarea nucleară, susținând că acestea două trebuie să se realizeze simultan, pentru ca țările sărace sau mai slabe din punct

de vedere militar, care dețin arma chimică, nu trebuie să renunțe la aceasta până când nu se realizează dezarmarea nucleară. În sfârșit, cu o aroganță specifică lui, N. Ceaușescu a prezentat auditoriului convingerea că orice încercare de destabilizare a socialismului în România este sortită eșecului datorită unității poporului român pentru apărarea independenței și suveranității naționale. În acest context, în fraze declarative, agitatorice, el spunea că „va face totul pentru apărarea socialismului și victoria definitivă a acestuia”.

Întâlnirea lui N. C. cu ambasadorii acreditați în România, care, de altfel, a fost și ultima, a marcat cel puțin două aspecte importante: a) apogeul crizei de prestigiu a lui N. C., care se concretiza în dezordine totală în gândire, ignorarea realităților și emiterea dorințelor sale drept certitudini sub pretextul experienței sale revoluționare; b) declararea deschisă a declanșării ofensivei împotriva SUA și țărilor C.E.E., ceea ce le-a determinat pe acestea să intensifice acțiunile concrete, politice și economice, pentru izolarea României în viața internațională și să inițieze noi modalități și forțe de destabilizare a societății românești, sub pretextul apărării drepturilor omului.

Sintetizând, la sfârșitul anului 1988, raporturile lui N. C. cu conducătorii statelor socialiste (cu excepția RDG și Cehoslovaciei), precum și cu cei ai tuturor țărilor capitaliste dezvoltate, erau încordate din diferite motive.

1989 – „Anul morții”

Anul 1989 poate fi numit anul căderii dictaturii bicefale care, în orice acțiune și în fiecare zi, se manifesta prin duritate, amenințări, observații, suspiciuni, respingerea oricărei opinii contrare dorinței celor doi, ridicarea minciunii la rang de argument al hotărârilor luate, izolarea celor doi și manifestarea trufiei acestora până la paroxism. Schimbările în comportament și în modul de lucru cu demnitarii și activiștii cu funcții de conducere erau radicale. Toate, dar absolut toate acțiunile principale ce se organizau pe linie de partid sau de stat trebuiau să treacă și să fie aprobate întâi de E. C. Nicio ședință de analiză a activității pe sectoare sau domenii nu se ținea fără participarea E. C. N. C. nu mai hotăra nimic fără să se consulte cu E. C. Chiar și când ținea cuvântări, după fiecare frază se uita la E. C. (care stătea întotdeauna în dreapta lui) și aștepta aprobarea acesteia (fie prin mișcarea capului, fie prin mimica feței). Sub pretextul „să nu fie aglomerat și obosit tovarășu’ cu toate nimicurile”, E. C. a introdus sistemul supravegherii permanente a lui N. C. de către ea. Nimeni nu mai putea să vină la N. C. dacă nu era chemat sau dacă nu se anunța din timp, iar cel puțin din 15 în 15 minute, E. C. telefona la șeful de cabinet al lui N. C. și întreba cine este la el și,

imediat, cum afla că este cineva, își făcea apariția, iar el începea să-i prezinte ce probleme se discutau. E. C., fie că știa ceva sau nu despre problemele în discuție, fără să cunoască argumentele solicitantului audienței, începea să-și exprime părerile, care surprindeau prin incoerență, iraționalism și, mai ales, prin expresiile folosite care trădau un „înalt nivel”... de incultură (pentru cazul ei, rog cititorul să accepte această formulare, pentru că este unică). În acest context, de multe ori, N. C., cu oarecare jenă, încerca să mai atenueze din aberațiile susținute de E. C., dar, după insistențele acesteia, era nevoit să cedeze, rezumându-se să spună: „o să mai discutăm altădată această problemă”. Într-un cuvânt, dominația E. C. asupra lui N. C. era totală. Este adevărat că și N. C. se prezenta schimbat față de anii anteriori. Fizic, slăbea de la o zi la alta, iar psihic era epuizat după circa două ore de activitate. De aceea, cei care au sesizat starea lui psihică încercau să intre la el dimineața, până la orele 10,00-10,30 și după amiaza, între orele 16,00-18,00 – dacă erau informări că a dormit după amiază. Dacă nu dormea după amiază 1-1,5 ore, era preferabil să nu dai ochii cu el. În restul timpului N. C. era nervos, incoerent, în permanență nemulțumit și orice argumente se aduceau în cursul discuțiilor pe diferite probleme erau respinse cu formulări dure care nu permiteau replică.

Practic, N. Ceaușescu era un handicapat psihic și fiziologic care, cu ajutorul E. C., masca bine bolile de care suferea (diabet avansat cu frecvente crize diabetice, prostată, paranoia, hipertensiune arterială și altele). În același timp, de la o zi la alta, citea tot mai puțin. Materialele supuse aprobării lui sau pentru a fi discutate în organele de partid (C.P.Ex., secretariat, plenary ale CC) erau frunzărite în timpul ședinței și dacă găsea ceva care nu-i convenea la pagina la care se oprea, erau respinse imediat ca necorespunzătoare. Nu mai avea răbdare nici măcar să citească buletinele Agerpres, buletine care, și ele, erau tot mai reduse în informații datorită cenzurii efectuate de către E. C. asupra acestora, cenzură care elimina orice informație care nu convenea celor doi, sub pretextul „să nu-l supărăm pe tovarășu’ cu toate nimicurile”. Dacă în convorbirile cu membrii C.P.Ex. și membrii guvernului, era informat corect asupra diferitelor aspecte din viața internațională, pe care el nu le aflase încă, atunci cerea materialele respective și apostrofa pe cei de la Agerpres sau pe secretarul cu propaganda pentru faptul că nu-și făcea datoria față de el. Nimeni nu avea curajul să-i spună că cenzura asupra acestor materiale o făcea E. C. și se mulțumeau să accepte critica.

Dominația Elenei Ceaușescu asupra lui N. Ceaușescu era aproape absolută și în ce privea politica economică internă. Sub pretextul că E.C.

era președintele CNST, toate propunerile făcute de ministere și instituții de sinteză economică (CSP, M.F., bănci, CCES etc.) privind modernizarea producției, re tehnologizarea, schimbările structurale ale industriei conform noilor tendințe și cerințe ale progresului tehnico-științific, erau respinse de E.C. Și, dacă unele dintre ele ajungeau și la N. Ceaușescu, ea îl determina să le respingă. Cu toate că, în permanență, N. Ceaușescu declara că economia românească se dezvoltă pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, practic nu accepta nicio propunere concretă de modernizare sau reutilizare a unor sectoare rămase în urmă, cum erau electronica, mașinile-unelte, automatica, petrochimia, chimia de sinteză, sub motivul că „avem o industrie modernă capabilă să producă tot ce ne trebuie și, dacă vrem, chiar și bomba atomică”. Se ajunsese până acolo încât să se susțină de către cei doi că automatizarea și electronica complica procesele de producție și provoacă dereglări ale acestora prin defecțiunile care pot să apară la componentele și subansamblele electronice. Ca urmare, s-a interzis orice modernizare în aceste domenii, iar atunci când unii conducători de uzine au aprobat modernizări ale producției sau produsului, prin introducerea sistemelor automatizate sau electronice, au fost sancționați sub pretextul că n-au avut aprobarea CNST, respectiv a Elenei Ceaușescu. De asemenea, orice aluzie sau propunere cu privire la îmbunătățirea alimentației populației, a încălzirii și asigurării energiei electrice erau aspru sancționate, mai întâi de E.C., care susținea că cei care ridică asemenea probleme sunt diversioniști, pentru că urmăresc să nege nivelul de trai ridicat din țara noastră, și apoi de N. Ceaușescu care, folosindu-se de prevederile din programul de alimentație științifică a populației, prezenta diferite cifre din acesta, fără să țină seama că între prevederi și realizări efective erau diferențe foarte mari.

Metodele dictatoriale de lucru ale celor doi cu Guvernul, comitetele județene de partid, cu toți cei care aveau răspunderi pe linie de partid și de stat ajunseseră la forme draconice. Zilnic aveau loc 2-3 ședințe cu responsabilități (miniștri, consilieri, directori, secretari) diferitelor sectoare, în renumita „săliță”, în decursul căreia N. Ceaușescu, acompaniat de soția sa, stabilea cum îi trecea prin cap, măsuri care, de regulă, provocau mari probleme practice economice. Apoi, în ședințele C.P.Ex., care, de obicei, se organizau în fiecare zi de vineri a săptămânii, se înscriau pe ordinea de zi 10-12 probleme care practic nu se mai discutau pentru că N. Ceaușescu folosea un sistem „original” de a conduce ședințele. Adică, la fiecare înscris de pe ordinea de zi începea să vorbească el astfel: „De fapt, am mai discutat cu tovarășii (cei care răspundeau de problemele înscrise pe ordinea de zi) și s-au angajat că

se va îndrepta situația existentă. Mai are cineva ceva de spus?”. La această întrebare, nimeni nu răspundea. Era o liniște desăvârșită. Dacă, uneori, cineva punea o întrebare sau făcea o apreciere asupra celor prezentate în materialele în „discuție”, imediat intervenea brutal E.C. cu expresiile: „Ce te bagi tu unde nu cunoști. Nu este domeniul tău, ce știi tu”. Apoi continua el, pe un ton nervos, combătând orice argument ce s-ar fi adus de participanți, contrar celor stabilite de cei doi în cursul discuțiilor precedente de la „săliță”. Ședințele se încheiau cu concluziile stereotipe pe orice s-ar fi discutat: „Trebuie întărită ordinea și disciplina. Cine nu-și face datoria să fie tras la răspundere. Nu se mai poate așa. Să terminăm cu dezordinea, iresponsabilitatea, jaful din averea poporului”.

În fiecare lună, de regulă în ziua a treia, se organizau ședințele C.P.Ex., la care participau toți miniștrii și conducătorii instituțiilor centrale de sinteză economică, directorii de centrale industriale și toți prim-secretarii comitetelor județene de partid, pentru analiza realizării planului pe luna trecută. Dacă, cu ani în urmă, asemenea ședințe se încheiau și cu măsuri economice concrete, care, aplicate la unele nivele aveau efecte utile, în ultimul timp, aceste ședințe atinseseră cel mai înalt grad de formalism. Mai întâi lua cuvântul primul ministru care, ca și când nu ar fi răspuns direct de problemele supuse „analizei”, spunea: „Rezultatele pe luna trecută sunt total necorespunzătoare. Miniștrii și directorii de centrale nu-și fac datoria. Există dezordine, indisciplină, lipsă de răspundere”. După ce prezenta câteva cifre din situația statistică la zi, încheia astfel. „Suntem hotărâți să luăm cele mai drastice măsuri împotriva celor care nu-și fac datoria. Vom trece la aplicarea unor sancțiuni aspre, la înlocuirea celor care nu-și fac datoria și chiar îi vom deferi procuraturii pe cei vinovați. Dumneavoastră, tovarășe secretar general aveți dreptate când ne criticați că suntem indulgenți”.

După primul ministru, fiecare ministru era întrebat de ce nu și-a făcut planul și mai ales de ce nu a realizat indicatorii la export. La rândul lor, fiecare răspundea: „Vă raportează că am avut unele greutăți în luna precedentă, de aprovizionare, defecțiuni la instalații, lipsă de comenzi etc. (fiecare aducea câte un argument să scape cât mai ușor de critică), dar ne angajăm ca în luna curentă să recuperăm și restanța și să îndeplinim prevederile la zi”. Vorbe! Era imposibil să se realizeze așa ceva. Dar toți le repetau ca papagalii pentru că știau că asemenea angajamente îi plăceau lui N. Ceaușescu și scăpau de critică. Dacă vreunul dintre participanți încerca să analizeze mai profund cauzele reale ale neîmplinirii planului, cum ar fi fost: lipsa materialelor și materiilor prime din import (deci necesitatea creșterii importurilor),

învechirea tehnologiilor, defecțiuni ale cooperării în producția pe orizontală, calitatea slabă a reparațiilor etc., era întrerupt de N. Ceaușescu, secondat de soția sa, cu cuvintele: „Nu avem nevoie de justificări. Nu ne-am întâlnit ca să ne văicărim. Trebuie fiecare să-și facă datoria la locul său de muncă”. În încheiere, lua cuvântul N. Ceaușescu, care îi critica pe toți – guvern, centrale, instituții de sinteză economică – și înșira în fraze șablon așa-zisele măsuri „radicale” de îndeplinire a planului, care începeau cu „avem tot ce ne trebuie să îndeplinim planul” și se încheiau cu fraza „să facem totu’ pentru îndeplinirea planului”. Apoi, în presa cotidiană, apăreau cuvântările lui N. Ceaușescu despre care ziariștii nu trebuiau să uite să menționeze că „au o valoare excepțională, teoretică și practică pentru dezvoltarea multilaterală a societății noastre”.

Măsurile dictatoriale, neeconomice, stabilite de N. Ceaușescu provocau puternice șocuri psihice specialiștilor, tehnocraților, tuturor celor care aveau răspunderi în organizarea și conducerea economiei, pentru că ei știau că dacă ar fi fost aplicate exact cum erau concepute, ar fi dus la profunde dereglări ale vieții economice. De exemplu, N. Ceaușescu hotărâse: să nu se mai acorde credite cooperativelor agricole de producție, să nu se mai vândă pe piața externă mărfuri pe credit, să nu se mai folosească creditul în relațiile economice cu alte țări, să se reducă rezervele de materii prime și materiale ale întreprinderilor industriale la 3-5 zile, să se desființeze stocurile de mărfuri din comerț, să nu se mai folosească clearingul în relațiile de schimb cu alte țări, să nu se mai importe bunuri de consum și altele. După cum se observă, asemenea măsuri vizau desființarea creditului și stocurilor – pârgheii cu funcții esențiale pentru desfășurarea normală a producției materiale. Pentru a eluda astfel de hotărâri, specialiștii din economie (de la directori la miniștri și viceprim miniștri) foloseau sistemul cazurilor speciale, adică se prezentau solicitările de credite, de constituire a creditelor, de importuri etc. pentru a fi aprobate în mod excepțional, ca fiind determinate de condiții deosebite care impuneau abrogări de la hotărârile de principiu (uneori chiar decrete). Sigur că această modalitate de acțiune presupunea eforturi deosebite pentru a găsi argumentele care să convingă că solicitările sunt determinate de situații excepționale, când în realitate ar fi fost ceva normal, dacă cei doi ar fi avut cunoștințele economice necesare.

De asemenea, probleme deosebite crea gândirea vicleană a lui N. Ceaușescu în ceea ce privea asigurarea veniturilor oamenilor muncii pentru activitatea desfășurată. Sub pretextul că planul de stat trebuie să fie mobilizator și că trebuie să se asigure oamenilor muncii venituri în creștere, N.

Ceașescu stabilea nivelul principalilor indicatori de plan, cu mult mai mari decât potențialul real al economiei și fără a se respecta corelațiile obiective dintre aceștia. Din această cauză, frecvent, nu se puteau realiza indicatorii de producție stabiliți și, ca urmare, în fiecare lună exista pericolul ca personalul lucrativ să nu poată primi nici 50% din retribuția cuvenită. Evident că toți cei care lucrau și aveau răspunderi în economie, care cunoșteau foarte bine posibilitățile reale ale producției, nu puteau să accepte asemenea efecte negative. Ca urmare se ajunsese la o înțelegere pe toate treptele ierarhice între cadrele din economie, în ce privește obiectivele minime care trebuie realizate. Astfel, oricare ar fi fost indicatorii stabiliți de N. Ceașescu, preocupările esențiale ale tuturor directorilor de centrale, unități economice, cadrele din organele de sinteză economică (CSP, M.F., bănci, aprovizionare) și cele din guvern se concentrau în primul rând asupra următoarelor obiective: asigurarea necesarului minim de materii prime și resurse financiare (credite, alocații pentru investiții, constituirea fondurilor întreprinderilor) pentru desfășurarea continuă a fluxurilor de producție, asigurarea veniturilor lucrătorilor – cel puțin la nivelul celui prevăzut în contractul de muncă sau, în cel mai rău caz, minimum 80% din acesta, creșterea corespunzătoare a salariilor în raport cu creșterea productivității muncii, asigurarea surselor necesare pentru finanțarea acțiunilor social-culturale destinate muncitorilor (locuințe, creșe, grădinițe etc.). De asemenea, în pofida politicii de austeritate impusă de cei doi, în ce privea nivelul de trai al populației, mai ales în sfera consumului, s-au desfășurat multe acțiuni „ilegale” ca: sacrificarea de animale (peste programul irațional stabilit de N. Ceașescu) sub pretextul unor situații neprevăzute (tăieri de necesitate), importul modest de medicamente și chiar produse animaliere, importul de bunuri de folosință îndelungată și pentru uz personal prin schimburile directe dintre unitățile comerciale și cooperatiste cu alte unități din diferite țări, folosirea, în momentele critice, a unei părți din fondul de rezervă a statului. Toate acestea, și multe altele, care se făceau cu bună știință, de către cei care aveau sarcini în economie, începând de la funcția cea mai mică și până la unii membri ai guvernului, demonstrează existența unei opoziții puternice, practice, față de dictatura personală a lui N. Ceașescu. Faptele demonstrează că, dacă în conducerea de partid nu s-a putut constitui o aripă reformistă, care să acționeze pentru înlăturarea dictaturii lui N. Ceașescu (cauzele și motivele sunt cunoscute), în activitatea economică, ca și în alte sectoare ale vieții sociale, marea majoritate a tuturor celor care aveau sarcini de conducere și organizare din unitățile economice și din guvern, au constituit un front comun de acțiune care a contracarat

multe din efectele negative ale politicii voluntariste promovate de Nicolae Ceaușescu. Se înțelege că, din cauza neconcordanțelor dintre gândirea bolnăvicioasă, paranoică, a lui N. Ceaușescu și acțiunea practică a cadrelor din economie – bazată pe cunoașterea realităților, s-a instalat o stare tensionată permanentă, caracterizată prin amenințări, destituiri, anchete, procese penale pentru faptul că nu se îndeplineau măsurile dictatoriale stabilite de el.

O activitate deosebit de tensionată. „Dictatura personală a lui N. Ceaușescu îl făcuse să se considere invincibil”

În trimestrul I al anului 1989, luna ianuarie, activitatea a fost deosebit de tensionată. Cu ocazia analizei rezultatelor economice pe anul 1988, deși indicatorii exprimau progrese față de anul precedent, N. Ceaușescu era nemulțumit pentru că nu se îndeplinise planul conceput de el, cu niște parametri fanteziști. După o critică aspră, adresată tuturor (miniștri, directori de centrale, guvern etc.), stabilește ca în primul trimestru din anul 1989 să se recupereze ceea ce nu se realizase în 1988 și să se îndeplinească și prevederile de plan pentru anul curent. Era o hotărâre imposibil de realizat. Toți știau cest fapt, dar niciunul nu avea curajul să spună că nu se poate pentru că, în prealabil, el lansase avertismentul: „Cine nu se angajează la îndeplinirea acestor sarcini se face răspunzător pentru nerealizările din anul precedent și va fi analizat și anchetat și, dacă e cazul, judecat ca sabotor, pentru dezordinea și jaful manifestate”. În același timp, N. Ceaușescu stabilea ca, până la sfârșitul lunii martie, să se lichideze datoria externă, în sumă de circa 1,2 miliarde de dolari plus dobânzile de circa 200 de milioane dolari. Pentru economia românească, plata acestor sume era aproape imposibilă, circa 1,4 miliarde de dolari în trei luni, la care se adăuga importul strict necesar pentru producție – de circa 300 milioane dolari. Dar, N. Ceaușescu stabilea și creșterea exportului – de aproape două ori mai mare față de trim.I al anului precedent și, ceea ce este mai important, el urma să gestioneze direct toate plățile și încasările în valută, ca operator din Banca Română de Comerț Exterior. Sub presiunea acestor hotărâri, primul trimestru al anului 1989 a fost un calvar pentru toți cei care aveau răspunderi, mai mari sau mai mici, în domeniile economice.

Pe plan internațional, două erau evenimentele mai importante din această lună: participarea la Conferința de la Paris privind dezarmarea chimică și încheierea Conferinței CSCE de la Viena.

Conferința de la Paris privind dezarmarea chimică (4-6 ianuarie 1989)

Conferința a fost organizată de Franța, în virtutea faptului că, în 1926, fusese semnat, tot la Paris, documentul care consemna interzicerea armelor chimice în conflictele dintre țări. Această conferință avea, însă, scopul să impulsioneze tratativele dintre SUA și URSS privind trecerea practică la dezarmarea chimică, știut fiind faptul că acestea dețineau cele mai mari cantități de arme chimice și că existau preocupări pentru perfecționarea lor (armele binare).

Documentul final, care urma să fie elaborat, avea caracterul unei declarații comune a țărilor participante, care se înscriseră în noua orientare de pe plan mondial, pentru trecerea la dezarmarea generală. Privită, deci, prin prisma acestui obiectiv, toate țările își exprimaseră, încă înainte de Conferința de la Paris, acordul asupra înțelegerilor de principiu, care să fie înscrise în documentul final. Dar, numai România avea o poziție diferită.

Așa după cum am menționat, cu ocazia primirii ambasadurilor acreditați în România în ajunul Anului Nou (30 decembrie 1988), Nicolae Ceaușescu a susținut că dezarmarea chimică trebuie să se realizeze simultan cu dezarmarea nucleară. Ca urmare, înainte de plecare, trasează ca sarcină ministrului de externe să acționeze în așa fel încât să se înscrie în documentul final această idee a lui. Practic, era vorba de o schimbare radicală a întregului proces care se desfășura privind dezarmarea.

Cu toate demonstrațiile, că o asemenea condiționare a dezarmării chimice de dezarmarea nucleară, practic, va duce la blocarea proceselor pozitive în domeniul dezarmării generale, că o asemenea teză nu poate avea audiență fără o consultare prealabilă a mai multor țări, N. Ceaușescu nu a renunțat la ea.

Imediat după sosirea la Paris, delegația română a contactat pe reprezentanții a peste 30 de țări din Orientul Apropiat, Asia, America Latină și, evident, Franța, URSS, SUA pentru a le aduce la cunoștință propunerea României. La audierea acestor considerații, marea majoritate a șefilor delegațiilor celorlalte state au declarat că nu se pot pronunța imediat, iar unii chiar le-au respins. Cele mai receptive au fost delegațiile Siriei și Iranului.

În cadrul Comisiei de elaborare a Documentului final, cu mare greutate se reușise să fie convenită o formulare în care se menționa: „Odată cu trecerea la dezarmarea chimică, se va impulsiona și activitatea Comisiei de la Geneva privind dezarmarea nucleară”.

Informat operativ de stadiul lucrărilor, N. Ceaușescu a transmis delegației române de la Paris, cu două ore înainte de deschiderea ședinței finale, un text cu titlul „Declarația României privind dezarmarea chimică”, însoțit de indicația ca să fie prezentat înainte de adoptarea Documentului final. Textul Declarației conținea noua poziție a lui N. Ceaușescu, dar în termeni categorici, demonstrația principală constând în afirmația că: „Țările care nu dispun de arma nucleară nu pot să renunțe la arma chimică, singura armă a săracului. Renunțarea la această armă ar însemna stimularea la agresiune și șantaj din partea celor puternici asupra celor slabi. De aceea, se menționa în continuare, necesitatea încheierii simultane a Acordului privind dezarmarea nucleară și a celui privind dezarmarea chimică.

Evident că prezentarea declarației respective în cadrul Conferinței a provocat o surpriză, dar important a fost faptul că nu au fost comentarii negative. Ceva mai mult, șeful delegației Siriei a subliniat semnalele pozitive din Declarația României, făcând referiri la pericolul pe care-l prezintă înarmarea nucleară a unor țări din Orientul Apropiat, în condițiile când s-ar trece la dezarmarea chimică totală și imediată a celorlalte țări din zonă.

Informat exact asupra desfășurării lucrărilor Conferinței de la Paris, N. Ceaușescu a spus: „Aceasta trebuie să fie noua orientare în dezarmarea generală și totală. Trebuie să acționăm ferm ca toate țările să înțeleagă necesitatea dezarmării nucleare în primul rând. Altfel, țările care nu dețin arma nucleară vor fi supuse șantajului din partea puterilor nucleare, cu efecte economice și politice dezastruoase.

A doua acțiune importantă în prima lună a anului 1989 a fost :

Încheierea Conferinței CSCE de la Viena (10 ianuarie 1989)

După o activitate de doi ani, proiectul Documentului era în faza de finalizare, majoritatea covârșitoare a delegațiilor țărilor participante apreciind că obiectivele majore ale Conferinței au fost realizate. Mai existau unele propuneri, puține la număr – două sau trei, la care, până la urmă, inițiatorii au renunțat înainte de ședința finală de adoptare a Documentului.

Singura țară care avea încă cele mai multe obiecții și propuneri la proiectul în curs de definitivare era România. Obiecțiile se refereau, în special, la unele prevederi ale coșului trei – „drepturile omului”, referitoare la: libertățile religioase, circulația persoanelor și mijloacelor de informare ale mass-media, activitatea organizațiilor neguvernamentale pe plan internațional. Propunerile României se refereau la îmbunătățirea coșului doi, privind raporturile de cooperare economică și tehnico-științifică dintre țările partici-

pante la Conferința CSCE (35 de state) și eliminarea tuturor paragrafelor din textul referitor la coșul trei, care facilita amestecul altor țări sau organisme internaționale în treburile interne ale unui stat.

Cu toate eforturile diplomaților români, pentru a se găsi soluții acceptabile de reprezentanții celorlalte țări, cu două săptămâni înainte de data stabilită pentru semnarea Documentului nu se ajunsese la un consens. Situația era extrem de critică. Pe de o parte, N. Ceaușescu, stimulat proteste de E.C., nu accepta să renunțe la propriile propuneri și obiecții, pe de altă parte, reprezentanții celorlalte 34 de state nu manifestau receptivitate la propunerile românești, considerând că orice compromis ar fi însemnat o umilire a lor față de România. Cum, adică, 34 de țări – care au convenit acest document – să cedeze față de propunerile României? Deci, pe fondul unor dispute asupra unor probleme principiale, se crease o stare de nervozitate și ambiție care provocase îngrijorarea tuturor guvernelor țărilor participante la CSCE de la Viena, pericolul eșuării acesteia fiind foarte mare. Evident că aceia care aveau responsabilități directe în domeniul relațiilor externe nu puteau să accepte un asemenea final al Conferinței. Trebuia găsită o soluție care să fie acceptată și de N. Ceaușescu, și de celelalte state participante. Și aceasta a fost găsită. Folosind o prevedere din Documentul final al Conferinței de la Helsinki, care menționa dreptul țărilor de a se abține față de unele articole dintr-un document ce urmează a fi convenit. Ministerul de externe român, pe baza consultării celor mai experimentați diplomați din MAE, a propus lui N. Ceaușescu ca delegația română să exprime acordul față de proiectul de document de la Viena și, în același timp, să prezinte o declarație de abținere care să cuprindă paragrafele din acest document cu care nu era de acord. După lungi discuții, în cadrul cărora i s-a demonstrat situația deosebit de critică în care va fi pusă România în cazul când nu va da acordul la Documentul CSCE de la Viena, N. Ceaușescu a acceptat soluția propusă de MAE, cu următoarele condiții: a) Declarația de abținere față de paragrafele cu care el nu era de acord să fie înscrisă ca document oficial al Conferinței; b) să nu se publice niciun document adoptat de Conferința CSCE de la Viena.

Cu un asemenea mandat, delegația română de la Conferința CSCE de la Viena participă și dă acordul României față de Documentul final al acestei reuniuni, provocând o mare ușurare și destindere pentru celelalte delegații. Nimeni nu știa, însă, cu ce eforturi și chinuri s-a reușit ca N. Ceaușescu să fie convins că trebuie și România să se înscrie pe noile traiectorii ale securității și cooperării în Europa. A fost ultima oară când N. Ceaușescu a

acceptat să facă un compromis, pentru care, însă, Ministerul Afacerilor Externe a fost mult timp apostrofat, spunându-i-se, de repetate ori, că „a cedat în fața forțelor reacționare retrograde ale Occidentului”. Dar satisfacția tuturor celor din MAE, care au avut însărcinări la reuniunea CSCE de la Viena și au reușit să mențină România în Europa, era mult mai mare decât orice reproș. Dacă nu se folosea stratagema menționată, care a permis ca România să fie coautor al Documentului final al CSCE de la Viena, țara noastră s-ar fi autoexclus din viața politică internațională.

Lunile următoare ale primului trimestru au trecut în aceeași atmosferă de tensiune, agravată tot mai mult de impulsurile dictatoriale ale lui N. Ceaușescu pentru a se obține fondurile valutare necesare lichidării ultimei tranșe a datoriei externe. Și, în sfârșit, ziua aceea a sosit. La data de 3 aprilie 1989, cu ocazia ședinței C.P.Ex. și a Guvernului, pentru analiza îndeplinirea planului pe primul trimestru al anului, au intrat în sală radioși, râzând și gesticulând, plini de ei, N. Ceaușescu și E. Ceaușescu. Majoritatea participanților la ședință cunoșteau faptul că, în ziua precedentă, fusese achitată și ultima rată a datoriei externe. Așa că fiecare a înțeles, de la început, comportamentul celor doi la intrarea în sală. În același timp, aproape toți gândeau că, odată cu lichidarea datoriei externe, N. Ceaușescu va fi receptiv la solicitările frecvente ale unor membri ai C.P.Ex. și ai Guvernului pentru luarea de măsuri imediate privind îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației, în special în domeniile asigurării produselor agro-alimentare, căldurii și energiei electrice, medicamentelor. De asemenea, specialiștii din domeniul economiei și cei care aveau sarcini directe în conducerea economiei naționale gândeau, că după lichidarea datoriei externe, N. Ceaușescu va da curs propunerilor repetate privind: îmbunătățirea corelației dintre export și import (i se demonstrase că o creștere a importului de materii prime și materiale are ca efect creșterea cel puțin egală a exportului); trecerea la reînverzirea tehnică a unor întreprinderi, care aveau mijloace fixe uzate fizic și moral, introducerea de noi tehnologii aproape în toate sectoarele industriale – unele creație proprie, altele care să fie obținute prin import; trecerea la restructurarea sectorială etc. Dar toate acestea erau speranțe care s-au spulberat imediat. În deschiderea ședinței, N. Ceaușescu a spus: „Înainte de a intra în ordinea de zi a ședinței, vă comunic că ieri s-a plătit și ultima rată a datoriei externe. Deci, am lichidat cu datoria externă. Suntem printre puținele țări din lume, iar din rândul țărilor socialiste singura țară, care nu mai are datorie externă. Acum putem vorbi că suntem pe deplin independenți, din punct de vedere economic, nu mai depindem de nimeni”. La auzul acestora, participanții au

început să comenteze în șoaptă, zâmbind, fiecare manifestându-și satisfacția față de informația transmisă de N. Ceaușescu. Se crease o rumoare în sală care a durat câteva minute. N. Ceaușescu și E. Ceaușescu urmăreau cu atenție comportamentul fiecăruia și mai ales ce comentează, în surdina, participanții la ședință. La un moment dat, în această atmosferă de satisfacție, s-au auzit cuvintele: „Poate că acum o să trecem și la unele măsuri privind aprovizionarea populației cu cele necesare la nivelul posibilităților de care dispunem”. Brusc, intervine N. Ceaușescu cu o mină radical schimbată, încruntat și cu ochii holbați, și spune cu o voce tare: „Ce credeți că acum o să ne așezăm cu burta în sus și să mâncăm tot ce producem? Noi nu trăim ca să mâncăm. Nimeni n-a murit de foame nici până acum. Trebuie să continuăm măsurile aplicate pentru ca să formăm o rezervă valutară care să ne permită să cumpărăm aurul pe care l-am vândut și să facem depozite la băncile străine pentru a obține dobânzi mari. Am criticat dobânzile mari practicate de băncile internaționale, dar ne-a venit și nouă rândul să încasăm dobânzi la sumele depozitate. Va trebui să avem depozite până la sfârșitul anului de 800 milioane – un miliard de dolari”. La auzul acestor cuvinte, participanții la ședință au amuțit, nu pentru faptul că vorbea N. Ceaușescu, ci pentru ceea ce spunea. În aceste momente de tăcere, s-a făcut auzită vocea E. Ceaușescu care a spus: „Da, da! Voi să mai terminați cu văicărelile. Să faceți cum spune tovarășu!”. Apoi, într-o atmosferă rece, a continuat ședința conform șablonului – raportorii și-au făcut autocritica și s-au angajat că vor elimina lipsurile, N. Ceaușescu și E. Ceaușescu îi apostrofau, iar la final, Nicolae Ceaușescu a conchis că „dispunem de tot ce ne trebuie pentru a îndeplini prevederile de plan”.

După ședință, pe fața celor mai mulți participanți se putea citi o profundă dezamăgire. Cele câteva fraze spuse de N. Ceaușescu în legătură cu lichidarea datoriei externe dezvăluiau nu numai neînțelegere față de situația reală a condițiilor de viață ale populației, dar și o gândire bolnăvicioasă, de cămătar, care de dragul banilor, a hotărât să continue politica sa austeră. Iar cine stăruia mai mult asupra celor spuse de el, observa ideile primitive privind legătura dintre independența economică a unei țări, rolul omului în societate, raporturile dintre condițiile de viață și personalitatea umană. Lichidarea datoriei externe, în loc să faciliteze promovarea unei noi politici economice în folosul oamenilor, a contribuit la întărirea dictaturii personale a lui N. Ceaușescu. De la data lichidării datoriei externe, N. Ceaușescu nu mai era receptiv la niciun semnal negativ intern sau extern – privind politica pe care o promova, orgoliul său atingând culmea oricărei închipuiri și fiind

exprimat zilnic, de cel puțin două, trei ori, prin cuvintele: „Nimeni n-are ce să-mi facă, nu mai sunt dator la nimeni, nu mai depind de nimeni”. Era încă o dovadă că rațiunea fusese tot mai mult înlocuită de fantezie. Trăia numai din iluzii și emitea numai aberații.

În lunile trimestrului II al anului 1989, întreaga activitate s-a desfășurat în condițiile în care dictatura personală a lui N. Ceaușescu îl făcuse să se considere invincibil și ca urmare, și-a permis să folosească, fără jenă sau rușine, chiar și cele mai josnice mijloace (minciuna, ipocrizia, șantajul) pentru a-și menține autoritatea și „prestigiul”. În toate domeniile, N. Ceaușescu însoțit de „tovarășa lui de viață”, a imprimat un ritm accelerat activităților curente și realizării obiectivelor viitoare. Sloganul pronunțat de repetate ori era „realizarea exportului și întărirea ordinii și disciplinei”. La toate semnalele și sesizările privind aprovizionarea populației cu bunuri de consum, rămănerile în urmă ale execuției unor noi obiective, N. Ceaușescu dispunea organizarea unor comisii de anchetă care să „ia măsuri drastice față de toți cei vinovați”. Pentru el, nu mai existau cauze obiective, nu mai contau propunerile și opiniile celor care aveau sarcini în organizarea și conducerea economiei. Toți cei care încercau să prezinte motivele reale, greutățile și neajunsurile cu care se confruntau, erau apreciați ca incapabili, iresponsabili și chiar sabotori și, evident, sancționați în diferite moduri. Totodată, erau supuși unui tir permanent de amenințări, majoritatea celor care aveau răspunderi mai mari sau mai mici în economie, așa încât cadre cu o bună pregătire profesională deveneau tot mai reținute în promovarea unor noi inițiative și propuneri de îmbunătățire a activităților economico-sociale. Practic se putea aprecia că se crease o apatie generală, fiecare colectiv de muncă, fiecare cadru de conducere preocupându-se numai de modul în care putea să-și obțină salariul lunar. Nu mai spuneau nimic de greutățile în aprovizionarea cu materii prime și materiale, de necesitatea unor reparații capitale, de întreruperile frecvente din cauza uzurii unor instalații, pentru că știau că nu au decât un efect negativ. Toți tăceau și acceptau să lucreze și duminica, atunci când aveau materiile prime și materialele necesare, numai să poată să obțină salariul. Fiecare se gândea în sinea lui că se va termina odată acest calvar.

În această atmosferă de teroare psihică, N. Ceaușescu a intensificat „vizitele de lucru” în diferite întreprinderi industriale, în unități agricole, la noile obiective din construcții. Critica fără discernământ pe toți, nu-i plăcea nimic, dădea indicații tehnice, economice, stabilea niveluri de producție, termene de îndeplinire a hotărârilor sale. Gazdele ascultau, nu comentau ni-

mic, fiecare așteptând să se termine cât mai repede vizita și să facă tot așa cum știa.

Pe fondul unei atmosfere de nervozitate, irascibilitate și panică, întreținută de N. Ceaușescu și soția sa, se detașează preocupările pentru executarea cât mai rapidă a unor obiective: Centrul civic și mai ales „Casa Poporului”, Canalul București-Dunăre-Marea Neagră, extinderea rețelei de metrou din București, Centrala atomo-electrică de la Cernavodă, noile edificii cultural-științifice din București (centrul cultural-artistic, biblioteca națională, muzeul etc.). Săptămânal (de regulă sâmbăta și, uneori, și duminica), erau vizitate pe rând aceste obiective, și se dădeau noi indicații, se revenea asupra unor măsuri stabilite în vizitele precedente, se dispunea refacerea unor lucrări executate după gustul și preferințele celor doi și se stabileau noi termene de finalizare cu mult mai reduse decât cele precedente. Sigur, toate aceste acțiuni ale lui N. Ceaușescu erau expresia psihicului său coleric, al orgoliului, îngâmării, megalomaniei, încăpățănării și narcisismului său, alimentat de cultul personalității, dirijat direct de E. Ceaușescu. În același timp trebuie reținut că aceste acțiuni ale sale erau expresia vicleniei lui și reprezentau componente esențiale ale dictaturii sale. N. Ceaușescu cunoștea foarte bine că nu se putea realiza planul la parametri stabiliți de el, că baza materială a planului era insuficientă, că existau dereglări ale fluxurilor de producție din cauza insuficiențelor în aprovizionarea cu materii prime și materiale, dar nu dădea curs propunerilor subordonaților de înlăturare a acestor greutăți din două motive, unul dezvăluit, altul ascuns. În mod frecvent și foarte categoric, el declara deschis că trebuie menținute și reduse continuu cheltuielile materiale și, ca urmare, dacă sunt dereglări în aprovizionarea tehnico-materială, acestea se datorează neîndeplinirii măsurilor tehnico-științifice de reducere a consumurilor de materii prime și materiale pe fiecare produs. Dar, în același timp, el menținea intenționat starea de nesiguranță a bazei de aprovizionare tehnico-materială pentru a masca teama privind posibilitatea organizării unor acțiuni conspirative împotriva lui de către colectivele de oameni ai muncii din uzine și fabrici în timpul liber al acestora. Dereglările în fluxul normal al aprovizionării cu materii prime și materiale determinau lucrătorii din uzine și fabrici, cadrele de conducere din acestea, să aibă ca primă preocupare aprovizionarea tehnico-materială și să lucreze oricând, noaptea, în zilele de duminică și sărbători legale, atunci când dispuneau de cele necesare producției. Ca urmare, se poate spune că marea majoritate a personalului muncitor nu numai că nu mai avea timp liber de odihnă, dar nici măcar nu putea să se gândească la altceva, deoarece întreba-

rea care-i frământa frecvent era dacă au sau nu cele necesare producției, dacă azi pot sau nu să lucreze pentru a îndeplini planul și să obțină veniturile cuvenite – sursa mijloacelor de subzistență.

Aceeași presiune psihică exercita N. Ceaușescu și asupra oamenilor muncii din agricultură. Începând din luna mai, aproape săptămânal făcea vizite în diferite unități agricole de stat și cooperative, cu ocazia cărora stabilea el, direct, producțiile la hectar care trebuiau să se obțină. Însotit în permanență de un cântar și un pătrar (metru pătrat), se oprea în diferite culturi și făcea așa-numitele demonstrații de evaluare a producțiilor la hectar, care se concretizau în cifre de 2-3 ori mai mari decât cantitățile reale. Apoi dădea indicații tuturor celor care aveau sarcini de răspundere în domeniul agriculturii, ca în același mod să facă și ei evaluarea producției agricole. Era procedeul cel mai meschin prin care N. Ceaușescu sădea minciuna la nivelul cel mai înalt. În perioada de recoltare a diverselor culturi, nu numai că nu ținea seama de realități, dar el personal, obliga pe prim-secretarii comitetelor județene de partid să declare cantități mai mari decât cele evaluate inițial, susținând că „dacă s-au obținut cantități mai mici aceasta se datorează furturilor și neglijențelor tuturor cadrelor din agricultură, pentru care vor fi trași la răspundere, chiar și penal”. Așa se face că, în 1989, N. Ceaușescu a stabilit, și apoi s-a și înregistrat în balanța agricolă, obținerea unei producții de cereale de 60 milioane de tone, de peste două ori mai mare decât în 1988 și aproape de 4 ori mai mare decât cea reală. Promovarea minciunii de către N. Ceaușescu, sub diferite forme, mai ales în domeniul agriculturii și îndeosebi în anul 1989, avea ca singur suport dorința acestuia de a demonstra că marea producție agricolă socialistă este superioară tuturor tipurilor de organizare din alte țări, că nu se justifică noile orientări din unele țări socialiste spre o producție bazată pe proprietatea privată.

În această atmosferă, plină de tensiune, suspiciuni, amenințări, minciuni, întreținută de N. Ceaușescu, secondat cu strășnicie de E. Ceaușescu, se crease o derută totală în rândul organelor de partid și de stat, în rândurile tuturor cadrelor și la toate nivelurile. Comitetul Politic Executiv era constituit, în majoritate, din persoane în vârstă, bolnave, sclerozate, incapabile să mai reacționeze față de aberațiile lui N. Ceaușescu și ale soției sale. Este adevărat că, în acest organ, existau și câteva persoane, cu pregătire profesională deosebită, lucide, realiste, dar acestea erau marginalizate de Nicolae Ceaușescu în așa grad încât unora dintre ei nu le permitea nici măcar să-și exprime opiniile asupra diferitelor probleme în discuție. În același timp, erau prea puțini ca să poată să se confrunte și, mai ales, să sconteze pe reușită

față de mediocritățile care reprezentau majoritatea în acest organ. Practic, C.P.Ex. era un organ la discreția lui N. Ceaușescu și a soției sale, neavând nicio autoritate și nicio competență. Hotărârile pe care le luau cei doi erau impuse și acestui organ de conducere. De fapt, în cadrul ședințelor C.P.Ex., N. Ceaușescu nici nu mai concepea ca el să facă propuneri care să fie discutate și apoi supuse aprobării C.P.Ex., ci numai informa acest organ de hotărârile pe care le luaseră împreună soții Ceaușescu, folosind expresiile. „Am hotărât să...” sau „Ne-am gândit și am stabilit să...”.

Comportamentul și manifestările zilnice ale dictaturii, care deveniseră tot mai insuportabile, erau însoțite în același timp, de exacerbarea cultului personalității, ajuns la paroxism. Și acesta, cu toate celelalte forme ale dictaturii, era direct dirijat, organizat de N. Ceaușescu și soția sa Elena. Zilnic presa, radioul, televiziunea, toată mass-media era dominată de un singur subiect – personalitatea lui N. Ceaușescu, prezentat ca „singurul creator al României moderne, geniul Carpaților, unicul patriot adevărat și revoluționar consecvent”. Intensitatea și frecvența acestor sloganuri era așa de mare încât provocau numai dezgust și o puternică repulsie față de dictatura bicefală. Dar nimeni nu avea curajul să le dezvăluie adevărul, pentru că cei doi erau convinși că tot ce se spune și se scrie despre ei este prea puțin față de „binefacerile” pe care le aduc poporului, iar o opinie sau chiar aluzie contrarie ar fi însemnat un atentat la „epoca de aur” sau la „viitorul de aur” pe care îl proiecta „cel mai iubit fiu al poporului”.

În această atmosferă de dominație absolută a dictaturii, în toate structurile vieții sociale și asupra tuturor membrilor societății, în luna mai, a apărut, ca un eveniment, propunerea lui N. Ceaușescu să fie reales ca secretar general al partidului la cel de-al XIV-lea Congres, ce urma să aibă loc în luna noiembrie. Întreaga acțiune a fost minuțios organizată direct de N. Ceaușescu și soția sa, grija majoră fiind evitarea oricărei surprize și evidențierea unanimității susținerii de către întregul partid a acestei propuneri. Într-una dintre ședințele C.P.Ex., N. Ceaușescu a comunicat, la deschiderea lucrărilor, că un membru al acestui organ a cerut să i se dea cuvântul în cadrul ordinii de zi, că are de prezentat unele probleme deosebite. O asemenea informare a surprins pe toți participanții, mai ales că tonul și mimica lui N. Ceaușescu trădau o anumită nerăbdare. În sfârșit, după „expedierea” ordinii de zi a ședinței și a invitațiilor, inclusiv a stenodactilografelor, N. Ceaușescu a invitat la cuvânt pe „maestrul de ceremonii”, vicepreședintele Consiliului de Stat, M. Mănescu. Acesta, plin de sine, foarte grav, a scos din buzunarul hainei câteva foi dactilografiate cu litere mari și a început să citească un text

care cuprindea toate epitetele din dicționar, menite să demonstreze ce fericire este pentru poporul român că s-a născut și există N. Ceaușescu, pentru ca, în final, să încheie cu propunerea ca acest „geniu al Carpaților” să fie „reales secretar general al partidului la viitorul Congres”.

Fățărnicia atinsese culmea. N. Ceaușescu se făcea că nu știe despre propunerea prezentată de „susținătorul” său. Dar cine putea crede așa ceva? Cine s-ar fi angajat să facă o asemenea propunere, fără a lua acordul prealabil al lui N. Ceaușescu? Faptul că propunerea s-a făcut pe baza unui text dactilografiat demonstra că scenariul a fost elaborat cu câteva zile înainte. Cu toate că, în timpul citirii textului, N. Ceaușescu manifesta unele gesturi de emoție, se evidenția preocuparea principală a sa și a soției sale de a observa mimica celorlalți participanți la ședință, privirile lor fiind foarte insistente asupra fiecăruia. Și, culmea scenariului, care a surprins cel mai mult, a fost faptul că, în loc să se supună dezbaterii propunerea făcută, secretarul cu probleme organizatorice și ministrul de Interne au început să aplaude și să strige: „Ceaușescu reales la al XIV-lea Congres!”. Situația celorlalți a devenit foarte dificilă – doi strigau și aplaudau, iar N. Ceaușescu și soția își roteau ochii asupra celorlalți să vadă ce fac, aplaudă sau nu?. Încet și timid, celor doi li s-au adăugat câteva voci leșinate, care repetau același slogan, iar aplauzele au devenit mai consistente. Tabloul era dizgrațios și s-a încheiat cu mulțumirile lui N. Ceaușescu „pentru încrederea acordată și cu angajamentul că va face totu’ pentru înfăptuirea bunăstării și fericirii poporului, întărirea independenței și suveranității României”. După ședință, nimeni n-a comentat nimic. Fiecare a plecat fără să spună o vorbă. Scenariul a fost prea rușinos ca să mai fie comentat. Din acel moment, toate mijloacele mass-media, aveau un nou subiect și se întreceau să susțină cultul personalității lui N. Ceaușescu.

Tensiunea, în continuă creștere, în rândul cadrelor de conducere, datorată presiunii tot mai mari a actelor dictatoriale, marcată de propaganda și agitația privind propunerea de realegere a lui N. Ceaușescu ca secretar general, era amplificată și de încordarea tot mai accentuată a relațiilor politice și economice ale României cu alte țări. Respingerea de către N. Ceaușescu a oricărei inițiative și propuneri din partea URSS și a celorlalte țări socialiste europene, sub pretextul că politica acestora s-a înstrăinat de „socialismul științific”, a dus la încordarea relațiilor politice ale țării noastre cu celelalte state. Ceva mai mult, pe acest fond, cercurile șoviniste, revanșarde din Ungaria, sub impulsurile unor cadre din conducerea de stat, Szűros, Poszgai, G. Horn, Nemeth, au organizat acțiuni de amploare, repetate, în

jurul Ambasadei Române de la Budapesta, care, sub pretextul dezvăluirii politicii dictatoriale a lui N. Ceaușescu în ce privește minoritatea maghiară din România, exprimau pretenția trecerii Transilvaniei la Ungaria. Informat despre astfel de manifestări, N. Ceaușescu, care nu se juca atunci când era vorba de interesele României, s-a enervat la maximum și a dat indicații ca MAE și Ambasada Română de la Budapesta să protesteze energic, să se riposteze imediat la orice provocare. În același timp, oficialitățile guvernamentale din SUA și țările Comunității Economice Europene au intensificat acțiunile politice și economice împotriva României. Reprezentanți ai ambasadelor SUA, M. Britanii, Franței, RFG, Olandei, Belgiei au sprijinit direct acțiunile disidenților români din țară, au lărgit cercul acestora și au cerut oficial să aibă contacte cu ei și să li se permită acestora libera circulație peste graniță. Pe baza unei hotărâri comune, țările CEE au amânat semnarea acordului comercial al României cu această organizație. În presa internațională au fost publicate tot mai multe articole referitoare la dictatura lui N. Ceaușescu, la situația precară a condițiilor de viață din România și intenția de a se trece la sistematizarea satelor. Cu toate că N. Ceaușescu era informat aproape zilnic, de Ministerul de Externe, despre acțiunile concertate pe plan internațional împotriva României și cu toate că i se făceau propuneri menite să ducă la ameliorarea situației încordate în relațiile cu alte state, răspunsul lui era același: „N-am motive să fac concesii față de nimeni. Voi sunteți puși acolo nu să vă faceți purtătorii zvonurilor și doleanțelor celor care văd numai în negru situația din România”.

Îngrijorat de agravarea situației, la începutul lunii iunie, ministrul afacerilor externe al României solicită lui N. Ceaușescu o audiență, pentru a-i prezenta propuneri privind îmbunătățirea relațiilor diplomatice și politice cu țările Europei Occidentale, SUA și Canada. În cadrul discuției, s-au menționat ca acțiuni necesare, imediate, menite să ducă la destinderea relațiilor României cu aceste țări, următoarele: numirea unui ambasador român pe lângă CEE (cerința minimă a acestei organizații pentru semnarea acordului comercial); creșterea importurilor cu țările occidentale; lărgirea accesului ziariștilor străini; intensificarea contactelor cu emigrația română; contactarea disidenților și discutarea cu fiecare a problemelor care-i preocupă, pentru a găsi soluții convenabile ambelor părți; libertatea circulației în străinătate a oamenilor de știință, cultură, artă, sănătate, învățământ, a specialiștilor din unități economice; folosirea integrală a burselor oferite de diferite instituții și organizații din țările occidentale pentru studii și specializare; organizarea de manifestări culturale, științifice cu participarea unor personalități

din străinătate; satisfacerea unor cerințe ale cultelor religioase din țară (renovarea unor lăcașe, tipărirea de biblii, creșterea cifrei de școlarizare etc.). Pe măsură ce i se prezentau propunerile, N. Ceaușescu devenea tot mai nervos, înroșindu-se, clătinând din cap și mușcându-și buzele. La un moment dat, nu s-a mai abținut și a spus, pe un ton foarte strident: „Cine v-a băgat în cap toate acestea? Pe cine serviți voi, poporul român sau agenturile străine? Am să te pun în discuția C.P.Ex. să vadă și tovarășii cu ce se ocupă MAE”. La auzul acestora, ministrul afacerilor externe a replicat: „Tot ce v-am prezentat sunt cerințe strict necesare de a fi satisfăcute pentru a stopa ofensiva împotriva țării noastre. Suntem semnatari ai Actului final de la Helsinki, al Documentului CSCE de la Viena și suntem obligați să respectăm angajamentele luate. În același timp, trebuie să dăm curs cerințelor elementare ale comerțului internațional. Țările capitaliste au acceptat creșterea exportului și reducerea importurilor atâta timp cât eram în acțiunea de lichidare a datoriei externe. Acum, însă, după ce ne-am încheiat această acțiune, respectivele țări nu mai acceptă să exportăm fără să importăm. De altfel, trebuie să vă subliniez că orice creștere a importurilor atrage după sine o creștere mai mare a posibilităților de export. Vă putem demonstra acest proces pentru orice sector de activitate”

Dar, brusc, discuția a trebuit să fie întreruptă datorită apariției Elenei Ceaușescu, care, de la intrare, a început să-l întrebe: „Ce s-a întâmplat dragă, ce vrea Totu, te văd că ești agitat”. Imediat el a răspuns: „Mi-a prezentat unele probleme. O să le discutăm împreună”. A doua zi ministrul de externe este chemat pentru continuarea discuției. Cum a intrat pe ușă, N. Ceaușescu întreabă: „Cu cine ai mai discutat problemele pe care mi le-ai prezentat ieri?”. I s-a răspuns că nu fuseseră discutate cu nimeni, iar propunerile făcute rezultau din analiza de către MAE a situației relațiilor României cu alte țări. După câteva secunde de tăcere, N. Ceaușescu întreabă: „În fond ce nu le convine celor care duc o politică ostilă față de România?”. Apreciind că era cazul să i se sublinieze câteva aspecte, ministrul de externe a răspuns: „Sunt două categorii de probleme care preocupă aproape toate guvernele lumii în ce privește România. Prima, cu caracter intern, cuprinde înrăutățirea condițiilor de viață – lipsa alimentelor, a energiei, căldurii, sistematizarea satelor, care, așa cum ați prezentat-o, rezultă că vor fi desființate circa 7000 de sate, nerespectarea documentelor internaționale (Helsinki, Viena) privind unele drepturi ale omului, în special libertatea de informare, de circulație a persoanelor, de asociere. În categoria a doua, sunt cuprinse cerințele justificate de a crește importurile României din țările în care avem un export mare,

respectarea înțelegerilor privind numirea unui ambasador la Piața Comună, numirea de ambasadori de către România în toate țările care au oficii diplomatice în țara noastră”. N. Ceaușescu, observând gravitatea problemelor ridicate intervine brusc: „Toate acestea sunt pretexte susținute de cei care ne invidiază că avem o situație politică stabilă și care acum caută să ne creeze probleme. Cine a spus că vor fi lichidate 7000 de sate? De ce trebuie să crească importul din unele țări? În urmă cu zece ani, când importam de la ei de sute de milioane de dolari le-a convenit! Vor iar să ne vadă datornici? Nici nu mă gândesc să dau curs la cele prezentate de tine. Să vă apucați să intensificați relațiile cu țările din Orientul Mijlociu și Asia. Trebuie să schimbăm radical sursele de materii prime și piețele de desfacere”. Cu toate încercările ministrului de externe de a-i demonstra că, pentru România, relațiile economice cu țările Europei sunt și trebuie să fie și în viitor pe prim plan (anual exportam de circa 2-2,5 miliarde de dolari), că schimbările pe care le propunem nu se pot realiza în scurt timp, că trebuie să fim receptivi și la obiecțiile care se fac în ceea ce privește situația nivelului de trai al populației, N. Ceaușescu nu a acceptat niciun argument, în fond rezumându-se să spună: „Cred că ar fi bine ca tu să înțelegi că politica externă a României nu o faci tu, ci eu. Mă gândesc că ar fi bine să treci într-o altă muncă, în domeniul economic”. La auzul acestor cuvinte i s-a replicat: „Vă mulțumesc și vă rog să aprobați să fiu transferat acolo de unde am venit – Învățământul Superior sau cercetarea economică”.

Decepționat de rezultatul discuției, ministrul afacerilor externe aștepta, cu speranța că solicitarea sa va fi acceptată cât de curând. Dar a fost o iluzie. În săptămânile și lunile următoare atitudinea lui N. Ceaușescu față de problemele discutate a rămas neschimbată, ori de câte ori erau reluate, el se rezuma să spună: „Iar veniți cu amenințări și presiuni? Ce sunteți voi, reprezentanții cercurilor străine care uneltesc împotriva României?”. Ajunsese deci la o obsesie, care elimina orice argument rațional.

Trimestrul II al anului s-a încheiat cu discutarea în C.P.Ex. a proiectelor de documente pentru Congresul al XIV-lea, respectiv: „Tezele” și „Directivele”. Prima variantă a acestor documente (și de altfel și ultima) pusă în discuție, nu era altceva decât o culegere de extrase din diferitele cuvântări ale lui Ceaușescu, care repetau sloganurile cunoscute cu privire la „epoca de aur”, „viitorul de aur”, concepute și înfăptuite de „geniul Carpaților”. Atrăgea atenția, totodată, faptul că, din indicațiile lui N. Ceaușescu, se prevedea, în aceste documente, ca până în anul 2000 să se realizeze trecerea la comunism. Era exprimată ambiția lui ca să se reflecte în documente că, în timpul

cât a trăit și a condus țara, s-au parcurs toate etapele de la capitalism la comunism. Totul era numai dorință, pentru că în realitate în România nici socialismul, așa cum fusese descris inițial, nu a fost înfăptuit niciodată.

În decursul dezbaterilor asupra materialelor Congresului, unii participanți au făcut observații și propuneri, cu multă precauție, îndeosebi în ce privea soluționarea unor probleme legate de condițiile de viață ale populației. Într-un mod subtil, dar destul de transparent, unul dintre participanții la discuții a propus chiar ca, în loc să se prezinte „Directivele”, care repetă „Tezele”, să se supună aprobării Congresului un program de creștere a nivelului de trai al poporului, cu un conținut concret, realist, angajant. Cu un calm surprinzător, N. Ceaușescu a acceptat toate propunerile făcute în cursul ședinței, angajându-se că va participa direct la definitivarea documentelor. Și așa s-a și întâmplat, numai că, propunerea esențială – elaborarea unui program de creștere a nivelului de trai a fost uitată, îmbunătățirea adusă proiectelor de documente constând doar în accentuarea „contribuției inestimabile a lui N. Ceaușescu la opera de construcție a socialismului pe drumul luminos al comunismului – visul de aur al omenirii”, formularea preferată a lui pentru care aștepta întotdeauna să fie aplaudat.

Trimestrul III a fost marcat de o serie de acțiuni inițiate de Ceaușescu pentru reunificarea forțelor politice din toate țărilor socialiste europene, pentru crearea unui front comun împotriva pericolului victoriei forțelor liberaliste din aceste țări și trecerea lor în zona de influență a Occidentului. Prima încercare a lui N. Ceaușescu, în acest sens, a fost favorizată de organizarea la București, în zilele de 7-8 iulie, a evenimentului:

Consfătuirea țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, București, 7-8 iulie 1989

Încă din perioada pregătitoare a acestei consfătuiri, N. Ceaușescu se exprimase că dorește ca această consfătuire să se încheie cu semnarea unor documente comune, care să consemneze unitatea și fermitatea țărilor participante la Tratatul de la Varșovia pe calea socialismului. În acest scop, el trasează sarcină MAE să propună celorlalte țări elaborarea, în afara comunicatului comun, a încă două documente. Unul privind dezvoltarea relațiilor de colaborare dintre țările socialiste și cel de-al doilea referitor la problemele actuale ale vieții internaționale și rolul crescând al socialismului în soluționarea acestora. În perioada consultărilor cu celelalte țări, asupra propunerilor făcute, se remarcă poziții diferite, aproape imposibil de armonizat. Diplomatații sovietici, în răspunsuri evazive a dat să se înțeleagă că nu era cazul

să se abordeze problema unității forțelor socialismului, deoarece, în toate aceste țări, au loc noi orientări politice. Diplomații polonezi și maghiari au exprimat de la început și deschis dezacordul față de propunerile României, menționând, fiecare, că în țara lor au loc procese economice, sociale și politice caracteristice noilor tendințe spre capitalism, iar, pentru ei, problema fundamentală este accelerarea acestor procese. Diplomații bulgari s-au pronunțat pentru aderarea la poziția majorității țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, cu alte cuvinte, dacă cele mai multe țări vor fi de acord cu propunerile românești și ei aderă la ele. Diplomații din R.D. Germană și R.S. Cehoslovacia susțineau propunerile României, dar considerau că era suficient un singur document (în afară de comunicat) în care să se abordeze principalele probleme ale vieții internaționale și, în acest context, să se abordeze și rolul forțelor progresiste și al socialismului în lume, fără să rezulte o coordonare a acestora sau amestecul în treburile interne ale altor țări. N. Ceaușescu a fost informat despre toate aceste poziții, dar a insistat să se accepte propunerile românești. Opoziția reprezentanților celorlalte țări a fost mare și până la urmă s-a convenit elaborarea unui singur document.

Convenirea acestui document a durat mai mult de o lună. Fiecare țară dintre cele șase dorind ca, în acest document, să se reflecte opțiunile forțelor politice noi și, mai ales, disponibilitatea pentru crearea condițiilor în vederea intensificării relațiilor cu toate țările occidentale. Reprezentanții sovietici susțineau să se insereze în document însemnătatea deosebită a relațiilor dintre URSS și SUA ca principal factor al destinderii internaționale, rolul „perestroikăi” și „glasnostului” în restructurarea economică, socială și politică și crearea „socialismului cu față umană”, dezideologizarea relațiilor internaționale, proiectarea „Casei Comune Europene” (căminul comun), ca rezultat al supremației intereselor națiunilor pentru colaborare și înțelegere asupra intereselor privind independența și suveranitatea fiecărei țări. Diplomații maghiari și polonezi nici nu au vrut să mai audă de cuvântul socialism, ei pronunțându-se categoric pentru inserarea în document a opțiunii pentru economia de piață de tip capitalist, pentru desființarea Tratatului de la Varșovia și a CAER-ului, pentru racordarea economiilor lor naționale la mecanismul relațiilor financiar-bancare occidentale. Îndeosebi delegații maghiari, la pregătirea documentului, au susținut, sub pretextul racordării la prevederile din documentul adoptat la Viena în ianuarie 1989, noi pretenții privind drepturile naționalităților conlocuitoare, vizând direct transformarea minorității maghiare din România într-o entitate privilegiată. Reprezentanții bulgari nu au făcut altceva, pe toată durata elaborării documentului, decât să

sustină propunerile sovieticilor și să ceară ca, în document, să se menționeze „rolul deosebit al URSS în schimbarea vieții internaționale, ca dovadă a capacității creatoare a socialismului cu față umană care se contura în această țară”. Diplomații din RDG erau preocupați, îndeosebi, de reflectarea în document a condițiilor specifice ale existenței socialismului în această țară, a noilor perspective deschise de convorbirile și tratativele încheiate cu oficialitățile din RFG, îndeosebi în domeniul relațiilor economice și în ce privea pericolul prezentat de reînvierea și manifestarea tot mai pronunțată a cercurilor naziste, revanșarde, în unele țări occidentale. În ce privește diplomații cehoslovaci, aceștia au avut o poziție de expectativă ce trăda existența unei confuzii asupra raportului de forțe din țara lor, fapt ce-i determina să se pronunțe pentru moderație în formularea oricărei idei sau teze propuse de ceilalți parteneri. Ei nu respingeau nimic, nici propunerile referitoare la necesitatea întăririi forțelor socialismului, nici noile orientări ale unor țări spre Occident, dar la fiecare formulare aduceau „atenuări”, paleative, care demonstau șovăială și neîncredere în opțiunile celorlalte țări.

În acest context, situația reprezentanților români era extrem de dificilă. În calitate de gazde, ei trebuiau să manifeste receptivitate față de propunerile tuturor delegațiilor participante la consfătuire, să acționeze pentru găsirea unor soluții de compromis. Dificultățile erau extrem de mari pentru că N. Ceaușescu dorea ca această consfătuire de la București să rămână în istoria contemporană ca un eveniment care a marcat reunificarea forțelor socialismului din Europa de Est. Fiind informat sistematic cu mersul lucrărilor și elaborarea documentelor finale, el manifesta nervozitate și insista pentru reflectarea, în aceste documente, a ideilor sale obsedante, cum erau aceea că „socialismul și-a dovedit pe deplin superioritatea față de toate orânduirile sociale precedente” prin: lipsa șomajului și inflației, asistență socială, învățământ, servicii de sănătate gratuite. Partidele comuniste și muncitorești din țările socialiste sunt singura forță capabilă să soluționeze problemele complexe ale progresului social-economic contemporan; democrația socialistă este superioară oricărei forme de democrație din țările occidentale; din punct de vedere ideologic, între capitalism și socialism nu pot exista convergențe și nu trebuie să se facă concesii sau compromisuri; unirea tuturor forțelor progresiste și ale socialismului pentru contracararea acțiunilor de destabilizare a țărilor socialiste de către cercurile guvernamentale și neguvernamentale occidentale; progresele realizate în domeniul dezarmării nu exclud pericolul unui război mondial și, ca urmare, se impune pe prim plan dezarmarea nucleară; transformarea Organizației țărilor participante la Tratatul de la

Varșovia într-un organism politic strategic, care să analizeze și precizeze evoluția raportului de forțe dintre socialism și capitalism pe plan mondial; instaurarea unei noi ordini economice și politice în lume, calea sigură a realizării unei păci mondiale stabile și durabile, pentru micșorarea discrepanțelor dintre țările bogate și sărace.

După o muncă asiduă, timp de o lună de zile, a colectivelor țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, împluternicite cu elaborarea documentelor, pe baza unor concesi reciproc, s-a ajuns la finalizarea proiectelor Comunicatului, care cuprindeau unele idei ale fiecărei țări, în formulări lapidare, ponderate și neangajante. În noaptea premergătoare deschiderii consfăturii, în cadrul ședinței miniștrilor de externe, care trebuia să omologheze proiectele de documente în vederea prezentării lor conducerilor statelor participante pentru semnare, discuțiile cele mai aprinse s-au purtat asupra a două probleme: înscrierea în documente a principiilor relațiilor dintre state: egalitatea, neamestecul în treburile interne, respectarea independenței și suveranității, renunțarea la forță și la menținerea cu forță, avantajul reciproc și condamnarea și respingerea oricărei forme a revizionismului, neonazismului și revanșismului. Cele mai înverșunate opoziții față de aceste teze au fost exprimate de ministrul de externe al Ungariei – G. Horn, care susținea că nu este cazul să mai fie înscrise în documentele consfăturii din 1989 deoarece ele sunt arhicunoscute. După lungi dezbateri, până la orele două noaptea, datorită argumentelor aduse de majoritatea miniștrilor de externe ai celorlalte țări, delegația maghiară a acceptat înscrierea acestor teze în documente.

Atmosfera, destul de încărcată din prețuia deschiderii consfăturii, datorată controverselor dintre reprezentanții țărilor care au lucrat la elaborarea documentelor, nu numai că a fost transmisă la nivelul cel mai înalt, dar a fost amplificată și de unele manifestări de nervozitate ale lui N. Ceaușescu, de desconsiderare chiar a normelor de comportament în calitate de gazdă față de conducerile unor țări „frățești”. Astfel, cu toate că i s-a propus, cu mult timp înainte, perfectarea unor întâlniri separate cu fiecare delegație participantă la consfătuire, N. Ceaușescu a respins brutal proiectul unui asemenea program al întâlnirilor, susținând că „la el acasă, el va decide când și cu cine va sta de vorbă în timpul consfăturii, în funcție de ce va «susține» fiecare față de problemele actuale ale socialismului”. Orice argument prezentat, inclusiv faptul că, în calitate de gazdă, este o obligație elementară de a se întâlni cu fiecare delegație, că aceasta este o practică statornicită de mult timp, a fost respins. Orgoliul său, dorința de a se manifesta ca superior

față de ceilalți, îl făcuseră să aprecieze că se întâlnește cu cine consideră că merită să aibă această onoare din partea lui și, ca urmare, s-a pus într-o situație penibilă, de izolare completă. Conducerile celorlalte țări, observând că nu li se fac propuneri de întâlniri cu delegația română, au perfectat între ele întâlniri în afara programului consfătuirii. Așa se face că în zilele de 7 și 8 iunie, când N. Ceaușescu a dorit să se întâlnească cu aceste delegații, fiecare a răspuns că nu mai are timp disponibil, deoarece sunt programate convorbiri cu alte delegații. Situația era destul de jenantă. În pauza lucrărilor consfătuirii, șefii celorlalte delegații și delegațiile, două câte două, se retrăgeau în sălile special repartizate pentru convorbiri, iar N. Ceaușescu se plimba pe holuri căutând, atunci, pe moment, să invite la convorbiri vreo delegație. Dar, oricărui conducător de delegație căruia i se adresa, acesta îi răspundea că are perfectată o întâlnire cu o altă delegație.

Manifestările de impolitețe ale lui N. Ceaușescu față de oaspeți, expresie a îngâmfării sale (el considerându-se inegalabil prin trecutul său revoluționar și activitate practică fără egal în construirea socialismului), au cunoscut și alte forme, care nu admit niciun argument scuzabil. Relevantă în acest sens este scena petrecută pe Aeroportul Otopeni, cu ocazia sosirii delegației sovietice, condusă de M. Gorbaciov. Conform programului convenit în prealabil, delegațiile țărilor invitate la consfătuire urmau să sosească în după amiaza zilei de 6 iulie, la interval de o jumătate de oră. Delegația URSS, care urma să vină de la Paris (în urma vizitei făcute în Franța în zilele de 4-6 iulie) era programată să sosească la orele 18,00 (penultima) după care, la 18,30, urma să sosească delegația cehoslovacă. Trecând peste excesele de nervozitate manifestate de N. Ceaușescu pentru faptul că trebuia să stea peste trei ore în aeroport, nervozitatea i s-a agravat și mai mult când, la orele 17,45, i s-a comunicat că delegația sovietică va sosi cu două ore întârziere, adică la orele 20,00. El a considerat că M. Gorbaciov a provocat intenționat această întârziere, pentru ca delegația sovietică să sosească ultima și, ca urmare, să-l determine pe Ceaușescu să-l însoțească până la reședință, ceea ce ar fi fost o abatere de la hotărârea luată – să nu însoțească pe nimeni, pentru tratamentul egal al tuturor delegațiilor.

Pe măsură ce timpul trecea, în așteptarea orei 20,00, N. Ceaușescu devenea tot mai nervos; se plimba pe terasa sălii de așteptare de la aeroport, se uita din cinci în cinci minute la ceas, scruta cerul și, din când în când, mai scotea câte o vorbă repezită către vreun subaltern. În sfârșit, la ora 20,00, a sosit delegația sovietică condusă de M. Gorbaciov, însoțit de soția sa, Raisa. După salaturile de bun venit – din partea lui N. Ceaușescu și străngeri de

mână (fără îmbrățișări), însoțite de zâmbete forțate (de fapt rânjete), pe traseul de la avion la sala de așteptare, M. Gorbaciov i-a spus lui Ceaușescu: „Am auzit că aveți recolte la culturile de vară, care au uimit lumea. Poate ne ajutați și pe noi, să nu mai apelăm la americani”. N. Ceaușescu înțelegând ironia (el știa bine realitatea, că doar el stabilise cifrele record) i-a răspuns: „Da, avem recolte bune pentru că am muncit bine, nu ca alții. Să discutăm și să vedem în ce condiții vă putem ajuta”. În sfârșit, s-a traversat sala de așteptare și cei doi se opresc și se uită unul la altul fără să spună careva vreun cuvânt. Erau momente penibile. Toți ceilalți așteptau. Raisa s-a uitat contrariată la Mișa. După câteva zeci de secunde (30-40), M. Gorbaciov n-a mai răbdând și l-a întrebat pe Ceaușescu: „Hai, nu mergem? Pe cine mai așteptați? Știu că eu eram ultimul”. N. Ceaușescu s-a înroșit, s-a uitat crunt la Gorbaciov și a răspuns: „Puteți merge, mașinile vă așteaptă afară. Eu mai rămân că am și alte treburi”. La auzul acestor cuvinte, M. Gorbaciov s-a învinețit la față, pata roșie de pe cap devenise mov, iar ochii îi scăpărau de furie. Brusc a strigat cu o voce răgușită: „Raisa, idite suda (vino încoace). Să mergem”. Au plecat însoțiți de un secretar al C.C., desemnat în prealabil de N. Ceaușescu. Pe tot parcursul de la aeroport la reședință, M. Gorbaciov n-a scos niciun cuvânt.

La aeroport, după plecarea lui Gorbaciov, N. Ceaușescu a spus. „Să se învețe și ei cu tratamentul egal al țărilor, indiferent de mărime și putere”. Toți cei care văzuserăm scena și mai ales reacția lui Gorbaciov, am înțeles că între cei doi nu va mai putea fi vorba nici măcar de „bună ziua”.

A doua zi, 7 iulie, erau programate cuvântările tuturor șefilor de delegații. Primul, conform tradiției, a vorbit Gorbaciov. Intervenția sa, circa 40 de minute, aborda îndeosebi greutățile în aplicarea perestroikăi în URSS, însoțite de concluzia categorică: „Deși rezultatele, până în prezent, sunt neconcludente, în viitorii doi ani se vor obține succese care vor confirma justetea noilor orientări ale politicii interne a URSS”. În continuare, a prezentat mersul tratatelor cu SUA în ce privea dezarmarea nucleară și convențională, subliniind convingerea sa că se vor obține rezultate pozitive. La încheiere, a adus în discuții considerentele în legătură cu „Casa Comună Europeană” și noile orientări ale relațiilor economice dintre țările socialiste și necesitatea restructurării CAER.

Cel de-al doilea vorbitor, Jarujelski, într-o intervenție de circa 18 minute a lăsat să se înțeleagă că era prezent la această consfătuire pentru a îndeplini o formalitate. De complezență, a făcut unele aprecieri față de noul curs al vieții internaționale, imprimat de politica realistă a URSS, pentru ca

în final să sublinieze importanța soluționării problemelor politice și sociale din Polonia, pentru asigurarea echilibrului de forțe în Europa. Prin tot ce a spus, a lăsat să se înțeleagă că omenirea era obligată să sprijine soluționarea problemelor economice și sociale din Polonia, pentru că altfel aceasta s-ar prăbuși și ar însemna o catastrofă mondială. Se confirma, din nou, mândria „leahului” căruia i se potrivește zicala: „Capra moare de râioasă, dar coada tot în sus o ține”.

Cel de-al treilea vorbitor a fost Honecker, care, într-un discurs de 40 de minute, a exprimat hotărârea fermă a PSUG și a conducerii de stat din RDG pentru continuarea construcției socialismului, în pofida greutăților provocate de ofensiva cercurilor reacționare din Occident. El a avertizat auditoriul asupra pericolelor pe care le reprezintă noile forme ale neonazismului, șovinismului și naționalismului, asupra acțiunilor subversive care se desfășurau împotriva tuturor țărilor socialiste de către SUA și aliații acestora, subliniind ideea necesității unirii tuturor forțelor progresiste pentru preîntâmpinarea acaparării supremației mondiale de către SUA. S-a observat că Honecker, în discursul său, nu a făcut aprecieri asupra semnificației noilor raporturi dintre URSS și SUA, iar în ceea ce privea perestroika din URSS, considera că aceasta rezultase din condițiile specifice din țara respectivă, care nu puteau fi luate ca exemplu pentru celelalte țări. În timpul cuvântării lui Honecker, șeful delegației române, N. Ceaușescu, și-a exprimat satisfacția deschis, aprobând din cap semnificativ, zâmbind și uitându-se din când în când la Gorbaciov, să vadă reacția acestuia la cele auzite.

Ultimul vorbitor, în minuta de până la prânz, a fost T. Jivkov. Cuvântul acestuia a fost extrem de confuz, încâlcit și fără idei care să atragă atenția auditoriului. El s-a rezumat a spune că, de bunul mers al convorbirilor dintre URSS și SUA, depindea soarta păcii mondiale, că celelalte țări socialiste trebuie să sprijine inițiativele URSS pe plan internațional, că perestroika și glasnostul din URSS sunt un punct de reper pentru transformările preconizate în Bulgaria, dar la o scară mai mică și cu unele particularități.

După amiază, la orele 15,30, primul vorbitor a fost Nhiers, șeful delegației RP Ungare. Cuvântul său (circa 30 de minute) a fost virulent la adresa socialismului, subliniind clar eșecul acestuia în Ungaria și a arătat hotărârea forțelor politice din această țară de a trece la o societate de tip capitalist. El a negat orice rol pozitiv al CAER și al Tratatului de la Varșovia și a propus desființarea acestora într-un timp cât mai scurt. Totodată a făcut o trecere în revistă, destul de confuză, asupra drepturilor omului din socialism, raportate la Convențiile internaționale, și în context, s-a concentrat,

îndeosebi, asupra drepturilor minorităților naționale, subliniind ideea că statul ungar este răspunzător direct de soarta tuturor maghiarilor din diaspora.

În continuare, șeful delegației RS Cehoslovacia, Jakeš, a prezentat într-o intervenție de circa 30 de minute, echilibrată, ponderată, situația raportului de forțe politice în țara sa, preocupările pentru modernizarea economiei și modalități de dezvoltare a relațiilor economice, atât între țările socialiste cât și cu țările capitaliste. Și-a exprimat încrederea în posibilitatea construcției socialismului în continuare, dar cu condiția realizării unor transformări structurale racordate la noile demersuri imprimare de Comunitatea Economică Europeană, în contextul perfecționării relațiilor din CAER. Vorbitoarul atrăgea atenția asupra ofensivei forțelor politice ostile socialismului, dar considera că acestea nu vor avea sorți de izbândă dacă se vor întări relațiile de colaborare economică și politică dintre statele socialiste.

În sfârșit, la ora 16,00, a luat cuvântul N. Ceaușescu. Era foarte nervos, avea un ton ridicat, gesticula, din când în când bătea cu palma în masă; ochii îi erau holbați, iar finalul fiecărei fraze îl rostea accentuat, ca și când ar fi fost la un miting popular și aștepta ovații și aplauze. În prima parte a intervenției sale, N. Ceaușescu a prezentat principalele realizări ale socialismului. A menționat pe larg „marile succese ale URSS” în domeniul Cosmosului, situarea acestei țări ca a doua putere industrială a lumii, transformările economice și sociale care avuseseră loc în ultimii 70 de ani. Toți participanții erau deosebit de atenți; era pentru prima dată când auzeau asemenea aprecieri pozitive la adresa URSS din partea sa. În continuarea expunerii, N. Ceaușescu a amintit că succese remarcabile s-au obținut și în celelalte țări participante la consfătuire și a făcut o întreagă demonstrație privind valabilitatea socialismului în România. Cu formulările sale stereotipe, a menționat: „existența unei industrii capabile să producă orice, inclusiv bomba atomică, dar politica de pace promovată de România excludea trecerea la înfăptuirea practică a acelei posibilități”; a descris superioritatea marii agriculturi socialiste, demonstrată de recoltele record din acel an”, „existența unui sistem democratic unic în felul său”, „creșterea continuă a nivelului de trai și a calității vieții, ca urmare a sporirii veniturilor reale, a inexistenței șomajului și inflației”, „înflorirea continuă a științei, artei, culturii și învățământului”, „existența unui sistem al ocrotirii sanitare a populației etc. Conchizând această primă parte, pe un ton hotărât el a făcut un apel riguros la adresa participanților „să manifeste fermitate și unitate în combaterea oricărei încercări de denigrare a socialismului, pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale popoarelor eliberate de sub jugul exploatării capitaliste”. În partea a

doua a intervenției sale, a abordat problemele vieții internaționale, în formulări proprii pe care le prezentase în discursurile sale din ultimele luni. Aprecia că înțelegerile dintre URSS și SUA privind dezarmarea sunt numai „pași mici” în direcția destinderii internaționale și, ca urmare, situația este „complexă și contradictorie”. Susținea, cu argumentele cunoscute, necesitatea încheierii simultane a acordului de dezarmare nucleară și a acordului de dezarmare chimică. Combătea teza dezideologizării relațiilor dintre cele două sisteme și critica compromisurile și concesiile făcute de reprezentanții unor țări socialiste la Conferința de Securitate și Cooperare în Europa de la Viena, mai ales în domeniile colaborării economice și cel al drepturilor omului. A respins propunerile privind „Casa Comună Europeană”, care puneau în primejdie principiile suveranității și independenței fiecărui stat, neamestecul în treburile interne și integritatea teritorială a statelor. Apoi, a trecut în revistă, exprimându-și punctele lui de vedere, principalele probleme explozive din diferite zone ale lumii: Orientul Mijlociu și necesitatea unei conferințe internaționale sub egida ONU, soluționarea conflictelor din Kampuchia, susținerea propunerilor lui Kim Ir Sen privind unificarea celor două state coreene, lichidarea apartheidului din Africa de Sud, întărirea colaborării și formarea unei zone a păcii în Balcani. În ultima parte a cuvântării sale, N. Ceaușescu s-a rezumat să enunțe, pentru că auditoriul începuse să dea semne de nervozitate, câteva aspecte ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale făcând apel la toți cei prezenți pentru a acționa în direcția unității forțelor progresiste și revoluționare, pentru apărarea socialismului. La încheierea intervenției, care a durat 2 ore, N. Ceaușescu era epuizat complet. Fiind ultimul vorbitor, aștepta ca la încheierea ședinței, cum se practica, șefii delegațiilor să vină să-l felicite pentru discursul ținut. Dar surpriză, niciunul nu a făcut acest gest. Atunci N. Ceaușescu s-a îndreptat spre delegația sovietică și i s-a adresat lui M. Gorbaciov: „Ei, ce zici, am dreptate?,,. Gorbaciov s-a uitat la el încruntat și i-a răspuns: „Ce te-ai apucat să faci o lecție de politică internațională?” Translatorul a ezitat să traducă. N. Ceaușescu a sesizat ezitarea acestuia și l-a întrebat: „Ce spune? Ce spune?”. Translatorul i-a tradus și Ceaușescu a adăugat: „Sunt probleme foarte importante, de acestea trebuie să ne ocupăm. Avem o răspundere în ce privește soarta socialismului”. La auzul acestora, M. Gorbaciov a luat servieta de pe masă și, plecând, a zis: „Lasă-mă în pace, că nu numai tu te ocupi de soarta socialismului”. Jenat, N. Ceaușescu s-a întors și a spus: „Nu i-a convenit despre ce am vorbit. El este răspunzător pentru tot ce s-a întâmplat în lume în ultimii ani”. Apoi, imediat, i-a transmis ministrului afacerilor externe să

perfecteze o întâlnire la nivel înalt cu delegația maghiară, a doua zi la orele 8,00 dimineața. Seara a fost încheiată cu un dineu oferit în cinstea delegaților participanți la conferință, care a durat 40 de minute, într-o atmosferă ca de înmormântare. Toată lumea tăcea, mânca câte ceva și aștepta să se încheie cât mai repede și acest punct din program.

În noaptea de 7-8 iulie, Honecker a făcut o criză de rinichi și a fost internat urgent în spital. A doua zi dimineața, N. Ceaușescu i-a făcut o vizită și l-a încurajat, asigurându-l că s-au luat toate măsurile să fie salvat. Bătrânul conducător german a fost impresionat de profesionismul medicilor români, care l-au scos din criză în timp record și s-au oferit să-l opereze. El a refuzat însă, solicitând să fie transportat în țară.

În ziua de 8 iulie, la orele 8, a avut loc întâlnirea lui N. Ceaușescu cu delegația maghiară formată din Nhiers, președintele partidului socialist, Nemeth, prim-ministru, G. Horn – ministru de externe și ambasadorul Ungariei la București. Din partea română, au participat secretarul CC al PCR cu probleme internaționale și ministrul de externe. După salaturile de rigoare, N. Ceaușescu a invitat oaspeții să prezinte modul cum concep ei soluționarea problemelor existente în ce privește relațiile româno-maghiare, subliniind că partea română este gata să discute deschis și să întreprindă toate cele necesare pentru înțelegere și bună vecinătate. Nhiers, un om ponderat, a menționat de la început că ceea ce dorește să prezinte nu e numai punctul de vedere al partidului, al cărui reprezentant este, ci al tuturor forțelor politice din Ungaria. A subliniat că era conștient că nu pot fi soluționate toate problemele într-un timp scurt și, ca urmare, trebuie să se facă progrese cu pași mărunți, dar siguri. În acest context, a menționat că ceea ce preocupă toate forțele politice din Ungaria este situația populației de naționalitate maghiară din România care, după părerea lor este „privată de drepturile legitime care i se cuvin”. Apoi, reafirmând cunoscuta teză, că statul maghiar este răspunzător de situația maghiarilor din întreaga lume, iar în România trăiesc circa 2 milioane de maghiari, Nhiers a prezentat pretențiile lor (sub formă de propuneri) care ar trebui satisfăcute imediat de partea română, dacă se dorește îmbunătățirea relațiilor dintre cele două țări, între care cele mai importante ar fi: deschiderea Consulatului maghiar din Cluj, redeschiderea Casei de cultură maghiară din București, înființarea a noi unități de învățământ de toate gradele, cu predare în limba maghiară, libera circulație a materialelor informative din Ungaria spre România, oficializarea limbii maghiare în instituțiile de stat (administrație, justiție, poliție etc.) din județele în care populația de naționalitate maghiară are o pondere însemnată în totalul populației,

lărgirea rețelei de cultură, presă, artă în limba maghiară și altele. În timpul prezentării acestor pretenții, N. Ceaușescu a ascultat cu atenție, notând din când în când lucrurile mai deosebite. Apoi, după ce a terminat Nhiers expozeul său, N. Ceaușescu, cu un calm rar întâlnit la temperamentul său, a început să prezinte cu date și fapte situația reală a drepturilor populației de naționalitate maghiară, demonstrând inconsistența pretențiilor șefului delegației maghiare. Dar, stupoare, în timp ce Ceaușescu vorbea, a intervenit brusc Nemeth, cu un tupeu rar întâlnit, și a spus: „Noi n-am acceptat întâlnirea ca să auzim ceea ce ne prezentați. Trebuie să ne spuneți clar dacă sunteți de acord cu propunerile noastre”. N. Ceaușescu s-a uitat mirat la el și i-a răspuns tot calm: „Cred că dumneavoastră ar trebui să respectați cel puțin regulile elementare de comportament pentru a putea discuta civilizat. Eu am ascultat cu răbdare tot ce a spus tov. Nhiers. Ar fi cazul să ne respectăm și să țineți seama de cele spuse de mine”. Imediat, a intervenit și G. Horn care, cu o obrăznicie de neînchipuit a spus: „Problemele ridicate de noi au importanță nu numai bilaterală, ci mondială. Dacă nu dați curs propunerilor noastre ne vom adresa ONU să arbitreze conflictele existente, pentru că problema Transilvaniei este o problemă internațională”. La auzul acestor fraze N. Ceaușescu a intervenit brusc și pe un ton categoric: „Cine vă dă dumneavoastră dreptul să puneți în discuție o parte din teritoriul țării mele și să susțineți că este o problemă internațională? Trebuie să vă fie clar – Transilvania este pământ românesc strămoșesc, drepturile legitime ale românilor asupra acesteia fiind atestate de 2000 de ani. Aici se găsește geneza poporului român. Dacă v-ați făcut planuri să luați Transilvania pe căi mincinoase, prin inducerea în eroare a opiniei mondiale, să știți că ați greșit. Pretențiile dv. nu sunt susținute decât de cercurile revanșarde, naționaliste, șovinite pe care le întrețineți în diferite colțuri ale lumii. Și vă spun deschis, nu vă mai faceți iluzii că veți „câștiga” din nou acest teritoriu, așa cum s-a întâmplat în 1940. Întregul nostru popor este gata să facă tot ce este necesar pentru a apăra drepturile sale legitime asupra acestui teritoriu”. La auzul acestora delegația maghiară a amuțit. În final, la propunerea lui N. Ceaușescu, s-a convenit să se continue consultările între reprezentanții celor două țări, pentru a se găsi eventuale posibilități de înțelegere asupra unora dintre problemele discutate.

La ora 10,00, a avut loc semnarea oficială a documentelor Consfătuirii, după care a urmat întâlnirea „cu ușile închise” a conducătorilor de partid și de stat, care, practic, a fost un fiasco, deoarece M. Gorbaciov și, după el, și Jivkov, Nemeth, Jaruzelski, nu au făcut altceva decât să repete unele idei

spuse în plenul consfăturii dar, sub pretextul că nu este timp (la ora 12 era prevăzută plecarea delegației sovietice), nu s-au angajat în discutarea problemelor principale ridicate de N. Ceaușescu, îndeosebi cele referitoare la modalitățile de unire a forțelor socialismului, întărirea colaborării dintre țările socialiste și organizarea unei întâlniri a partidelor comuniste și muncitorești din lume.

Astfel s-a încheiat Consfătuirea țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, înainte de a se hotărî desființarea acestei organizații. Aceasta a fost deci ultima întâlnire oficială, la nivel înalt, a conducătorilor țărilor socialiste din Europa, în care N. Ceaușescu a făcut tot posibilul pentru reunificarea forțelor socialismului. Dar era prea târziu. La apelurile și insistențele lui, nimeni n-a răspuns pozitiv. Dar nu numai atât, nici acum, în cadrul consfăturii, când toți ceilalți conducători din țările participante au prezentat o paletă variată privind noile orientări ale politicii lor interne, pentru restructurarea socialismului, N. Ceaușescu nu a fost sensibilizat. Închistat în concepția sa dogmatică, potrivit căreia socialismul și-a dovedit superioritatea față de toate orânduirile sociale precedente, că realizările din România din ultimii ani sunt exemple concludente în acest sens, el a desconsiderat noile procese și tendințe care se conturau în celelalte țări socialiste, rezumându-se să le aprecieze ca încercări nereușite ale unor oameni care au trădat interesele oamenilor muncii și „cauza socialismului”. Pentru N. Ceaușescu, tot ceea ce nu coincidea cu gândirea sa dogmatică era neștiințific, neadevărat, reacționar. Situația în care se găsea era unică în felul său. El, care în anii șaptezeci a fost primul și singurul care s-a manifestat deschis și ferm împotriva dogmatismului și șablonismului în construirea socialismului, iată-l acum înverșunat apărător dogmatic al socialismului. Dar această situație are și o explicație: orbirea politică în care a ajuns din cauza autoconvingerilor sale că ar fi „geniul creator al socialismului științific contemporan”. Aceasta îl făcuse imun la recepționarea noilor tendințe ale progresului social-economic. Căutând personalității sale, care l-a obsedat în permanență, l-a transformat totodată într-un răzvrătit fantezist și dogmatic, într-un apărător al „socialismului cazon”, conceput de o gândire primitivă, bazată numai pe amintirea tezelor „marxist-leniniste” memorate în tinerețe și pe supremația forței asupra rațiunii. Dar, trebuie să se recunoască și faptul că, și în ultimele luni ale sale, când opacitatea și trufia gândirii sale atinseseră culmea, argumentele sale privind independența și suveranitatea națională, integritatea teritorială, erau raționale. Convorbirile cu delegația maghiară din 8 iulie au dezvăluit, încă o dată, că, pentru vecinii din vest, „problemele privind drepturile cetățenilor

români de naționalitate maghiară” erau numai un pretext pentru a pune în discuție pe plan internațional redobândirea Transilvaniei. Acesta, în fapt, era un atentat direct la integritatea teritorială a României, față de care N. Ceaușescu a manifestat preocupare permanentă pentru preîntâmpinarea înfăptuirii practice. Și, sigur este că această fermitate în apărarea suveranității și independenței naționale, a integrității teritoriale, a coalizat multe forțe ostile României și a accelerat sfârșitul lui tragic.

Luna iulie a continuat într-o tensiune pronunțată accentuată în timpul campaniei de recoltare a culturilor de vară. Zilnic, se comunicau de către diferite județe ale țării producții record, nemaiîntâlnite în lume, la orz și grâu. Toată lumea se mira de asemenea informații, dar nimeni nu credea în ele. La mijlocul lunii, cei doi s-au deplasat la Neptun, pentru odihna de vară. Erau însoțiți de secretarul cu problemele organizatorice, președintele colegiului de partid și primul vicepreședinte al guvernului împreună cu soțiile, adică cei mai credincioși și cei mai apropiați lui Ceaușescu și, mai ales, Elenei Ceaușescu. Spre surprinderea tuturor, de data aceasta perioada de odihnă la mare a celor doi a fost foarte scurtă, opt zile. Nimeni nu a aflat de ce. Unele zvonuri susțineau că nu s-ar fi simțit prea bine cu sănătatea N. Ceaușescu. Ceva mai mult, spre deosebire de anii precedenți, când după vacanța de la mare de circa 20 de zile, continua odihna la munte, la Predeal și, apoi, la Sinaia. În acest an, cei doi nu s-au mai deplasat nici la munte, ci s-au retras la vilele de la Snagov, la circa 40 kilometri de București. Acolo N. Ceaușescu a continuat activitatea, ca și când ar fi fost în București. Zilnic se organizau ședințe de analiză cu conducerile diferitelor ministere privind organizarea producției, aprovizionarea tehnico-materială, îndeplinirea planului, mersul lucrărilor agricole etc. Ideea dominantă era realizarea exportului prevăzut în plan pentru creșterea fondului centralizat valutar al statului. N. Ceaușescu era informat încontinuu despre evoluția evenimentelor din Ungaria și Polonia. La orice informație prezentată, se rezuma să spună că tot ce se întâmplă acolo este „opera lui Gorbaciov, care a trădat socialismul”. La sfârșitul lunii iulie, într-o duminică, N. Ceaușescu este informat că, în Polonia, la alegerile desfășurate, au obținut majoritatea reprezentanții Sindicatului „Solidaritatea”. Seara, la ora 19, sunt chemați urgent la reședința de la Snagov ministrul de externe și secretarul CC responsabil cu relațiile internaționale. Scena întâlnirii ministrului de externe (secretarul CC a întârziat) cu N. Ceaușescu este deosebit de concludentă pentru optica acestuia asupra evenimentelor noi, petrecute în viața internațională. N. Ceaușescu și soția erau în curte, înconjurați de prim-ministru și ceilalți „credincioși ai

casei” (cu soțiile). Ceaușescu, cu o mână în buzunar, se rotea între ei și striga: „Este trădare. Trebuie să acționăm urgent. Nu putem lăsa ca trădătorii să-și facă de cap”. După el repeta ca un papagal, Elena: „Da, trădare, trădătorii”.

După salutul de rigoare al ministrului de externe, N. Ceaușescu i se adresează pe un ton foarte nervos: „Organizează imediat o întâlnire cu ambasadorul URSS. Vreau să comunic urgent lui Gorbaciov un mesaj”. După pregătirile de rigoare – contactarea ambasadorului, găsirea interpretului și aducerea la Snagov –, la ora 20 are loc întâlnirea dorită. Din partea română, a participat și ministrul de externe, iar ambasadorul URSS era însoțit de un consilier. N. Ceaușescu, încruntat și după o scurtă prezentare a situației internaționale, a spus: „V-am chemat să transmiteți tov. M. Gorbaciov un mesaj din partea mea. Evenimentele petrecute recent în Polonia și mai ales victoria în alegeri a sindicatului «Solidaritatea» demonstrează pericolul în care se găsește socialismul. Noi nu putem fi indiferenți față de evenimentele care au loc în țările socialiste. Trebuie să intervenim urgent pentru a ajuta pe tovarășii polonezi. Consider necesar ca să se organizeze imediat o întâlnire la nivel înalt a țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, pentru a stabili măsurile care trebuie să fie luate. Vă rog să comunicați urgent tov. Gorbaciov propunerea mea și dorința de a afla un răspuns cât mai repede”. În tot timpul cât N. Ceaușescu vorbea, ambasadorul sovietic n-a schițat niciun gest și n-a scos un cuvânt. La despărțire, a spus: „Am să comunic conducerii URSS, tov. M. Gorbaciov, propunerea dv.”.

După plecarea ambasadorului sovietic, N. Ceaușescu îl întreabă pe ministrul de externe: „Ei, ce zici, cum va reacționa Gorbaciov? La care ministrul de externe îi răspunde: „Cred că era necesar să explicați în ce ar consta propunerea dv. de **a interveni** pentru a ajuta pe tovarășii polonezi”. Această formulare poate provoca interpretări diferite și îmi este teamă de a nu se traduce că, acum, dv. doriți să se repete acțiunea de «intervenție» în Cehoslovacia, din 1968”. La auzul acestor cuvinte, N. Ceaușescu se enervează și, pe un ton aspru, spune: „Am spus eu așa ceva? De unde ai mai dedus așa ceva? Esențial este să se întâlnească conducerile de partid și de stat din țările participante la Tratatul de la Varșovia și acolo să discutăm și să vedem ce facem”. Apoi, după câteva zeci de secunde de tăcere, spune: „În noaptea asta să chemi separat pe toți ambasadorii țărilor socialiste și să le transmiți propunerile mele”. Și așa s-a făcut. Împreună cu secretarul CC al PCR, responsabil cu problemele internaționale, la intervale de 30 de minute,

în întâlniri separate, s-au comunicat ambasadurilor tuturor țărilor socialiste propunerile sale.

Primul răspuns primit, în ziua următoare, a fost din partea Ministerului de Externe al Poloniei, care comunica surprinderea față de propunerea României privind **intervenția** țărilor participante la Tratatul de la Varșovia pentru a stopa mersul evenimentelor din Polonia, cunoscută fiind poziția României din 1968, referitoare la necesitatea respectării principiului neamestecului în treburile interne ale altui stat și se încheia cu concluzia că nu consideră necesar să se organizeze o întâlnire la nivel înalt a țărilor participante la Tratatul de la Varșovia. În săptămâna următoare, au fost primite răspunsuri de la toate celelalte țări socialiste, în care, în formulări diferite, unele mai voalate (RDG), altele mai categorice (URSS), se exprimau aceleași poziții transmise de Ministerul de Externe al Poloniei. În această situație, Nicolae Ceaușescu a dispus ministrului de externe român să invite pe ministrul de externe al URSS în România pentru consultări. S-a transmis și o scrisoare lui M. Gorbaciov, din partea lui N. Ceaușescu, în care se sublinia necesitatea întâlnirii conducerilor țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, în prealabil, o întâlnire la București, a miniștrilor de externe ai României și URSS. Conducerea URSS a răspuns că este de acord cu întâlnirea celor doi miniștri de externe și a propus ca aceasta să aibă loc la Potauda (lângă Soci), stațiune în care M. Gorbaciov se găsea în concediu de odihnă. S-a acceptat propunerea sovietică și în seara zilei de 4 august, de la ora 19 până la 24, a avut loc întâlnirea celor doi miniștri de externe, la care a participa din partea română directorul relațiilor cu țările socialiste din MAE, iar din partea sovietică un adjunct al ministrului de externe al URSS. Două au fost problemele care s-au discutat pe larg. Prima se referea la propunerile lui N. Ceaușescu pentru sprijinirea menținerii socialismului în Polonia, care erau concrete și mai explicite față de cele transmise inițial. Astfel, răspunzând la întrebarea lui E. Șevardnadze dacă N. Ceaușescu s-a gândit la o intervenție în Polonia de tipul celei din 1968 (care ar surprinde pe toată lumea, cunoscută fiind poziția României față de acțiunea din 1968), la care, pe baza mandatului primit, ministrul de externe român a răspuns pe larg că niciodată conducerea de partid și stat a României nu va accepta o astfel de acțiune și că, dacă se înțelesese așa ceva, era o mare eroare. În continuare s-a subliniat că, în concepția conducerii de partid din România, sprijinirea Poloniei de către celelalte țări socialiste, nu intervenția, cum greșit s-a înțeles, este soluția, ci sprijinul acesteia pe două planuri – politic și economic. În ce privea sprijinul politic, forma cea mai expresivă ar fi putut fi o întâlnire imediată a

conducerilor partidelor comuniste și muncitorești din toate țările socialiste în care să se analizeze posibilitatea regrupării forțelor de stânga din Polonia. Totodată, o asemenea întâlnire ar putea fi pentru PMSUP o posibilitate de revigorare și ieșire din deruta în care se găsește. Pe plan economic, s-a menționat că România este gata să acorde un credit substanțial Poloniei pentru depășirea crizei economice și ea consideră că URSS și celelalte țări socialiste pot și trebuie să facă același gest.

Răspunzând la propunerile românești, ministrul de externe al URSS, după o expunere largă asupra greutăților prin care trecea URSS, în condițiile înfăptuirii perestroikăi, a arătat că nu pot să acorde niciun fel de ajutor Poloniei. În mod deosebit, a subliniat că, în 1980, au acordat Poloniei un ajutor de circa 14 miliarde de ruble, că au contractat aproape întreaga producție navală a acestei țări, la prețuri cu mult mai mari decât cele existente pe piața mondială și rezultatele au fost negative. Ca urmare, URSS nu numai că nu mai are resurse disponibile pentru acordarea unui nou credit Poloniei, dar nu mai are încredere nici din punct de vedere politic asupra mersului evenimentelor din această țară. Cât privea propunerea de organizare a unei întâlniri imediate a conducerilor de partid din țările socialiste, ministrul de externe sovietic a menționat că, principial, conducerea URSS nu are nimic împotrivă, dacă celelalte partide ale țărilor socialiste sunt de acord și, în primul rând PMSUP. El a sugerat, totodată, că ar exista posibilitatea organizării acestei întâlniri, în luna octombrie, cu ocazia consfăturii CAER, care era deja perfectată.

Cea de-a doua problemă discutată a fost dezvoltarea relațiilor economice dintre România și URSS. Această problemă reprezenta un subiect de discuție permanent între oficialitățile celor două țări, dar acum căpăta dimensiuni deosebite, fiindcă punea noi semne de întrebare referitoare la dimensiunile concrete ale schimburilor comerciale și cooperării economice în cincinalul 1991-1995. URSS informase celelalte țări membre ale CAER că va reduce livrările la o serie de materii prime de bază, energie și combustibili, că intenționează să alinieze prețurile acestora la prețurile mondiale, că, în viitor, va solicita plata în devize convertibile, că vor restrânge importurile de produse, ale construcțiilor de mașini, din țările socialiste și vor ridica standardele la nivelul calitativ mondial la orice fel de produse din aceste țări. De asemenea, pentru o serie de obiective convenite a se construi în URSS în cooperare cu alte țări socialiste, mai ales pentru explorarea și exploatarea gazului, a țițeiului și minereului de fier, URSS stabilise pe lângă cote de participare ale celorlalte țări cu instalații, utilaje și forță de muncă și

contribuții în valută convertibilă, care uneori reprezentau până la 50% din aportul fiecărei țări. Pornind de la aceste noi condiții stabilite de URSS și de la interesul României pentru asigurarea unei părți din materiile prime de bază, a energiei și combustibilului corespunzător înțelegerilor din cadrul CAER (care erau mult mai avantajoase decât noile propuneri ale URSS), discuțiile ministrului de externe român cu ministrul de externe sovietic au fost deosebit de analitice, concrete și fructuoase pentru ambele părți. Se stabilise ca reprezentanții organelor de specialitate din ambele țări să înceapă imediat tratativele pentru încheierea acordurilor, convențiilor și înțelegerilor pentru fiecare obiectiv și pentru desfășurarea schimburilor reciproce comerciale, în cincinalul 1991-1995, la un nivel de peste 50 de miliarde ruble, ceea ce reprezenta o creștere de peste două ori față de realizările din perioada 1986-1990. Pozitiv era faptul că ministrul de externe sovietic a fost receptiv la solicitările părții române de a furniza României, în cantități sporite față de anii precedenți, energie electrică, țiței, gaze, cărbune cocsificabil, minereu de fier, feroaliaje, bumbac și alte materii prime și materiale. Se convenise, totodată, lărgirea schimburilor sub forma „barterului”, ceea ce permitea României să exporte cantități însemnate de produse ale industriei construcțiilor de mașini, la prețuri avantajoase și, astfel, să acopere cea mai mare parte a costurilor materiilor prime, energiei și combustibilului ce urmau să fie importate.

Întors în țară, a doua zi, ministrul de externe a fost informat de Protocol că trebuie să meargă direct la Snagov, unde era așteptat de N. Ceaușescu. La sosire, în curtea vilei de la Snagov, N. Ceaușescu împreună cu soția se plimbau și discutau aprins. După prezentarea pe larg, timp de peste o oră, a tratativelor cu ministrul de externe sovietic, N. Ceaușescu, dezamăgit, a spus: „Tot ce s-a întâmplat în Polonia este rezultatul înțelegerii dintre Gorbaciov și Bush. Gorbaciov va rămâne în istoria universală drept cel mai mare trădător al socialismului. Popoarele Uniunii Sovietice nu-l vor ierta pentru marea trădare pe care o săvârșește. Este total cumpărat de agenturile americane și engleze”. Apoi a stabilit să se facă o informare scrisă care să fie prezentată în CC al partidului. Informarea s-a întocmit, dar N. Ceaușescu n-a fost de acord să fie prezentată în C.C.

Activitatea din luna august s-a desfășurat într-o stare de nervozitate excesivă din partea lui N. Ceaușescu și a soției acestuia. Cauzele erau multiple. Mai întâi eșecul său în realizarea propunerilor făcute privind sprijinirea forțelor de stânga din Polonia. În al doilea rând, presiunea tot mai mare exercitată de presa și organizațiile guvernamentale și neguvernamentale din

țările occidentale asupra oficialităților române pentru renunțarea la sistematizarea satelor, libertatea de circulație a persoanelor, accesul necondiționat al ziariștilor în România, îmbunătățirea aprovizionării populației cu produse de consum, acordarea de noi facilități unor culte religioase (baptist, penticostal, martorii lui Iehova). Supărarea sa a luat forme de manifestare explozive când a aflat că șeful Secției comerciale de la ambasada RP Ungare a fost prins difuzând manifeste cu conținut dușmănos, revizionist. Starea tensională a celor doi s-a agravat și mai mult când au fost informați că ambasadorii țărilor CEE, SUA și Canadei refuză să participe la festivitățile organizate cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a zilei de 23 august. N. Ceaușescu a apreciat acest gest ca o jignire adusă poporului român și intenționa să se comunice oficial guvernelor țărilor respective că dacă acest gest se va repeta, România va întrerupe relațiile diplomatice cu aceste țări. Ministrul de externe a folosit tactica discutării repetate a măsurilor indicate, până când N. Ceaușescu a renunțat la această intenție care, dacă ar fi fost îndeplinită ar fi avut repercusiuni grave asupra relațiilor diplomatice ale României pe plan internațional. Oricum, însă, atitudinea ambasadorilor țărilor CEE, SUA și Canadei a provocat preocupări insistente din partea lui Ceaușescu privind relațiile României cu țările respective. Îngrijorarea sa asupra situației de izolare în care se găsea a crescut și mai mult în urma unui nou eveniment – adoptarea, de către Comisia Drepturilor Omului a Națiunilor Unite de la Geneva, a unei rezoluții în care se cerea oficialităților române să renunțe la sistematizarea satelor, să se treacă la aplicarea tuturor prevederilor din Documentul semnat la Viena, privind drepturile omului și să accepte vizita în România a unei comisii internaționale care să analizeze starea de fapt a drepturilor omului. În acest context, MAE, din proprie inițiativă, a prezentat din nou, un complex de propuneri menite să contribuie la îndeplinirea angajamentelor asumate, inclusiv acceptarea vizitei unei comisii internaționale în domeniul drepturilor omului. Dar scena cunoscută: N. Ceaușescu cere părerea soției, iar aceasta nu numai că respinge propunerile, dar îl și învinuiește pe ministrul de externe că „este vândut cercurilor occidentale”, că „dorește să pună România sub controlul organizațiilor străine” și că „se face purtătorul nemulțumirilor exprimate de trădătorii de țară”. Discuțiile au fost foarte aprinse, replicile ministrului de externe, firesc, au fost și ele foarte dure, respingând asemenea acuzații. El a subliniat că, în pofida unor exagerări și denaturări din partea cercurilor internaționale ostile României, sunt și motive întemeiate care le permit să acționeze în acest mod. Și, pentru ca dialogul să poată continua, a prezentat întrebările la care sunt solicitați să răspundă

diplomații români: Cum se explică declararea celei mai mari producții de grâu când nu se găsește de cumpărat nici măcar un covrig? Cum se explică insuficiența produselor alimentare în condițiile când se declară că se realizează cele mai mari producții agricole? Cum se explică lipsa de pe piața internă a celor mai modeste produse pentru uzul personal, când se declară că avem o industrie capabilă să producă tot ce este necesar/ De ce există teama accesului larg al ziariștilor din alte țări, dacă realitățile din România sunt cu totul diferite față de imaginile prezentate în presa internațională? De ce s-a limitat tot mai mult libera circulație a persoanelor din România în alte țări (participarea la congrese și conferințe, folosirea burselor oferite de alte țări, reducerea turismului), în condițiile creșterii rolului informației și colaborării dintre oamenii de știință, artă și cultură la progresul social contemporan? De ce trecerea la sistematizarea satelor nu respectă legislația în vigoare, privind liberul consimțământ al proprietarilor gospodăriilor afectate, asigurarea unor despăgubiri reale, acordarea de facilități celor supuși sistematizării, pentru organizarea noilor gospodării personale? Consistența întrebărilor prezentate l-a determinat pe N. Ceaușescu să o tempereze pe E. Ceaușescu și să o oprească din șirul de acuzații pe care le pronunța la adresa ministrului de externe. În final el a conchis: „Trebuie și noi să mai revedem unele probleme cum au fost rezolvate, dar trebuie totodată să manifestăm fermitate în apărarea realizărilor obținute. Apoi, adresându-se soției, i-a spus: „Și voi în sectoarele de învățământ, cultură, artă, sănătate trebuie să lărgiți relațiile cu alte țări. V-ați închis ca într-o carapace și, din această cauză, lumea nu știe ce am realizat noi. Cred că într-o plenară am să prezint pe larg punctul de vedere al partidului nostru asupra problemelor care se discută despre România”. Dar aceasta a rămas doar o afirmație menită numai să încheie o discuție neplăcută pentru cei doi.

Luna septembrie s-a caracterizat printr-o activitate intensă a tuturor factorilor de răspundere sub impulsurile insistente ale lui N. Ceaușescu pentru „a se întâmpina Congresul al XIV-lea al partidului cu cele mai bune realizări”. Zilnic se organizau 2-3 ședințe de lucru la „săliță”, cu șefii de departamente din diferite ramuri și sectoare pentru a analiza stadiul îndeplinirii planului, stabilirea de noi măsuri pentru trimestrul IV al anului. În agricultură, producțiile raportate de diferite județe creșteau de la o zi la alta, încât nimeni nu mai credea în ce auzea. În secretariatul CC se făceau analize privind activitățile pregătitoare Congresului al XIV-lea, desfășurarea adunărilor generale din organizațiile de bază. Totul era excepțional, extrem de frumos. Nimeni nu îndrăzneă să spună că, în unele organizații de bază, erau

membri de partid care se opuneau propunerii ca N. Ceaușescu să fie reales secretar general al partidului. Secretarul cu probleme organizatorice al partidului, cu manifestări de lichelism politic, lingușitor și mincinos, a organizat o întreagă campanie de depistare și izolare a membrilor de partid neconformiști, sub pretextul unei „unități de monolit a întregului partid și popor în jurul secretarului general”. Zilnic, E. Ceaușescu, împreună cu secretarul cu probleme organizatorice și cu secretarul responsabil cu cadrele, țineau ședințe interminabile, în care făceau propuneri privind organele locale de partid ce vor intra în componența CC al partidului, al conducerilor diferitelor instituții. Elementul de bază pentru fiecare propunere era fișa de cadre, întocmită și prezentată de șeful cadrelor, general de securitate, omul de încredere al actualului ministru de interne (fost șef al DSS). Pentru propunerile de membri ai CC, ministrul de interne, singurul confident și apropiat al Eleni Ceaușescu, întruchiparea vicleniei, inculturii și răutății, a organizat reverificarea pe teren (a părinților și rudelor apropiate ale celui propus) a fiecărei persoane avută în vedere. Rudele celor „verificați” erau în panică, se agitau, nu știau ce s-a întâmplat și ce se urmărește. Îngrijorarea unora s-a atenuat când au aflat, prin bunăvoința unor „anchetatori”, că se făcea verificarea persoanelor care ar urma să fie propuse în organele de conducere ale partidului. Despre această acțiune de „verificare” au aflat și cei în cauză și au încercat să-și liniștească rudele, cu toate că și ei suportau foarte greu această nouă metodă de presiune psihică izvorâtă din suspiciunea și neîncrederea ce domina gândirea celor doi. Mulți dintre cei supuși „verificării” erau dezolați când aflau că, după 20-30 de ani de muncă, materializată în rezultate onorabile, erau supuși unor anchete securisto-polițienești, mai severă decât în anii 1945-1955. Dar nu se putea face nimic, tăceau pentru că știau foarte bine că orice obiecție ar fi avut urmări grave pentru ei și familiile lor, ceea ce ar fi anulat tot ce realizaseră bine în profesiunea lor, timp de decenii.

Trimestrul IV a debutat cu o ședință a CPEx. la care au participat miniștrii și directorii de centrale industriale și prim-secretarii comitetelor județene de partid, în care la ordinea de zi era prevăzută, printre altele „Analiza îndeplinirii planului și măsuri pentru realizarea integrală a acestuia”. Desfășurarea ședinței a decurs ca de obicei. N. Ceaușescu punea întrebări fiecărui ministru și, din când în când, și câte unui director de centrală: „De ce nu s-au realizat prevederile din plan?”. Cei interogați răspundeau cu o autocritică și un angajament formal, iar prim-ministrul critica pe toți miniștrii pentru „indisciplină, dezordine și iresponsabilitate”. În încheiere, N. Ceaușescu a ținut o cuvântare de vreo 45 de minute, în care a repetat frazele

șablon arhicunoscute: „avem tot ce ne trebuie pentru a îndeplini planul”, „lipsurile manifestate se datoresc slabei preocupări a conducerilor centralelor și ministerelor pentru buna aprovizionare tehnico-materială, pentru reducerea costurilor de producție și realizarea integrală a exportului” (la auzul acestor aprecieri, E. Ceaușescu repeta ca un papagal cuvintele spuse de soțul ei), „să facem totu’ pentru a întâmpina Congresul XIV al partidului cu cele mai bune rezultate”. Singura măsură concretă stabilită a fost ca, în trim. IV, să se recupereze toate nerealizările din plan, ale primelor trei trimestre, ceea ce era imposibil. Dar nici aceasta n-a mai impresionat pe participanți, pentru că fiecare cunoștea posibilitățile reale și considera că cele spuse de N. Ceaușescu sunt rodul dorințelor sale fanteziste, cărora nu merită să li se mai dea atenție.

În zilele de 6-7 octombrie, N. Ceaușescu a participat la cea de-a 40-a aniversare a existenței RDG. În pofida informațiilor din presa internațională, care semnală unele manifestări ostile față de regimul lui Honecker și simpatia față de Gorbaciov, N. Ceaușescu a mers în RDG cu concluzia că „RDG rămâne un bastion al socialismului în centrul Europei, datorită poziției ferme, cu adevărat revoluționare a conducerii de partid și de stat est-germane”. Fără să facă o analiză asupra evenimentelor care se derulau în țările vecine și fără să sesizeze sensurile demonstrațiilor din RDG, N. Ceaușescu s-a rezumat să informeze CPEx. că „prietenia dintre el și Honecker se bazează nu numai pe sentimentele și afecțiunea reciprocă, dar și pe viabilitatea socialismului în cele două țări, pe convingerea celor doi conducători că această orânduire a învins deplin și definitiv”. Unii membri ai CPEx., lucizi și informați asupra evoluției evenimentelor pe plan internațional, comentau pe culoare și în șoaptă opacitatea și încăpățânarea lui N. Ceaușescu de a nu observa și analiza realitățile. Dar niciunul nu făcea propuneri concrete pentru că știau că o discuție deschisă cu N. Ceaușescu, în care să i se prezinte situația de izolare în care se găsea, oprobiul maselor față de el, pentru politica de austeritate promovată și dezavuarea sa de către aproape toate guvernele țărilor lumii și de opinia publică internațională, n-ar fi avut sorti de izbândă. Pentru N. Ceaușescu, a cărui gândire era dominată de preceptul „tot ce nu-mi convine nu există”, deschiderea unei asemenea discuții ar fi fost un motiv de a-l declara pe „îndrăzneț” ca trădător de țară, ca atentator la întregul sistem politic pe care-l crease el. Nici deschiderea unei discuții în CPEx. nu era posibilă întrucât cel puțin două treimi din membrii acestui organ erau umilii și servilii oameni ai familiei, lichele, care, de zeci de ani, ocupau diferite funcții în aparatul de partid și de stat și ajunseseră în acest organ de

conducere numai prin intrigi, minciuni, lingușeli, tupeu, fățarnicie, demagogie, umilire și chiar plânsete cu lacrimi și îngenuncheri în fața stăpânilor lor. Ori, cine ar fi avut curajul să se expună în fața unor asemenea „persoane”, când eșecul era sigur? Singura rațiune care se impunea era tăcerea în speranța apariției unui moment prielnic pentru schimbarea care devenea tot mai inevitabilă.

Calmul aparent, manifestat de N. Ceaușescu privind evoluția evenimentelor din unele țări socialiste, a fost în scurt timp înlocuit de o îngrijorare crescândă, care a devenit fățișă după informarea făcută de Ministerul Afacerilor Externe în urma reuniunii țărilor nealiniat, ținută la Belgrad (10-12 octombrie). Cu această ocazie, ministrul de externe al României a avut întâlniri cu un număr însemnat de șefi de stat și miniștri de externe, care în marea lor majoritate puneau aceleași întrebări: „Care sunt proiectele de viitor ale României privind trecerea la economia de piață liberă? Se preconizează acceptarea pluripartidismului? Nicolae Ceaușescu va preda «ștafeta» la viitorul Congres al partidului? S-a renunțat la sistematizarea satelor? S-au găsit modalitățile pentru furnizarea de energie și căldură în timpul iernii? Se preconizează pentru următorii ani creșterea importurilor? La prima audiere a acestor întrebări, N. Ceaușescu a avut o reacție violentă, acuzând pe ministrul de externe că s-a angajat în discuții pentru care nu avea mandat. După prezentarea în amănunt, de către ministrul de externe, a desfășurării discuțiilor cu fiecare dintre cei care au pus asemenea întrebări, Ceaușescu a încheiat: „Da, trebuie să găsec o modalitate de a-mi exprima clar poziția față de evenimentele care se petrec pe plan internațional”. Și, într-adevăr, a găsit-o. În zilele de 22-24 octombrie a fost organizată plenara lărgită a CC al PCR, la care au participat cadrele cu funcții de răspundere din aparatul de partid și de stat, de la toate nivelurile organizatorice, personalități ale culturii, artei și științei, având la ordinea de zi un singur punct: „Problemele actuale ale activității ideologice și de propagandă ale partidului”, urmat de discuții. În expunerea sa, N. Ceaușescu a prezentat, în formulări agitatorice, progresul economico-social din țara noastră subliniind în mod deosebit realizările obținute în decursul ultimilor 24 de ani. Concluzia principală pe care a repetat-o, de câteva ori, era că „socialismul în România și-a dovedit pe deplin viabilitatea, că este victorios pentru totdeauna”. Și, răspunzând „ironic” celor care se îndoiau de acest „adevăr”, N. Ceaușescu a arătat că speranțele cercurilor străine ostile (în interior el considera că nu există asemenea cercuri) de a schimba această orânduire sunt deșarte și că un asemenea eveniment se va petrece „când o face plopul pere și răchita micșunele” și nici

atunci pentru că trebuie să se țină seama că, un asemenea fenomen ar putea avea loc datorită „progresului științelor bio-genetice”. În continuarea expunerii sale, Ceaușescu a supus unui aspru rechizitoriu noile procese economice și politice care se desfășurau în unele țări socialiste, declarându-se categoric împotriva pluripartidismului, trecerii la economia de piață liberă și descentralizarea organizării și conducerii economiei naționale. Orice ascultător avizat în aceste probleme constata, cu regret, că argumentele sale împotriva acestor procese erau extrem de simpliste și trădau penuria de cunoștințe științifice ale acestuia, insuficienta cunoaștere a noilor tendințe pe plan mondial și, mai ales, îndârjirea lui ca apărător al metodelor de comandă supracentralizată a economiei. A fost evidentă încheștarea dogmatică din gândirea sa, care refuza să accepte chiar și cele mai mici schimbări în construirea socialismului. Pe fondul acestor idei nefondate, N. Ceaușescu trasa noi sarcini: îmbunătățirea activității de propagandă „pentru combaterea oricărei încercări de denaturare a cuceririlor socialismului în România, pentru a prezenta opiniei mondiale realitățile din țara noastră, care confirmau pe deplin justetea politicii economice promovată cu consecvență de PCR”. Luările de cuvânt ale unor participanți la această plenară n-au făcut altceva decât să repete fragmente din expunerea șefului partidului, să exprime acordul deplin cu „tezele” acestuia și să se angajeze că vor acționa cu fidelitate pentru înfăptuirea sarcinilor ce le revin la locul de muncă pe care-l ocupă. Ascultându-i pe vorbitori se observa cu ușurință că fiecare îndeplinea o formalitate – fusese desemnat să vorbească, și de-abia aștepta să termine cât mai repede intervenția sa. La încheierea plenarei, contrastele erau evidente: pe de o parte N. Ceaușescu, mândru și convins că, prin expunerea sa a zdrobit curentele opuse socialismului, iar pe de altă parte, marea majoritate a participanților, pe fața cărora se citea dezamăgirea, unii dintre ei rezumându-se să ridice din umeri și să spună „asta e situația”.

Dar, în pofida atmosferei de liniște și siguranță pe care N. Ceaușescu o declara privind viitorul socialismului în România, în ciuda apelurilor sale către forțele de stânga din țările est-europene pentru unitate și fermitate în lupta contra acțiunilor „destabilizatoare” asupra socialismului, evenimentele politice ulterioare din aceste țări s-au intensificat imprimând tot mai mult noua orientare spre democrație, libertate și capitalism. Un eveniment care a reflectat pregnant noile procese care se conturau în țările socialiste est-europene a fost Conferința miniștrilor de externe ai țărilor participante la Tratatul de la Varșovia (ținută la Varșovia, 24-26 octombrie 1989). Organizații, Ministerul de Externe al Poloniei, în proiectele de documente care

urmas să fie dezbătute și aprobate la conferință, transmise din timp celorlalte țări participante, înscriau drept coordonate majore ale progresului economico-social din țările est-europene: intensificarea relațiilor politice cu țările capitaliste dezvoltate, preluarea formelor occidentale de organizare și trecerea la economia bazată pe principiile pieței libere, reorganizarea CAER pentru facilitarea relațiilor țărilor est-europene cu Piața Comună, înființarea unui secretariat permanent al țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, care să aibă sarcină principală conlucrarea cu NATO, sprijinirea proceselor de dezarmare în Europa și pe glob pornindu-se în primul rând de la propunerile SUA și ale Pactului Nord-Atlantic.

Informații de orientări înscrise în proiectele de documente transmise de Ministerul de Externe al Poloniei, N. Ceaușescu a stabilit ca mandatul delegației române să se axeze pe „întărirea unității țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, respingerea tuturor propunerilor care urmăreau introducerea unor forme capitaliste de organizare și conducere a economiei, să susțină transformarea organizației țărilor participante la Tratatul de la Varșovia dintr-un organism militar într-unul politico-militar, care să pună pe prim plan întărirea forțelor socialismului din fiecare țară, sprijinul reciproc, în primul rând economic, în condițiile agresiunii capitalismului asupra socialismului”. În final, nu uita să precizeze ministrului de externe român: „Dacă nu se acceptă pozițiile noastre, nu semnezi niciun document”. Cu un asemenea mandat, evident, misiunea delegației române era extrem de grea și dificilă. Îngrijorarea ministrului de externe român era amplificată și de un alt eveniment neprevăzut: cu câteva zile înainte de plecare, șeful Departamentului de Stat al Securității i-a spus următoarele: „Tovarășe ministru, în cursul plecării la Varșovia. În virtutea colegialității noastre îndelungate (am fost colegi de liceu), vă sfătuiesc să manifestați reținere în relațiile cu delegația sovietică, să nu mă puneți în situația de a reverifica, ca în 1987, relațiile dvs. cu conducerea URSS!”. La auzul acestora, ministrul de externe a întrebat: „Ce am făcut eu în 1987 la Moscova (cu ocazia Conferinței ministrilor de externe din ianuarie 1987), ce ați constatat și de ce îmi spuneți abia acum, după mai bine de doi ani, că am fost supus unei anchete speciale?”. Șeful DSS a răspuns: „În urma acelei conferințe, conducerea superioară a fost sesizată de faptul că, în vitrina companiei «Aeroflot» din București, a fost expusă o fotografie mare, în care dvs., împreună cu M. Gorbaciov, apăreați ca prieteni foarte apropiați. O altă fotografie a dvs. cu M. Gorbaciov a fost expusă și la Târgul Internațional de la București, din toamna anului 1987, la pavilionul sovietic. Tovarășa Elena Ceaușescu, fiind informată des-

pre aceste fotografii expuse, a adus o critică severă șefului Departamentului de Stat al Securității Statului de atunci, că nu informase despre ce ați făcut la Moscova, considerându-se că expunerea acestor fotografii nu era întâmplătoare și a dispus să se facă o anchetă specială. Ancheta n-a descoperit nimic deosebit și, din acest motiv, nu v-am spus nimic până acum. Situația internațională actuală și suspiciunile care există, însă, asupra dvs., mă determină să vă spun toate acestea, cunoscându-vă comportamentul jovial”.

După mulțumirile de rigoare, rămânând singur, stupefiat de cele aflate, ministrul de externe a hotărât ca, după întoarcerea de la Varșovia, să ceară să fie eliberat din funcție.

Lucrările Conferinței miniștrilor de externe de la Varșovia s-au desfășurat extrem de anevoios și fără rezultate pozitive. La fiecare problemă pusă în discuție, existau cel puțin 3-4 poziții opuse și, cu toate eforturile făcute de fiecare participant, pentru a se găsi o soluție de compromis, a fost imposibil. Așa că nu s-a ajuns la elaborarea și semnarea celor două documente înscrise pe ordinea de zi, referitoare la noile orientări ale mecanismelor economice din țările socialiste, pentru stimularea relațiilor economice cu Piața Comună și cu țările occidentale dezvoltate. Nu s-au găsit nici metodele transformării Tratatului de la Varșovia într-un organism politico-militar. Comunicatul referitor la desfășurarea Conferinței a avut un caracter descriptiv, referitor la aspectele organizatorice ale acesteia.

Întors în țară, în ziua de 27 octombrie 1989, la ora 9 dimineața, ministrul de externe a fost chemat de Nicolae Ceaușescu. La început, ministrul a prezentat diversitatea de opinii ale reprezentanților celorlalte țări socialiste participante la Conferința de la Varșovia, subliniind ideea că toate acestea trebuie studiate cu multă atenție pentru că unele dintre ele prezintă interes și pentru România. În acest sens ministrul a atenționat asupra importanței care trebuie acordată noilor forme de organizare și conducere a economiei, pentru a se permite trecerea cât mai repede la restructurarea industrială și racordarea la cerințele diviziunii internaționale a muncii, ale cărei dimensiuni tehnico-economice sunt imprimate de realizările obținute de țările capitaliste dezvoltate. A menționat și faptul că sunt necesare măsuri menite să ducă la racordarea economiei românești la noile coordonate tehnico-științifice preconizate în programul EURECA, la acordarea unei autonomii unităților productive în ce privește legăturile directe cu alte unități similare din Europa de Vest, la stimularea proceselor de constituire a unor societăți mixte în România, cu participarea capitalului străin, mai ales în sectoarele purtătoare ale progresului tehnic (electronică, automatică, mașini-unelte, aviație, optică,

chimia de sinteză), la realizarea unei specializări în producție, mai ales în sectoarele de vârf ale industriei, care să permită creșterea eficienței exportului românesc. Ideile principale menționate în final au fost că, vrem, nu vrem, Piața Comună și-a dovedit valabilitatea și eficiența, aplicarea proiectelor de viitor ale CEE va avea ca rezultat profunde transformări în toate domeniile vieții sociale din Europa și că România nu trebuie să aibă o poziție de expectativă față de acestea. Ca urmare, ministrul de externe a propus o regândire a mecanismului economic, iar concluziile rezultate să stea la baza viitorului plan cincinal 1991-1995.

În momentul în care ministrul intenționa să prezinte și unele considerente privind dezbaterile de la Conferință, legate de perfecționarea organismului țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, N. Ceaușescu a intervenit și a spus acestuia: „Văd că ești preocupat tot de problemele economice, mă gândesc să treci de la externe la CSP, să unificăm CSP cu MAT-MGFF și să te numesc președinte al acestei instituții. Vei fi un ministru al întregii economii naționale. La auzul acestora, ministrul de externe a spus: „Eu am prezentat toate cele de mai sus nu pentru a ocupa o astfel de funcție. Transformarea mecanismului economic românesc nu depinde de un om. Eu am un handicap: de circa trei ani și trei luni n-am mai lucrat în viața economică internă. Știu că aveți unele suspiciuni asupra persoanei mele și de aceea vă rog să fiu eliberat din funcția de ministru de externe și să-mi aprobați să fiu transferat în învățământul superior sau la un institut economic de cercetare științifică, acolo de unde am venit”.

Încruntat, roșindu-se, N. Ceaușescu s-a sculat brusc de pe scaun și a replicat: „Dumneata vei merge unde vreau eu. Acum este nevoie să te angajezi direct în acțiunea de perfecționare a mecanismului economic asupra căruia și eu am gândit. O să-ți spun eu cum îl văd în viitor”. Cu toate insistențele ministrului de externe de a fi transferat în învățământ sau cercetare științifică, aducând și alte argumente întemeiate – starea sănătății –, Ceaușescu n-a renunțat la măsura stabilită, încheind discuția astfel: „La prima ședință a CPEx., am să prezint propunerea pe care ți-am comunicat-o; vezi să nu te opui în ședință, că urmările vor fi neplăcute pentru dumneata”.

La 3 noiembrie a avut loc aprobarea de către CPEx. a propunerii lui Nicolae Ceaușescu, fără niciun comentariu. Deci, după trei ani, două luni și o săptămână, autorul acestor rânduri a fost nevoit să accepte o altă funcție în Guvern. Dezamăgit pentru că nu a reușit să-l convingă pe N. Ceaușescu să-i aprobe întoarcerea la catedră sau în cercetare, era totuși mulțumit că în funcția de ministru de externe reușise să mențină nealterată demnitatea națională

a poporului român. Oricine va analiza perioada 1986-1989 va ajunge la concluzia că aceasta a fost perioada cea mai grea în ceea ce privește situația României în relațiile internaționale. Politica internă promovată de N. Ceaușescu, de austeritate, de creștere a exportului, pentru lichidarea cât mai repede a datoriei externe, a supus populația la restricții în domeniul alimentar, al energiei electrice și furnizării căldurii, ceea ce a creat mari suferințe și nemulțumiri. În același timp, declanșarea așa-numitului program de sistematizare a satelor a amplificat nemulțumirile, mai ales acolo unde a început să se aplice practic și a provocat mare îngrijorare pentru o parte a populației din mediul sătesc. Toate acestea au fost recepționate pe plan internațional ca aspecte care vizau încălcarea drepturilor omului. Totodată, criza de prestigiu în care se afla N. Ceaușescu începând din anul 1982, când România ajunsese să nu mai poată să-și plătească ratele scadente ale datoriei externe, agravată ulterior de apariția lui M. Gorbaciov – care se profila tot mai mult ca principala personalitate politică din țările socialiste, a supus activitatea diplomaților români la mari greutăți și încercări, din cauza rigidității și durtății caracteristice orgoliului lui Ceaușescu.

Dificultățile au crescut mai ales în anul 1989, după ce România a lichidat întreaga datorie externă, când N. Ceaușescu era în culmea orgoliului, considerând că nimeni nu are dreptate și nimeni nu are ce să-i facă pentru că nu mai are obligații față de nicio țară. Aceste aspecte s-au răsfrânt în domeniul relațiilor diplomatice pe plan internațional. Tot mai multe cercuri politice, guvernamentale și neguvernamentale, s-au manifestat direct sau indirect împotriva politicii promovate de N. Ceaușescu. Cu toate acestea, în acea perioadă, 1986-1989, datorită înaltului patriotism și profesionalism al diplomaților români, s-au obținut succese remarcabile, care nu pot fi contestate nici de cele mai negativiste cercuri din țară sau străinătate. Astfel, în acea perioadă, din inițiativa și cu efortul deosebit de mare făcut de diplomații români, s-a reușit să se organizeze prima reuniune a miniștrilor afacerilor de externe ai țărilor din Balcani; la ONU, în fiecare an, s-au făcut propuneri constructive, multe dintre ele fiind înscrise în documentele oficiale ale acestei organizații; în 1989, printr-o stratagemă folosită de diplomații români, România și-a dat consimțământul față de Documentul final al Reuniunii CSCE de la Viena, cu toate că N. Ceaușescu indicase că dacă nu se acceptă propunerile sale să nu semneze documentul; împreună cu lucrătorii din domeniul comerțului exterior s-a reușit să se mențină relații diplomatice și economice cu 150 de țări; folosindu-se cadrul legal, împotriva unor indicații date de Elena Ceaușescu, s-a reușit să se construiască noi clădiri pentru

ambasadele din Sudan, Bulgaria, RPD Coreeană, să se renoveze clădirile ambasadelor și centrelor de cultură din Paris, Viena, Roma, Veneția, Tokio etc. Dar, cea mai mare satisfacție era dată de activitatea desfășurată pentru promovarea continuă și respectarea principiilor suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, egalității și respectului reciproc, între toate statele – indiferent de mărimea sau puterea economică.

Chiar dacă opoziția internațională față de N. Ceaușescu era tot mai mare, prestigiul României, demnitatea națională a poporului român au rămas neștirbite datorită inteligenței și efortului diplomaților români, care au reușit, în cele mai dificile probleme și situații, să elimine excesele propuse de N. Ceaușescu în politica externă, dar și atentatele cercurilor străine neprietene la independența națională, să mențină echilibrul necesar în relațiile cu toate statele lumii, corespunzător principiilor Chartei ONU și documentelor finale ale Conferințelor de la Helsinki și Viena.

Congresul al XIV-lea al Partidului. Luna noiembrie a anului 1989, a fost dominată de lucrările pregătitoare organizării Congresului și de desfășurarea lui (18-23.XI.1989)

În primele două săptămâni, N. Ceaușescu a elaborat raportul pe care urma să-l prezinte la Congres. Nimeni n-a fost consultat asupra conținutului acestuia. De fapt, folosindu-se de situația că el era secretar general ales de întregul partid, considera că raportul la Congres trebuia să exprime concepția sa, și nu gândirea colectivă a organelor partidului. În mod premeditat, el desconsidera și ignora rolul organelor colective ale partidului, rezumându-se numai la simpla informare succintă a acestora, cu ceea ce el hotărâse sau intenționa să hotărască. Așa a procedat și cu Raportul pentru Congresul al XIV-lea, raport care nu a fost conceput ca un expozeu al CC al PCR, ci ca o „creație” a secretarului general al partidului. De asemenea, acest raport nu a fost analizat în plenara CC a PCR, ci numai prezentat succint de Nicolae Ceaușescu, pentru informarea membrilor acestui organ suprem. Din prezentarea făcută, a atras atenția auditoriului intenția declarată a lui Nicolae Ceaușescu de a aborda efectele, dezastruoase pentru România, ale Pactului Molotov-Ribbentrop din 1939 și concluzia că el îl va declara nul și neavenit. La auzul acestora, întreaga sală a izbucnit în aplauze iar N. Ceaușescu era deosebit de satisfăcut de reacția participanților. De asemenea, din expozeul făcut de Ceaușescu, a rezultat că el dorește ca viitorul Congres să confirme „unitatea de monolit a întregului partid, a conducerii sale, a întregului popor în jurul secretarului general”. Mulți dintre participanții la plenara C.C. au

crezut că este vorba despre o lozincă, dar derularea lucrărilor pregătitoare ulterioare a confirmat că realizarea acestui obiectiv îl preocupa în mod deosebit pe N. Ceaușescu. Imediat după acea plenară, au fost organizate – de către Secția de Propagandă și Presă a CC – „colectivele de elaborare a cuvântărilor” care urmau a fi prezentate de diferiți activiști de partid și de stat la Congres. Șablonul pentru toate era următorul: în prima parte se exprima satisfacția și adeziunea la propunerea ca N. Ceaușescu să fie reales ca secretar general al partidului, însoțite de „osanele” bine cunoscute referitoare la personalitatea acestuia – „ctitorul României moderne”, „patriot înflăcărat și revoluționar consecvent”, „geniul nemuritor al neamului românesc”, „strateg al mișcării revoluționare mondiale”, „erou al păcii” etc. etc., și se afirma existența unității de monolit a partidului și poporului în jurul secretarului general; în următoarele 2-3 paragrafe se înscriau elogiile adresate Elenei Ceaușescu, pentru a se susține formularea, care îi plăcea în mod deosebit lui Ceaușescu – „militant de frunte al partidului și statului, savant de renume mondial”; în continuare, se prezentau câteva realizări deosebite din domeniul sau județul în care lucra „vorbitoarea programată”, cu mențiunea expresă că acestea sunt „rodul gândirii creatoare a lui N. Ceaușescu”; în final se făceau câteva aprecieri pozitive asupra documentelor supuse dezbaterii Congresului și se înscriau și unele angajamente.

Paralel cu elaborarea cuvântărilor se selecționau vorbitorii, iar cu unii dintre aceștia se făceau repetiții de citire, cu glas tare, a textelor prefabricate. Cea mai discretă activitate se desfășura de către colectivul format din Elena Ceaușescu, secretarul pe probleme organizatorice și secretarul cu probleme de cadre, pentru selecționarea propunerilor de persoane care urmau să facă parte din organele de conducere ale partidului. Un rol hotărâtor avea, însă, și ministrul de interne, confidentul E.C. Cu toate că acest colectiv își începuse activitatea cu șase luni înainte, cu toate că zilnic cei trei „cerberi” care vegheau la puritatea partidului se întâlneau și discutau ore în șir, propunerile lor au fost respinse de N. Ceaușescu, acesta considerându-le „total necorespunzătoare”. Ca urmare, Ceaușescu împreună cu cei trei „cadriști” ai partidului, cu două săptămâni înainte de data Congresului, au stat trei zile la rând, de dimineața, de la ora 9 până noaptea la orele 23-24, să selecționeze și să definitiveze propunerile de membri ai organelor centrale și județene ale partidului.

Pe măsură ce ziua deschiderii Congresului se apropia, se intensifica activitatea și a altor colective special organizate pentru Congres, cum erau secretariatul, presa, agitație și propagandă, responsabilii cu invitații străini.

În perioada 5-15 noiembrie, au fost organizate conferințele județene de partid pentru alegerea noilor organe de conducere. Totul a fost pregătit în cele mai mici amănunte – raporturile primilor secretari privind activitatea organizațiilor lor în perioada scursă de la Congresul al XIII-lea, componența noilor organe județene (comitet, birou, secretariat, comisia de cenzori etc.). Cuvântul delegaților din partea conducerii de partid a fost unic și a fost elaborat de Secția de propagandă a CC și aprobat de N. Ceaușescu, contribuția fiecărui delegat rezumându-se la completarea materialului cu câteva cifre și fapte privind realizările obținute în activitatea economico-socială din județul sau sectorul în care activa delegatul; la repetiție, citeau „cu voce tare” materialul „șablon”. Cu toate aceste măsuri preventive, a apărut o surpriză. La Conferința de partid din județul Alba, în urma votului secret, primul vicepreședinte al Consiliului n-a întrunit numărul de voturi necesar pentru a fi reales în noul organ de partid. Secretarul cu probleme organizatorice – „lingăul” familiei prezidențiale, a intrat în alertă, nu atât pentru semnalul care îl prezenta această surpriză – adică faptul că o asemenea situație se putea repeta și la Congres – ci pentru pericolul de a fi considerat de N. Ceaușescu ca principal vinovat și, deci, sancționat. Ca urmare, a doua zi după Conferința Județeană de la Alba, inițiază o anchetă drastică ce trebuia să descopere cum a fost posibilă această „surpriză”. Nicolae Ceaușescu află de această situație, oprește ancheta și, politician fiind, spune în fața CPEx.: „Ceea ce s-a întâmplat la Alba, în fond, demonstrează profundul democratism care caracterizează partidul nostru”. În contrast cu acesta, Elena Ceaușescu comentează și apreciază ca fiind o gravă greșeală organizatorică și consideră că sunt necesare măsuri de întărire a acestui sector de activitate.

În ziua de 18 noiembrie, s-a deschis Congresul al XIV-lea al partidului. Din primele momente, ochiul oricărui politician versat observa câteva aspecte deosebite. Prezidiul era format în mare majoritate din cadre de proveniență muncitorească, primul rând fiind ocupat de persoanele cele mai apropiate lui Nicolae Ceaușescu și soției acestuia. În rândurile următoare erau reprezentanții diferitelor organizații de masă, pensionari-ilegaliști care susținuseră în ultimii 24 de ani „rolul deosebit” al lui Ceaușescu în mișcarea muncitorească și revoluționară din România și câțiva intelectuali din domeniile artei, științei și culturii. Atrăgea atenția faptul că, în prezidiu, fuseseră incluse și câteva persoane, supleanți ai CPEx., care erau în dizgrația celor doi. Dar, această indulgență s-a făcut pentru a „demonstra” că, în conducerea partidului, nu există disensiuni, ci o „unitate de monolit”. Atrăgea atenția, totodată, faptul că nivelul de reprezentare al delegațiilor partidelor de

stânga din alte țări era scăzut (maxim gradul doi), iar numărul acestora era mai mic decât la congresele precedente. De asemenea, semnificativ era și faptul că, la deschiderea lucrărilor Congresului, nu au dat curs invitațiilor adresate, ambasadorii țărilor CEE, ai SUA și Canadei.

Programul desfășurării lucrărilor Congresului prezenta și el o surpriză: nu era înscrisă ceremonia transmiterii mesajelor de salut din partea delegațiilor partidelor din celelalte țări participante la Congres. Oficial s-a motivat prin economia de timp, dar, după unele informații, în realitate cauza a fost legată de conținutul unor mesaje, care nu conveneau lui Ceaușescu.

La apariția lui Nicolae Ceaușescu, însoțit de Elena, în sală s-a declanșat un adevărat vacarm. Grupurile de agitatori, răspândite în diferite părți ale sălii (circa 1000 de persoane în zece rânduri special rezervate lor) aplaudau și scandau lozinci ce preaslăveau persoana lui N. Ceaușescu, timp de peste 10 minute. Ceaușescu era fericit, ochii îi sticleau, saluta cu mâna dreaptă ridicată la nivelul capului. Elena privea satisfăcută de ceea ce vedea și auzea. După îndeplinirea formalităților privind aprobarea prezidiului, a diferitelor comisii ale Congresului și a programului de desfășurare al acestuia, N. Ceaușescu a început să prezinte raportul de activitate al partidului în perioada dintre congrese. Expunerea era foarte greu de urmărit de participanți, deoarece după fiecare frază grupurile de agitatori, la semnele, destul de vizibile, făcute de E.C. de la masa prezidiului, scandau și aplaudau. Același lucru se întâmpla și când secretarul cu probleme organizatorice se ridica în picioare, striga lozinci și aplauda – forțând astfel și invitații să-l urmeze. Până la prânz se poate spune că participanții – cele circa 8000 de persoane aflate în sală – au efectuat un intens exercițiu de gimnastică a membrelor inferioare, supuse unei continue mișcări de sculat-așezat. După amiază, în partea a doua a expunerii, activitatea grupurilor de agitatori s-a mai temperat, datorită fie oboselii, fie semnelor făcute de N. Ceaușescu, prin care solicita să fie lăsat să continue fără întreruperi, pentru a putea încheia expunerea, programată pe durata a opt ore.

Cât privește conținutul raportului, acesta repeta – în majoritatea cazurilor – în aceleași formulări, ideile și considerațiile lui Ceaușescu privind victoria deplină și definitivă a socialismului în România, confirmarea, de către rezultatele obținute, a viabilității socialismului, originalitatea și eficiența mecanismului economic și a conducerii centralizat-planificate a economiei, justetea politicii partidului, ca unic conducător, confirmată de realitățile vieții economico-sociale, hotărârea fermă de a de continua înfăptuirea societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea spre comunism. În

ceea ce privea politica externă a României, se menționa din nou teza formulată de N. Ceaușescu la sfârșitul anului 1988, privind necesitatea încheierii simultane a acordurilor internaționale referitoare la dezarmarea nucleară și dezarmarea chimică; se prezenta opțiunea fermă privind formarea „Casei Comune Europene” numai pe baza menținerii independenței și suveranității fiecărui stat, se susținea necesitatea realizării unor înțelegeri de bună vecinătate între state, formării unor zone libere de arme nucleare, de colaborare în Balcani și în spațiul țărilor riverane Dunării, se sublinia existența celor mai favorabile condiții pentru organizarea unei Conferințe de pace în Orientul Mijlociu, sub egida ONU (o inițiativă românească recunoscută pe plan mondial), se prezentau acțiunile și inițiativele României privind instaurarea unei noi ordini economice internaționale.

Din expunerea prezentată de N. Ceaușescu, rețineau atenția, însă, și alte aspecte, unele dintre ele provocând întrebări și îngrijorări celor mai mulți dintre participanți, mărturisite numai în șoaptă și numai între cei care aveau siguranța încrederii reciproce. Astfel, pentru cei care cunoșteau realitățile, a surprins convingerea cu care Ceaușescu a prezentat realizările din domeniul agriculturii – 60 de milioane de tone de cereale pe total țară, iar producțiile la hectar, în unele zone de 15.000 kg la grâu, 30 tone la porumb, 100 tone la cartofi, 140 tone la sfecla de zahăr etc., toate acestea fiind folosite pentru a susține ideea superiorității mării producții socialiste față de orice altă formă de organizare economico-socială.

Din expunerea capitolelor privind perspectivele dezvoltării societății românești, în afara proiecțiilor sale fanteziste cu privire la trecerea la societatea comunistă, „viitorul de aur al a omenirii” – cum îi plăcea să spună, se degaja cu pregnanță optimismul său că va trăi până în anul 2010 și convingerea sa că va fi tot în fruntea partidului și statului, de mai multe ori el folosind expresiile: „vom acționa în primul deceniu al secolului viitor pentru...”, „vom realiza în deceniile viitoare...”, „în funcție de realizările din deceniul următor, vom stabili și obiectivele primului deceniu al secolului viitor” și altele cu același sens. Pentru un număr însemnat de delegați și invitați la Congres, dar îndeosebi pentru delegațiile străine participante ca invitați, a constituit o mare surpriză și a provocat multe semne de întrebare ușurința, superficialitatea cu care a abordat N. Ceaușescu, în expunere, evenimentele deosebite care se derula în țările socialiste europene. Cei mai mulți, care cunoșteau realitățile din Polonia, Ungaria, RD Germană, Bulgaria, Cehoslovacia, considerau că el în mod deliberat nu a făcut o analiză consistentă asupra ultimelor evenimente politice din aceste țări, de teama deschiderii unor

discuții contradictorii în timpul Congresului, care ar fi putut oferi posibilitatea manifestării unor concepții reformatoare și din partea unor membri ai PCR. Alții au considerat că o asemenea poziție, de oarecare neglijare a evenimentelor din țările menționate, ar fi fost intenționată pentru ca Nicolae Ceaușescu să demonstreze că respectă teza mult susținută de el a „neamestecului în treburile interne ale altor țări” și, ca urmare, nici alte conduceri de partid și de stat și alte guverne să nu se amestece în treburile interne ale României. Este posibil ca ambele opinii să fi coincidat cu considerațiile lui Ceaușescu când, în expunerea sa, s-a abținut de la analiza exhaustivă a ultimelor evenimente din țările socialiste europene. Sigur este că, din modul cum a „combătut” pluralismul politic, trecerea la piața liberă și descentralizarea conducerii economice, renașterea proprietății private, se subînțelegea poziția negativă a lui N. Ceaușescu față de cursul evenimentelor din țările est-europene. Totodată, prin exprimarea acestei poziții, N. Ceaușescu urmărea să obțină asentimentul tuturor participanților la Congres de a fi fideli și uniți în înfăptuirea proiectelor sale privind „continuarea consecventă a construirii socialismului în România”.

Imaginea de ansamblu pe care a prezentat-o expozeul lui Ceaușescu cât și atmosfera din sală, întreținută de o continuă agitație și de slăvire a lui N. Ceaușescu, a contribuit la proiectarea unei situații idilice a României, părând a fi caracterizată, îndeosebi, de „stabilitatea și viabilitatea socialismului, de unitatea dintre partid, popor și conducător, de existența celei mai avansate democrații – unică în felul său”.

Intervențiile celor înscriși la dezbateri, selecționați din timp de Elena Ceaușescu, s-au remarcat și ele prin câteva aspecte deosebite. Cele prezentate de reprezentanții „oamenilor muncii din sectoarele producției materiale” erau prefabricatele elaborate de colectivele special organizate, din ziariști și activiști ai Secției de propagandă. Ele nu se deosebeau decât prin gradul de corectitudine al cititului sau prin timbrul și patosul vorbitorului. Din când în când, unele dintre materialele prezentate atrăgeau atenția prin amintirea unor inițiative ale colectivelor de oameni ai muncii pentru creșterea producției și a exportului de mărfuri.

După prima zi de dezbateri, Ceaușescu a fost nemulțumit de faptul că, în cuvântările reprezentanților diferitelor unități agricole cooperatiste, nu s-au reflectat suficient „rezultatele de excepție” obținute în această ramură a economiei naționale. În discuția cu secretarul cu propaganda, el aprecia că această reținere în confirmarea celor prezentate la Congres este o încercare de a se compromite veridicitatea datelor privind realizările obținute în agri-

cultură și a trasat ca sarcină să se revadă toate cuvântările celor programați în zilele următoare și să se aducă îmbunătățirile corespunzătoare. Zis și făcut. În cuvântările unor prim-secretari de județ din zilele următoare, nu numai că sunt prezentate cifre și date care să confirme pe cele din raportul lui N. Ceaușescu, dar se și iau angajamente să se obțină, în anul 1990, producții la hectar care depășeau și cele mai fanteziste proiecții – 49 tone porumb, 15-20 tone grâu, 100 tone cartofi, 150 tone sfeclă de zahăr etc.

Multe comentarii a provocat, în acele zile, și manifestarea cu totul surprinzătoare a lui N. Ceaușescu față de reprezentantul minerilor din bazi-nul Motru. După ce acesta și-a încheiat cuvântarea, N. Ceaușescu s-a ridicat brusc de la masa prezidiului, s-a îndreptat către el, l-a îmbrățișat și apoi i-a luat mâna dreaptă cu mâna sa stângă și le-a ridicat în sus, începând să strige: „Unitate, unitate!!...”. Sala, evident, a aplaudat, dar comentariile au fost di-verse. Unii au considerat că Ceaușescu a vrut să facă o demonstrație în fața delegațiilor străine de cât de mult iubește el clasa muncitoare și, în primul rând, pe mineri și că urmele evenimentelor din august 1977 din Valea Jiului, când minerii au pus în pericol chiar și funcția sa de secretar general, s-au estompat definitiv. Alții au susținut că gestul a fost un strigăt către clasa muncitoare de a fi sprijinit, strigătul exprimând teama permanentă care-l obseda – că va fi trădat. În sfârșit, alții au susținut că manifestarea lui Ceau-șescu a fost expresia dorinței sale de a mulțumi, într-un fel deosebit, „osana-lelor” care-i fuseseră aduse de către „reprezentantul” minerilor. Cred că toți aveau dreptate. Sigur este că gestul a fost premeditat, iar semnificațiile pate-tice au precumpănit, căci nimic nu făcea N. Ceaușescu fără un scop precis.

Cuvântările „oamenilor de încredere” ai lui N. Ceaușescu, secretari ai CC, primul ministru, viceprim-miniștri, nu s-au distins prin nimic altceva decât prin numărul de epitete și laude atribuite celor doi. În decursul prezen-ței lor la pupitru, s-a desfășurat o adevărată întrecere, fiecare urmărind să obțină un număr cât mai mare de aplauze și ridicări în picioare ale sălii, atunci când pronunțau numele lui N. Ceaușescu. O adevărată „derută” în rândurile auditoriului au provocat cuvântările rostite de Elena Ceaușescu și de Nicu Ceaușescu, chiar și cei mai fideli familiei Ceaușescu au fost sur-prinși de lipsa de bun simț a soției și fiului cel mic, auzind laudele aduse de cei doi soțului și, respectiv, tatălui, ca oricare agitator sau propagandist plătit pentru un astfel de serviciu. În același timp, tupeul celor doi a întrecut orice măsură în ceea ce privește conținutul cuvântărilor, care au avut ca obiectiv major convingerea auditoriului că, numai urmând „politica înțeleaptă a con-ducătorului partidului și statului”, poporul român va avea un viitor fericit.

Și, dincolo și de aceste aspecte, cuvântările Elenei și a lui Nicu la acest Congres, în condițiile realegerii lui N. Ceaușescu ca secretar general, avertizau asupra creșterii rolului lor în conducerea partidului, pregătind condițiile pentru menținerea puterii politice de către familia Ceaușescu, în cazul în care N. Ceaușescu nu ar mai fi existat.

În ultima zi a Congresului, a avut loc ședința închisă la care participă numai delegații, pentru alegerea noilor organe de conducere ale partidului. Ca prim punct era prevăzut „alegerea secretarului general”. Totul a fost o formalitate, spectacolul trebuia să se desfășoare conform scenariului. I s-a dat cuvântul „maestrului de ceremonii”, Manea Mănescu, care într-o expunere de 20 de minute a adus cele mai neuzite laude lui N. Ceaușescu. După fiecare frază, grupurile de agitatori, care au rămas în sală ca delegați, țipau lozinci și lansau urale, care-i determinau pe unii dintre participanți să-și astupe urechile pentru a nu surzi. Ceea ce a atras atenția auditoriului a fost faptul că, în expunerea sa, pentru prima dată, „maestrul de ceremonii” a oficializat conducerea bicefală a partidului. Deși subiectul principal era re alegerea lui N. Ceaușescu ca secretar general, vorbitorul a subliniat de câteva ori că „este o fericire pentru țara noastră că în fruntea partidului se află **conducătorii noștri buni și drepti** – Nicolae și Elena Ceaușescu”. Apoi, în paragrafele principale ale expunerii, referitoare la cele mai importante realizări obținute de poporul român în ultimii 24 de ani, vorbitorul a menționat nu numai rolul lui N. Ceaușescu, dar și pe cel al soției sale „ca activistă a partidului cu o îndelungată activitate revoluționară, personalitate științifică de renume mondial, conducător de frunte al partidului și statului”.

După finalul cuvântării, s-a supus votului deschis, prin ridicarea mâinii, propunerea făcută. Evident, rezultatul a fost cel așteptat – unanimitate, după care a urmat o explozie de aplauze și urale. Nicolae Ceaușescu era emoționat, stătea în picioare, ochii îi străluceau, saluta cu mâna dreaptă ridicată. La un semn al său, sala a încetat să mai aplaude, participanții s-au așezat pe scaune, iar N. Ceaușescu, cu o voce pierdută, a mulțumit pentru încrederea acordată și s-a angajat că „va servi poporul cu toată capacitatea sa și, dacă va fi nevoie, își va da și viața pentru fericirea poporului, pentru apărarea independenței și suveranității țării”.

S-a trecut apoi la prezentarea propunerilor pentru membrii Comitetului Central al partidului. Spre deosebire de procedura de la congresele anterioare, de data aceasta propunerile erau grupate pe județe, N. Ceaușescu motivând că, în acest fel, se poate cunoaște mai bine de către delegați care organizație de partid a făcut propunerile respective și cine erau cei propuși.

Erau argumente plauzibile, dar scopul major a fost cu totul altul – distragerea atenției delegaților de la propunerile de persoane din familia Ceaușescu, care urmau să fie alese în CC al partidului. Într-adevăr, nepotismul s-ar fi dezvăluit pe deplin dacă propunerile se prezentau în ordine alfabetică, deoarece la litera C ar fi apărut: Ceaușescu Nicolae, Ceaușescu Elena (soția), Ceaușescu Ion (frate), Ceaușescu Ilie (frate), Ceaușescu Valentin (fiu), Ceaușescu Nicu (fiu). Procedul folosit a mascat, formal, consecvența celor doi de a menține și întări dominația familiei lor asupra partidului. Propunerile prezentate au fost aprobate prin vot secret fără nicio surpriză. După comunicarea rezultatului votării, N. C. a ținut să menționeze că aceasta exprimă seriozitatea și maturitatea delegaților, unitatea de monolit a partidului.

În continuare, a avut loc prima ședință a C.C. pentru alegerea C.P.Ex. și a Secretariatului C.C. Consecvent ideii sale de a demonstra străinătății că în PCR nu sunt probleme divergente, N. Ceaușescu a propus ca numărul membrilor CPEX. să crească de la 35 la 47, adică, odată cu menținerea persoanelor care făcuseră parte din vechiul organ, să fie incluși încă 12, dintre prim secretarii unor comitete județene de partid. Totodată el a propus ca patru foști membri supleanți să devină membri CPEX. Toate propunerile au fost aprobate fără niciun comentariu.

Congresul s-a încheiat cu o ședință deschisă, la care au participat invitații din țară și străinătate, reprezentanți ai ambasadelor, ai presei, radioului și televiziunii, în cadrul căreia s-a comunicat componența nominală a CPEX. și a Secretariatului C.C. În cuvântarea finală, fără logică și cu expresii arhicunoscute, N. Ceaușescu a repetat ideile care-l obsedau privind valabilitatea socialismului și hotărârea fermă de a continua pe „drumul luminos al comunismului – viitorul de aur al omenirii”; „să se facă totu’ pentru a se onora încrederea poporului”, „să se asigure condițiile pentru întărirea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României”, „să se întărească unitatea dintre partid și popor”.

Pentru orice participant – lucid și rațional, la acest Congres nu putea să nu apară întrebarea: care a fost finalitatea practică și teoretică a acestui eveniment? Și răspunsul era dezamăgitor. Întreaga desfășurare a Congresului a urmărit un singur scop – consolidarea dictaturii lui N. Ceaușescu și a soției sale. Efectele concrete imediate au fost oboseala provocată de ridicarea în picioare de 509 ori (am numărat exact) și de zgomotele infernale ale grupurilor de agitatori. Mai rămânea speranța că poate, cândva, toate acestea se vor termina. Nimeni nu bănuia că sfârșitul acestei dictaturi se va produce peste o lună mai târziu.

Evenimentele din decembrie 1989

În săptămâna care a urmat – ultima din luna noiembrie – a avut loc prima ședință a noului C.P.Ex. După aprobarea ordinii de zi (probleme curente ale economiei), Nicolae Ceaușescu s-a adresat participanților: „Sarcinile aprobate de Congresul al XIV-lea presupun o îmbunătățire radicală a activității C.P.Ex., îndeosebi în direcția creșterii răspunderii fiecărui membru față de obligațiile ce-i revin în domeniul pe care îl coordonează. Este necesar să se întărească unitatea de acțiune a acestui organ, a stilului și metodelor de muncă. Dar pentru a se realiza aceste obiective, doresc să știu clar – cine este hotărât să lucreze și cine nu se angajează la muncă cu toate forțele sale?; dacă toți tovarășii sunt hotărâți să lucrăm uniți? Iată de ce vreau să aud pe fiecare tovarăș ce gânduri are”.

Imediat după aceste fraze, observăm că persoanele de încredere ale lui N. C., umbrele fidele ale acestuia, respectiv – primul ministru, secretarul cu problemele organizatorice, vicepreședintele Consiliului de Stat (cunoscutul maestru de ceremonii), toți cei trei prim viceprim-miniștri (inclusiv Elena Ceaușescu), ca la comandă, ridică mâinile pentru a cere să li se dea cuvântul. Marea majoritate a celorlalți participanți este dezorientată pentru că nu înțelege ce se urmărește cu acest scenariu.

Rând pe rând, în ordinea menționată mai sus, fiecare dintre cei care au cerut cuvântul au făcut câte o expunere de 15-20 de minute din care nu lipsea nimic din ce îi plăcea lui N. C., adică asanalele față de persoana sa, importanța Congresului al XIV-lea al partidului pentru viitorul României, necesitatea întăririi unității partidului și poporului în jurul secretarului general, angajamentul că va fi fidel politicii promovate de conducătorul iubit și că va activa ferm pentru eliminarea lipsurilor manifestate în domeniul de care răspunde.

Atrăgea atenția cele spuse de E. C. Nu avea text scris; dar din frazele sale scurte, cu greșeli gramaticale, se subînțelegea ce-i preocupa pe ea și pe soțul său. Cele mai expresive afirmații ale sale au fost: „Noi, toți, trebuie să fim uniți pentru că dușmani avem mulți, să fim vigilenți, pentru că ați văzut ce s-a întâmplat în alte țări, să întărim munca de propagandă, presa să-și facă mai bine datoria, să muncim cu toții cât mai bine, să nu depindem de nimeni, că nimeni n-are ce ne face, să îndeplinim toate sarcinile care le trasează secretarul nostru general. Sunt lipsuri multe și unii tovarăși nu prea se angajează la muncă cu răspundere”.

După circa două ore, epuizate cu cuvântările celor menționați, N.C. se uită la ceas (se apropia ora 13:00, când era prevăzută masa de prânz) și spune: „Nu mai avem timp să ascultăm pe alți tovarăși. Dar cei care n-au vorbit, să scrie ce poziție au față de cele spuse de mine”.

După încheierea ședinței, se arăta pe fața tuturor nedumerirea care-i frământa: ce se dorește, ce se urmărește prin obținerea de către cei doi a unui jurământ de credință? Nimeni nu comenta nimic. Mai târziu, am aflat că niciunul dintre cei care nu au vorbit la ședință n-au scris ceea ce a cerut N. C. Fiecare s-a făcut că a uitat, dar aceasta era o poziție clară de eschivare, de a-i da un CEC în alb pe care să-l folosească ulterior ca mijloc de presiune asupra semnatarilor și paravan al resentimentului colectiv pentru acțiunile și inițiativele sale personale, dictatoriale.

Tot în această săptămână, N. C. a indicat să se definitiveze proiectul planului pe anul 1990, pentru a putea fi supus plenarei C. C. și apoi M. A. N. spre aprobare. Ultima variantă a acestui plan fusese aprobată de N. C. încă din vară, care luase în considerație realizările efective din primul semestru al anului 1989 și indicatorii planificați ai semestrului doi, ai aceluiași an. Dar acum, la sfârșitul lunii noiembrie, se constată că diferențele dintre realizat și planificat erau mari.

Ca urmare, proiectul de plan pentru 1990 prezenta, în funcție de realizările din 1989, indicatorii de creștere extrem de mari: 14,5% la producția marfă industrială, 16% la producția netă, 125 lei reducere a costurilor la 1000 lei producție marfă, 80% la export, 16% la productivitatea muncii și alții, la niveluri asemănătoare. Totodată, conform sarcinilor stabilite de N. C., se prevedea, în acest proiect de plan, obținerea, în 1990, a 80 milioane tone cereale. Asemenea indicatori erau de domeniul fanteziei, ei nu aveau fundamentarea economică necesară, ci numai dorințele lui N. C. de a demonstra lumii că, în socialism, chiar, când baza economică este puternică, se pot realiza ritmuri mari ale creșterii producției, că, în România, conducerea centralizată a economiei permitea folosirea, în cele mai bune condiții, a veniturii național pentru evoluția în ritmuri rapide a tuturor sectoarelor de activitate.

Analiza efectuată de specialiștii din Comitetul de Stat al Planificării și Aprovizionării Tehnico-Materiale, cadre cu o înaltă calificare profesională și cu o evidentă practică economică, împreună cu miniștri, directori de centrale, ingineri, economiști din cele mai importante unități economice, s-a concretizat în elaborarea unui nou proiect de plan pentru anul 1990, ai căror indicatori erau cu mult mai mici, dar realști față de cei înșcriși în proiectul

de plan aprobat de N. C. în vara anului 1989. Astfel, se demonstra că ritmul maxim posibil al creșterii producției industriale putea fi de 4-5%, în condițiile reînnoirii a cel puțin o treime a tehnologiilor și creșterii importurilor de producție cca 50% (menționăm că, în ultimii trei ani, importurile de producție erau plafonate de N. C. la circa 1200 miliarde de dolari, cu toate că în fiecare an producția industrială era planificată să crească cu 8-10%).

De asemenea, propunerile noi de plan pentru agricultură se concretizau sintetic într-o producție cerealieră de maxim 30 de milioane tone, cu condiția asigurării contractelor minime necesare de îngrășăminte chimice, erbicide și pesticide, a energiei necesare pentru funcționarea normală a sistemului de irigații, care cuprindea circa 3,5 milioane ha. În secțiunea din plan privind nivelul de trai, se prevedeau noi indicatori, mai mari de 2-3 ori decât cei înscrși în proiectul de plan aprobat în vară.

Prezentându-se noul proiect de plan lui N. C., cu notele de fundamentare tehnico-economică a fiecărui capitol, acesta este surprins și, după o fugară privire asupra lor, se adresează președintelui Comitetului de Stat al Planificării: „Dumneata crezi că eu te-am numit în fruntea acestei instituții ca să tragi înapoi economia? Ce sunt acești indicatori așa de mici? În acest ritm nu mai trecem la comunism nici în anul 2020!”

Calm și cu fermitate, președintele CSP a răspuns: „Vă rog să analizați propunerile prezentate, care reflectă posibilitățile reale ale societății noastre. Trebuie să renunțăm la planuri supradimensionate, care provoacă o încordare permanentă a tuturor colectivelor de muncă și conducerilor de întreprinderi, nemulțumiri pe toate treptele ierarhice și denaturări în evaluarea posibilităților și rezultatelor. De fapt, mă gândesc ca, pentru planul 1991-1995, să vă prezint, în prealabil o metodologie îmbunătățită a elaborării planului”.

La auzul ultimei fraze, N. C. a tresărit și, brusc, a întrebat: „Adică ce vrei să schimbi? I s-a răspuns imediat, succint: „Vă informez că intenționez următoarele:

a) să facem o evaluare reală a înzestrării tehnice a economiei naționale, ținându-se seama de uzura fizică și morală a fondurilor fixe în funcțiune și în raport de concluziile rezultate, să propunem un program concret de 10 ani, privind reutilizarea unităților economice;

b) să elaborăm un program de specializare în producție pe sectoare și produse cu mare eficiență și solicitate pe piața mondială; nu mai putem continua să producem de toate, cu un grad de complexitate scăzut;

c) la elaborarea planului nou, pornind de la necesitățile care trebuiesc satisfăcute pentru realizarea unui nivel de trai al populației corespunzător posibilităților de care dispunem și ca țară cu un nivel mediu de dezvoltare, adică dorim cu adevărat să subordom producția scopului pe care îl declarăm – ridicarea bunăstării întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a omului...

Deci, vrem să pornim la dimensionarea și structura producției de la cererile pieței interne, adică de la nevoile consumului populației și consumului productiv și, în strânsă legătură cu acestea, să determinăm și exportul pentru că nu se poate concepe o dezvoltare economică fără creșterea producției în primul rând pentru satisfacerea nevoilor pieței interne. Trebuie să terminăm cu împărțirea actuală a producției în producție pentru piața internă și producție pentru export.

În tot timpul prezentării celor de mai sus, N. C. a ascultat cu atenție, iar la un moment dat a spus: „Bine, lasă materialele să le mai văd și eu. Cât privește planul cincinal viitor, o să discutăm într-o ședință specială a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economico-Sociale, unde îți vei prezenta și considerentele voastre, ale CSP-ului.

După două zile de la această discuție, este convocat biroul permanent al C.P.Ex. și președintele CSP „pentru comunicări privind planul pe anul 1990”. Cum era obișnuința, primul care a vorbit a fost N. C. Cu un aer de mare gânditor și cunoscător al realității, el a spus: „V-am convocat să vă comunic că eu am observații la proiectul de plan pe anul 1990, pe care l-am aprobat în vară. Indicatorii prevăzuți sunt nerealiști”.

Apoi, cu stiloul său a început să scrie vorbind: „La producția industrială, ritmul de creștere să fie 7,8%, creșterea productivității muncii să fie de 8-8,5%, reducerea costurilor la 1000 de lei, producția să fie de 30-40 lei, exportul pe devize libere, 7 miliarde dolari, iar cu țările socialiste, de 6 miliarde, importul pe devizele libere, 1,2 milioane dolari. Comitetul de Stat al Planificării să prezinte primirea noii variante de proiect de plan pornind de la acești indicatori.”

Membrii biroului permanent al C.P.Ex., care nu aveau cunoștință de discuția dintre N.C. și președintele CSP au și început cu osanalele de genul: „Dumneavoastră, tovarășe N.C. ne-ați dat încă o lecție ce înseamnă o gândire care să țină seama de realități”. Vă mulțumim, tovarășe secretar general, pentru aceste indicații prețioase, care vor promova marea satisfacție în rândurile conducătorilor de centrale și unități economice. Este încă o dovadă a

griji pe care o purtați oamenilor muncii, pentru că un plan realist este un imbold în îndeplinirea lui”.

Președintele CSP, care cunoștea foarte bine marea satisfacție a lui N.C. de a se considera inițiatorul tuturor acțiunilor, nu a fost surprins de faptul că propunerile de revizuire a planului au fost acceptate după discuția dintre ei doi. Într-un fel, era mulțumit că acțiunea sa a avut un oarecare efect, dar era convins că și indicatorii noi solicitați de N.C. erau supradimensionați.

În ziua următoare, prezentând nouă variantă a planului, în cadrul ședinței explicative, a solicitat din nou reducerea la nivelul posibilităților reale, dar N. C. nu a renunțat la propunerile sale. Deosebit de grav era faptul că, spre deosebire de industrie, unde, cât de cât, noii indicatori erau mai apropiați de o comensurare mai reală a posibilităților, pentru agricultură, indicatorii stabiliți de N.C., între care obținerea unei producții cerealiere de 55 de milioane tone, erau dincolo de orice închipuire.

Firește, existența în plan a unor asemenea cifre provoca denaturări la toți indicatorii sectoarelor aflate în strânsă legătură cu agricultura, cum erau industria alimentară, industria ușoară, desfacerea produselor agroalimentare către populație, exportul de produse agricole etc., la care se adăugau exagerările privind veniturile unităților agricole, precum și ale lucrătorilor din agricultură.

Preocupat de această situație, președintele CSP a cerut din nou o audiență la N.C. De data asta, însoțit și de vicepreședintele CSP care răspundea de agricultură, fratele secretarului general al partidului. În cursul discuției, i s-au prezentat timp de două ore indicatorii principali din agricultură, posibil de realizat, față de cei înscrși în proiectele de plan, subliniindu-se ideea reducerii cu 50-100% a acestora.

Cu mare greutate, N.C. a acceptat unele propuneri ale CSP, care, însă, nu rezolvau problema esențială. Practic, deci, se declarase deschis existența a două variante ale proiectului de plan pentru anul 1990: una pe dorințe, și cea de-a doua, a specialiștilor din agricultură și CSP, fundamentată pe realizările efective din 1989, și pe evaluarea reală a posibilităților tehnico-economice și științifice.

*

* *

Luna decembrie (luni – 4) a debutat cu participarea lui N. Ceaușescu la ședința organizată la Moscova cu conducătorii țărilor semnatare ale Tratatului de la Varșovia, pentru a fi informați de Mihail Gorbaciov asupra convorbirilor avute cu George Bush în Malta.

Deplasarea lui Nicolae Ceaușescu la Moscova a stat în suspensie până în ultimul moment, adică până când Mihail Gorbaciov a acceptat solicitarea lui Nicolae Ceaușescu de a avea o convorbire separată privind relațiile dintre România și U.R.S.S. Informarea, foarte succintă, făcută de Nicolae Ceaușescu în prima ședință a C.P.Ex., cu privire la întâlnirea de la Moscova, a surprins prin mai multe aspecte. În primul rând, prin câteva fraze lapidare, Nicolae Ceaușescu a menționat că informarea făcută de Mihail Gorbaciov cu privire la convorbirile lui George Bush de la Malta nu a adus nimic nou față de ce știam. U.R.S.S. a făcut concesii, iar S.U.A. se întărește tot mai mult. El a subliniat, totodată, că, practic, le acceptă întrucât Mihail Gorbaciov a jucat cum i-a cântat G. Bush. În al doilea rând, Nicolae Ceaușescu era foarte satisfăcut că, la întâlnirea de la Moscova, conducătorii U.R.S.S., Bulgariei, Ungariei, R.D.G. și Poloniei au recunoscut public, prin declarația adoptată, că intervenția trupelor lor în Cehoslovacia în 1968 a fost un act de agresiune împotriva unei țări suverane și independente. Prin adoptarea acestei declarații publice, se recunoștea, în același timp, și justetea poziției adoptate de România de a nu participa la acel act de intervenție datorită fermității lui Nicolae Ceaușescu în apărarea și respectarea principiilor suveranității și independenței fiecărui stat, a neamestecului în treburile interne ale altor state. În al treilea rând, Nicolae Ceaușescu n-a relatat nimic despre întâlnirea separată cu Mihail Gorbaciov, rezumându-se să critice pe șeful Cancelariei că nu a pus la dispoziția membrilor C.P.Ex. stenograma convorbirilor. Se înțelege că, dacă convorbirile cu Mihail Gorbaciov ar fi avut rezultate pozitive, Nicolae Ceaușescu ar fi menționat ceva despre ele și nu ar mai fi recurs la acest subterfugiu.

Acum, după cunoașterea evenimentelor care au urmat, întrebarea normală care se pune este cum a fost posibil ca Nicolae Ceaușescu, recunoscut pentru perspicacitatea, pentru capacitatea sa de a repera și intui și gândurile ascunse ale interlocutorilor, să nu sesizeze nimic, din informarea lui Mihail Gorbaciov și din discuțiile cu acesta, cu privire la apropierea sfârșitului său? Din relatările unor membri ai delegației române, care s-au deplasat la Moscova, rezultă că, la această întâlnire, N. C. s-a situat pe o poziție de sfidare a celorlalți participanți, considerând că toți au trădat principiile fundamentale ale socialismului. Această poziție a sa a însemnat și izolarea

completă a lui Nicolae Ceaușescu, șefii delegațiilor celorlalte țări participante la întâlnirea de la Moscova eschivându-se să aibă convorbiri separate cu el, care poate că îi erau folositoare. În același timp, convorbirile separate cu Mihail Gorbaciov au avut un caracter formal, liderul sovietic invocând insuficiența timpului disponibil și punându-l pe N. C. în imposibilitatea de a de a aborda, așa cum gândise, complexul de probleme existente între cele două țări și, mai ales, între cei doi conducători. Reducerea întâlnirii la cca 1/2 oră și frazele lapidare ale lui Mihail Gorbaciov, care evita orice angajare într-o discuție de fond, au fost interpretate de către unii membri ai delegației române ca un răspuns al acestuia la modul cum a fost tratat de președintele României cu ocazia participării la Consfătuirea țărilor semnatare a Tratatului de la Varșovia, de la București din vara aceluiași an.

Ulterior, însă, după derularea evenimentelor cunoscute, s-a apreciat că modul de comportare al lui Mihail Gorbaciov față de Nicolae Ceaușescu era un semnal clar că N. C. trebuia să dispară de pe scena politică, semnal pe care acesta nu l-a sesizat. Întors în țară, Nicolae Ceaușescu a tratat întâlnirea de la Moscova cu o superficialitate crasă, chiar de la sosirea sa pe aeroport (noaptea la ora 23,00), când, întrebat imediat de soția sa – cum a fost? –, el a răspuns ironic: „Am ascultat ce mari rezultate a obținut el la întâlnirea cu prietenul său, Bush. Noi trebuie să ne vedem de treburile noastre!”.

*

Zilele următoare ale primei săptămâni din decembrie au fost deosebit de agitate din cauza desfășurării lucrărilor de definitivare a materialelor care urmau a fi prezentate în Comitetul Central al partidului și în M.A.N. – proiectul de plan și proiectul bugetului de stat pentru anul 1990. Ca de obicei, nu i-a scăpat nimic să nu vadă și revadă, să facă observații și noi propuneri, începând cu ordinea de zi, lista vorbitorilor și terminând cu rapoartele care trebuiau prezentate la fiecare punct înscris în ordinea de zi. Totul se desfășura cu participarea directă a soției sale, care, la orice „ședință de lucru”, fie că repeta unele observații și propuneri ale lui Nicolae Ceaușescu, fie că emitea diferite păreri care demonstau, în fond, că nici măcar nu citise materialele sau nu pricepuse nimic din problemele puse în discuție. Oricum, însă, poziția pe care o repeta mereu era : „Voi să faceți așa cum spune tovarășu’!”

În zilele de 11-14 decembrie s-au desfășurat, în ordine, lucrările Frontului Unității Socialiste, ale Camerei Legislative, plenara Comitetului Central al partidului și sesiunea Marii Adunări Naționale. Toate s-au derulat

conform tipicului tradițional și scenariilor prestabilite. La Frontul Unității Socialiste, a vorbit Nicolae Ceaușescu despre „hotărârea fermă a poporului român de a continua neabătut construcția societății socialiste multilateral dezvoltate, realizările deosebite din 1989 și perspectivele noi deschise de planul pe 1990”, după care, vorbitorii, care reprezentau diferite categorii sociale, membri și nemembri de partid, au subliniat „unitatea întregului popor” în jurul partidului, al președintelui țării. Camera Legislativă a aprobat, fără nicio observație, proiectul de plan și proiectul de buget pentru anul 1990. Plenara CC al partidului s-a caracterizat printr-o notă ridicată de festivism, toți vorbitorii întrecându-se prin a aduce laude secretarului general. Cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu la această plenară a fost o „colecție” de îndemnuri adresate membrilor CC pentru „a se angaja cu toate forțele pe drumul victorios al socialismului, pentru întărirea independenței și suveranității României”. În sesiunea M.A.N., după ce au vorbit peste 40 de deputați, care n-au făcut altceva decât să laude gândirea creatoare a președintelui țării și să se angajeze că vor acționa pentru îndeplinirea planului pe anul 1990, au fost aprobate, cu unanimitate de voturi, proiectul de plan și bugetul de stat. Ceea ce a atras atenția, în mod deosebit, la această sesiune, a fost cuvântul de încheiere al președintelui M.A.N. Ca niciodată, cuvântul a fost foarte lung, a durat cca 25 de minute și semăna mai mult cu un necrolog, în care s-au menționat cele mai importante acțiuni întreprinse de Nicolae Ceaușescu în ultimii 24 de ani și s-au folosit toate epitetele referitoare la personalitatea acestuia. Întreg auditoriul a fost nedumerit de rostul unei asemenea cuvântări, unii dintre deputați comentând, totuși, că președintele M.A.N. a urmărit să expună loialitatea sa față de Nicolae Ceaușescu, pentru a-l determina pe acesta să-l mențină în această funcție și la viitoarea legislatură, marcată de alegerile care urmau să aibă loc în martie 1990. Nimeni n-a bănuir că aceasta a fost ultima sesiune a MAN, la care a participat Nicolae Ceaușescu și ultima dată când a ascultat osanalele aduse personalității sale, auzite de ne-numărate ori, în decursul „domniei” sale.

Inițial, lucrările M.A.N. au fost prevăzute să se încheie vineri, 15 decembrie, la ora 13,00, dar Nicolae Ceaușescu a indicat să se mai reducă din lista vorbitorilor, astfel ca finalul să aibă loc joi seara, ceea ce s-a și realizat. Motivul principal comunicat a fost ca toate cadrele de partid și de stat să se întoarcă cât mai repede la locurile lor de muncă și să poată acționa cu o zi mai devreme pentru încheierea în bune condiții a anului 1989 și pregătirea măsurilor pentru anul 1990.

*

Vineri 15 decembrie 1989, în toată țara activitățile se desfășoară normal. Informațiile operative care se transmiteau sistematic la organele de partid și de stat nu semnalau nimic deosebit. Numai la Timișoara era în curs de finalizare și executare o acțiune care se credea că nu prezintă o importanță deosebită, dar care s-a dovedit a avea efecte imprevizibile pentru toți factorii de răspundere din județ și de la centru. Care era această acțiune? În Timișoara, funcționa, ca preot la una din bisericile reformate, cetățeanul de origine maghiară Laszlo Tokes. Pentru abaterile sale de la morală și încălcarea canoanelor religiei sale, oficialitățile bisericești catolice au hotărât transferul său la o altă biserică din județul Sălaj. Deoarece pastorul nu a vrut să părăsească parohia și casa parohială în care locuia, oficialitățile bisericești catolice l-au acționat în judecată, instanța hotărând evacuarea sa. Pastorul i-a informat pe enoriașii săi și a făcut apel la ei să-l apere pentru a nu fi evacuat. În ziua de 15 decembrie, în jurul orei 16,00, s-au adunat cca 150-180 de persoane în pragul locuinței pastorului, care se agitau, așteptând să apară oficialitățile însărcinate cu evacuarea sa. Președintele Consiliului Popular al județului Timiș, luând cunoștință de această situație și ținând seama de faptul că nu expirase termenul de recurs (10 zile) al pastorului față de hotărârea judecătorească, a dispus să i se comunice pastorului că nu va fi evacuat. Pastorul solicită din partea primarului orașului Timișoara să i se facă această comunicare în scris, ceea ce s-a și îndeplinit. Seara, după primirea deciziei scrise, pastorul a informat pe enoriașii săi din stradă despre conținutul acestuia, făcând apel la ei să meargă la casele lor. Totul părea că s-a încheiat. În dimineața zilei de 16 decembrie, Nicolae Ceaușescu a fost informat cu cele petrecute la Timișoara. Cunoscând faptul că Laszlo Tokes era unul dintre cei mai înverșunați dușmani ai României, care făcea parte dintr-o rețea cu ramificații interne și externe, în special în Ungaria șovinistă, iredentistă, care acționa pentru dezmembrarea Transilvaniei de România, Nicolae Ceaușescu a dispus să se treacă imediat la executarea hotărârii judecătorești de evacuare a pastorului. Pastorul a aflat despre această hotărâre și a făcut apel la grupurile sale, organizate din timp, pentru a trece la destabilizarea vieții orașului. La acestea s-au alăturat locuitorii țigani condamnați pentru speculă, trafic de influență, furturi, violuri, tâlhării, care își manifestau nemulțumirea pentru faptul că, la începutul lunii decembrie, se desființase piața de trafic de mărfuri de contrabandă și operațiuni ilicite (talciocul), sursa lor principală de obținerea de venituri pe calea speculei. Printre aceștia, se afla și un număr însemnat de tineri în jurul a 30-35 de ani, echipați în costume sport, blugi și jachetă de piele, cu o ținută athletică distinctă, care, după comporta-

ment și vorbă, puteau fi ușor identificați că sunt străini. Pe măsură ce ziua trecea, grupuri de astfel de persoane s-au adunat în jurul locuinței lui Laszlo Tokes. Marea majoritate a lor aveau bâte, sticle incendiare (molotovul), bare de fier, lanțuri, cuțite, boxuri, pietre și erau într-o stare de ebrietate avansată. Abia acum organele de ordine ale orașului Timișoara au constatat că aceștia erau bine organizați. Neînarmate, organele de ordine au făcut apel la cei adunați în jurul locuinței lui Tokes să se disperseze și să se retragă în liniște la casele lor. Dar, în ciuda acestor apeluri, seara în jurul orelor 17,00, la intersecția străzilor din Piața Sf. Maria (unde se afla în apropiere și locuința lui Laszlo Tokes), grupurile de asalt au oprit tramvaiele, au spart geamurile acestora, au atacat lucrătorii organelor de ordine (23 milițieni au fost internați în spitale). O parte dintre „manifestanți” au spart vitrinele magazinelor din apropierea pieții, au sustras băuturile existente, iar unii dintre ei strigau „Români, veniți cu noi!”.

O altă parte s-a îndreptat spre sediul Comitetului Județean de Partid. Pe tot traseul, cei care purtau bâte și alte obiecte contondente au spart vitrinele magazinelor, iar în urma lor alte echipe organizate intrau în magazine și sustrăgeau tot ceea ce se găsea în ele. Ajunși la Comitetul Județean de Partid, spărgătorii de magazine, la care li s-au mai alăturat și trecătorii curioși să afle ce se petrece în oraș, au trecut la asaltul clădirii, au spart geamurile acesteia, au aruncat cu sticle incendiare. Cu mare greutate organele de ordine, împreună cu unele întărituri ale armatei, toate neînarmate, au reușit să împiedice pătrunderea asediatorilor în sediu și să-i împrăștie.

Informat sistematic asupra desfășurării evenimentelor, Nicolae Ceaușescu a dispus să se mobilizeze unitățile militare din Timiș, și fără să facă uz de arme, să intervină pentru a ajuta organele de ordine publică din Timișoara. Totodată, a menționat dispoziția dată privind evacuarea pastorului Laszlo Tokes, ceea ce s-a executat în noaptea de 17 decembrie, la orele 2,00.

În dimineața zilei de duminică, 17 decembrie, în orașul Timișoara era o atmosferă de liniște. Evenimentul care, însă, a stârnit interesul locuitorilor și care a atras elementele turbulente din zilele precedente a fost defilarea unor eșaloane militare, cu drapel, muzică fanfară și echipament de luptă, fără muniție, pe străzile principale ale orașului Timișoara. Această defilare a fost ordonată de Nicolae Ceaușescu, ca o demonstrație de forță, cu scopul de a intimida grupurile de perturbare a ordinii publice. Dar efectul a fost cu totul contrariu. Defilarea a atras un număr mare de oameni care au staționat pe trotuare și care admirau parada militară neînarmată.

În același timp, grupurile de elemente turbulente, organizate special, au atacat cu bâte, pietre și sticle incendiare eșaloanele militare. Ceva mai mult, unii dintre aceștia au încercat să smulgă cu forța steagul de luptă al armatei. S-au creat busculade, au avut loc ciocniri între ostași și agresori. După încheierea defilării trupelor, grupurile de devastatori ai orașului s-au îndreptat spre sediul Comitetului Județean de Partid și al Consiliului Popular Județean. În jurul orei 10,50, a fost asediată clădirea acestor instituții, s-au spart geamurile, s-au forțat intrările principale și s-au incendiat birourile de la parter.

Nicolae Ceaușescu, informat despre această situație, dispune să se deplaseze imediat la Timișoara secretarul Comitetului Central al partidului care coordona sectoarele apărare-interne-justiție, șeful Marelui Stat Major al armatei, primul adjunct al Ministerului Apărării Naționale, primul adjunct al Ministerului de Interne, alți generali și ofițeri superiori. Totodată, a ordonat ministrului forțelor armate ca să întreprindă măsurile necesare pentru eliberarea sediului Comitetului Județean de Partid și instaurarea ordinei și liniștii în oraș. La orele 16,40 au sosit la Timișoara, cu un avion militar, persoanele oficiale trimise de Nicolae Ceaușescu, care au fost informate încă de la aeroport că s-au folosit și focuri de armă (de colonelul Zeca Constantin, comandantul Diviziei 18) pentru oprirea acțiunilor agresive, asupra unor obiective militare, ale unor grupuri de persoane. Pe traseul de la aeroport spre garnizoana militară, șeful Marelui Stat Major a fost informat că nu se poate intra în clădirea Diviziei 18, deoarece aceasta este asediată de grupuri de persoane care foloseau sticle incendiare și diferite obiecte distrugătoare. Șeful Statului Major, Gușe Ștefan, a ordonat să se facă tot posibilul, și, dacă este necesar, să se folosească și armele de foc pentru a se degaja intrarea în garnizoană.

Cu toate că evenimentele petrecute la Timișoara, în zilele de 16 și 17 decembrie, prezentau interes pentru întreaga țară, din dispoziția lui N. C., presa, radioul și televiziunea nu au transmis niciun fel de informații despre ele. În schimb, însă, posturile de radio din Iugoslavia și Ungaria și postul „Europa Liberă” au devenit principalele surse de informare asupra evenimentelor de la Timișoara. Știrile lor erau preluate de majoritatea agențiilor de presă și radio din lume. Totodată, trimișii speciali ai posturilor de televiziune din cele două țări vecine transmiteau casete pe care erau imprimate momentele cele mai fierbinți din diferite locuri ale Timișoarei, însoțite de comentarii care stimulau amplificarea lor și preconizau înlăturarea sigură a lui N. C. de la conducerea statului.

În această atmosferă de liniște artificială, menținută de lipsa de informare a mării majorități a populației țării, în după amiaza zilei de 17 decembrie, pentru ora 16,00, a fost convocat CPEx.

Cu excepția membrilor biroului permanent, care, în dimineața aceluiași zile, se întâlniseră într-o ședință specială, a ministrului Apărării, a ministrului de Interne și a șefului Cancelariei CC, niciunul dintre ceilalți membri ai CPEx. nu avea cunoștință despre scopul convocării acestei ședințe. Cu toate încercările unora dintre ei de a afla care era ordinea de zi, niciunul dintre cei care cunoșteau derularea evenimentelor de la Timișoara nu a destăinuit vreo informație, fiecare, când era întrebat, răspundea: nu știu, cred că în legătură cu plecarea tovarășului N. C. în Iran (luni, 18 dec., era programată deplasarea în Iran, pentru vizită oficială).

În sfârșit, după o așteptare de peste 45 de minute, timp în care membrii CPEx. nu făceau altceva decât să se uite unul la altul, fără să scoată o vorbă cu voce tare, în jurul orei 16,50, au intrat în sală, brusc, N. C., urmat de soția sa. El era congestionat la față, petele galbene care trădau suferința de ficat se transformaseră în maro, ochii erau roșii și umflați, părul răvășit. Ea era încruntată, nervoasă, își frământa degetele, n-a mai răspuns la salutul adresat de favoriții săi (ministrul de Interne și președintele CNST), privea cu ură asupra întregii săli.

Conținutul adevărat al acestei ședințe este redat de textul pe care-l prezentăm în continuare, care se bazează pe notițele personale luate în timpul ședinței. Textul dactilogramei acestei ședințe, aflată în dosarul penal nr. 126/1990, pentru trimiterea în judecată a membrilor CPEx., învinuiți de genocid, a fost reconstituit, din memorie, la 4 ianuarie 1990, de către stenodactilografa Ionescu Maria sub observarea directă a procurorilor și el prezintă denaturări ale adevărului în câteva momente esențiale.

Este de menționat că mai mult de șase luni a durat definitivarea, de către procuratură, a dactilogramei, până când a ajuns la forma dorită, adică să fie document de bază pentru acuzarea membrilor CPEx. Ultima formă a fost trimisă de Procuratura Generală la Tribunalul Militar Teritorial București la 18.06.1990, cu scrisoarea nr. 88 P / 1990. și înregistrată la destinatar la data de 22.06.1990 cu nr. 420.

Iată, deci, cum s-a desfășurat această ședință, care a durat între orele 16,50 și 18,10:

N. C. (cu voce scăzută): – Nu sunt toți tovarășii?

S. C. (secretar, șeful secției Cancelarie a C.C.): – Lipsesc tovarășii Coman Ion și Ilie Matei, care sunt la Timișoara, și tov. Gâdea Suzana. (Era absent și Radu Ion, plecat în Iran, dar nu a fost nominalizat.)

N. C.: – Uite tovarăși, de ce am convocat C. P. Ex. La Timișoara au avut loc aseară unele evenimente care s-au reluat astăzi la prânz. Pretextul l-a format așa-zisul preot reformat, care a fost sancționat pe linia lor. L-au mutat din Timișoara în alt județ, și trebuia să plece din casa pe care o ocupa. Episcopul s-a adresat Tribunalului, care a hotărât să-l evacueze. Lucrurile s-au tărăgănat mult. Ieri s-au dus să pună în aplicare hotărârea Tribunalului. El și-a organizat un grup de sprijin. Este amestecul cercurilor din afară, al cercurilor străine de spionaj, începând cu Budapesta, pentru că el a dat și un interviu. De fapt, lucrurile sunt cunoscute. De altfel, este cunoscut și faptul că, atât în Răsărit, cât și în Apus, toți discută că în România ar trebui să se schimbe lucrurile. Și-au propus – și cei din Răsărit, și cei din Apus – să schimbe și folosesc orice. Aseară, organele noastre au reușit să pună ordine. A fost evacuat și trimis acolo unde a fost dat de Episcopie. Aceasta era, practic, o problemă strict a lor, și trebuia să se aplice o hotărâre judecătorească de evacuare a casei, ceea ce era normal. Astăzi, spre prânz, de altfel, au fost și ieri, dar tovarășii n-au înțeles că vor reveni astăzi, o serie de elemente declasate s-au adunat din nou și au provocat dezordine, au intrat în sediul Comitetului Județean de Partid. Organele noastre de Interne s-au purtat slab, pentru că normal era să nu lase să intre pe nimeni în sediul Comitetului Județean de Partid. Trebuia pusă pază pentru că asta este o regulă generală. Au avut o atitudine defetistă, capitular(d)ă, atât organele Ministerului Apărării Naționale, cât și ale Ministerului de Interne. Aseară am discutat cu ei și le-am spus ca, în cursul zilei de astăzi, să facă demonstrații cu unități de tancuri, să fie în centrul orașului, să facă demonstrație. Aceasta presupune că unitățile trebuiau să se găsească în centru. Eu am dat ordin să se facă acest lucru, dar voi (uitându-se la cei doi miniștri – al Apărării și de Interne) ați făcut o plimbare. Nu era posibil să se întâmple ce s-a întâmplat dacă unitățile se găseau în centru. Trebuia lichidate repede toate aceste lucruri. Le-a trebuit o oră și jumătate până s-au mișcat unitățile militare. Unde a fost demonstrația de care am vorbit, pentru care am dat ordin?

V. Milea (ministrul Apărării Naționale): – Am executat deplasarea din est către vest.

N. C. (strigând): – Nu deplasare de la est la vest! Unitățile transportoare de tancuri trebuia să se afle în centru. Asta înseamnă ce am ordonat, nu să se ducă de la est către vest. Am menționat bine, de aseară, ce trebuia să

faci – demonstrația unităților de bază, a tanchetelor, unităților motorizate, toate trebuiau să fie în centrul orașului, nu în cazarme. De aceea am spus să faceți demonstrație, că demonstrația unităților de bază, a tanchetelor și unităților motorizate, toate trebuiau să fie în centrul orașului, nu în cazarme. Asta înseamnă demonstrație! Adevărat că n-am dat toate detaliile, dar când spun să fie demonstrație, trebuie să fie demonstrație, nu se se plimbe spre Jimbolia sau Arad. Trebuia să fie în oraș pentru că străzile sunt destul de largi. Acolo trebuiau să fie staționate unele unități. Același lucru și cu trupele Ministerului de Interne. Impresia mea este că unitățile Ministerului de Interne n-au fost înarmate.

E. C.: – Au fost neînarmate.

N. C.: – Neînarmați au fost.

T. Postelnicu (ministru de Interne): – Cu excepția celor de la Grăniceri. Restul nu au fost înarmați.

N. C. (strigând): – Păi, de ce? V-am spus să fie toți înarmați. De ce i-ați trimis neînarmați? Cine a dat asemenea ordin? Când am înțeles că merg trupele de securitate, era clar că merg înarmate, pentru că au armament, au totul în dotare, și auto și tot, nu-i trimiteți să se bată cu pumnul! Ce fel de unități de Interne sunteți voi? De unde aveți asemenea lucruri? Curticeanu, să vină imediat și Vlad Iulian (șeful Securității Statului)! Cine a dat asemenea dispoziție? De ce ținem trupe de Grăniceri? Și mi-ați dat asigurări că aveți 9 plutoane de securitate, ceea ce înseamnă aproape 1000 de oameni. Unde erau? I-ați trimis neînarmați! Ce înseamnă sistemul acesta? Și am discutat aseară, am spus: luați măsuri ferme! Și voi nu mi-ați spus că îi trimiteți să se bată cu bastonul. Nu am nevoie de asemenea unități de securitate. Și Miliția trebuia să fie înarmată. Așa este legea.

T. P.: – Vă raportează, tov. secretar general, Miliția este înarmată.

N. C.: – Dacă era înarmată, trebuia să tragă, nu să se lase să fie bătută și să-i lase să intre în sediul Comitetului Județean de Partid. Două ore le-au trebuit unităților ca să ajungă, deși sunt în centru, când trebuia să fie acolo, pentru că au fost mobilizate să facă demonstrație în stradă. Ele trebuiau să fie în zonă. Am discutat cu voi și azi noapte, am discutat de mai multe ori și la două, și la trei, și la patru dimineața ce aveți de făcut.

E. C.: – Trebuie să-l chemăm la telefon pe Coman (secretarul C. C., care răspundea de Armată, Interne și Justiție, trimis la Timișoara) când sosește acolo.

N. C.: – Curticeanu, ia legătura și Coman să-mi dea imediat telefon.

S. C.: – Am înțeles. Iau legătura cu Timișoara.

N. C. (uitându-se la cei doi miniștri): – Voi n-ați executat ordinul dat, că am dat ordin în calitate pe care o am, de comandant suprem, ordin care e obligatoriu pentru voi, pentru toate unitățile, atât ale Ministerului Apărării, cât și ale Ministerului de Interne. Cum este posibilă o asemenea situație? Niște derbedei să intre în sediul Comitetului Județean de Partid, să bată pe soldați, ofițeri, și ei să nu intervină?! Ce au făcut ofițerii tăi, măi Milea, de nu au intervenit imediat, de ce nu au tras? Trebuia, mai întâi, să-i someze și, pe urmă, să tragă la picioare.

V. M.: – Nu le-am dat muniție.

N. C. (țipând la el): – De ce nu le-ați dat? Am dat ordin să se tragă în aer, să someze? De ce nu le-ați dat muniții? Dacă nu le-ai dat muniții, mai bine îi țineai acasă. Ce fel de ministru al Apărării ești tu? Ce fel de ministru de Interne ești tu, Postelnicu? Spuneai că le-ați dat muniții de manevră! Ei au primit sarcina de luptă, nu de manevră. Nu ați spus adevărul. De-abia acum spuneți, până acum ați dezinformați! Ați spus că ați dat ordin să tragă! De ce ați dezinformați? Dacă trimiteați unitățile de securitate să se bată cu bastonul, mai bine le trimiteați acasă; era mai bine atunci să mobilizăm 500 de muncitori, cum am făcut pe timpuri, în București, în 1945, în fața celor care erau în piața aceasta, când au tras, eram cu Doncea, cu Pătrășcanu și n-am fugit. Se poate una ca asta? De ce atunci oamenii au știut ce să facă, iar acum stau cu bățul în mână, deci nu se sinchiesc.

E. C.: – Situația este foarte gravă și neplăcută.

N. C.: – Este gravă și voi sunteți vinovați. Pentru că ați împins la această situație. De unde ați primit ordin să nu dați armament la trupele de Securitate? A ajuns Coman la Timișoara?

S. C.: – Încă nu.

N. C.: – Ia legătura imediat și cum ajunge la Timișoara la sediul Comitetului Județean de Partid să ia legătura cu noi. Toți comandanții militari să se găsească și să fie chemați la teleconferință, în 5 minute să fie găsiți.

E. C.: – Nu se poate așa, n-a acționat cum trebuie nici ministrul Apărării, nici ministrul de Interne.

N. C.: – O mână de derbedei, puși la cale de cei care vor să distrugă socialismul, și voi, de fapt, le faceți jocul. Asta este realitatea. Are deplină dreptate Castro, cu cele spuse în activul de partid, pentru că nu se poate una ca asta. Aceasta este, de fapt, mentalitatea și la gărzile patriotice și cu activul de partid. De ce nu au fost scoase gărzile patriotice cu armament, că au armament! În felul acesta, punem oamenii să stea cu mâna în sân, iar ceilalți

vin cu răngi, iar noi stăm și le ținem predici. Dușmanul, nu cu predici îl potolești, ci trebuie să-l arzi. Socialismul nu se construiește cu dezinformare, cu închinăciune, ci cu luptă. Cu luptă trebuie să-l construim. Acum, în Europa, este o situație de capitulare, de pactizare cu imperialismul pentru lichidarea socialismului.

E. C.: – Este lașitate!

N. C.: – Mai mult decât lașitate. Am discutat cu voi toată noaptea. De câte ori?

T. P.: – Așa este, de cel puțin 15 ori.

N. C.: – Iar în cursul dimineții, iar, de câteva ori. Am fost aici la sediu, după aceea am plecat să văd ce este în oraș, și mi s-a transmis că s-au adunat din nou în centru. Și știau ce trebuie să facă. Cum putem califica acest lucru? Să discutăm în C. P. Ex. această situație, iar eu – în calitate de comandant suprem –, consider că ați trădat interesele țării, interesele poporului, ale socialismului și n-ați acționat cu răspundere.

Vlad Iulian (șeful Departamentului Securității Statului): – Să trăiți, tovarășe președinte!

N. C.: – Au spus că au scos trupele de securitate, dar erau neînarmate.

Il. Vl.: – Așa este. Au fost cu bastoane de cauciuc și cu gaze lacrimogene.

N. C.: – De ce nu au mers înarmate?

Il. Vl.: – Am crezut că nu este cazul. Așa am gândit noi că e mai bine.

E. C.: – Ce, voi ați fost puși acolo să faceți ce vă trece prin cap, sau să executați ordinele tovarășului?

N. C.: – De ce n-ați raportat, să spuneți, că am vorbit toată noaptea cu voi. Din momentul de față, dacă C. P. Ex. este de acord, destituim pe ministrul Apărării Naționale, pe ministrul de Interne și pe comandantul trupelor de Securitate. Din acest moment, preiau comanda armatei, să-mi pregătiți decretul. Convocați Consiliul de Stat, ca să facem totul legal în seara asta. Nu mai am încredere în asemenea oameni. Nu se poate merge mai departe așa. Toată noaptea am stat și am discutat cu ei, din zece în zece minute, ca apoi să-mi dau seama că ei nu fac ce le-am ordonat. De abia pe urmă mi-am dat seama că ei nu fac ce le-am spus. Trebuia să-i omoare pe huligani, nu să-i bată ei. Tu crezi (adresându-se lui V. Milea) că huliganii aceia n-au știut care este situația cu voi, de au intrat în sediu? Intrarea în sediul organului de partid nu este admisă. Cine v-a dat dreptul să vă con-

sultați voi și să nu luați măsurile care se impun, pentru că eu am discutat cu voi și v-am dat ordin?! Știți ce ar trebui să fac? Să vă pun în fața plutonului de execuție! Asta meritați, pentru că ceea ce ați făcut voi înseamnă pactizare cu inamicul. Ai făcut armata, Milea, așa se cheamă, nu?

V. M.: – Da, tovarășe secretar general.

E. C.: – Ai făcut pe dracu sa te ia.

N. C.: – Nu se poate una ca asta! Să se convoace Consiliul de Stat, imediat.

S. C.: – Da, am înțeles.

N. C.: – Deci, tovarăși, având în vedere situația care s-a creat, acum, de fapt, îmi dau seama că, așa cum este, nu se poate face ordine cu cio-magul. Am convocat și teleconferință. Voi da ordin ca imediat să se primească, acum, armament, toți să fie înarmați și să aplice ordinul. Când am dat ordin să aplicați starea de necesitate, cu ce o aplicați, cu bâta? Când am spus „stare de necesitate”, ce înseamnă pentru voi stare de necesitate, cu bâta?! Tu, care conduci trupele de Securitate, nu știi ce înseamnă stare de necesitate?

Il. Vl.: – Știu, tov. secretar general. Am dat ordin.

N. C.: – Nici acum nu spuneți adevărul, pentru că cei de la sediul Comitetului Județean de Partid n-au avut cu ce trage. Soldații au luptat cu ce au avut, cu bâta, și au reușit să facă față. Unul dacă trăgea, ar fi fugit ca potârnicchiile. Voi nu vedeți unde ați adus situația? Am spus să trageți în aer, somați, și, dacă nu, trageți în picioare.

E. C.: – Să fi tras în ei, să fi căzut și pe urmă luați și băgați în beci. Nu vi s-a spus așa? Unul să nu iasă.

N. C.: – Deci, măsuri imediate, să lichidăm repede ce este la Timișoara, să punem trupele în stare de alarmă, în stare de luptă, atât unitățile Ministerului de Interne, cât și cele ale Apărării Naționale și, oriunde se încearcă vreo acțiune, lichidată radical, fără niciun fel de discuție și, desigur, să atragem atenția Gărzilor Patriotice că nu se poate lupta cu cio-magul. Toată situația să se dezbată serios cu întregul activ de partid, cu U. T. C.-ul. Ce fel de educație comunistă faceți voi tineretului (se uită la primul secretar al C. C. al U. T. C.)? Ce fel de uteciști sunt aceștia care au fost în mediul huliganilor? De altfel, au fost și câțiva membri de partid, dar mulți uteciști. Ce educație revoluționară faceți voi? Uite, tovarăși, eu pun problema luării unor măsuri ferme. Dacă aveți altă părere, vă rog să-mi spuneți aici, că trebuie stabilite acțiunile și măsurile ce trebuie luate, pentru că aici sunt acțiuni puse la cale atât din Est, cât și din Vest, care s-au unit

pentru a distruge socialismul, că vor un „socialism uman capitalist”. Ce părere aveți voi?

Manea Mănescu: – Suntem de acord cu dumneavoastră și cu toate măsurile luate.

N. C.: – Dacă are cineva altă părere, vă rog să spuneți.

E. C.: – Trebuie luate măsuri radicale pentru că aici nu se poate merge cu încredință, pentru că asta ar însemna să capitulăm.

N. C.: – Vom lupta până la ultimul și trebuie să supunem aprobării partidului, pentru că independența și suveranitatea se cuceresc și se apără cu luptă, pentru că, dacă în 1968, nu am fi acționat și nu adunam aici poporul, nu înarmam gărzile patriotice, ar fi venit și peste noi, cum au făcut în Cehoslovacia, pentru că, atât sovieticii, cât și bulgarii erau la graniță. Am propus și s-a votat în Marea Adunare Națională ca totul să se apere cu arma în mână. De ce nu apărați legile, socialismul, că legile socialismului sunt legile țării?

E. C.: – Acestea sunt legi care nu se discută.

N. C.: – Ca acum, ați discutat voi cum să faceți și i-ați trimis cu mâna goală, pentru că asta înseamnă ce ați discutat voi?! Ce facem cu ministrul Apărării, ce spui tu, Milea?

V. M.: – Dacă ați ordonat așa, așa transmitem imediat. După aceea, sunt la dispoziția dumneavoastră.

N. C.: – De ce n-au ieșit unitățile cu arme, pentru că, (doar) cu pușca în mână, fără armament, nu se poate apăra și nici bate.

E. C.: – Trebuie să spună ce este în concepția lor, care este poziția lor.

M. V.: – Vă raportează, altă poziție nu am nici eu și nici ceilalți tovarăși.

N. C.: – Tu să vorbești în numele tău.

M. V.: – Repet, tovarășe secretar general, altă poziție și altă concepție nu am.

N. C.: – De ce nu ați luat măsuri?

M. V.: – Sunt vinovat. Am gândit că nu va lua amploare.

N. C.: – Tu trebuia să te temi de amploare. Știați care era situația la Timișoara. În loc să luați măsuri, ați trimis neînarmată armata. Trebuia să fi luat măsuri imediat și să fi lichidat de ieri, dar n-ați făcut acest lucru și ați ajuns până astăzi seară.

T. P.: – Mult stimat tovarășe secretar general,
– Mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu.

Raportez în fața C. P. Ex., în fața dumneavoastră, că sunt într-un tot de acord cu măsurile care vor fi luate împotriva mea. Vreau să vă mărturisesc, în modul cel mai sincer, ca activist al partidului, trimis să-mi desfășor activitatea în acest sector, că nu vreau să mă disculp cu nimic. Port întreaga răspundere și, repet, nu vreau să mă disculp, că nu puteam să facem și mai mult. Vă raportez că sunt un ostaș cinstit și devotat al partidului, dar vă mărturisesc, eu nu am cunoscut că unitățile trebuia să iasă cu armament, cu cartușe de război. Indiferent ce măsuri se vor lua asupra mea, aceasta este situația. Nu odată am auzit discutându-se. S-a discutat în consiliul de conducere, cu cadrele de câteva ori, am asistat la asemenea discuții și nu am reținut că trebuie ca unitățile să fie scoase cu armament. Eu vreau să vă spun că am acționat cu fermitate, pe baza orientărilor și indicațiilor date de dvs. în noaptea care a trecut. Am făcut tot ce a fost cu putință.

E. C.: – N-ai făcut nimic.

N. C.: – Din moment când te duci cu bâta la așa ceva, înseamnă că n-ai făcut nimic.

E. C.: – Dacă nu v-a fost clar, de ce nu ați întrebat? Trebuia să întrebați dacă ies trupele înarmate sau neînarmate.

V. M.: – Vă raportez că nici într-un act normativ nu am găsit acest lucru și nu am înțeles că trebuie să iasă cu cartușe de război.

N. C.: – Nici grănicerii nu sunt înarmați, că sunt la graniță?

V. M.: – Cei care sunt la paza frontierei au cartușe de război.

N. C.: – Postelnicu și Vlad n-au cunoscut acest lucru?

T. P.: – V-am raportat și vă raportez că în dotarea unităților noastre sunt cartușe de război.

N. C.: – Atunci, de ce nu au ieșit cu ele?

Il. Vl.: – Gândurile noastre au fost că este o acțiune de mică amploare și că putem să rezolvăm fără cartușe.

N. C.: – De ce n-ați întrebat?

Il. Vl.: – Este o greșală fundamentală a noastră.

N. C.: – Am spus să trageți foc de avertisment, dacă nu se se retrăgeau, să fi tras în picioare. Nu m-am gândit că trageți cu gloanțe de manevră. Este apă de ploaie. Cei care au intrat în sediul Comitetului Județean de Partid nu trebuiau să mai iasă de acolo, trebuiau să fie jos, la pământ.

T. P.: – Au acționat prost generalii și forțele trimise acolo.

N. C.: – Voi le-ați dat ordinul acesta.

V. M.: – Așa este, noi suntem vinovați.

N. C.: – De ce să-i acuzăm pe ei, pentru că voi le-ați dat ordinul acesta. Așa reiese acum, foarte clar. Să hotărască C. P. Ex..

T. P.: – Închei spre a vă spune că sunt de acord cu măsurile luate de dumneavoastră, cu măsurile luate de C..P..Ex. Eu, ca activist al partidului, vă mulțumesc pentru sprijinul primit în toată această perioadă și vă asigur că voi fi în continuare un ostaș credincios al partidului. Indiferent că voi rămâne cu calitatea sau fără calitatea de membru de partid, rămân în continuare un om, un muncitor cinstit partidului și patriei, indiferent că voi rămâne în funcția pe care o am sau nu.

N. C.: – Ce părere aveți, tovarăși? Trebuie să hotărâm ce facem.

Gheorghe Rădulescu (vicepreședinte al Consiliului de Stat): – Părea mea, acum, în legătură cu ministrul Apărării Naționale și cu ministrul de Interne, consider că nu este cazul, pentru că nu este acum momentul potrivit pentru acest lucru.

T. P.: – Tovarășe secretar general, dacă aveți încredere în mine, vă asigur că nu voi precupeți zi și noapte și îmi voi face datoria așa cum voi putea și cum vor dovedi faptele.

C. D. (prim-ministru): –V-aș ruga, tovarășe secretar general, să analizați cu multă grijă. Acum s-au auzit indicațiile și ordinele date, dar să nu ne grăbim să luăm niște măsuri care n-ar fi bine studiate. Vă rog să analizați cu discernământ dumneavoastră acest lucru. Eu sunt pentru măsuri ferme, dar este bine să gândim ceea ce facem.

N. C.: – Ce zici, Manea?

M. M.: – Tovarășe președinte, zic să rezolvăm situația care este acum și, după aceea, să luăm măsuri.

N. C.: – Cu cine să rezolvăm? Este o problemă care se putea rezolva de ieri de dimineață în două ore, dar nu s-a rezolvat. S-a imprimat acest spirit de a da înapoi, de a nu lupta, ci de a capitula. Asta este problema.

Gh. O. (prim-vice prim-ministru): – Tovarășe secretar general, cred că sarcinile sunt foarte clare. Cred că tovarășii au înțeles bine ce au de făcut și vă rog să le acordați încrederea să se ocupe în continuare. Acum le este clar ce au de făcut, cred că acum au înțeles, le este foarte clar. Cred, încă o dată, că putem să le acordăm încrederea să acționeze așa cum ați ordonați dumneavoastră.

*

Scenă surpriză (necuprinsă în dactilograma ședinței):

Nici n-a terminat ultima frază Gh. O., și N. C., enervat, a aruncat stiloul pe masă, s-a ridicat în picioare și a spus: „Atunci să vă alegeți alt președinte și alt secretar general.” A făcut 2-3 pași spre ieșire. Dar colaboratorii săi cei mai apropiați, E. Bobu, M. Mănescu, Gh. Oprea, C. Dăscălescu i-au blocat drumul și au început să strige: „Nu, nu se poate fără dumneavoastră!”

Elena Ceaușescu, lângă N. C., privea sala să vadă ce gesturi fac ceilalți participanți la ședință. Lângă ea, Ana Mureșan, lăcrimând, o întreba: „Ce facem, tovarășa Elena?”. Soția lui N. C. repeta cuvintele: „E obosit tovarășu’, e foarte obosit.”

După câteva minute de vacarm susținut de fideliile familiei Ceaușescu, s-a auzit vocea stridentă a lui E. Bobu: „Mai bine demisionăm noi toți, decât dumneavoastră.”

N. C. s-a reîntors la locul lui, a pus capul pe spătarul scaunului, stând în această poziție câteva zeci de secunde, fără să spună ceva. În sală era o liniște desăvârșită. Toți erau derutați.

Apoi, N. C. a ridicat capul, a privit întreaga sală înmărmurită, și, în final, și-a fixat ochii asupra miniștrilor Apărării și de Interne, continuând dialogul cu ei.

N. C.: – Știți cum ați procedat? Cum ați trimite pe front unități să le nimicească dușmanul, dezarmate, să fie nimicite de dușmani. Așa ați făcut. Ați pus unitățile militare într-o situație proastă. Ce garanție există că voi toți nu veți proceda la fel ca până acum?

T. P.: – Vă asigur, tovarășe secretar general, că nu se va mai repeta o asemenea situație. Vă rog să-mi acordați această încredere și să lăsăm să vorbească faptele până când dumneavoastră, conducerea superioară de partid, C. P. Ex. vor aprecia.

V. M.: – Garanția pentru mine este că n-am înțeles primejdia de la început; acum îmi este clar, când ați spus că este stare excepțională.

Il. Vl.: – Vă asigur, tovarășe secretar general, că, ascultând sarcinile (pe) care mi le-ați dat, voi face în așa fel să merit încrederea dumneavoastră.

N. C.: – Bine. Să mai încercăm, tovarăși (în sală liniște), să amânăm această hotărâre, să vedem cum acționează și apoi să reluăm această discuție. Cei patru care au vorbit să nu fie destituiți (miniștrii Apărării și de Interne spun „da” cu voce tare). Vom vedea cum acționează în rezolvarea acestei situații.

V. M.: – Am înțeles, așa vom face.

T. P.: – Am înțeles pe deplin cele spuse de dumneavoastră; vă asigur, tovarășe secretar general, că așa vom proceda.

Il. Vl.: – Și eu am înțeles, tovarășe secretar general, și sarcinile care revin trupelor de securitate și vom proceda întocmai.

N. C.: – Bine. În legătură cu Timișoara, nu hotărâm nimic acum, veți auzi ce voi spune la teleconferință.

Notă specială: În dosarul 126/1990, întocmit de Procuratura Militară pentru acuzarea membrilor C. P. Ex. de genocid, dactilograma ședinței nu conține pagina 19, în care trebuiau să fie înscrise aceste fraze hotărâtoare, care demonstrau nevinovăția acuzaților. S-a declarat pierdută pagina 19 până la data de 18 februarie 1991, când pagina a apărut, dar fără aceste fraze spuse de N. C.. La audierea martorei I. M., stenodactilografa a declarat că „își amintește că N. C. a spus aceste fraze, dar nu le-a mai scris, pentru că ei i s-au părut că nu au importanță”. Se urmărea, pe orice cale, de Procuratură, să demonstreze că C. P. Ex. ar fi hotărât „reprimarea sângeroasă a demonstrațiilor de la Timișoara”, deci acuzarea lor de genocid, și în acest scop au scos cele două fraze din stenogramă care anulau o astfel de acuzare.)

*

N. C.: – Dacă vom pleca mâine în vizită în Iran, Biroul Permanent al C. P. Ex. (format din opt membri ai C. P. Ex. – „fideli” lui N. C.) răspunde de întreaga activitate. Activitatea directă va fi coordonată de tov. E. C. și tov. M. M. Vom relua această problemă după ce se vor termina evenimentele de la Timișoara. Niciunul dintre membrii Biroului Permanent, în perioada cât lipsesc din țară, nu vor părăsi Bucureștiul. Ceilalți membri ai C. P. Ex., dacă au probleme, pot pleca. Dar membrii Biroului Permanent – nu. Iar problema pe care am discutat-o înainte o vom relua la întoarcerea mea în țară.

Niculescu (membru cu vechime în C. P. Ex., în dizgrația lui N. C.), și pentru tine e valabil acest lucru (adică să nu plece din București, deși nu era membru al Biroului Permanent).

(În sală – liniște.)

Am dat ordin, de altfel, indicația să se întrerupă orice activitate de turism. Nu trebuie să mai vină niciun turist din străinătate, pentru că toți s-au transformat în agenți de spionaj. De asemenea, să se întrerupă și micul trafic de frontieră imediat. Am dat ordin la Ministerul de Interne, dar trebuie

chemăți și cei de la Turism imediat, iar locurile neocupate să fie date la cetățenii români. Nici din țările socialiste să nu mai vină, în afară de R. P. D. Coreea, China și Cuba. Pentru că toate țările socialiste vecine nu ne prezintă încredere. Cei din țările socialiste vecine sunt trimiși ca agenți. Între rupem orice activitate de turism. La toate județele se va declara stare de alarmă. Unitățile militare ale M. I., ale Securității sunt în stare de alarmă. Să dăm la teleconferință indicația ca să se ia toate măsurile față de orice încercare, pentru că trebuie să apărăm independența patriei și a socialismului împotriva oricăruia, indiferent cine este.

Acestea sunt problemele care se pun acum. Am impresia că nu s-au înțeles la Congres lucrurile cum trebuie. Hotărârile nu au fost de paradă. Toți trebuie să știe că suntem în stare de război. Tot ce s-a întâmplat în Germania, în Cehoslovacia și în Bulgaria, acum și în trecut, în Polonia și în Ungaria, sunt lucruri organizate de Uniunea Sovietică, cu sprijinul american și al Occidentului. Trebuie să fie clar acest lucru, iar cele ce s-au întâmplat în ultimele trei țări – R. D. G., Cehoslovacia, Bulgaria – au fost lovituri de stat organizate și cu sprijinul plevei societății, cu sprijin străin. În acest fel trebuie înțelese lucrurile. Nu se poate judeca altfel. Este clar, tovarăși, sunteți de acord?

E. C.: – În felul acesta vom acționa.

N. C.: – Voi aveți altă părere? (liniște în sală) Niculescu, tu ești de acord?

P. N.: – De acord, tovarășe secretar general.

N. C.: – Vreau să fie clar. Vom trece de această situație. Am mai avut și situația din 1968, dar acum este mai rău decât în 1968, pentru că se face demagogie, se înșală poporul cu lozinci anticomuniste, pentru că se urmărește, de fapt, lichidarea socialismului. Aceasta este realitatea. Uite așa să facem, dacă sunteți de acord. (Liniște, unele voci se aud: „Da!”) Cu aceasta, ridicăm ședința.”

*

* *

După încheierea ședinței C. P. Ex., la ora 18:10, N. C. a ieșit din sală cu o mină a feței de învingător, strigând: „Toți tovarășii să participe la teleconferință.” În urma sa, îl seconda E. C., iar la câțiva metri îi urmau cei mai apropiați colaboratori: M. Mănescu, E. Bobu, Gh. Oprea, C. Dăscălescu, G. Rădulescu. Ceilalți membri ai C. P. Ex, au plecat, îndreptându-se spre etajul IV, spre sala de audiție a teleconferinței, fără să se uite unul la altul.

În jurul orei 18 și treizeci de minute a început telefonconferința. Conținutul conferinței redat de stenograma din 22 februarie 1991 a fost următorul:

N. C.: – Începem telefonconferința, tovarăși, bună seara! Am convocat această telefonconferință având în vedere unele evenimente foarte grave care s-au întâmplat în ziua de ieri și azi la Timișoara. Aparent, totul a pornit de la un proces de evacuare a unui preot care a fost mutat de cultul respectiv și nu vroia să se evacueze, care, însă, anterior a făcut declarații antiromânești la Budapesta și s-a aliat cu cercurile revizioniste, ostile integrității României. S-au făcut greșeli, pentru că, normal, toată problema trebuia rezolvată într-o oră-două, conform legilor țării și normelor care sunt în toată lumea, dar, în loc de aceasta, s-au dus discuții interminabile și s-a dat ocazia să strângă elementele pe care le-a pregătit din timp. Sigur, acum reiese clar că, de fapt, aceasta a fost un pretext, că a fost pregătit din timp de agenții din străinătate și de cercurile antisocialiste din Est și din Vest. Deci, repet cu toată seriozitatea, lucrurile la Timișoara nu s-au pus în ordine pentru că s-au făcut unele greșeli inadmisibile în aplicarea măsurilor stabilite și, primul lucru care a fost, a fost acela că unitățile destinate să aplice măsuri, de fapt, au fost puse în imposibilitatea să acționeze, au fost trimise dezarmate.

La Timișoara sunt acum toți comandanții; am spus ca, la telefonconferință, să fie prezenți și comandanții militari. Am transmis cu câteva minute înainte tov. I. Coman, care a sosit acum cu alți generali la Timișoara, ordinul – toate trupele primesc imediat muniții de război, de front, și somează pe oricine nu se supune; se socotește stare de necesitate și se aplică legea. La Timișoara a fost atacat și sediul Comitetului Județean de Partid și nu s-a reacționat cum trebuie; s-a întors și celălalt obraz, parcă ar fi fost Iisus Hristos.

Începând de azi, toate unitățile Ministerului de Interne, inclusiv Miliția, trupele de Securitate, unitățile de Grăniceri vor purta armament de luptă, inclusiv gloanțe. Fără discuție. Cu respectarea regulamentelor, și normelor legale, de somație, conform legilor, Constituției. Oricine atacă un soldat, un ofițer, trebuie să primească ripostă! Menționez, umanismul nu înseamnă pactizare sau capitulare în fața dușmanului. Umanismul înseamnă apărarea poporului, a integrității țării și a socialismului.

De asemenea, toate unitățile militare sunt în stare de alarmă și au, în această situație, și armamente de luptă, dotare de luptă, ceea ce înseamnă inclusiv muniție. Nu pleacă nicăieri fără muniție de luptă. Unitățile motori-

zate – toate ies cu armamentul ușor din dotare, cu armamente ușoare din dotare, de luptă.

Se interzice orice acțiune. Oricine încearcă vreo manifestare, imediat (să fie) somat, arestat și, pe urmă, stăm de vorbă să clarificăm, fără niciun fel de discuție.

Aceasta este prima problemă.

Dacă s-a înțeles bine – și întreb întâi Timișoara? Dacă sunt prezenți, să-mi răspundă primul secretar, care îndeplinește și calitatea de comandant al județului și tov. I. Coman (secretarul C. C., responsabil cu Armata, Internele, Justiția). Dacă sunt prezenți ofițerii acolo.

Radu Bălan (prim-secretar al Comitetului Județean de Partid Timiș):

– Să trăiți, tovarășe comandant suprem, sunt aici cu tov. I. Coman. S-au luat măsuri pentru executarea ordinului dat de dumneavoastră. Am terminat.

Ion Coman: – Nu sunt în sală, (ofițerii) sunt la divizie și organizăm ce ați ordonat dumneavoastră. A început să se tragă deja.

N. C.: – Am cerut să fie în sală. De ce nu sunt în sală? Vă rog, transmiteți-le ordinul meu. Acționați în funcție de situație, de luptă. Activitatea fiecăruia o judecăm ca atare și, într-o oră, trebuie restabilită complet liniștea la Timișoara. Vă rog, chemați-i și dați-le ordin, și când sunt la voi, mi-i dați și mie să vorbesc cu ei la telefon. S-a înțeles? Nu se poate una ca asta! S-a înțeles?

I. Coman.: – Capătul la trei coloane intră acum în Timișoara. Am trimis pe acești ofițeri acolo pentru a le întâmpina și dirija în centrul orașului. Raportează încă o dată: am ordonat să se tragă foc.

N. C.: – Comandantul diviziei din Timișoara unde este? Comandantul diviziei?

I. C.: – Este la divizie, tovarășe N. C.

N. C.: – Imediat să vină împreună cu voi, să fie la locul de comandă, și locul de comandă este Comitetul Județean al Partidului, acesta este punctul de comandă.

I. C.: – Am înțeles, tovarășe secretar general.

N. C.: – Generalii care au mers cu tine unde sunt? Generalii care au venit din București, șeful Marelui Stat Major, ministrul adjunct și ceilalți, unde sunt?

I. C.: – Acum am vorbit cu ei și merg să vadă cele trei coloane. Am chemat pe șeful Securității, pe șeful Miliției și organizăm cum acționăm.

N. C.: – Te rog, acționează în numele meu și preiei comanda și îmi raportezi din 15 în 15 minute cum se soluționează problema. Pe toți îi chemi și le dai ordine să execute. Toate unitățile să fie în centru și să pună ordine. S-a înțeles?

I. C.: – Am înțeles, tovarășe N. C.!

N. C.: – Poftim! Nici acum nu au sosit unitățile, deși mi s-a raportat că au sosit.

V. Milea: – Punctul de comandă a fost la comandamentul diviziei. Am legătura prin radio cu tancurile.

N. C.: – Trebuie să fie strânse împreună. Dar nici unitățile n-au sosit.

V. M.: – Sunt la intrarea în oraș, cei din Arad, Lugoj. Ceilalți sunt în oraș.

N. C. – Dacă celelalte județe au înțeles măsurile care trebuie luate din acest punct de vedere sau au ceva nelămuriri, sau de întrebat ceva? Clujul, s-a înțeles?

I. Moga (primul secretar al Comitetului Județean de Partid): – S-a înțeles, tovarășe secretar general.

N. C.: – Iașul, s-a înțeles?

M. Ghițulică (primul secretar al Comitetului Județean de Partid): – S-a înțeles.

N. C.: – Vă rog, imediat chemați toți comandanții și aplicați măsurile. Nu așteptați de la București alte dispoziții. Acestea sunt dispozițiile obligatorii pentru toată lumea. Oricine este, raportați imediat să fie destituit cine nu acționează în mod corespunzător.

A doua problemă. Trebuie, neapărat, (ca) gărzile muncitorești să fie bine pregătite și să se discute și să meargă, dacă se apelează la ele, cu armament de luptă; bine verificate! Să se discute foarte serios în toate unitățile; să se vadă în învățământul superior necesitatea de a se arăta tineretului că este necesar să se adopte o poziție fermă față de orice manifestări antisocialiste, care pun în pericol integritatea și independența României, cuceririle poporului. Că aceasta este obligația tuturor cetățenilor patriei, indiferent de origine sau că sunt sau nu sunt membri de partid. Desigur, în mod deosebit, trebuie discutat cu membrii de partid, cu tineretul, cu toate organizațiile. Toate organizațiile trebuie considerate mobilizate.

Pe primul plan, trebuie să stea producția și nicio încercare de a dezorganiza producția nu trebuie admisă sau de a sabota activitatea de producție – nici în industrie, nici în toate domeniile; să se asigure buna aprovizionare cu tot ce este necesar, dar cu atitudine fermă dacă se găsesc

elemente care încearcă să provoace dezordine. Că nu trebuie să credem că noi suntem ocoliți și nu există și la noi anumite elemente care s-au pus în servicii străine, care acționează pentru un dolar sau pentru o rublă împotriva propriului popor, împotriva independenței țării.

Trebuie să demascăm fără cruțare și să spunem clar că este necesară o unitate și o poziție fermă împotriva oricăror încercări de a lovi în programul de dezvoltare, în cuceririle revoluționare, integritatea și independența țării!

Vă rog să se ia măsuri ferme, să se prelucreze foarte serios în toate domeniile de activitate. Practic, întregul comitet județean de partid, activul de partid, trebuie considerat în stare de alarmă. Fără a neglija, repet, problema producției, a planului, dar atenție la orice fel de manifestatii.

Nu trebuie să mai subliniez faptul că cercurile reacționare își concentrează atenția de a face totul pentru a submina socialismul în România, independența și integritatea țării. Au făcut, de altfel, și declarații publice și tot ceea ce se întâmplă în țările socialiste, în ultimul timp, este, de fapt, o acțiune de destabilizare, care are drept scop distrugerea socialismului. Este o adevărată lovitură de stat, așa-zis pașnică, antisocialistă, și trebuie privită ca atare.

Dacă asupra acestor probleme este vreo neclaritate? Nu!

Am stabilit să nu mai primim, în perioada următoare, turiști străini și să nu mai aibă loc nici așa-zisul mic trafic de frontieră. Îl suspendăm. Vom reveni mai târziu. Acum nu avem timp de mic trafic de frontieră. Fiecare să se ocupe de problemele lor. Nu trebuie să admitem nimic, și oricine, și străini, dar și din țară, care este prins că desfășoară activitate antisocialistă trebuie lovit fără cruțare, fără niciun fel de justificare și trebuie să spunem poporului clar; să nu umblăm cu subînțelesuri

E. C.: – Trebuie spus deschis.

N. C.: – Așa cum am spus, în anul 1968, după intrarea în Cehoslovacia. Acum situația este și mai gravă și trebuie să spunem clar întregului popor, întregului partid, și să luăm toate măsurile pentru a putea respinge oricare încercare de amestec străin în România și de a respinge amestecul în România, de destabilizare, de a abate poporul de pe calea dezvoltării socialiste.

Iată, tovarăși, obiectul acestei scurte teleconferințe, dar care, vreau să înțelegeți, are loc într-o situație deosebită și trebuie să luăm măsuri, cu toată fermitatea. Dacă aveți ceva de întrebat? Sau ceva de spus? Este clar tovarăși? (Liniște.)

Vă rog, atunci, așezați-vă, chemați unitățile de Interne, Armata, biroul județean, activul și stabiliți măsurile care se impun, astăzi. Nu amânați pentru mâine! Și organizați grupe de patrulare comune formate din unități de miliție, de securitate și armată, cu organizațiile de partid și U.T.C., cu grupele de gărzi patriotice, cu organizațiile de tineret, cu tineretul, cu activiști de partid bine verificați, cu poziție fermă, activă, instruiți bine. Și acestea nu pentru o zi. Acestea – pentru perioada până când se va revoca acest ordin. Va rămâne în vigoare până după Anul Nou. La fel, în întreprinderi, în comune, peste tot, asigurând desfășurarea normală a activității de producție, rezolvarea în mai bune condiții a planului, a tuturor măsurilor. Dați o ripostă fermă tuturor acțiunilor provocatoare din partea oricui ar fi acestea.

Dacă aveți ceva de întrebat, întrebați?! Încă o dată întreb: aveți ceva de spus? (Liniște.) Nu!

Orice problemă se ivește, imediat trebuie să raportați. Nu amânați, iar dacă s-a ivit o problemă, să luați măsuri, dar de raportat orice problemă, orice problemă care se ivește. Nimeni nu trebuie să mai acopere nimic! Absolut sub niciun motiv.

Vă mai întreb o dată, tovarăși, dacă aveți ceva de spus sau de întrebat ceva? (Liniște.) Nu?

Atunci, tovarăși, cu aceasta am încheiat teleconferința și, vă rog, treceți imediat la măsuri ferme în sensul celor ce am spus.

Spor la muncă!

*

* *

În timpul desfășurării ședinței C. P. Ex. și a teleconferinței, cum s-a aflat ulterior, la Timișoara aveau loc ciocniri violente între grupurile de persoane special organizate și înzestrate cu sticle incendiare, bare de fier, lanțuri și chiar arme, care distrugneau, în continuare, magazine și clădiri, forțau intrarea în diferite obiective militare – și detașamente militare de apărare. Ciocnirile au durat până noaptea la orele două. Au fost înregistrați morți și răniți, au fost arestați peste 200 de agresori. Mijloacele de informare din România (presa, radioul, televiziunea) nu au comunicat nicio știre cu privire la aceste evenimente. În schimb, posturile de radio și televiziune din Iugoslavia, Ungaria și chiar R. D. Germană relatau în continuu desfășurarea evenimentelor de la Timișoara, pe baza informațiilor exagerate, denaturate,

transmise de unii corespondenți autohtoni sau străini. Așa se face că aceste posturi, încă din noaptea de 17-18 decembrie și în dimineața zilei de 18 decembrie, transmiteau că, la Timișoara, au fost ucise peste 10.000 de persoane și rănite peste 20.000. Evident că asemenea informații au avut un rol deosebit de mare în crearea unei stări denaturate deosebite, în primul rând la populația din jud. Timiș și județele învecinate (care recepționau asemenea posturi), iar tăcerea din partea mijloacelor de informare românești n-a făcut altceva decât să dea credibilitate unor asemenea știri false.

În dimineața zilei de 18 decembrie, la ora 7, membrii C. P. Ex. sunt convocați la aeroportul Otopeni pentru a participa la ceremonialul plecării lui N. C. în Iran, de la orele 9. Înainte de sosirea lui N. C. la aeroport, unii dintre demnitarii sosiți mai devreme au încercat să afle informații cu privire la situația de la Timișoara. Singurul zvon care a circulat a fost că „totul s-a încheiat fără morți și răniți”. La ora 8,45 a sosit Nicolae Ceaușescu însoțit de Elena. Pe tot traseul parcurs, pentru a primi salutările din partea celor invitați de protocol, N. Ceaușescu s-a comportat peste așteptările celor care, cu o seară înainte, asistaseră la un „spectacol” îngrozitor, al cărui actor principal a fost chiar el. Manifestând multă vigoare, atât la mers, cât și în gesturile pe care le făcea din mâini, jovial și atent la modul în care i se adresa fiecare în momentul când îi întindea mâna, N. Ceaușescu apărea ca un om fără griji, care pleca într-un voiaj de agrement bine-meritat pentru ultimele lui succese. La despărțirea de soția sa, a sărutat-o ca un licean, iar ea l-a petrecut cu o privire care trăda satisfacție, dar și o oarecare îngrijorare.

Pentru cei mai mulți, care cunoșteau câte ceva despre desfășurarea evenimentelor de la Timișoara, plecarea lui N. C. în Iran a provocat multe comentarii. Unii considerau că, dacă s-a hotărât să plece, înseamnă că acțiunile violente s-au încheiat, iar viața cotidiană din Timișoara a intrat în normal. Derularea ulterioară a evenimentelor a infirmat, însă, această opinie optimistă și a demonstrat că fie dezinformarea lui N. C. asupra acțiunilor care se pregăteau, conjugată cu iluzia sa că este „cel mai iubit fiu al poporului român”, căruia, deci, nu i se poate întâmpla nimic rău, l-au determinat să plece din țară în acele momente cruciale pentru viața sa. În același timp, orgoliul care îi domina comportamentul în orice situație, dorința sa de a demonstra lumii că în România nu s-a întâmplat nimic deosebit l-au determinat să respingă ideea amânării vizitei în Iran, considerând că o asemenea măsură ar însemna știribirea prestigiului său ca „personalitate proeminentă a lumii contemporane” și recunoașterea declanșării unor conflicte sociale, ceea ce gândirea lui nu putea să accepte.

După plecarea lui N. C., conform informațiilor ulterioare și cercetărilor efectuate de procuratură și de justiție, evenimentele de la Timișoara s-au precipitat, iar cei desemnați la conducerea țării, Elena Ceaușescu și M. Mănescu, împreună cu E. Bobu (secretar cu problemele organizatorice ale partidului), I. Dincă (prim-vice prim-ministru), T. Postelnicu (ministru de Interne) și V. Milea (ministru al Apărării Naționale) au întreprins măsuri (fără nici măcar să informeze pe membrii C. P. Ex.) care au amplificat conflictele din orașul Timișoara. Astfel, în ziua de luni, 18 decembrie, oficialitățile din Timișoara au informat pe Elena Ceaușescu că, până la orele 15, la morga orașului există 40 de cadavre, pentru care s-au încheiat procesele verbale corespunzătoare. Sadismul Elenei Ceaușescu – la sugestia lui E. Bobu – a atins culmea. Ea a dispus ca toate cele 40 de cadavre să fie transportate la București pentru a fi incinerate, în scopul de a se șterge orice probă privind existența unor morți. Transportul cadavrelor a avut loc în noaptea de 18-19 decembrie, iar incinerarea lor în ziua de 19 decembrie, fără niciun document însoțitor.

Seara, în jurul orei 18, s-a deschis din nou focul împotriva grupurilor de agresori și devastatori ai magazinelor și unor obiective economice și militare. În cele două zile, 17 și 18 decembrie, pagubele produse de aceste grupuri, după evaluările ulterioare, s-au cifrat la peste 4,5 miliarde lei (la prețurile din anul 1989), fără a se lua în calcul distrugerile suferite de forțele armate. Pentru limitarea acțiunilor agresive au fost arestate circa 800 de persoane. Ciocnirile au continuat până noaptea în jurul orei două, soldându-se cu alți morți și răniți. În total, în cele două zile, numărul morților a fost de 58 de persoane, iar al răniților – de 235 de persoane, din care au murit, după 22 decembrie, încă 14. Acesta a fost bilanțul general al morților și răniților din Timișoara

Posturile de radio și televiziune iugoslave și ungurești au transmis că numărul morților în Timișoara a ajuns la peste 12.000 de persoane, iar al răniților – peste 20.000.

Mijloacele de informare din țară nu au dat nicio știre, în schimb, nu mai pridideau să prezinte onorurile cu care a fost întâmpinat N. C. în Iran.

În ziua de marți, 19 decembrie, în orașul Timișoara, se părea că s-a instalat calmul. Dar în uzine, întreprinderi, instituții, au început comentariile asupra evenimentelor din zilele precedente, iar unii au trecut la organizarea unor manifestații deschise care cereau: să se redea morții familiilor îndoliate; să fie eliberați cei arestați; să nu se mai folosească armele de foc; să se discute cu oficialitățile locale și centrale modalitățile de îmbunătățire a con-

dițiilor de viață (alimentația, aprovizionarea orașului cu bunuri alimentare și nealimentare, furnizarea de energie și căldură). În același timp, la porțile principalelor uzine, și-au făcut apariția grupuri de agresori care acționaseră în zilele precedente, înzestrate cu sticle incendiare (Molotov), bare de fier, lanțuri, pietre, care atacau pe toți cei care se aflau în jurul uzinelor și care încercau să pătrundă în incinta acestora. La intervenția pașnică a reprezentanților organelor locale de partid și de stat din Timișoara, îndeosebi sub forma dialogului direct cu grupurile de nemulțumiți din uzine, s-a reușit ca manifestațiile să fie localizate în incinta fiecărei uzine. Dar, din disputele care au avut loc în cursul acestei zile, a rezultat clar hotărârea unui număr tot mai mare de oameni ai muncii de a continua manifestațiile pentru satisfacerea cerințelor exprimate.

Informată asupra evoluției situației din Timișoara, Elena Ceaușescu, consultându-se cu colaboratorii săi apropiați (care sprijiniseră măsura de incinerare a celor 40 de cadavre), hotărăște o altă acțiune netrebnică, și anume trimiterea la Timișoara a 20.000 de oameni ai muncii, așa-numiții membri ai gărzilor patriotice din întreprinderile unor județe apropiate (Gorj, Dolj, Mehedinți și Vâlcea), înzestrați cu bâte și alte obiecte de lovire, pentru a acționa direct, prin luptă, împotriva confrăților din Timișoara, în condițiile în care aceștia vor trece la manifestații și acțiuni pe străzile orașului. Această acțiune a fost organizată de unul dintre cei mai servili familiei Ceaușescu, recunoscut pentru duritatea și sadismul său, Ion Dincă, prim-viceprim-ministru (fost general).

Miercuri, 20 decembrie, orașul Timișoara era într-o mare agitație. De dimineață, pe platformele din fața celor mai importante unități economice, bărbați și femei – lucrători ai acestora –, s-au încolonat și au pornit spre centrul orașului. Ei purtau pancarte pe care era scris „Libertate”, „Democrație”. Aceste cuvinte erau rostite, din când în când, și de coloanele de muncitori pe durata traseului. Deodată, dintr-o coloană, câteva voci au strigat: „Jos Ceaușescu!”, „Jos tiranul!”. La început, s-a produs oarecare derută, unii dintre cei încolonați încercând chiar să plece din coloană. Câteva minute s-a menținut liniștea. Apoi, ca la comandă, întreaga coloană a început să scandeze: „Libertate!”, „Democrație”, „Jos tiranul!”, „Jos Ceaușescu!”, „Jos dictatorul!”. La joncțiunea coloanelor de muncitori, s-a constatat că toți strigau aceleași lozinci. Încet-încet, au început să apară tot mai multe lozinci scrise cu aceleași sloganuri. Deci, totul fusese organizat perfect.

Între timp, au sosit în gara Timișoara trenurile special formate cu muncitorii trimiși din județele apropiate pentru a acționa împotriva mani-

festanților. Dar, cum era și normal, o parte dintre aceștia nici nu au acceptat să se coboare din vagoane, considerând că ar fi o rușine pentru întreaga clasă muncitoare să lupte. Totodată, organele de partid și de stat din Timișoara, apreciind realist faptul că, în această zi, au loc manifestații pașnice ale oamenilor muncii și că împotriva acestora nu se justifică nicio acțiune contrarie, au dispus returnarea vagoanelor cu muncitorii aduși din alte județe. De asemenea, comandanții militari au ordonat retragerea tuturor unităților în cazărmi și interzicerea folosirii armelor de foc împotriva demonstranților. În această zi, în Timișoara, s-a realizat coaliția dintre manifestanți și armată, una dintre lozincile cele mai des repetate fiind „Armata e cu noi!”.

Informată asupra caracterului de masă al manifestațiilor de la Timișoara, care aveau caracter politic, Elena Ceaușescu a dispus deplasarea imediată în acest oraș a primului ministru C. Dăscălescu și a secretarului cu probleme organizatorice, E. Bobu, pentru a lua măsurile corespunzătoare în vederea încetării manifestațiilor.

La ora 13,30 a sosit N. Ceaușescu din Iran. Au fost prezenți numai $\frac{2}{3}$ din membrii Comitetului Politic Executiv, ceilalți aflându-se în diferite reședințe de județe. Cum a coborât de pe scara avionului, a fost întâmpinat de Elena, pe care a întrebat-o scurt: „Cum este?”. Aceasta a dat din cap într-o parte, ca și când ar fi spus – așa și așa. După ce a strâns mâna fiecăruia dintre cei care l-au întâmpinat, fără să spună o vorbă, s-a întors brusc la soția sa, care-l aștepta la câțiva metri distanță. Aceasta a început să vorbească și să dea din mâini. El, după ce a ascultat-o mergând, a grăbit brusc pasul. A trecut ca o vijelie prin sala de protocol a aeroportului și, împreună cu Elena, s-a urcat în mașină. Pe traseul de la aeroportul Otopeni până la București, s-a circulat cu viteză de peste 170 km/h, ceea ce, pentru toți care știau că, de regulă, mașinile oficiale nu circulau cu mai mult de 100 kilometri pe oră, era un semn care le-a dat de gândit. Ceva mai mult, spre deosebire de situațiile precedente, când după sosirea din străinătate, deplasarea se făcea la reședința sa, acum, N. C. a hotărât să meargă direct la sediul C. C. al partidului. Se înțelege că, aici, N. C. a fost informat pe larg de soția sa despre evenimentele care au avut loc în cele două zile și jumătate cât a fost plecat din țară. De asemenea, după cum au relatat unii martori, în această după-amiază, N. C. a avut mai multe convorbiri și cu primul ministru, care l-a informat asupra situației manifestațiilor care se desfășurau în orașul Timișoara.

La ora 18, posturile de radio au anunțat că, la ora 19, se va transmite pe posturile de radio și televiziune o cuvântare a lui N. C. în legătură cu unele evenimente care au loc la Timișoara. A fost prima știre transmisă oficial de mass-media românească referitoare la aceste evenimente.

Cuvântarea lui Nicolae Căușescu a fost extrem de confuză și cu un pronunțat caracter propagandistic-agitatoric. În prima parte, el s-a rezumat să aprecieze evenimentele de la Timișoara ca acte huliganice ale unor elemente de clasă, susținute de cercurile străine ostile României, și din Est, și din Vest. Cu toate că, începând din 19 decembrie, evenimentele căpătaseră un caracter de masă, cu revendicări politice și economice, Nicolae Căușescu a evitat să facă aprecieri asupra acestora.

Deci, nici în ceasul al 11-lea, el n-a prezentat corect situația de fapt de la Timișoara. În schimb, în partea a doua a cuvântării, cu strigăte și gesturi care trădau disperarea în care se găsea, Nicolae Căușescu a repetat apelul către populație pentru unitate și pentru apărarea independenței și suveranității naționale, pentru menținerea integrității teritoriale a țării.

După încheierea cuvântării, el a dat indicația ca, chiar în seara respectivă, să se organizeze, în toate întreprinderile din țară, mitinguri de adeziune la ideile din cuvântarea sa, în care să se ia angajamente de către participanți că vor acționa pentru unitate în jurul partidului, pentru apărarea independenței și integrității țării.

Seara, la telejurnalul de la ora 22,30, s-au prezentat imagini de la unele întreprinderi din Capitală, care au organizat asemenea mitinguri. Improvizarea și formalismul, precum și lipsa de interes a participanților s-au evidențiat cu pregnanță de către imaginile transmise de la aceste mitinguri.

*

În timp ce N. C. își rostea cuvântarea la posturile de radio și televiziune, la Timișoara, circa 80.000-100.000 de persoane manifestau în Piața Operei, după fiecare frază recepționată, manifestanții huiduiau și apoi strigau „Jos Căușescu!”, „Jos tiranul!” „Libertate”, „Democrație”. Sub presiunea manifestanților, primul-ministru le-a propus să desemneze o delegație care să poarte convorbiri cu reprezentanții oficialităților locale și centrale. În cadrul întâlnirii, reprezentanții manifestațiilor manifestanților au solicitat, ca prim punct, demisia lui N. C. și a E. C. din toate funcțiile de partid și de stat. Apoi au fost prezentate toate celelalte cereri privind eliberarea arestaților, clarificarea situației morților, judecarea celor care au ordonat folosirea ar-

melor de foc, îmbunătățirea aprovizionării populației cu bunuri alimentare, furnizarea căldurii și energiei.

Chiar în decursul convorbirilor, primul ministru a dispus eliberarea arestaților și s-a angajat pentru luarea tuturor măsurilor necesare în vederea satisfacerii doleanțelor manifestaților, cu excepția primului, despre care nu a făcut nicio apreciere. Informându-l pe N. C. asupra cererilor manifestaților (nu se știe dacă a avut curajul să-i comunice și cererea de demisie), primul-ministru și secretarul cu probleme organizatorice au primit indicația să se întoarcă imediat la București. Plecarea celor doi din Timișoara a fost deosebit de anevoioasă deoarece miile de manifestați care încercuiseră sediul Comitetului Județean de Partid erau deosebit de agitați pentru că nu primiseră răspunsul la cererea lor ca N. C. și E. C. să demisioneze.

Dovedind miopie politică, dezorientare și o excesivă încredere în capacitatea sa agitatorică, N. C., după convorbirile cu primul ministru, seara, la orele 23,30, a hotărât ca să se organizeze la București, în ziua de 21 decembrie, la ora 12,00, o mare adunare populară în Piața Palatului, în fața sediului C. C. al Partidului, care să contracareze manifestațiile care se desfășurau la Timișoara.

În ziua următoare, 21 decembrie, la ora 8,30, N. Ceaușescu a convocat, la „săliță”, pe președintele C. S. P., ministrul Finanțelor și ministrul Muncii. Foarte calm, fără să trădeze gândurile care îl frământau, N. C. le-a cerut celor trei ca, până la orele 11, să i se prezinte volumul fondurilor necesare pentru a fi suplimentate, de la bugetul de stat, în condițiile creșterii salariului minim la nivelul de 2000 lei (de la 1700 lei), a creșterii celorlalte salarii, sub nivelul mediu, cu 200-250 lei, a creșterii ajutoarelor sociale cu 100-250 lei, a sporirii alocațiilor pentru copii și a pensiilor mici cu 50-200 lei. Ședința a fost scurtă și fără alte comentarii în afara propunerilor sale.

La ora 11, a avut loc ședința Comitetului Politic Executiv. Toți cei care aflaseră, cât de cât, pe alte canale, cele petrecute la Timișoara, se așteptau ca N. C. să pună în discuție situația din acest oraș, pentru a se stabili modul de acțiune în continuare. Dar, culmea, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic, N. C. deschide ședința anunțând că dorește să propună CPEx. noi măsuri de creștere a veniturilor oamenilor muncii. Apoi a dat citire propunerilor de creștere a veniturilor diferitelor categorii sociale. La întrebarea lui N. C., dacă membrii CPEx. sunt de acord cu aceste propuneri, veșnicii săi susținători (M. Mănescu, E. Bobu, Gh. Oprea, C. Dăscălescu, Gh. Rădulescu, N. Constantin) au început să-l preaslăvească: „Dumneav-

oastră dovediți încă o dată înaltul umanism care vă caracterizează”; „propunerile dumneavoastră vor fi apreciate de oamenii muncii”; „vor produce o mare satisfacție în rândurile populației”, și altele asemănătoare. Numai E. C., la auzul sumei de 7 miliarde, care urma să fie susținută de la buget, a început să vocifereze: „este prea mult”, „îi obișnuim cu bani mulți”, „să mai reducem ceva”. N. C., pe un ton categoric, i-a replicat: „Lasă, dragă, că am socotit eu bine. Nu mai avem timp de discuții. La ora 12 va începe adunarea populară și voi comunica aceste măsuri. Elena a tăcut, dar a aruncat o privire încruntată spre ministrul de Finanțe, I. Pățan, unul dintre credincioșii „casei”, exprimându-și, prin semne, nemulțumirea că n-a informat-o despre aceste măsuri înainte de ședință.

Spre stupefacția tuturor participanților, în cadrul ședinței, nu s-a spus niciun cuvânt despre evoluția evenimentelor de la Timișoara. Toți au considerat că, dacă nici primul ministru și secretarul cu probleme organizatorice, care, în noaptea precedent, se întorseseră de la Timișoara, nu au făcut nicio informare, înseamnă că situația a intrat în normal. Dar, ulterior, s-a aflat că cei doi, după ce îl informaseră pe N. C., au primit indicația ca să nu spună nimic, nimănui. Și așa au făcut. Chiar și când cei doi au fost întrebați de unii membri ai CPEX. asupra situației de la Timișoara, ei s-au eschivat să răspundă.

Adunarea populară, Piața Palatului, 21 decembrie 1989

La ora 12,00, Piața Palatului era arhiplină de participanți, după unele estimări, circa 80.000-100 mii de persoane. Ca de obicei, deasupra capetelor lor dominau portretele lui N. C. și ale E. C., și lozinci cu conținutul cunoscut: „Trăiască P. C. R., în frunte cu secretarul general, N. C.”; „Slavă genialului conducător!”; „Trăiască unitatea dintre partid și popor, în jurul secretarului general!” și altele, steaguri roșii și tricolore. La apariția lui N. și a Elenei C. în balconul sediului C. C. al PCR, izbucnesc urale la adresa acestora, susținute cu mare intensitate, îndeosebi, de grupurile din apropierea balconului, care, după cum se știe, erau formate din activiști ai organelor de ordine, bineînțeles, îmbrăcați în haine civile. N. C. ridică mâna dreaptă, salută pe cei care-l ovaționează. Elena este în stânga lui, îl urmărește îngrijorată.

Mitingul este deschis de primul secretar al Comitetului Municipal de Partid București, Barbu Petrescu, nepot al Elenei Ceaușescu, un carierist notoriu, impostor, viclean și cu frecvente manifestări de tulburări cerebrale. Cuvântul său a fost o înșiruire de fraze elogioase la adresa lui N. C., în

care s-au folosit toate epitetele din propaganda cultului personalității acestuia. Caracterul execrabil al acestui impostor a fost dezvăluit, încă o dată, după 22 decembrie 1989, susținând că el a organizat premeditat această adunare populară, cu scopul răsturnării lui N. C., corespunzător unui plan anti-ceaușist, pe care singur l-ar fi conceput. După primul secretar al Municipiului București, au luat cuvântul, conform programului aprobat de E. C., secretarul Comitetului de partid de la Uzinele „23 August”, cel de la Fabrica de Confecții și Tricotaje – cele mai mari întreprinderi din București –, directorul Institutului de Cercetări în Domeniul Mineralelor Nemetaliere, un reprezentant al țărănimii din sectorul Ilfov și un secretar al CC al UTC. Toți, în formulări diferite, au apreciat evenimentele de la Timișoara drept încercări ale forțelor ostile socialismului, atât din interior, cât și din exterior, atât din Est, cât și din Vest, pentru destabilizarea vieții economice și politice a României, drept atentate la independența, suveranitatea și integritatea teritorială a țării. În același timp, toți îl asigurau pe N. C. că oamenii muncii din uzine, fabrici, unități agricole, de pe întregul teritoriu al țării, vor face un front comun de apărare a cuceririlor revoluționare obținute în decursul construcției socialismului, că vor da o ripostă hotărâtă oricăror încercări potrivnice intereselor și voinței poporului român. Pe toată durata intervențiilor celor șase „reprezentanți ai oamenilor muncii”, participanții la adunare ascultau liniștiți. Din când în când, grupurile de agitatori implantate în diferite colțuri ale pieții și, îndeosebi, cei din fața balconului unde se aflau N. C. și membrii CPEx., strigau unele lozinci și aplaudau sacadat, rostind numele lui N. C.

După ultimul vorbitor, se pregătește să ia cuvântul N. C. Aranjează microfoanele din fața sa, pe unele le ridică cu 1-2 cm, pe altele le coboară, le încearcă cu degetul dacă funcționează, se uită la Elena și începe să vorbească. Tonul este puțin răgușit, dar rostirea cuvintelor trădează o emoție accentuată. În primele zece minute al cuvântării, ținând și gesticulând, N. C. prezintă participanților la adunare pericolul evenimentelor de la Timișoara, comparativ cu situația din august 1968, când forțe străine, ostile României au urmărit să invadeze țara noastră. Apreciind că ceea ce s-a organizat la Timișoara, de către agenturile străine, și din Est, și din Vest, împreună cu unele grupuri dușmănoase din țară, pune în pericol integritatea României, N. Ceaușescu a făcut apel la unitatea poporului pentru a se da o ripostă hotărâtă acestora.

Dar, când N. C. sublinia încrederea sa în victoria asupra dușmanilor țării, brusc se aude o explozie, urmată de fum în partea dreaptă a pieței, pe

Calea Victoriei, în colțul Palatului Republicii, ocupată de manifestați. Odată cu declanșarea exploziei, valuri-valuri de participanți fug spre sediul C. C., ținând de frică, dar și de loviturile reciproce dintre ei, în lupta pentru a găsi un loc de refugiu. Mii de manifestați ajung până la intrarea principală și la zidurile clădirii din balconul căreia vorbea N. C. În același timp, o coloană organizată din rândul manifestaților începe să se deplaseze din piață pe strada Onești (laterală clădirii C. C., intrarea B), fluierând și huiduind. În fața balconului, sub privirile înspăimântate ale lui N. C. și ale soției sale, manifestații aruncă portretele celor doi și panourile cu lozinci și le calcă în picioare. Simultan cu aceste scene, apare în balcon șeful de cabinet al lui N. C. și informează că, pe bulevardul Magheru, coloane întregi de manifestați se îndreaptă către sediul C. C., pentru a-l lua cu asalt. N. C., care se oprișe de a mai vorbi, odată cu declanșarea scenelor din piață, observă prezența șefului sau de cabinet în balcon și întreabă ce s-a întâmplat. Unul dintre membrii CPEx., care auzise cele comunicate de șeful de cabinet, îi spune Elenei C. informația acestuia. Atunci, Elena îi șoptește pe un ton imperativ: „Termină mai repede! Încheie repede!”. La auzul acestor cuvinte, N. C., speriat, a strigat: „Liniștiți-vă, tovarăși! Tovarăși, vă rog să faceți liniște. Am ceva foarte important să vă comunic.” În timp ce majoritatea participanților la adunare se retrăgeau pe străzile laterale Pieței Palatului / Academiei, Onești, Krețulescu /, N. C. începe să vorbească, prezentând ultimele hotărâri privind creșterea veniturilor bănești ale populației, aprobate în ședința CPEx. cu câteva ore mai înainte. În fața balconului, doar câteva mii de agitatori aplaudă și mai scandează, din când în când, câte o lozincă. În sfârșit, N. C. încheie cu câteva fraze improvizate, referitoare la necesitatea creării unui front comun împotriva dușmanilor care amenință țară.

După ce s-a încheiat mitingul, N. C. este derutat, speriat și începe să strige: „Ce s-a întâmplat. Cum este posibil așa ceva. Cine știe ce s-a petrecut acolo ? (adică la locul unde a avut loc explozia). Nu primește niciun răspuns. El se agită trecând din balcon în anticamera cabinetului său și repetă mereu: „Ce s-a întâmplat?”. Elena îl secondează, aruncând priviri de leoaică asupra celor din jur. În sfârșit, N. C. îl vede pe ministrul de interne (T. P.) și strigă la acesta: „Cum v-ați ocupat de pregătirea acestei adunări? Ce s-a întâmplat în piață?” Ministrul pune capul în jos și nu răspunde nimic. Apoi N. C. îi ordonă pe un ton foarte aspru: „Du-te acolo și cercetează și să vii să-mi raportezi!” Uitându-se în jur, strigă: „Iar voi mergeți la treburile voastre!”.

Membrii CPEx. pleacă total dezorientați. Până la ieșirea din sediul C. C., pe culoare, unii dintre ei comentează cele văzute, iar alții întreabă: „De ce nu se organizează o ședință a CPEx. sau a C. C. al partidului, pentru a se stabili ce trebuie făcut. În șoptă, se discută oportunitatea propunerii de a demisiona întreaga conducere de partid și de stat. Dar, tot în șoptă, se aude întrebarea: „Cine cine are curajul să-i propună așa ceva lui N. C.?”. După cum îl cunosc toți, o asemenea propunere înseamnă sinucidere sigură, pentru că el nu concepe să cedeze puterea. Iar cine ar îndrăzni să facă și numai o aluzie la plecarea lui din fruntea partidului și a țării ar fi considerat trădător, dușman al poporului, cu consecințe fatale imediate. Așa încât, cei care aveau locurile de muncă în alte clădiri din Capitală au plecat neputincioși și dezamăgiți, conștienți că sfârșitul dictaturii lui Ceaușescu se apropia. Și într-adevăr, la ieșirea din sediul C. C, gândurile acestora au fost confirmate de panorama care li se înfățișa: pe Bulevardul Magheru, pe strada Academiei, în Piața Universității, deci, la câteva sute de metri de sediul C. C. al partidului (unde se aflau N. C. și colaboratorii săi cei mai apropiați), zeci de mii de manifestanți, care strigau: „Jos Ceaușescu!”, „Jos tiranul!”, „Democrație!”, „Libertate!”, forțau străzile de legătură (Onești, 13 Decembrie, Aristide Briand, Victoriei), pentru a asedia clădirea C. C. Cu mare greutate, forțele de ordine ale miliției reușiseră să țină piept presiunii maselor. Se trece la arestarea unor manifestanți mai impulsivi și la folosirea tunurilor de apă ale mașinilor pompierilor pentru împrăștierea celorlalți. În jurul orei 15,00, conform relatărilor celor mai apropiați (general M. Neagoe, aghiotantul; S. Curticeanu, șeful Cancelariei), N. C. se hotărăște să meargă să discute cu manifestanții masați în diferite puncte apropiate de sediul C. C. al partidului. Ministrul Apărării Naționale, V. Milea, l-a oprit, însă, considerând că nu pot fi asigurate măsurile de protecție, iar N. C. a renunțat la intenția sa. În schimb, N. C. a hotărât imediat să se constituie la sediul C. C. al partidului un comandament de acțiune pentru lichidarea imediată a manifestațiilor, format din ministrul apărării naționale, ministrul de interne, șeful departamentului securității statului și subordonații direcți ai acestora. Și pentru a se realiza transmiterea imediată a ordinelor lui N. C., s-a hotărât ca acest comandament să aibă sediul în trei încăperi aflate în apropierea cabinetului său. În același timp, N. C. a ordonat comandamentului să folosească toate mijloacele posibile pentru dispersarea manifestațiilor. Așadar, atenție, din nou formularea echivocă și vicleană a ordinului dat de N. C., în sensul că omite să precizeze dacă forțele armate și de ordine pot sau nu să folosească armele de foc!... În același timp, N. C. este informat că și în alte orașe

din țară, reședințe de județ – Sibiu, Cluj-Napoca, Brașov, Tg. Mureș – se desfășoară manifestații cu același caracter și dispune să se acționeze, de către forțele armate și ale Ministerului de Interne, pentru instaurarea ordinii și liniștii.

La București, în jurul orei 16,00, pe bulevardele principale ale orașului și în locurile unde erau concentrați manifestații, sunt aduse tancuri, taburi, mașini blindate, noi eșantioane de militari. Se încearcă, prin împingere, să se degajeze principalele artere ale centrului orașului și manifestații să fie dispersați pe străzile laterale. Manifestații improvizează baricade pe Bulevardul Bălcescu, în fața Sălii Dalles, în fața Hotelului Intercontinental, cu obiecte și materiale pe care le găsesc în magazine, restaurante, pe marginea străzii (mese, scaune, autoturisme, autobuze etc.). În jurul orei 17,30, unul dintre transportoarele militare care circulau pe Bulevardul Bălcescu deviază de pe bulevard și intră în mulțimea masată în fața Sălii Dalles, provocând moartea a 7 persoane și rănirea a peste 10. (Ancheta efectuată ulterior a constatat că acest episod a fost determinat de spargerea parbrizului transportorului, urmată imediat de pierderea vizibilității de către conducătorul acesteia și devierea involuntară de la traseul principal. Primele victime din fața Sălii Dalles amplifică îndârjirea manifestațiilor, iar ca răspuns se suplimentează forțele de ordine cu noi eșaloane de militari și mijloace de transport militare. Seara, după ora 19,00, începe să se tragă focuri de avertisment, se folosesc tunurile de apă ale mașinilor pompierilor împotriva manifestațiilor. În decursul acestor confruntări, cad și primele victime, din cauza unor focuri de armă răzlețe. Forțele de ordine continuă să aresteze pe unii manifestați și să-i transporte la Penitenciarul Jilava. Ciocnirile dintre forțele de ordine și manifestați durează până la ora unu din noaptea 21-22 decembrie, când ultimii manifestați se văd nevoiți să se disperseze și să părăsească arterele centrale ale Capitalei. Bilanțul acestor confruntări efective, după cercetări intense ulterioare, a fost: 46 de morți, peste 200 de răniți și cca 1300 de arestați.

În primele ore ale dimineții zilei de 22 decembrie, orașul pare să fie liniștit. Pe arterele principale se poate circula normal. Dar, brusc, în jurul orei 8,30, de pe străzile laterale, apar grupuri, grupuri de tineri care încep să se încoloneze în Piața Romană, pe Bulevardul Bălcescu, în Piața Universității. Se formează o coloană densă care se deplasează spre sediul C. C. al Partidului. Ca într-un cor bine dirijat, manifestații strigă: „Jos tiranul!”, „Jos dictatorul!”, „Jos Ceaușescu!” „Libertate!”, „Democrație!”. În rândurile manifestațiilor, se disting grupuri de timișoreni (poartă pancarte „Timișoara

sprijină Bucureștiul!”), „Timișoara, oraș al libertății”), care sunt cei mai gălăgioși. Sunt instalate cordoane de milițieni, dublate de scutieri ai forțelor armate, la capetele străzilor care duc spre sediul C. C. al partidului, acolo unde se afla N. C. cu soția, primul ministru și cei din conducerea de partid și de stat, care aveau birourile de lucru în această clădire.

În sediul C. C., N. C. se agită încontinuu, mai ales după ce este informat că, din nou, coloane de manifestanți se îndreaptă către sediu și că, pe principalele platforme industriale, muncitori se organizează pentru a veni să forțeze demisia sa. El cheamă de mai multe ori pe ministrul Apărării Naționale, V. Milea, îl apostrofează și îi cere să ia toate măsurile pentru a se pune ordine în Capitală. Nimeni nu cunoaște conținutul discuțiilor dintre N. C. și ministrul forțelor armate în această dimineață, pentru că acestea s-au desfășurat fără martori. Când, însă, V. Milea ieșea din cabinetul lui N. C., el era congestionat, iar, întrebat fiind de ceilalți membri din comandament, ce ordine a primit, răspundea scurt. „M-a criticat; mi-a ordonat să iau măsuri pentru a face ordine.” În jurul orelor 9-9,15, după o discuție cu N. C., ministrul forțelor armate, V. Milea, se retrage în biroul comandantului gărzilor patriotice de la etajul cinci și se împușcă în inimă. La auzul focului de armă, colaboratorii săi din anticameră intervin și îl găsesc, în stare muribundă, pe scaunul pe care se așezase premeditat, cu corpul înclinat. Imediat, este transportat spre Spitalul Militar, dar pe drum generalul V. Milea moare. Informații de săvârșirea acestei acțiuni, N. C. convoacă o ședință a CPEX. la ora 10.

Conținutul acestei ședințe este înscris în stenograma pe care o prezentăm în continuare:

N.C.: – Ce ai făcut, Radu? (fost vice prim-ministru, care coordona Ministerul Construcțiilor de Mașini)

I. Radu: – Am fost, așa cum ați ordonat. A fost imposibil să intrăm în discuții. Nu am izbutit să intrăm în uzină. Plecau de la ICEM și de la Turbomecanica din Militari. Au plecat și de la 23 August. Tov. Avram (directorul general) nu a putut să-i mai rețină. S-a oprit toată activitatea la cup-toare.

N. C. – Acum reiese că acțiunea este bine organizată și pusă la punct. Cu puțin înainte, generalul Milea s-a împușcat. Aveți armament în întreprinderi?

I. Radu: – Muniție nu este. Muniția am scos-o din toate întreprinderile din țară, dar în momentul de față am primit informații că pe

Șoseaua Kiseleff a fost atacată sau probabil că a cedat o unitate militară și s-au dat arme care pot să înarmeze un batalion și trei unități de foc.

N. C. – Tovarășul Milea a plecat de la mine și după 2 minute am fost informat că s-a împușcat. Având în vedere și comportarea sa în toată această perioadă, reiese că el, de fapt, a sabotat aplicarea măsurilor și a lucrat în strânsă legătură cu străinii. Acest lucru reiese clar. S-a creat o situație gravă. În Capitală nu au aplicat nicio măsură, nu au aplicat dispozițiile date și reiese că tot ce am discutat noi pentru Capitală a fost folosit pentru a putea să se organizeze în alte părți. Sigur, acum nu este timp să facem discuții. Vreau să-i întreb pe cei prezenți aici în CPEx, care este hotărât să lupte sau care nu?

Câteva voci: – Luptăm cu toții, ce mai avem de făcut!

N. C.: Ce spui, Niculescu?

Paul Niculescu: – Dacă lupt sau nu lupt?

N. C.: Cine nu se angajează sau s-a angajat față de alții să spună, că nu se poate merge mai departe așa.

T. Postelnicu: – Sînt hotărât să lupt până la urmă, tovarășe secretar general.

M. Mănescu: – Acesta a fost idealul vieții noastre, deci vom lupta până la ultima picătură.

N. C.: – Ce spui, Andrei?

Șt. Andrei: – Luptăm, tovarășe secretar general.

N.C.: – Să declarăm imediat stare de necesitate în întreaga țară. Aceasta este conform Constituției și este dreptul președintelui. Nu trebuie să convocăm Consiliul de Stat. Sunteți de acord?

C. Dăscălescu (primul ministru): – Eu m-am ridicat în picioare de la început.

N. C.: – Dacă sunteți de acord cu starea de necesitate?

C. Dăscălescu: – Altă soluție nu mai există.

N. C.: – Atunci să acționăm.

C. Dăscălescu: – Dacă aceștia au pus mâna pe arme, i-au dezarmat pe militari, ce vor să facă?

S. Curticeanu (șeful Cancelariei C.C.): – Vor să tragă. Tragem și noi. Crezi că au luat armele să se uite la noi?

Gh. Rădulescu: – Din informații, coloanele de muncitori au pornit către centru și trebuie luate măsuri ca să fie evitată vărsarea de sânge.

C. Dăscălescu: – Am fost și voi fi alături de dumneavoastră până crăp, dar cred că trebuie să chibzuim dacă tragem în muncitorii cinstiți.

E. C.: – Ei, da! Cum îi distingi pe muncitorii cinstiți?

I. Radu.: – Am fost și aseară, și acum, dimineața, în zone diferite. Situația este deosebit de gravă. Au plecat în masă din fabrici.

Suzana Gâdea: – A fost totul organizat.

I. Radu: Ministrul Vlad spune că, izolat, mai sunt niște grupuri de militari dezarmate.

E. C.: – Nu este timp de povești.

I. Radu: – O parte din muncitori sunt înarmați.

T. Postelnicu: – Față de ceea ce s-a pus în discuție, ridic și eu o problemă. Am înțeles de ieri că împotriva muncitorilor nu se va trage. Avem acum această situație creată și noi suntem convinși că nu muncitorii cinstiți sunt aceia care vor deschide focul, ci lepădăturile și pleava.

E. C.: – Împotriva acestora nu trebuie să fim indiferenți

I. Drugă (prim-vice prim-ministru): – Dacă aceștia dezarmează armata noastră și vor să intre în sediu?

Iulian Vlad: – Armata nu se lasă dezarmată.

C. Dăscălescu: Cei care sunt trădători s-au lăsat dezarmați.

N. C.: – Sigur că nu putem trage în muncitori. Noi suntem reprezentanții muncitorilor și nu putem trage în muncitori, dar sunt și lichele.

(Nu s-a consemnat numele): – Dacă cineva dezarmează armata, atunci armata este obligată să se apere.

E. C.: – Cine se lasă dezarmat este un ticălos.

C. Dăscălescu: – Vom vedea dacă masele vin liniștite, dar dacă vin cu arma în mână, atunci să se tragă în ei?!

I. Dincă: – Acest ordin trebuie transmis odată.

T. Postelnicu: – În condițiile în care se deschide focul împotriva armatei, așa cum este prevăzut în Constituție, atunci se deschide focul.

N. C.: – Aveți altă părere?

Paul Niculescu: – De ce la fabrici activitatea noastră nu s-a simțit?

N.C.: – Trădătorul Milea este de vină și probabil mai sunt și alții.

S. Curticeanu: – Acum nu avem timp de pierdut.

N. C.: – Trădătorul Milea a plecat de aici și s-a sinucis. I-am spus să se ducă și să dea ordin să aducă unitățile militare și el s-a sinucis. A intrat în sala de comandament și s-a sinucis și atunci reiese clar că, tot timpul, a sabotat și, de fapt, a acționat împotriva, a făcut tot ce se cunoaște. Noi am hotărât că împotriva intereselor țării nu există înțelegere.

M. Mănescu: – Cine îi ia locul?

C. Dăscălescu: – Are grijă șeful statului.

N. C. L-am chemat pe primul adjunct (general colonel V. A. Stănculescu) Este deja la dispoziția mea și lucrează aici.

Ana Mureșan: – Eu am văzut aseară și (pe) acești tineri neînarmați, puteau fi luați pentru că atunci când a început să tragă, ei au început să fugă. Acum trebuie să avem și noi bâte să ne apărăm.

N. C. – Ce facem?

Iulian Vlad: – Procedăm cum ați spus.

T. Postelnicu: – Așa facem.

N. C. se îndreaptă spre ușă pentru a ieși pe culoar. În dreptul ușii, M. Gere îi spune.

– Tovarășe secretar general, vă rog să luați măsuri să nu se tragă în muncitori.”

N. Ceaușescu se uită la el și îi spune: – Da, doar așa ne-am înțeles.

Apoi, N. C. se întoarce către S. Curticeanu și strigă:

– Urgent să-mi dai decretul cu starea de necesitate în întreaga țară. Și presa, radioul și televiziunea să-l transmită și să comunice sinuciderea lui Milea. Repede, să le văd pe toate, decretul și comunicatul. Iese din sală, face câțiva pași, apoi se întoarce și, adresandu-se celor din sală, spune. Să nu plecați din sediu pentru că poate este nevoie să ne mai întâlnim. Se întoarce din ușă și începe să strige:

– Curticeanu, repede, decretul și comunicatul pentru presă.

După ședință, pe culoarul de la etajul unu, unde se afla cabinetul lui N. C. era o mare aglomerație de ofițeri înarmați și care circulau fără să se cunoască ce atribuții aveau. În fața cabinetului său, N. C. cu soția, C. Dăscălescu și E. Bobu au o discuție cu primul secretar al Comitetului Municipal București. N. C. hotărăște ca primul secretar și alte cadre de partid să meargă să discute cu manifestanții pentru a-i liniști. De afară, se aude un vuiet continuu, provocat de strigătele mulțimii care se adunase pe străzile din jurul clădirii C. C. al partidului.

În jurul orei 10,50, posturile de radio și televiziune au transmis decretul semnat de N. C. cu privire la instaurarea stării de necesitate în întreaga țară și comunicatul privind sinuciderea trădătorului V. Milea, ministrul forțelor armate.

În jurul orei 11, tancul care barase strada Onești (unde era intrarea B în sediul C. C. al partidului) și scutierii care opreau trecerea pe această stradă se retrag ca la comandă. Tancul pe care se urcaseră trei tineri din rândurile manifestanților se îndreaptă ușor spre Piața Palatului. În urma lui, suvoiul mulțimii se deplasează cu pași repezi. Masele de manifestanți ocupă

tot spațiul din fața sediului C. C. al partidului. Marea lor majoritate sunt tineri, se îmbrățișează, joacă, cu mâinile în sus strigă: „Victorie! Libertate! Am învins!” Pe Strada Onești, lângă Biblioteca Centrală Universitară, apare un autocamion pe a cărui platformă a fost instalată, din timp, o stație de amplificare cu microfoane și megafoane. Pe platforma acesteia, câteva zeci de oameni se îmbulzesc, fiecare încercând să facă ceva (să strige, să dea din mâini, să fluture steaguri) pentru a fi remarcat. La un moment dat, în fața microfoanelor apare actorul Ion Caramitru. Poartă o bluză neagră, este deosebit de agitat, și începe să vorbească. „Fraților, am învins. Propun să înngenunchem cu toții și să păstrăm un minut de reculegere în memoria celor căzuți la Timișoara și București. Toți cei din piață înngenunchează. Este o liniște desăvârșită. Apoi, după acest minut, microfonul este luat de un anume Crețu, care spune că a fost securist, dat afară din securitate cu câțiva ani în urmă, pentru că s-a opus politicii lui Ceaușescu. El cere manifestanților să se organizeze: o parte să rămână în Piața Palatului și o altă parte să meargă la Televiziune pentru a ocupa studiourile de transmisie, de unde să se dirijeze toate acțiunile pe țară. Și așa s-a făcut. Ca la o comandă, s-a format o coloană organizată din rândurile manifestanților, care a pornit, în urale și strigăte de bucurie, spre Televiziune.

În Piața din fața sediului C. C. al partidului, câteva mii de manifestanți continuau să joace și să strige de bucurie: „Am învins! Jos tiranul! Jos Ceaușescu! Jos dictatorul!” În jurul orei 11,00, apar în balconul clădirii C. C. al partidului N. Ceaușescu, urmat de Elena și de lacheul său, E. Bobu (secretarul cu probleme organizatorice). N. Ceaușescu este îmbrăcat cu palton și căciulă și ține în mână o porta-voce. Se apropie de balustradă și strigă: „Tovarăși! Tovarăși!” Vrea să le vorbească celor din piață. Toți cei care-l văd și aud încep să strige: „Huo! Huo!”. Apoi, o ploaie de pietre și bețe aruncate de unii manifestanți se îndreaptă spre cei trei din balcon. N. Ceaușescu se retrage câțiva pași, ferindu-se de obiectele care erau aruncate spre el de manifestanți. După câteva momente de ezitare, se întoarce din nou către manifestanți și strigă în porta-voce: „Tovarăși, vă rog să mă ascultați! Vreau să vă comunic ceva important.” Dar nu poate să mai continue. Huiduielile manifestanților și obiectele aruncate spre el se întetesc. Elena, care se afla în spatele lui, la 3-4 m, observând pericolul de a fi lovit, se repede spre el, îl ia de braț și îl trage spre interiorul clădirii. După cei doi, ca un câine plouat, pășește și E. Bobu. Aceasta a fost ultima apariție a lui N. Ceaușescu în fața mulțimii.

Membrii CPEx. care se aflau în sediul C. C. al partidului și care au văzut această scenă prin ferestrele diferitelor birouri așteptau să fie convocați pentru ca, măcar în ultimul ceas, N. Ceaușescu să demisioneze. Dar, minutele treceau și din partea acestuia nu s-a recepționat niciun semn. După relatările unor martori ocular (aproțiați ai cabinetului acestuia), după goniirea lui din balcon de către manifestanți, N. Ceaușescu era complet dezorientat, practic nu știa ce să facă. În această situație, șeful comandamentului militar, V. A. Stănculescu îi propune să părăsească sediul C. C. al partidului, dar nu primește un răspuns clar. Imediat însă, șeful comandamentului militar ordonă subordonaților să cheme trei elicoptere care să aterizeze pe platforma clădirii.

La ora 12 apare primul elicopter. Mulțimea din fața clădirii C. C. al partidului înțelege că sosirea elicopterului are scopul de a-l salva pe N. Ceaușescu și pe soția sa și începe să asalteze intrările clădirii și ferestrele acesteia. Înfricoșat, urmat de soția sa și de cei doi colaboratori apropiați, M. Mănescu și E. Bobu, precum și de doi însoțitori înarmați din garda personală, se deplasează spre platforma clădirii, se urcă în elicopter chiar în momentul când grupuri de manifestanți ajunseseră pe platforma clădirii și strigau: „Ceaușescu lașul! Ceaușescu trădătorul! Ceaușescu tiranul!” La ora 12,08, elicopterul s-a ridicat și s-a îndreptat în direcția nord-vest a orașului. Pentru toți cei care îl cunoșteau mai mult sau mai puțin, plecarea în acest mod a lui N. Ceaușescu a fost considerată drept cea mai josnică faptă săvârșită de el, care i-a dezvăluit pe deplin profilul său psihic, dominat de orgoliu, răutate, trufie, egoism și lașitate.

Evoluția ulterioară a evenimentelor pune în discuție problema dacă N. Ceaușescu a fugit din clădirea C. C. al partidului de frica judecății imediate a maselor de manifestanți sau a fost o plecare organizată în ultimul moment, e adevărat, sub presiunea manifestanților, de persoane interesate să scape de el. Dilema rămâne neelucidată, întrucât cei care au organizat plecarea lui N. Ceaușescu din sediul C. C. al partidului, precum și M. Mănescu și E. Bobu, care s-a urcat în elicopter împreună cu soții Ceaușescu, nu au făcut cunoscute toate momentele și discuțiile cu aceștia înainte de plecarea cu elicopterul. Dar, din destăinuirile altor martori (șeful gărzii personale a lui N. Ceaușescu, fratele lui N. Ceaușescu, generalul Ilie Ceaușescu, și primii secretari ai comitetelor județene de partid Dolj, Argeș și Dâmbovița), rezultă că plecarea lui N. Ceaușescu din sediul C. C. al partidului nu a fost o fugă pentru a scăpa de mânia manifestanților, ci aceasta a fost rezultatul acceptării propunerii generalului colonel V. A. Stănculescu, în care avea

mare încredere că va acționa pentru a reinstaura ordinea și liniștea prin intervenția forțelor armate. Argumente în sprijinul acestei idei sunt mai multe. În primul rând, plecarea lui Ceaușescu a avut loc în condițiile când manifestanții nu intraseră în sediul C. C. al partidului. Până la sosirea elicopterului, masele de oameni care ocupaseră piața manifestau pașnic, fără să forțeze intrarea în sediu, așteptând să li se comunice demisia lui N Ceaușescu, pe care o cereau cu insistență. Numai când a apărut elicopterul deasupra sediului C. C. al partidului, manifestanții au trecut la asaltarea intrărilor, deducând că N. Ceaușescu intenționează să plece. În al doilea rând, dialogul dintre completul de judecată și soții Ceaușescu în procesul judecat în ziua de 25 decembrie 1989 evidențiază pregnant că nu au intenționat să fugă. Paragrafele extrase din stenograma procesului sunt concludente:

„Acuzarea: – De ce ați fugit și n-ați vrut să stați de vorbă cu poporul.

N Ceaușescu: – Poftim?

E. Ceaușescu: – Care popor?

Acuzarea: – Care l-ați adunat în Piața Palatului.

E. Ceaușescu: – Nu, nu noi l-am adunat.

(N. Ceaușescu îi face semn să tacă.)

N. Ceaușescu: – Nu, nu-i adevărat că am fugit, n-am fugit. Și acei care au trădat... (se uită foarte atent în stânga, spre grupul în care se afla generalul Victor Stănculescu), inclusiv unul prezent aici, a chemat elicopterele, le-a dat ordin și ...

Mugurel Florescu: – În ce a constat trădarea? Mă scuzați, n-ați vrut să răspundeți. În ce a constat trădarea ministrului Milea?

E. Ceaușescu: – Noi n-am vrut să plecăm. Stăteam acolo, la noi, la sediu.

N.C. (îi face semn să tacă).”

În al treilea rând, ajuns la Palatul Snagov, la 45 km distanță de București, N. Ceaușescu a început să caute locul de refugiu cel mai favorabil unde să se deplaseze și de unde să-și exercite în continuare prerogativele de președinte al țării și de comandant suprem al tuturor forțelor armate. El are convorbiri telefonice scurte cu primii secretari al comitetelor județene de partid Dolj, Argeș, Dâmbovița, întrebând pe fiecare care este atmosfera în centrul de reședință și primește același răspuns că mase de oameni manifestă pașnic scandând „Democrație”, „Libertate”. Apoi telefonează la Cluj-Napoca și vorbește cu Constantin Nicolae (președintele Colegiului Central de Partid, unul dintre cei mai apropiați de familia președintelui, trimis din data de 18 decembrie la Cluj pentru supravegherea acțiunilor care se des-

fășurau în acest oraș), pe care-l întreabă dacă este hotărât să-i fie credincios în continuare. Acesta îl asigură de întreaga sa loialitate. În sfârșit, are o convorbire cu fratele său, generalul Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului Apărării Naționale, căruia îi ordonă să ia toate măsurile pentru ca armata să-și facă datoria și să împiedice lovitura de stat.” Ilie Ceaușescu îi răspunde că este imposibil de a se mai salva situația în care se găsește, pentru că toate forțele armate au fost retrase în cazărmi. Descumpănit de acest răspuns, Nicolae Ceaușescu cere direct flotilei speciale de aviație punerea la dispoziția sa a trei elicoptere cu parașutiști înarmați de luptă. După câteva minute de așteptare, primește răspuns că cererea sa nu poate fi satisfăcută deoarece, conform ordinelor primite de la Comandamentul Militar, toate zborurile aeriene sunt interzise, iar mijloacele de transport aerian sunt blocate pe aeroporturile unde se găsesc.

În această situație, N. Ceaușescu hotărăște să plece, împreună cu soția sa, cu elicopterul cu care sosise, în județul Dâmbovița, cu intenția de a hotări pe traseu, în funcție de informațiile pe care le va primi, dacă va ateriza la Boteni, unde se afla un aeroport militar, sau la Târgoviște, capitala județului. Totodată, se înțelege cu cei doi colaboratori apropiați ai săi, E. Bobu și M. Mănescu, să se deplaseze și ei, cu mijloace auto, în județul Dâmbovița.

În timp ce N. Ceaușescu căuta o soluție de salvare la Snagov, la București, coloanele de manifestanți ajunseseră la sediul postului de televiziune, pe care l-au ocupat fără să întâmpine opoziție. În jurul orei 13, când pe postul de televiziune apar primele grupuri de manifestanți, din rândul cărora, câțiva se adresau țării cu cuvintele „Am învins!”, „Dictatorul a fugit!”, „Suntem liberi, trăiască democrația!”, N. Ceaușescu și soția survolau cu elicopterul autostrada București – Pitești. În apropierea orașului Titu, Nicolae Ceaușescu este informat de pilotul elicopterului că este nevoit să aterizeze imediat pentru că nu mai are nicio legătură cu centrul de comandă și îndrumare, și există pericolul de a fi doborât de loviturile antiaeriene. Adevărul era că pilotul primise ordin de la centrul de comandă să aterizeze imediat și să-i debarce pe cei doi pe șosea. Și ordinul a fost executat. Elicopterul a aterizat pe șosea și, după ce N. Ceaușescu, Elena și cei doi însoțitori din garda personală au coborât, s-a ridicat imediat, îndreptându-se spre baza aeronautică din București.

Imediat după plecarea elicopterului, N. Ceaușescu ordonă celor doi însoțitori să apeleze la primii conducători auto care circulau în direcția Târgoviște pentru a fi transportat în acest oraș. La scurt timp, au fost oprite

două autoturisme Dacia, iar după o scurtă convorbire cu proprietarii acestora, N. Ceaușescu, împreună cu soția, sunt îmbarcați în primul autoturism, iar în cel de-al doilea, însoțitorii din garda personală. Dar, după parcurgerea a circa 20 km, autoturismul în care se găseau Nicolae și Elena se oprește, conducătorul acestuia informează pe cei doi că nu mai are benzină în rezervor. Acum constată și N. Ceaușescu efectele măsurilor sale draconice de limitare a consumului de benzină la 30-40 litri pe lună pentru fiecare autoturism. Este oprit un alt autoturism care-i preia, iar, în același timp, unul dintre însoțitori îi abandonează. Informat de desfășurarea evenimentelor din București, de radioul instalat la bordul autoturismului cu care călătorea și necunoscând starea de spirit a locuitorilor din Târgoviște, N. Ceaușescu solicită conducătorului auto să-i ducă la Centrul de Selecționare a Semințelor, al cărei sediu era în apropierea capitalei județului Dâmbovița. Aici este întâmpinat de directorul Centrului cu reținere, dar politicos, care îl invită într-una din încăperile clădirii. Apoi, fără să știe N. Ceaușescu, directorul Centrului de Selecționare a Semințelor informează Inspectoratul Județean al Miliției de sosirea celor doi la sediul său. Din acest moment, sunt informate și organele centrale ale miliției și armatei despre locul unde se găsește perechea Ceaușescu. Pe baza ordinului primit, seara, pentru a nu fi observați de locuitorii traseului până la Târgoviște, un echipaj al miliției se deplasează și preia pe cei doi, aducându-i la Inspectoratul Județean. În urma ordinului primit de la ministrul Apărării Naționale, Nicolae Ceaușescu și Elena, în seara zilei de 22 decembrie, sunt transportați la sediul garnizoanei militare din Târgoviște. Conform declarațiilor unor martori, abia aici cei doi înțeleg că sunt arestați și că îi așteaptă un final tragic.

În timp ce Nicolae Ceaușescu și soția sa parcurgeau acest traseu, în București, masele de manifestanți ocupaseră sediul C.C. al partidului, iar la ora 17 s-a desfășurat primul miting în Piața Palatului, în cadrul căruia s-a anunțat constituirea noului organism revoluționar, Consiliul Frontului Salvării Naționale. Dar, surpriza cea mai mare a fost că, chiar în timpul desfășurării mitingului, în jurul orei 18,30, ca la o comandă, a început să se tragă focuri de armă din sediul C. C. al partidului și din unele clădiri din jurul acestuia, în clădirea Palatului Republicii. Se lansează imediat zvonul că focul a fost deschis de trupe de „teroriști” special organizate de N. Ceaușescu.

Seara, posturile de radio și televiziune au comunicat că N. Ceaușescu și soția sa, Elena, au fost arestați, pentru ca, după puțin timp, să infirme această știre. Totodată, aceleași posturi fac apeluri repetate la locuitorii

orașului București și din județele țării să vină să apere Capitala țării de atacurile „teroriștilor”. Se transmit, totodată, știri alarmante privind posibilitatea asedierii Capitalei de detașamente înarmate, ieșite de sub controlul Marelui Stat Major al Armatei.

În noaptea din 22-23 decembrie și în ziua de 23 decembrie, focurile de arme se întetesc, iar numărul morților și răniților crește de la o oră la alta.

În seara zilei de 23 decembrie se comunică din nou, la posturile de radio și televiziune, că N. Ceaușescu și Elena au fost arestați și se găsesc sub pază sigură.

Corespunzător declarațiilor generalului colonel Victor A. Stănculescu, fost ministru al Apărării Naționale în guvernul provizoriu, și Gelu Voican Voiculescu, fost viceprim-ministru în același guvern (publicate în lucrarea „Moartea Ceaușescuilor, romanul imposibilei tăceri”, apărută sub îngrijirea lui Dorin Marcu, la București, 1991, Editura Excelsior CA, bun de tipar 17. II.1991), în ziua de 23 decembrie a fost lansată ideea suprimării imediate, fără proces, a lui N. Ceaușescu și a soției sale, considerându-se că acest act va pune capăt acțiunilor „teroriste” desfășurate de unele forțe înarmate, loiale dictatorului. Ideea omorării de urgență aparține lui Gelu Voican Voiculescu (p. 14 din lucrare), iar parola stabilită cu generalul V. A. Stănculescu pentru a se trece la înfăptuirea acestui act a fost „Recurgeți la metodă” (p. 15). Dar, președintele Consiliului Frontului Salvării Naționale, Ion Iliescu, a respins ideea execuției fără judecată, argumentând că „odată ce vrem să instaurăm democrația și legalitatea, nu putem începe cu condamnarea la moarte fără judecată, invocând și dreptul poporului de a-și judeca criminalii” (p. 18). Până la urmă, s-a ajuns la un compromis, respectiv la instituirea unui tribunal militar excepțional, care să-i judece pe cei doi. Legea permitea această procedură, pentru că exista un decret care instaurase starea de necesitate, semnat cu o zi înainte chiar de Nicolae Ceaușescu (p. 21). În acest scop, s-a emis un decret, scris de mână (pentru a nu se divulga secretul) și semnat de Ion Iliescu, al cărui conținut a fost următorul:

Decretul

Consiliului Frontului Salvării Naționale referitor la instituirea Tribunalului Militar Excepțional

Consiliul Frontului Salvării Naționale din România, constituit prin voința poporului român la 22 decembrie 1989, ca organ suprem al puterii de stat.

Având în vedere faptele deosebit de grave săvârșite de cetățenii Ceaușescu Nicolae și Ceaușescu Elena, destituiți din funcțiile de stat și politice prin acțiunea revoluționară a maselor populare,

Constatând că aceștia au organizat din timp și au dirijat o serie de acțiuni ostile, îndreptate împotriva poporului român,

Hotărăște:

1. Instituirea unui tribunal militar excepțional care să procedeze de urgență la judecarea faptelor comise de Ceaușescu Nicolae și Ceaușescu Elena. Urgența este impusă de dorința, în acest sens, a tuturor cetățenilor cinstiți ai României.

2. Tribunalul Militar Excepțional va judeca această cauză în conformitate cu prevederile legale rămase în vigoare în ce privește procedura și dreptul material penal.

3. Acest tribunal va fi alcătuit în componența stabilită de Legea pentru organizarea judecătorească în vigoare, urmând a se asigura modalitățile de apărare ale făptuitorilor.

Președintele Consiliului Frontului Salvării Naționale,

Ion Iliescu

România, București, 24 decembrie 1989

În baza acestui decret, au fost însărcinați cu organizarea procesului și realizarea efectivă a sentinței judecătorești vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Gelu Voican Voiculescu, și general colonel Victor Atanasie Stănculescu. Procesul s-a stabilit să aibă loc în ziua de 25 decembrie. Completul de judecată a fost format din: președinte – general-maior Gică Popa, judecător – colonel I. Nistor și trei asesori din rândul ofițerilor din Unitatea Militară Târgoviște. Procuror a fost stabilit colonel I. Voinea, iar avocați din oficiu pentru apărare – Nicolae Teodorescu și Mircea Lucescu.

La proces au asistat: general colonel Victor A. Stănculescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Gelu Voican Voiculescu, directorul Serviciului Român de Informații, Virgil Măgureanu, colonel Mugurel Florescu, consilierul lui V. A. Stănculescu.

Desfășurarea procesului este redată, în continuare, de dactilograma realizată de pe caseta filmului efectuat de colonel I. Baiu.

*

* *

Desfășurarea procesului și executarea inculpaților au provocat multe și diverse comentarii. Nu este cazul să le prezentăm, pentru că fiecare cititor al dactilogramamei poate să-și facă o apreciere care să-l satisfacă. Considerăm, însă, că sunt utile câteva informații suplimentare, care pot ajuta la cristalizarea unor concluzii finale. Astfel, este important de menționat că, în luna martie 1991, președintele completului de judecată, generalul Gică Popa, s-a sinucis. Au fost diferite speculații asupra actului săvârșit de acesta, dar toate pornesc de la depresia psihică provocată de procesul pe care l-a judecat. De asemenea, cei mai mulți opinează că sinuciderea este rezultatul remușcărilor pe care le-ar fi acumulat, în scurt timp, Gică Popa, provocate de superficialitatea manifestată, atât în ce privește desfășurarea efectivă a procesului, cât și de graba trecerii la executarea sentinței fără a se permite inculpatului termenul legal de solicitare a recursului (cel puțin trei zile).

În ce privește execuția, după declarația celui mai autorizat martor, Gelu Voican Voiculescu, aceasta „practic a fost ratată”, pentru că nu s-a respectat scenariul stabilit – să fie duși la zid, să fie prezenți procurorul, judecătorul și medicul legist, iar grefierul să-i fi întrebat dacă au o ultimă dorință. Spune G. V. Voiculescu: „Au murit demni. Nu au avut timp să reacționeze, căci odată duși la zid, cei patru subofițeri ce formau plutonul de execuție, împreună cu căpitanul comandant, au făcut trei pași de-îndărăteala și au început să tragă spontan, cu o ură nestăvilită. Concomitent, au început să tragă toți cei care au avut unghiuri de vizibilitate din posturile ocupate în curtea unității. În momentul în care a început să filmeze, execuția se consumase, reușind să mai prindă ultimele focuri.” (lucrarea citată, p. 50-51)

În dactilograma transcrisă pe baza imaginilor filmate se menționează că, după ce Tribunalul s-a retras, Nicolae Ceaușescu a spus: „Va trăi România și poporul român liber, nu cu trădători”, s-au desfășurat următoarele scene:

„Un militar: – Rămâneți pe loc, stați pe loc. Rămâneți pe loc.”

Elena C.: – Da.

N. C. (către E. C.): – „Murim mai bine-n luptă cu gloria deplină / Decât să fim sclavi încă pe vechiu-ne pământ.” Ce nedreptate poate să se facă! Toată lumea de aici sunt trădători. Un grup de trădători.

E. C.: – Și i-am avut lângă noi.

N. C.: – I-am avut lângă noi.

E. C.: – Foarte mare greșeală.

N. C.: – Așa se întâmplă.

E. C.: – Așa se întâmplă. Trădările vin de lângă tine. Așa se întâmplă.

(N. C. se ridică. Apoi și E. C.)

Operatorul: – Ce, rămân pe loc? Îi iei?

O voce: – Unul câte unul.

E. C.: – Murim împreună. Împreună am luptat, împreună murim.

N. C.: – Să respecte ultima dorință.

E. C.: – Așa. Dacă vreți să ne omorâți, ne omorâți pe amândoi. (Ridică vocea, eroic, în contrast cu unele accente stridente din timpul procesului.)

N. C.: – Împreună. (Strigă, are ochii mari, vii, impresionanți.)

E. C.: – Împreună. (Cu hotărâre și emoție. Amândoi par resemnați în fața forței și hotărârii celor care îi înconjoară.)

N. C.: – Nu...

E. C.: – Nu, dragă, nu, mergem împreună.

N. C.: – Legea așa scrie.

E. C.: – Dă dreptul. Avem dreptul să fim împreună. Gata. Împreună.

O voce: – Stați pe loc, stați pe loc.

(Vine un militar cu o funie și vrea să le lege mâinile.)

N. C.: – Ce-i asta?

E. C.: – Ce vrei să faci? Ce-i asta?

N. C.: – Nu... Noi nu...

E. C.: – Nu admitem!

N. C.: – Nu admitem!

E. C.: – Nu legați!

(Militarul se îndreaptă spre Elena Ceaușescu și vrea să-i lege mâinile.)

N.C. (opprindu-l): – Nu, nu, te rog!

E. C.: – Te rog!

N. C.: – Nu!

E. C.: – Nu puneți mâna pe noi! Nu ne legați! Nu vrem!

N. C.: – Nu înțelegeți? Am dreptul să mă prezint cum vreau, nelegat!

E. C.: – Nu! Nu! Nelegat! Nu e voie să ne legați! Nu!

N. C.: – Nu!

O voce: – Leag-o!

E.C.: – Nelegat! Nelegat! Nelegat! Ce, vă e teamă de popor? Mă copiilor, mă?!

(Un militar îi pune lui Nicolae Ceaușescu căciula pe cap. Alți militari îi leagă pe Nicolae Ceaușescu și pe Elena Ceaușescu.)

E. C.: – Mă, copii, mă!

N. C.: – Vă e teamă, asta e!

E. C.: – Nu-mi rupeți mâinile, mă copii, mă! (se zbate să nu-i lege mâinile).

N. C.: – Vă e teamă! Niciodată n-am...

E. C.: – Mă, vă e teamă, mă?!

Un militar: – Dar ăia care trag în noi ce sunt?

E. C.: – ăia sunt ai Securității. Voi n-ați auzit? Nu mă legați.

N. C.: – Rușiiine!

E. C.: – Rușine! V-am crescut ca o mamă!

Un militar: – Luați-i brățara de la mână.

E. C.: – Stați la un loc, mă!

Un militar: – Las-o, mă, dracu-n pace!

E. C.: – Ce-i asta? Îmi rupeți mâna! Dați-mi drumu' la mână!

Un militar: – Leagă bine!

E. C.: – Dați-mi drumu'. De ce faceți așa? Dați-mi drumu'!

N. C.: – Așa spune legea... în toată lumea...

E. C.: – Aoleu, măi băiatule, mă, îmi rupi mâna, mă băiatule, mă!

Un militar: – Jumătate din cine sunt morți acum, sunt din cauza dumneavoastră.

Un militar: – Ai noștri!

Un alt militar: – Colegii noștri, frații noștri!

Un militar: – Au copii, care mor.

(Vorbesc mai multe persoane odată, inclusiv Elena Ceaușescu.)

E. C.: – Cine suntem noi aicea, mă. Mai avem noi puterea?

Un militar: – Las-o!

(Mai multe voci care se suprapun.)

E. C.: – Întrebați-i pe cei care au puterea.

(Inculpații ies din sala de judecată, însoțiți de mai mulți soldați.)

(Se aud focuri de armă și se văd trupurile celor doi căzuți la pământ.)

Operatorul: – Nu mai trage nimeni!

(Elena și N. Ceaușescu se prăbușesc.)

– Dă-i baticul la o parte! (se adresează medicului legist).

Medicul legist: – Poftiți?

Operatorul: – Da-i baticul la o parte!

(Medicul legist îi dă Elenei Ceaușescu baticul la o parte. Un militar îl ajută pe medicul legist. Se aud voci ale militarilor.)

Operatorul: – Ridică-l, să-l vedem! (Medicul legist se află lângă trupul neînsuflețit al lui Nicolae Ceaușescu.) Ridică-l! Ridică-l să-l vedem! Mai sus capul! (Medicul legist și un militar ridică capul lui Nicolae Ceaușescu.)

Se aud, în continuare, voci ale militarilor, diferite ordine, zgomote ale TAB-urilor (mașini blindate militare). Apare un TAB și un militar, apoi mai mulți venind în fugă către cei doi morți. Le acoperă cadavrele cu două foi de cort militar.”

Astfel s-a încheiat dictatură bicefală în România. În ziua de 30 decembrie 1989, la ora 16 și câteva minute, cele două cadavre au fost înmormântate, în mare taină, în cimitirul Ghencea din București, fiecăruia punându-i-se câte o cruce de lemn, pe care s-au înscris alte nume.

EPILOG

Execuția lui Nicolae Ceaușescu și a soției sale, Elena Ceaușescu, a provocat ulterior multe comentarii contradictorii, dar autoritățile oficiale de atunci au motivat-o ca fiind un imperativ pentru a se reuși stoparea acțiunilor bănuitelor grupuri de „teroriști”, care ar fi încercat să-i salveze pe cei doi. Evenimentele ulterioare, însă, au infirmat acest argument deoarece, și după execuția din 25 decembrie, luptele de stradă și focurile de armă au continuat în București și în alte localități din țară, până în zilele de 29-30 decembrie. Și mai important este faptul că nici după aceste evenimente nu s-a dezvăluit misterul „teroriștilor”, cele mai multe opinii susținând că aceasta a fost o diversiune promovată de anumite grupuri interesate să imprime dimensiuni sângeroase tot mai mari acestor evenimente pentru a stimula ura și răzbunarea față de exponenții regimului dictatorial ceaușist.

Trecând peste faptul dacă sentința pronunțată de Tribunalul Militar Excepțional a fost sau nu confirmată de probe, execuția în grabă a acestei sentințe a privat societatea românească de cunoașterea tuturor motivelor pentru care cei doi au instaurat dictatura personală, unică în istoria contemporană a omenirii. Căci, dacă este adevărat că geneza sistemului dictatorial din România o reprezintă dictatura stalinistă din URSS este tot atât de adevărat că, după 1965, odată cu instalarea lui N. Ceaușescu la conducerea PCR și a țării, dictatura partidului unic s-a transformat în dictatura personală a lui N. Ceaușescu.

Modalitățile în care Nicolae Ceaușescu a reușit să-și impună dictatura personală în partid și în stat se constată în tot mai multe dezvăluri, iar în lucrarea de față autorul a încercat să aducă noi contribuții pentru cunoașterea unor aspecte inedite, care să contribuie la apropierea cât mai mult de adevăr. Analiza lucidă a procesului instaurării și consolidării dictaturii personale a lui N. Ceaușescu conduce la concluzia că aceasta a fost țelul suprem al vieții lui, stabilit încă din tinerețe, pentru realizarea căruia a folosit toate atributele gândirii sale – inteligența nativă, viclenia, perspicacitatea, îndrăzneala. Folosindu-se de cele mai josnice mijloace, precum minciuna, intriga, suspiciunea, presiunea psihică, a pus presiune pe membrii partidului și pe colaboratori. Dar, vinovatul principal al instaurării acestei dictaturi este Partidul Comunist Român, membrii acestuia, care au permis apariția unui asemenea dictator. Iată de ce acest partid este compromis total și definitiv în istoria României și nu poate să mai aibă pretenția existenței sale în arena

politică a țării. Ceea ce nu s-a reușit până în prezent să se clarifice sunt cauzele (motivele) pentru care N. Ceaușescu și soția sa au exercitat o presiune crescândă asupra poporului din care aveau pretenția că fac parte. Mulți consideră că acțiunile represive exercitate de cei doi în ce privește limitarea drepturilor omului, prin reducerea acestora doar la dreptul la muncă, privarea de condiții civilizate de viață a întregii populații și interzicerea dreptului la liberă mișcare și exprimare, s-ar datora educației lor într-un spirit despotice încă din tinerețe. Unii dintre susținătorii acestei idei merg până la senzațional. Astfel, Eduard Behv, în lucrarea sa apărută în 1991, „Sărută mâna pe care n-o poți mușca”, menționează că N. Ceaușescu a trecut mai întâi prin mișcarea legionară, o perioadă scurtă, datorită admirației pe care o purta lui Zelea Codreanu, care l-a urmărit toată viața. Apoi, el a trecut la organizațiile comuniste manipulate de N.K.V.D. Aceste două organizații, după părerea autorului, ar fi imprimat în conștiința lui Ceaușescu radicalismul politic și social, disprețul față de sistemul valorilor democrației tradiționale și l-au făcut adeptul sistemului militarist al vieții sociale, cu o disciplină de fier, care s-au amplificat după însușirea metodelor tiranice promovate de I.V. Stalin, față de care de asemenea, ar fi avut o admirație deosebită. În ce o privește pe Elena, același autor susține că mama acesteia s-a născut în Basarabia și ar fi purtat numele de Solomon, ceea ce lasă să se înțeleagă că fiica sa, de la naștere ar fi fost străină de poporul român. Evident că, acum când există imaginea completă a cuplului dictatorial, se pot face similitudini cu alte cupluri dictatoriale ale lumii și s-ar putea să se susțină că N. Ceaușescu și-ar fi însușit ceva de la Franco, ori de la Hitler sau Musolini. Dar, după opinia noastră, acestea sunt simple aberații. Nu contestăm că Ceaușescu nu ar fi cunoscut resorturile și modalitățile de exercitare a dictaturii de către cei menționați și că nu s-ar fi putut inspira în unele acțiuni din experiența acestora, dar, în niciun caz nu se poate accepta ideea că dictatura personală din România ar fi fost chintesența tuturor dictaturilor cunoscute în istoria omenirii.

Ca unul care a putut să observe de aproape modul de gândire și acțiune al lui Ceaușescu și al soției acestuia, în ultimii lor opt ani de „domnie”, consider că principala cauză a formelor excesive de agresiune asupra poporului a acestei dictaturi bicefale își avea geneza în situația lor de handicapați din punct de vedere al instruirii personale. Aveau o cultură precară și o educație civică de așa natură că, în virtutea puterii pe care reușiseră să o dețină în partid și stat, a trebuit să compenseze puțină rațiune cu forța, receptivitatea cu neîncrederea, adevărul cu minciuna, realitatea cu iluziile privind vii-

torul personal. Să explicăm această idee. Nicolae Ceaușescu s-a pretins și a fost prezentat ca o personalitate desăvârșită, complexă, cu o inteligență de geniu și o pregătire multilaterală în toate domeniile de activitate. Chiar el, cu ocazia aniversării vârstei de 50 de ani spunea: „Sunt fiu de țăran, am fost muncitor și am devenit intelectual, ceea ce mi-a permis ca profesiunea mea să fie de militant politic”. Realitatea fusese cu totul alta. Era fiu de țăran, dar, după cum au relatat chiar frații lui, nu a participat nici la cele mai mici activități din agricultură. Până la vârsta de 14-15 ani, cât a trăit în satul natal, a fost „un pierde-vară”, care s-a evidențiat prin încăpățănare, hoinăreală și duritate în relațiile cu colegii de școală, cu consătenii. În schimb, în decursul vieții lui, s-a erijat în cel mai bun cunoscător al frământărilor sociale din mediul sătesc și cel mai calificat specialist în domeniul agriculturii. Această ficțiune i-a atrofiat receptivitatea față de nevoile, cerințele și opțiunile țăranilor, i-a creat resentimente față de această clasă socială, care s-au concretizat în cele mai brutale forme de depozitare a țăranului de produsul propriu și chiar amenințarea cu arma dacă țăranul se opunea procesului de colectivizare, cum a fost cazul în 1962 în comunele Petrești (comuna natală a soției) și Scornicești (comuna sa natală), din regiunea Argeș.

S-a pretins că a fost muncitor. O minciună sfruntată. A încercat să se califice ca cizmar, dar după câteva săptămâni, nerezistând rigorilor meseriei, a plecat. În schimb a căutat să se descrie ca unul dintre cei mai asupriți, oprimați membri ai clasei muncitoare din anii premergători celui de-Al Doilea Război Mondial, când manifestările sale anarhice cu nuanțe revoluționare au fost urmate de judecarea și condamnarea sa la închisoare, care ulterior s-au transformat în certificate de revoluționar consecvent, neadevăr pe care l-a exploatat la maximum în toată viața sa, ca pe un adevăr de necontestat. A susținut cu ardoare că este reprezentantul clasei muncitoare, altă mare minciună, pentru că, potrivit teoriei marxist-leniniste – pe care n-o cunoștea deloc, clasa muncitoare era declarată cea mai progresistă – cu rol conducător în societate, și ca urmare, astfel își putea justifica funcția sa de conducător unic al națiunii. A fost mai receptiv și mai atent față de nevoile acestei clase, dar a supus-o la un regim de muncă cazon, care a privat-o de multe dintre drepturile sale legitime. I-a fost teamă de forța acestei clase și de aceea s-a preocupat să-i asigure minimum de condiții de viață – siguranța locului de muncă, venituri garantate, locuință, asistență medicală și învățământ gratuit – în schimbul unei munci intense, fără respectarea nici a celor mai elementare norme de repaus (dacă nu erau ocupați minut de minut, se gândeau la

vreo revoltă), pentru a-i priva de timpul liber ce le revenea și pe care l-ar fi folosit pentru a se perfecționa în meserie, pentru informare etc.

Dar, de ce s-a temut tot n-a scăpat. Muncitorimea – minerii de care se temea foarte mult – a răbdând acumulanđ nemulțumiri de nerezolvat și, cānd au apărut condițiile favorabile, a acționat și l-a răsturnat de la putere, unii chiar cu prețul vieții.

A vrut să susțină că era intelectual, „de timpuriu”, cum îi plăcea să spună. După absolvirea claselor primare, a dobândit unele cunoștințe în domeniul istoriei, literaturii și economiei ca autodidact. A citit în tinerețe, cu mai multă consecvență, unele lucrări marxist-leniniste, îndeosebi referitoare la legile dialecticii și materialismului istoric.

La începutul afirmării sale în calitate de conducător al partidului și statului, până la mijlocul deceniului opt, a manifestat o oarecare receptivitate și respect față de intelectualitate. Așa după cum faptele ulterioare au dovedit, această atitudine a fost o formă de a masca tactica vicleană de a fi acceptat de intelectualitate și sprijinit de către această categorie socială în acțiunile pe care le iniția. După consolidarea dictaturii sale, în condițiile în care cunoștințele sale erau cu mult rămase în urmă față de circuitul noilor idei și descoperiri tehnico-științifice, a adoptat o poziție rigidă și de izolare a intelectualității. Ceva mai mult, în ultimii ani, cānd practic N. Ceaușescu considera că toți cei care nu gāndesc ca el sunt dușmanii socialismului, a renunțat la orice consultare a oamenilor de știință și cultură, a specialiștilor din diferite domenii de activitate, iar orice propunere a acestora era respinsă fără a fi citită măcar. Totodată, a instituit și aplicat un sistem de restricții față de intelectualitate, concretizat în reducerea mijloacelor de informare și a surselor de finanțare a artei, științei, culturii și învățământului. A procedat la eliminarea contactelor internaționale ale oamenilor de știință, artă și cultură, din învățământ și sănătate, limitarea surselor de venit ale acestora – un salariu modest, reducerea la minimum a drepturilor de autor, renunțarea la folosirea facilităților oferite de alte țări și organisme internaționale pentru instruire, specializare și perfecționare (burse, stagii de studiu și pregătire, reuniuni internaționale). Marele paradox a fost că, în condițiile în care a aplicat un complex de măsuri de desconsiderare și deteriorare a activității și vieții intelectualelor, N. Ceaușescu și soția sa, Elena, cu ajutorul unor „cozi de topor” din rândul intelectualilor, au reușit să dobāndească multiple titluri științifice în țară și străinătate – doctor în științe, doctor honoris causa, academician, iar, în 1988, Elena a fost gratulată și cu înalta funcție de Președinte de onoare al Academiei Române.

Situația lui N. Ceaușescu de handicapat în ce privește nivelul de pregătire profesională, al culturii și informării tehnico-științifice, l-a dus la autoizolare, iar faptul că deținea toate pârghiile puterii în stat și partid i-a permis să-și impună ideile sale voluntariste și să aplice măsuri restrictive în toate domeniile de activitate. Un rol hotărâtor în conceperea și aplicarea unor măsuri de austeritate și de mutilare a personalității umane, de degradare a vieții spirituale, de frustrare a românilor de drepturile elementare ale omului, menite să mențină neîncrederea și suspiciunea, înlocuirea recompenselor cuvenite cu sancțiuni (chiar și penale), l-a avut soția sa, care, în ultimul deceniu, a fost singurul consilier de care asculta și căreia chiar i se subordona. Gândirea primitivă a Elenei Ceaușescu, incultura, egoismul, trufia și chiar răutatea și poate chiar ura față de poporul flămând (n-a murit nimeni de foame...), care o defineau, au „lucrat” la deturnarea și a celor mai mici încercări de acțiuni raționale ale lui N. Ceaușescu în ultimii doi ani. Când N. Ceaușescu manifesta frecvente crize în ce privea starea sănătății, voința Elenei a devenit singurul factor de decizie asupra tuturor problemelor care frământau societatea românească.

Simbioza dintre incultura care-i caracteriza și puterea pe care o dețineau în partid și în stat au supus poporul român la grele suferințe.

Chiar dacă, în perioada celor aproximativ 25 de ani de dictatură, s-au obținut și unele progrese în multe domenii de activitate, eforturile și sacrificiile poporului român au fost cu mult mai mari. Dar munca, inteligența și cinstea – atribute milenare ale acestui popor – au rezistat și celei mai crunte dictaturi pe care a cunoscut-o în istoria sa, iar unirea și lupta în spiritul dreptății au înlăturat această dictatură.

Fie ca sfârșitul dictaturii personale a lui Nicolae Ceaușescu să marcheze trecerea la o eră nouă pentru societatea românească, dominată de DREPTATE – DEMOCRAȚIE – UNITATE!

DOCUMENTAR

PAGINI DIN MEMORIILE SCRIE DE IOAN V. TOTU IN
TIMPUL DETENȚIEI ÎN PENITENIARUL JILAVA

DAY

0

Two Tates

MONTH

Cine este autorul ?

Născut la 14 mai 1931 într-o comunitate (Valle Mare) din județul Vâlcea, (din centrul României) autorul acestei lucrări a susținut în decursul vieții sale toate marile evenimente politice, sociale și economice din ultimă jumătate a secolului XX.

Fiu de țărani - olăcari (a cărei familie a fost atestată în documentele vechi încă din 1735) primar orfan de amândoi părinți la vârsta de un an și jumătate prin grija rudelor pînă la vârsta de 14 ani, în apoi sub aghidarea statului (bursă pe toată durata studiilor liceale și universitare) a obținut în 1953 cu diploma de merit licența în economie, specialitatea finanțe și credit. Întrebată sează cariera de dascăl și, datorită regulatelor performanțe, parcurgându-le cu succes toate treptele ierarhice - asistent, rep. de lucru, conferențiar și profesor universitar. În anul 1970 a obținut titlul științific de doctor în economie. Activitatea românească a acordat primului S. Aurelian pentru lucrările elaborate în domeniul economiei.

DAY

2.

Ioan Tatu

MONTH

not ce prezidinte al Comitetului de Stat al Plainficării și apropierea de Chișinău - univale. De la 31 martie 1990 a fost transferat la Institutul de Psihologie în funcția de cercetător științific, gr. I. Unde a lucrat până la 10 ianuarie când a fost arestat împreună cu ceilalți membri ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.R. Carora li s-a organizat un proces penal sub acuzația de genocid.

Activitatea desfășurată de autor ca profesor universitar, cercetător științific și membru al guvernului a arătat în esență un caracter tehnicizat în funcții de mare complexitate și importanță - științe, credite, politici, relații economice internaționale. Funcțiile ocupate în Guvern ~~în perioada 1982-1989~~ ca vice-prim-ministru și ministru al Afacerilor Externe și prezidinte al Comitetului de Stat al Plainficării au determinat și alegerea sa în organele de conducere ale P.R., respectiv din 1982 - 1989, noiembrie '85 ca membru supliment al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.R. iar apoi '85 de fapt ca membru al aceluiași organ.

~~Activitatea desfășurată de autor ca membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.R. și ca membru al Guvernului a fost caracterizată de o mare activitate intelectuală și profesională.~~

(p. 10)

DAY

MONTH

În perioada 1957-1982, a predat la Facultatea de Drept din București disciplina economie politică adaptată la specificul profesiei de magistrat. Salariaza regulatelor activități în domeniul cercetării științifice în anii 1976-1982, a condus, în calitate de director general, Institutul Central de Cercetări Economice, instituție care funcționa din 7 unități de cercetare (economie industrială, economie agrară, finanțe, comerț, turism).

Activitatea științifică, planificare și prognoză, economie comercială internă și externă, economie mondială, cercetarea fundamentală și aplicată (economie rațională) în care desfasurau activitate cea 2000 de cercetători și cadre didactice din universitățile superioare.

În perioada noiembrie 1982 - august 1986 i s-a încredințat funcția de Vice-prim-ministru al guvernului României pentru coordonarea activității funcționare - bancare și valutare, activități economice.

Din august 1986 până la 3 noiembrie 1989 a fost ministru al afacerilor externe al României, iar în continuare până la 29 decembrie 1989 a funcționat.

(a avut posibilitatea)

DAY

MONTH

tar profesional

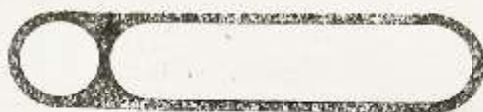
~~Am avut posibilitatea de a avea o~~
~~relație profesională cu~~
~~autoritatea de~~
analist al conturilor publice și ca
membru al guvernului și a deveni un
cunosător direct mecanismului de
funcționare a dictatelor personale
exercitate de Nicolae Ceaușescu,
care l-a determinat să
conștientizeze cele mai importante aspecte
ale creației apăsătoare și evolutive
acestei dictaturi pe baza faptelor
și documentelor autentice. Căutându-
se surse de informații cât mai complete
și sigure, am reușit să obțin o serie de
date de mare valoare care mă ajută
să prezint o imagine cât mai corectă
a dictaturii comuniste din România.
Am avut posibilitatea de a cunoaște
de aproape mecanismul de funcționare
al dictaturii și de a vedea cum se
realizează în practică procesul de
concentrare a puterii în mâinile
unor oameni care, în numele
poporului, îl suprimă și îl înlocuiește
cu un alt popor, cel al conducătorilor.
Am văzut cum se realizează procesul
de concentrare a puterii și cum se
realizează procesul de concentrare a
puterii în mâinile unora dintre
conducători și cum se realizează
procesul de concentrare a puterii în
mâinile unora dintre conducători.

Juan V. Tuto

SECVENȚE DIN PLEDOARIA LUI IOAN TOTU CU
PRIVIRE LA NEVINOVĂȚIA SA LA PROCESUL
INTENTAT

13.X.1991
Stă că sunt menșurat gata de
acuzatori care mi se aduc. Mi iau
este puse pentru activitatea pe
care am desfasurat-o în trecut.
Ca profesor și domnul domnule
am lărat sub impulsurile și cerințele
acestui domnule pentru salutarizarea
problemele țării și prachii
domnule nu pentru a avea sau
satisfacere fanteziei dictatori bcefale.
Pentru mine probitatea profesională
a fost domnule activitate teroretică
și practică. Urdeint ca în decursul
a 40 de ani de activitate am
săvșit și greseli. Dar nu
am fost în mișcările de
genul acuzatorilor din procesul

data

luna

in care sunt implicat.

Josii traiesc o tragedie de la data
de to ran 1970 cind am fost arestat, in
a voi transforme intr-o drama, indif-
ferent de sentimentele care o veti de.
Pentru mine into, am la vista de
ca de am stat, in toata complexi-
tatea ei, o-a inchinat cu doram
in urme si acum astept sa se
inchere, cit mai repede ultima
scena in care mai joc intr-un
papel care sigur se va repinde.
Din cauza regret care ma mentine
intr-o stare constant de suferinta
este acela co situatia mea actuala
a provocat mari traume psihice
si fizice. Ca ultim curat
in acest moment ii rog sa faca
eforturi si sa atinga aceste
traume cu ajutorul fetei de
am petrecut imprea in armonie
si cu descurtate si cu speranta
sa poate revine la normalitate
si cu curaj.

Las fata de durabilitate
dormul prezenta in curtea
timpului in si prin incedere

ca

luna

că veți pronunța o sentință dreaptă.
Temerările acestei încrederi au devenit
adesea Justitia este regină,
dar puterea este schizmată și
variabilă prin diversitatea interesele
pe care le are. Inpauenti ei. Dar ceea
ce asigură tranșivă și onoare
Justitiei este actul de dreptate
pe care-l face indiferent de
forța puterii. Sînt cunoscut
că pretinde onoare și prestigiu
Justitiei și gravitatea de credință
al profesiei de avocat.

14.X.1991.

Prolog

Dictatura personală a lui Nicolae Ceaușescu în România, care a durat aproape 25 de ani, constituie, pentru politologi, jurnaliști, cercetători, juriști, teoreticieni și organizații internaționale, unul dintre subiectele cele mai disputate și controversate. Dacă din perioada instaurării acestei dictaturi, s-au prezentat unele aspecte ale ei și, mai ales, presunerea sa privitoare la căre le-a impus asupra poporului român. După înălțarea dictaturii preocupările pentru depășirea secretelor acestora s-au intensificat din diferite motive. Unii comentatori, uneori mulți senzationaliști, susținut și s-au panicat în fața imposibilității asupra velenului inițial al familiei Ceaușescu în comparație cu condițiile de trai ale populației, permițând astfel să se plaseze, una și în stăruie în războiul fată de această familie. Diferiți jurnaliști și politologi din România și din alte țări au ca obiectiv principal să demonstreze că dictatura personală a lui Nicolae Ceaușescu a fost un produs fixare al sistemului comunist care, fără ideologie, este și practică a comunist. Deși, dar pe cel de simplu pe cel de categoric,

În exclusivitate pentru „EUROPA”

INTERVIU ÎN PENITENCIARUL JILAVA

CU PROFESORUL UNIVERSITAR IOAN TOTU,

doctor în economie, fost ministru al afacerilor externe în perioada 1986-1989, cercetător principal la Institutul de Prognoză și Planificare (1-10 ianuarie 1990)

- Domnule profesor universitar TOTU IOAN, este o mare bucurie pentru ziarista ANGELA BĂCESCU de la revista „EUROPA” să stea de vorbă cu dumneavoastră.

Sunt tristă însă că acest interviu mi-l acordați în pușcărie. Când am obținut acreditarea de la președintele completului de judecată, colonelul Ciubotaru, cel care a judecat C.P.E.x., am citit pe fața domniei sale o mare durere. Convingerea mea este că judecătorul colonel Ciubotaru n-a putut face mai mult în acest proces politic, dacă după pronunțarea sentinței și-a dat demisia. Este o crimă să fie purtat prin tribunale și ținut în celule de închisori un român, o valoare națională, care este profesorul universitar Totu Ioan. Peste 30 de ani de zile, dumneavoastră ați instruit multe generații de studenți, ați lucrat efectiv în cercetarea economiei românești, aducându-vă o contribuție deosebită la ieșirea din crahul financiar al României din perioada 1982-1985. Ați desfășurat o intensă activitate patriotică în calitate de ministru al Afacerilor Externe al României, în perioada 1986-1989.

Am aflat că peste 20 de zăriști din România și de la mari cotidiane din lume au solicitat interviuri de la dumneavoastră. De ce ați refuzat? Nu facem politică, dar ne-am angajat în fața poporului român să aflăm și să spunem adevărul și numai adevărul. Îmi acordați un interviu?

- Doresc să vă răspund prin aprecierea deosebită pe care o am față de persoana dumneavoastră, o adevărată româncă prin tot ce faceți și ați scris cu

privire la evenimentele din decembrie 1989 și după, pentru dezvăluirea adevărului. Am fost de acord să dau acest interviu revistei „EUROPA”, pentru că apreciez în mod deosebit obiectivitatea, consecvența și profunzimea analizei pe care o face, prin materialele publicate, asupra salvării României de pericolele care o amenință, și, în primul rând, pentru menținerea independenței, suveranității și integrității țării. Am fost solicitat de ziariști și reporteri din Franța, Canada, Italia, Spania, Olanda și alte țări pentru a le acorda interviuri, dar nu le-am onorat solicitarea pentru că am considerat necesar să fac cunoscute opiniile mele asupra unor probleme actuale ale României, în primul rând, poporului român, prin intermediul unei reviste de mare probitate profesională, independentă, cum este revista „EUROPA”.

- *Din SUA ați fost solicitat?*

- Nu, pentru că ei au interesul ca eu să nu fiu liber și să nu continui dezvăluirea intereselor americane în ce privește România, pe care le cunosc foarte bine din perioada cât am fost ministru al afacerilor externe al României.

- *Cum vă explicați decimarea Departamentului Securității Statului după 22 decembrie 1989 și arestarea tuturor ofițerilor din conducerea aparatului și a marilor profesioniști care, în ultimii ani, au dat lovituri puternice agenturilor de spionaj internaționale ?*

- Explicația este pe scurt următoarea: Departamentul Securității Statului și lucrătorii acestuia cunoșteau, de mult timp, acțiunile pe care le organizau multe organizații de spionaj internaționale (...) împotriva României, care au urmărit scopuri precise, la care mă voi referi în acest interviu, ca răspuns la întrebările dumneavoastră.

- *Domnule Totu, după cum se cunoaște, ați fost ministru al Afacerilor Externe al României în perioada august 1986-noiembrie 1989. Cum apreciați situația României pe plan internațional în această perioadă?*

- A fost perioada cea mai dificilă, cea mai grea în ce privește situația României în relațiile internaționale. Politica internă promovată de Nicolae Ceaușescu, de austeritate, de creștere a exportului pentru lichidarea cât mai repede a datoriei externe a supus populația țării la restricții în domeniul alimentar, al energiei electrice și furnizarea căldurii, care au creat mari nemulțumiri. În același timp, declanșarea așa-numitului program de sistematizare a satelor a amplificat nemulțumirile acolo unde a început să se aplice practic și a provocat mari îngrijorări pentru o parte a populației din mediul sătesc. Toate acestea au fost recepționate pe plan internațional, ca aspecte care vizează încălcarea drepturilor omului la viață. Totodată, criza de

prestigiu în care se afla Nicolae Ceaușescu, începând din 1982, când România fusese declarată falimentară din punct de vedere financiar, agravată ulterior de apariția lui Mihail Gorbaciov, care se profila tot mai mult ca principală personalitate politică în rândul țărilor socialiste, a supus activitatea diplomaților români la mari greutăți și încercări din cauza rigidității și durtății caracteristice orgoliului fostului președinte al țării. Dificultățile au crescut mai ales în anul 1989, după ce România lichidase întreaga datorie externă, când Nicolae Ceaușescu era în culmea orgoliului, considerând că nimeni n-are dreptate și nimeni n-are ce să-i facă, pentru că nu mai are obligații față de nicio țară. Aceste aspecte s-au reflectat în domeniul relațiilor diplomatice pe plan internațional, tot mai multe cercuri politice, guvernamentale și neguvernamentale manifestându-se, direct sau indirect, împotriva politicii promovate de Nicolae Ceaușescu. Și cu toate acestea, trebuie să menționăm că, în această perioadă, datorită înaltului patriotism și profesionalism al diplomaților români, s-au obținut succese remarcabile, care nu pot fi contestate nici de cele mai negativiste cercuri din țară și din străinătate. Astfel, în această perioadă, din inițiativa și cu un efort deosebit de mare din partea diplomaților români, s-a reușit să se organizeze prima reuniune a miniștrilor afacerilor externe ale țărilor din Balcani, la Organizația Națiunile Unite, în fiecare an, s-au făcut propuneri constructive, multe din ele fiind înscrise în documentele oficiale ale acestei organizații; în 1989, printr-o stratagemă folosită de diplomații români, România și-a dat consimțământul față de Documentul final al Reuniunii CSCE de la Viena, cu toate că Nicolae Ceaușescu indicase, că, dacă nu se acceptă propunerile sale, să nu semnăm documentul; cu eforturi deosebite s-a reușit ca România să fie acceptată ca membru nepermanent în Consiliul de Securitate al ONU pentru anii 1990 și 1991; împreună cu lucrătorii din domeniul comerțului exterior, s-a reușit să se mențină relații diplomatice și economice cu 150 de țări; folosindu-se cadrul legal, împotriva unor indicații date mai ales de Elena Ceaușescu, s-a reușit să se construiască noi clădiri pentru ambasadele din Sudan, Bulgaria, R.P.D. Coreeană, să se renoveze clădirile ambasadelor și centrelor de cultură din Paris, Viena, Roma, Veneția, Tokio etc. Și dacă mai este ceva care trebuie subliniat în mod deosebit, este activitatea desfășurată pentru promovarea continuă și respectarea principiilor suveranității, independenței și integrității țării, ale egalității între toate statele, indiferent de mărime sau putere economică. Trebuie să vă declar că, mai ales în ultimii ani, când opoziția internațională față de Nicolae Ceaușescu era tot mai mare, am avut satisfacția

deplină că am reușit să apărăm aceste principii, să contracarăm orice încercare de încălcare a lor.

- *Domnule Totu, care este viziunea dumneavoastră asupra evenimentelor din decembrie 1989?*

- Doamnă Băcescu, asupra derulării evenimentelor nu este cazul să mă pronunț eu, pentru că dumneavoastră ați fost prima ziaristă care ați avut curajul să le redați cât mai aproape de realitate (mă refer la declanșarea evenimentelor de la Timișoara), iar, ulterior, corectările efectuate și informațiile obținute nu numai că au confirmat cele scrise de dumneavoastră, dar au adus argumente care converg spre adevărul pe care-l așteaptă întreg poporul român.

Ceea ce doresc să supun atenției opiniei publice sunt alte aspecte. Înlăturarea dictaturii lui Ceaușescu prin sacrificii umane, morți și răniți, nu este o urmare firească a spiritului poporului român. Evenimentele din decembrie 1989 au fost concepute și au făcut parte dintr-un vast program de acțiune al SUA și al țărilor occidentale europene, în primul rând, Anglia pentru destabilizarea URSS, a celorlalte țări socialiste și atragerea lor în sfera de influență a capitalismului, scopul principal fiind ca SUA să rămână singura supraputere în lume care să decidă ce vrea. În acest program, perspectivele României au avut ca obiective principale: a) transformarea țării noastre într-un avanpost militar, într-o bază militară a Europei din partea de est, la granița cu URSS și b) transformarea țării noastre într-o semicolonie economică racordată la pârghiile și cerințele capitalului financiar internațional.

- *Domnule Totu, ceea ce spuneți dumneavoastră sunt aspecte care necesită unele explicații.*

- Da, și le voi prezenta pe scurt, pentru că este vorba de un interviu. În memoriile pe care sper că voi trăi să le scriu am să relatez mai pe larg toate argumentele. Iată la ce mă refer. Mulți spun că ceea ce s-a petrecut în România este urmare firească a înțelegerilor de la Malta (decembrie 1989) dintre Mihail Gorbaciov și G. Bush, la fel cum s-a întâmplat la Yalta când omenirea a fost împărțită în zone de influență, chiar matematic între Stalin, Roosevelt și Churchill. Adică, chipurile, în 1989 cei doi și-ar fi împărțit sferele de influență. M. Gorbaciov să rezolve promovarea perestroikăi și glasnostului în țările socialiste, iar G. Bush să rezolve problemele din America Latină, mai ales din Nicaragua, Cuba, Paraguay. Această opinie este complet falsă.

În 1945, când a avut loc Conferința de la Yalta, URSS ocupa o poziție de mare putere învingătoare, pentru că a dus mult timp războiul împotriva Axei și pierduse peste 22 milioane de oameni. Din 1945 și până în 1989, evoluția vieții internaționale a cunoscut câteva etape importante. A fost perioada războiului rece, când atât URSS cât și SUA și celelalte țări occidentale au dus o politică intensă de neîncredere. Apoi s-a trecut la politica de tatonare a posibilităților de înțelegere pe căi diplomatice și la o oarecare destindere în relațiile dintre cele două blocuri. În această etapă, în lume erau recunoscute două mari superputeri, SUA și URSS. Sigur că din punct de vedere economic SUA era superioară URSS, dar, mult timp, URSS era superioară SUA din punct de vedere militar. Și astfel, în lume, sub presiunea pericolului unui război mondial, cele două superputeri, din precauție sau din alte motive, au reușit să mențină o așa-zisă pace mondială. Dar, în întreagă această perioadă, care a durat cam până în anul 1985, cele două superputeri aveau și alte obiective majore, în afara menținerii păcii mondiale, prin gradul lor de înarmare și de frica unuia de celălalt. Imediat după război, SUA au trecut la sprijinirea directă a țărilor occidentale europene pentru a întări forțele necesare într-o eventuală confruntare cu URSS, unde reluarea construcției socialismului (întreruptă de război) era văzută ca un mare pericol pentru capitalism. În același timp și URSS a trecut la înființarea blocului țărilor socialiste. Dar cursa înarmărilor care a impus sovieticilor eforturi deosebit de mari, precum și potențialul economic mai redus al țărilor din zona de influență a URSS, au adâncit decalajele economice între cele două sisteme. În deceniul nouă, SUA și țările occidentale din Europa erau cu mult superioare din punct de vedere economic față de țările socialiste, deși și în acestea se obținuseră progrese însemnate față de perioada antebelică. În acest context, căutările pentru găsirea de soluții privind accelerarea progresului social-economic din țările socialiste se intensifică, dar rezultatele sunt nesemnificative. Din partea SUA și a țărilor occidentale europene, s-a desfășurat, totodată, o campanie tot mai intensă de boicotare a progresului economic în țările socialiste, de organizare a unor instituții specializate în cercetarea modalităților de subminare a economiilor acestor țări, s-au stabilit regimuri tarifare, contingentări, interdicții (COMECON) în relațiile cu țările socialiste, s-au intensificat spionajul și activitățile unor cercuri și agenții guvernamentale și ne-guvernamentale potrivnice țărilor socialiste.

Pe fondul decalajelor economice dintre cele două sisteme, a măsurilor restrictive luate de țările capitaliste față de țările socialiste, a aplicării mult timp a șabloanelor construcției socialismului, în deceniul nouă realizarea

socialismului ca o nouă orânduire superioară capitalismului se dovedește a fi un eșec. Deci, primul obiectiv, pe care l-au urmărit, în permanență, SUA și celelalte țări occidentale, se înlăptuise. Socialismul, așa cum a fost conceput de marxism-leninism, a fost compromis. În această situație, URSS, purtătorul de aproape șapte decenii al steagului socialismului, trece la o cotitură. Preluarea puterii de M. Gorbaciov și lansarea perestroikăi și glasnostului proiectează speranța posibilității construirii unui socialism uman. Politicienii occidentali, analizează atent noua politică a lui M. Gorbaciov și reușesc să obțină o serie de concesii pe plan internațional, mai ales când rezultatele pozitive ale perestroikăi nu se concretizează. Dificultățile economice tot mai mari din URSS și trecerea iminentă la reducerea cheltuielilor militare au permis SUA să realizeze și al doilea obiectiv al lor și anume de a fi unica superputere în lume care să dispună cum vor pe plan mondial. În această situație, rând pe rând, în 1989, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, RDG (prin unificare cu RFG) și Bulgaria intră în sfera de influență a Occidentului. Singura țară unde încă se mai susținea construirea socialismului era România.

Interviu realizat de ANGELA BĂCESCU

Jilava, aprilie 1991 (va urma)

(Urmare din numărul trecut)

- *Președintele României, Nicolae Ceaușescu, era informat cu situația reală?*

- Nicolae Ceaușescu, deși era informat cu toate schimbările care aveau loc în lume, cu greutățile din țară, mai ales în ce privește condițiile de viață ale populației, nu concepea să schimbe cu nimic politica sa triumfalistă, erijându-se în adevăratul apărător al socialismului, așa cum numai el îl concepea, dar pe care nimeni nu-l accepta.

- *Deci dumneavoastră considerați că există o legătură strânsă între interesele SUA și evenimentele din decembrie 1989 din România?*

- Nu numai că există aceasta legătură, dar eu cred că aici este cheia desfășurării într-un mod specific a înlăturării dictaturii lui Ceaușescu.

- *Aveți și alte argumente în sprijinul acestei idei?*

- Da. În primul rând, trebuie să vă spun că, în orice material care se referea la țările socialiste în raportul anual al președintelui SUA privind „Starea Uniunii”, fraza cea mai des întâlnită, în domeniul relațiilor cu țările socialiste, în ultimii ani, erau: „În ce privește România, aceasta va fi tratată separat printr-o „politică specială.” Acum ne este clar că această ”politică

specială” nu s-a rezumat numai la restricții economice, la simple acțiuni de dezvăluire a dictaturii lui Ceaușescu, ci și la metoda înlăturării acestuia chiar prin vărsare de sânge. De altfel, trebuie să vă spun că, în vara anului 1989, corespondenții speciali de la revista Newsweek, care au luat un interviu lui Nicolae Ceaușescu, au insistat foarte mult asupra perspectivelor menținerii puterii de către el. În al doilea rând, este faptul că cercurile cele mai șovine, revanșarde ostile României se găsesc în SUA. Dar mai important este că în SUA și în unele țări din Europa (în primul rând Anglia), s-au înființat, cu mulți ani în urmă, cercuri speciale de spionaj și destabilizare a României, sub conducerea CIA, persoana împuternicită să acționeze conform intereselor americane fiind SILVIU BRUCAN. Cel puțin o dată pe an, era invitat sub diferite pretexte (conferințe, simpozioane). SILVIU BRUCAN este persoana care a conceput cu reprezentanții CIA și organizațiile ostile României din unele țări occidentale dezastrul care a urmat în România și crima politică fără precedent în lume – decimarea aparatului de securitate – și o condamabila vărsare de sânge nevinovat pentru a demonstra, chipurile, exigența unei revoluții, inclusiv pe calea vărsării de sânge. Nu întâmplător, chiar în primele ore după fuga lui Ceaușescu, a apărut la „Televiziunea liberă” șeful agenturii CIA pentru România – SILVIU BRUCAN –. Și nu întâmplător este faptul că, în primul consiliu FSN, anunțat în seara zilei de 22 decembrie 1989, au fost incluse pe lângă altele, toate persoanele recomandate de Silviu Brucan, anunțate cu câteva zile mai înainte de postul Europa Liberă (post finanțat și, se înțelege, coordonat direct de SUA). Și, nu întâmplător, Silviu Brucan și Th. Brateș făceau apeluri repetate, începând cu seara zilei de 22 decembrie 1989, pentru a se trece la lupta împotriva unor teroriști inventați de ei, fapt ce s-a concretizat în moartea a peste 900 persoane și rănirea a circa 2500 persoane.

- *Dar despre cercurile iredentiste?*

- O altă forță implicată direct în evenimentele sângeroase din decembrie 1989 au fost cercurile iredentiste, șovine, revanșarde maghiare, din Ungaria, din alte țări și chiar din România. Aceste cercuri, de ani de zile au desfășurat o activitate intensă pentru denaturarea realităților privind drepturile maghiarilor din România, scopul major al lor fiind alipirea Transilvaniei la Ungaria. Aceste cercuri au făcut joncțiunea cu trădătorii de țară unde s-au născut (pentru că unii nici n-au patrie) care au semnat cunoscuta Declarație de la Budapesta din iunie 1989, în care se susținea scoaterea Transilvaniei de sub autoritatea românească și integrarea acesteia în Europa, ceea ce însemna, în fapt, răpirea Transilvaniei, vatra strămoșească

a României. Și nu întâmplător, imediat după evenimentele din 22 decembrie 1989, și în Declarația UDMR (transmisă la televiziune) se găseau înscrise toate ideile din Declarația de la Budapesta, plus o serie de cerințe, așa-zise „obiective”, care urmăreau transformarea naționalității maghiare într-o naționalitate privilegiată în raport cu drepturile și obligațiile întregului popor român.

- Am dori să vă referiți și la al doilea obiectiv urmărit de SUA față de România.

- Pe scurt, s-ar putea spune că, dacă se realiza obiectivul proiectat de SUA, România urma să se transforme într-o semicolonie mai dezvoltată economic (față de unele țări din Africa și Asia), într-o sursă principală de creștere a profiturilor capitalului internațional prin exploatarea, în primul rând, a forței de muncă calificată – dar extrem de ieftină și jefuirea bogățiilor naționale. Cu regret, trebuie să constat că trecerea la îndeplinirea acestui obiectiv este facilitată de unele măsuri economice și acțiunii înscrise în programul guvernului actual, oferite sau impuse de reprezentanții diferitelor organisme economice și financiare internaționale sau din diverse țări occidentale, toate însă subordonate intereselor capitalului financiar american.

- După opinia dumneavoastră, care ar fi aceste măsuri sau acțiuni economice care pun în primejdie chiar independenta economică a țării, pe care poporul român a obținut-o cu un efort uriaș și cu mari privațiuni?

- În primul rând, consider că aprecierea făcută asupra situației economice a României în anul 1989, ca fiind dezastruoasă sau că se găsea într-o criză economică profundă nu corespundea realităților. Nu numai înainte de evenimentele din decembrie 1989, dar și după acestea, mulți specialiști în domeniul economiei din diferite țări, mulți oameni de afaceri au apreciat realist potențialul economic și uman din țara noastră. Totodată, oricine consultă Anuarul Statistic publicat în 1990 (cu rectificările făcute de oficialitățile actuale) constată progresele obținute de poporul nostru în întreaga perioadă de după cel de-Al Doilea Război Mondial, în toate domeniile vieții economico-sociale. Să nu se uite că la sfârșitul anului 1989, România era singura țară dintre fostele țări socialiste, și printre puținele țări din lume care nu mai avea datorii externe, că în bănci erau depozite proprii în valoare de 1,7 miliarde dolari și peste 600 milioane ruble, că existau creanțe de încasat de cca. 2,5 miliarde de dolari, că întreprinderile românești erau angajate și executau în diferite țări lucrări în valoare de peste 1,5 miliarde dolari, că în silozuri existau cca. 9 milioane tone de grâu. Toate acestea au fost rezultatul muncii unor generații, și a nega realizările economice ale

acestora este o jignire a poporului român. Totodată, a nega aceste realizări în mod oficial înseamnă situarea României în poziția de dependență față de diverși factori economici externi, în poziția de așteptare a binelui din partea străinilor, ceea ce, pentru țara noastră, nu s-a întâmplat niciodată. Caracteristic pentru România din anul 1989 era nu dezastrul economic, ci tendința de scădere a eficienței economice din unele sectoare și unități industriale, datorită uzurii morale și fizice a instalațiilor, criza tehnologică aproape în toate sectoarele și criza în domeniul nivelului de trai al populației, toate acestea fiind determinate de gândirea închistată, rigidă a lui Nicolae Ceaușescu din ultimul deceniu, care nu mai recepționa noile traiectorii și cerințe ale progresului tehnico-științific și nici nevoile de viață ale poporului. Cu resursele de care dispunea țara, toate aceste aspecte negative ale societății românești puteau fi eliminate într-o perioadă relativ scurtă (3-5 ani), fără mari convulsii sociale și sacrificii, dacă se pornea de la o apreciere realistă a situației economice din anul 1989.

- *Dumneavoastră considerați că în România a fost comunism?*

- În al doilea rând, declarând ca obiectiv principal distrugerea structurilor comuniste, sub lozinca „lupta împotriva comunismului”, slogan cu totul fals, pentru că în România, nu numai că n-a fost comunism, dar nici socialismul nu a fost înfăptuit în practică, s-a ajuns la criza economică de producție, concretizată prin nefolosirea capacităților de producție existente, dereglarea fluxurilor producției materiale, scăderea bruscă și neconținută a producției industriale și a celorlalte activități economico-sociale. Nu s-a ținut seama că producția materială, indiferent de orânduirea socială, se desfășoară neîntrerupt numai în condițiile unor corelații și legi obiective, cum sunt creșterea productivității muncii într-un ritm mai mare decât ritmul creșterii veniturilor, acumularea (investițiile noi), sursă permanentă a producției largite, repartizarea veniturilor se face în funcție de rezultatele obținute etc. În loc să se pună pe prim plan folosirea integrală a capacităților de producție și a forței de muncă existente, s-a pornit de la așa-zisa necesitate a existenței șomajului ca rezultat al nefolosirii programate a capacităților de producție. Nici cele mai bogate țări din lume nu-și permit să adopte o asemenea politică socială. Nu s-a ținut seama că sistemul economic și deci și structura sa are cel puțin două componente esențiale – subsistemul producției materiale și subsistemul organizării și conducerii economiei. Între aceste două subsisteme, există o strânsă interdependență, dar fiecare are funcții distincte. De aceea și restructurarea sistemului economic nu se poate trata și efectua global. Pentru țara noastră, normal era ca, după evenimentele din decembrie

1989 să se fi asigurat continuitatea neîntreruptă a producției materiale cel puțin la parametri anilor precedenți și, în paralel, să se treacă la instituirea unui nou sistem de organizare și conducere a economiei.

- *Cum vedeți trecerea la economia de piață?*

- În al treilea rând și ceea ce consider deosebit de grav, este declararea trecerii la economia de piață (se ferește termenul capitalist) fără a se respecta procesele obiective ale reproducției. Adică, după cum se cunoaște, reproducția (reluarea neîntreruptă a producției) este rezultatul unor interdependențe organice dintre producție și distribuție, schimb și consum. În condițiile unei economii de piață, schimbul de mărfuri depinde direct de cele două faze ale acestuia. Nu se poate face economie de piață fără producție pentru piață și fără repartizarea veniturilor în funcție de proprietate, capital și muncă. Or, în România anilor 1990-1991, s-a declarat trecerea la economia de piață, fără însă să se acționeze în primul rând asupra producției pentru piață. Cum poate să existe concurență pe piață când nu există mai mulți producători pentru același produs? Cum se poate trece la liberalizarea prețurilor când nu există cel puțin condiția minimă, și anume oferta să fie egală cu cererea de produse. După cum se știe, sunt țări unde procesul de liberalizare a prețurilor a durat 3-4 decenii și el s-a încheiat treptat numai atunci când oferta a depășit cererea de mărfuri (pe sortimente, pe calitate etc.), or, la noi, nu numai că oferta nu este egală cu cererea de mărfuri, dar prima a cunoscut o scădere continuă. Iată de ce s-a ajuns ca una din trăsăturile esențiale ale economiei de piață, liberalizarea prețurilor, să se transforme într-o creștere extrem de mare a prețurilor.

- *Domnule Totu, dar aceste aspecte nu puteau fi cunoscute de economiștii din guvern?*

- Stimată doamnă Băcescu, doresc să menționez că am o deosebită stimă pentru economiștii din țara noastră. Îi cunosc foarte bine și nu pot spune că mulți dintre ei, inclusiv cei care ocupă funcții în guvernul actual, nu au o pregătire excepțională. Ca urmare, nici nu se pune problema că cei angajați direct, vorbesc numai de economiști, nu știu toate implicațiile programului economic actual. Cred însă că multe din măsurile prevăzute în acest program au fost impuse fie de diletanți în economie, dar cu o autoritate mai mare, fie de diferite organisme financiare internaționale.

- *Puteți să menționați, pe scurt, principalele procese care vor caracteriza economia românească în următorii ani?*

- Dacă se continuă aplicarea programului actual de reformă economică vor avea loc următoarele procese principale: a) creșterea rapidă a

inflației și a șomajului; b) scăderea prețului patrimoniului național productiv datorită devalorizării leului și, deci, lărgirea posibilităților de cumpărare a principalelor unități economice existente, de către capitalul internațional la prețuri derizorii; c) scăderea prețului forței de muncă și, ca urmare, creșterea profiturilor capitalului internațional angajat în România prin exploatarea unei forțe de muncă calificate, dar foarte ieftine; d) creșterea datoriei externe a țării; e) polarizarea societății în săraci, al căror număr va crește continuu, și bogați subordonați intereselor capitalului străin. Toate acestea marchează traiectoriile transformării României într-o semicolonie economică a țărilor capitaliste dezvoltate. Toate acestea, coroborate și cu posibilitatea transformării României într-un avanpost militar al Occidentului la granița cu URSS, vor situa țara noastră, în Europa, în deceniul actual, pe o poziție similară cu a Filipinelor în zona Pacificului, sau cu a Greciei în zona Mediteraneană, evident cu deosebiri în ce privește nivelul economic față de aceste țări, mai mare față de Filipine, dar mai mic față de Grecia. Am încredere, însă, că prin reconciliere națională, prin unirea în gândire și acțiune a tuturor forțelor patriotice și democratice, indiferent de partidele politice din care fac parte, se vor adopta măsurile economice și politice necesare care să evite realizarea obiectivelor stabilite de SUA și celelalte țări capitaliste occidentale în ce privește locul și rolul României în Europa și care să asigure independența economică a țării, suveranitatea națională și integritatea teritorială. Referitor la noile evoluții petrecute în cursul anului 1989 pe scena politică din cadrul sistemului socialist, Nicolae Ceaușescu continua să creadă și să promoveze cu vehemență ideea invincibilității socialismului.

- Astfel, în prima jumătate a anului 1989, Nicolae Ceaușescu aprecia că noile forțe politice care se conturau în țările socialiste nu sunt capabile să obțină succese. În acest sens, este elocvent faptul că, în luna iulie, cu ocazia Consfăturii țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, ținută la București, Nicolae Ceaușescu în cuvântarea sa, n-a urmărit altceva decât să „demonstreze” invincibilitatea socialismului.

În august, când în Polonia, reprezentanții Sindicatului Solidaritatea au obținut victoria în alegeri, Nicolae Ceaușescu a intrat în alertă. Considerându-se, în continuare, singurul apărător consecvent al socialismului, Nicolae Ceaușescu a propus o întâlnire urgentă a conducătorilor de partid și de stat din țările socialiste pentru a se stabili măsuri în vederea salvării socialismului din Polonia. Propunerile sale concrete au fost: 1) acordarea unui sprijin politic PMUP prin organizarea unor acțiuni concertate pe plan internațional împotriva ofensivei anticomuniste; 2) acordarea

imediată a unui ajutor material Poloniei pentru ieșirea din criza economică în care se găsea. Cu toate demersurile și insistențele sale, conducerile de partid și de stat din celelalte țări socialiste nu au dat curs propunerilor făcute de Nicolae Ceaușescu.

Dezolat de acest eșec, Nicolae Ceaușescu a organizat în octombrie o ședință lărgită a C.C. al P.C.R., cu participarea factorilor de răspundere din economie, știință, artă, cultură. În expunerea sa, el a criticat, fără argumente convingătoare, noile tendințe din unele țări socialiste – pluripartidismul, economia de piață –, susținând prin fraze declarative, agitatorice, încrederea în menținerea socialismului în respectivele țări. Evenimentele din Cehoslovacia, Bulgaria și R.D. Germană, care au urmat, erau considerate de Nicolae Ceaușescu drept rezultate ale slăbiciunilor partidelor comuniste din acele țări. Este foarte important de menționat că, în ultimele luni ale anului 1989, Nicolae Ceaușescu nu a pus în discuție, în organele de partid, evenimentele care aveau loc în diferite țări socialiste. După întâlnirea de la Moscova, de la începutul lunii decembrie, a conducătorilor țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, pentru a fi informați de M. Gorbaciov cu privire la convorbirile cu Bush de la Malta, Nicolae Ceaușescu nu numai că nu a prezentat C.P.Ex. conținutul discuțiilor, dar nici nu s-au pus la dispoziția acestui organ stenogramele respective. Practic, în luna decembrie, Nicolae Ceaușescu evita să discute, în mod organizat, evenimentele petrecute în țările socialiste europene, cred de teamă de a nu avea surprize în interpretarea de către unii membri ai C.P.Ex. într-un mod deosebit față de ideile sale voluntariste, triumfaliste.

- *Domnule profesor, după câte cunosc, ați fost și director general al Institutului Central de Cercetări Economice, în anii 1976-1982 și, ulterior, indiferent de funcțiile pe care le-ați avut în Guvern, ați continuat să analizați economia românească. Care este opinia dumneavoastră în ce privește situația economiei românești la sfârșitul anului 1989, se afla în criză?*

- În 1989, România era o țară industrial-agrară, cu perspective de a ajunge în timp de 3-5 ani în rândul țărilor cu un nivel mediu de dezvoltare economică. În ultimii ani (1986-1989), ritmul anual de creștere a producției industriale a fost de 3-4%. Anual, volumul exportului a fost de peste 10 (zece) miliarde de dolari (pe ambele relații), ceea ce asigura importul a peste 90% din necesarul de materii prime și combustibili și un excedent al balanței de încasări și plăți externe de 2,5-3 miliarde de dolari. În același timp, agricultura asigura aproape întreaga gamă de produse agro-alimentare pentru consumul populației și materiile prime pentru industrie. Este de menționat că, în afară

de zahăr, soia și citrice, România de mult timp nu mai importa produse agro-alimentare. În anul 1989, numărul populației ocupate a fost de peste 10 milioane persoane, din care cca 7,8 milioane salariați. Anual, creșterea numărului de salariați a fost de 100000-150000 de persoane. În toate celelalte sectoare ale activității economice, construcții, transporturi, turism, comerț, etc. se realizau ritmuri anuale de creștere de 2,5-4%. Și numai acești câțiva indicatori sunt suficienți pentru a se înțelege că economia românească nu se afla în stare de criză. Principalele aspecte negative care se manifestau în economia românească erau tendința de scădere a eficienței economice și slaba competitivitate a unui număr însemnat de produse industriale, din cauza uzurii fizice și morale a unei părți din fondurile fixe (cca 1/3 din totalul fondurilor fixe) și folosirii unor tehnologii învechite într-o serie de sectoare ale industriei. Dar, repet, este vorba de tendința de scădere a eficienței economice și nu de inexistența unei eficiențe totale a economiei naționale, așa cum au susținut unele persoane din guvernul actual. Pentru că trebuie să judecăm, dacă întreaga noastră economie națională, toate ramurile acesteia (industria, agricultura, construcțiile, transporturile și celelalte) ar fi fost neeficiente de unde s-ar fi obținut resursele pentru noile investiții anuale, de unde s-ar fi asigurat mijloacele financiare și bănești pentru finanțarea sectoarelor de învățământ, artă, știință, cultură, sănătate, administrația statului etc.? Este adevărat că aspectele unei crize, cu accente tot mai pronunțate în ultimii ani s-au manifestat în domeniul asigurării alimentației populației, mai ales cu produse animaliere, al furnizării către populație a energiei electrice, combustibililor și căldurii. Dar aceasta nu pentru faptul că economia românească nu era capabilă să satisfacă aceste necesități, ci din cauza politicii de austeritate pe care a promovat-o Nicolae Ceaușescu, cu deosebită consecvență și rigiditate emanată de obsesia lui de a lichida cât mai repede datoria externă și, apoi, de a se constitui o mare rezervă valutară care, depozitată la diferite bănci internaționale, să sporească neconținut pe calea dobânzilor acumulate.

- *Deci, după opinia dumneavoastră, criza în care se găsește în prezent economia românească putea fi evitată.*

- Sunt de acord cu dumneavoastră. Trebuie să menționez câteva aspecte pentru a se înțelege de ce fac o asemenea apreciere. Problemele cu privire la restructurarea economiei naționale și modernizarea acesteia, creșterea competitivității și eficienței economice, perfecționarea conducerii economice, autonomia unităților economice, rolul pieței în economia modernă, rolul pârgghiilor financiar-bancare în dezvoltarea economică și altele

au fost abordate cu un deceniu în urmă. Colective special organizate din oameni de știință din institutele de cercetare economică și cadre didactice, specialiști din instituțiile de sinteză economică (planificare, finanțe, bănci) și din unități economice au analizat profund și au consemnat rezultatele cercetărilor în lucrări de mare valoare științifică și utilitate practică. Aceste lucrări se găsesc la institutele de cercetare economică și unele sunt publicate. De aceea am fost surprins când am luat cunoștință de declarațiile unor diletanți, că pentru prima dată, după anul 1989, se face analiza unor asemenea probleme, și, ceva mai mult și destul de grav, că asemenea cercetări se fac nu de către economiști români, ci de către specialiști străini. Mă întreb: de ce nu se folosesc concluziile cercetătorilor de la Institutul de Economie a Industriei, elaborate cu ani în urmă, privind restructurarea sectorială a industriei, re tehnologizarea producției, reducerea consumului cumulat de energie și de muncă pe unitatea de produs? De ce nu s-au consultat, înainte de a face apel la experți străini, lucrările de mare valoare științifică privind valorificarea patrimoniului național turistic, modernizarea producției agricole și perfecționarea organizării și conducerii economiei naționale? De ce se neglijează faptul că în România, încă din anii '70, a funcționat o puternică școală de marketing și de management, că și în condițiile conducerii supercentralizate impusă de Nicolae Ceaușescu, economiștii români, specialiști din Comitetul de Stat al Planificării, din Ministerul Finanțelor, din bănci și din unitățile economice au folosit de mult timp principalele metode moderne practicate pe plan mondial, în ce privește prognoza dezvoltării economice, stabilirea și evaluarea corelațiilor intersectoriale în condițiile creșterii economice, determinarea ritmurilor creșterii economice și sociale în raport cu eforturile făcute și altele? Este regretabil faptul că nu s-au folosit studiile și analizele privind valoarea și prețul mărfurilor, interdependențele dintre producția de mărfuri, cererea și oferta de mărfuri și consumul populației, raporturile dintre evoluția prețurilor și circulația monetară, modalitățile de trecere la convertibilitatea leului, lucrări elaborate de către economiștii români, care oricând pot concura cu cele mai savante opere pe aceste teme.

- *Rezultă, deci, că cercetarea economică din România era pregătită și dispunea de soluții pentru modernizarea economiei românești. De ce nu s-au folosit concluziile acestor studii și analize în deceniul trecut?*

- Da, cercetarea economică românească a fost profundă și cu un nivel științific ridicat. Trebuie să vă spun că multe din concluziile cercetărilor efectuate au fost prezentate lui Nicolae Ceaușescu. Dar ele au fost respinse de

gândirea sa rigidă și orgoliul lui de a fi considerat singura persoană capabilă să dezvolte creator teoria și practica economică, motivând că aplicarea propunerilor prezentate de cercetarea științifică ar avea ca rezultat introducerea metodelor capitaliste de organizare și conducere a economiei. Sigur că această poziție față de cercetarea științifică a provocat rămăneri în urmă în ce privește modernizarea economiei naționale. Dar, în prezent, nu se mai justifică cu nimic ca aceste studii să nu fie folosite. Nu se poate accepta ideea că experții străini ar putea face o analiză mai bună a economiei românești decât economiștii români. Argumentul că oamenii de știință, economiștii români, nu cunosc mecanismul economiei de piață „capitalist” nu poate fi luat în considerație. Acest argument poate fi susținut numai de diletanți, care niciodată nu s-au preocupat de cercetarea în domeniul economic, de către unele cercuri și instituții financiare internaționale și de către agențiile de servicii străine, care urmăresc subordonarea economiei românești intereselor lor. Trebuie să se țină seama că studiile și cercetările economiștilor români s-au desfășurat simultan cu evoluția economiei românești și că numai ei sunt singurii capabili să cunoască, din interior, întreaga complexitate a proceselor economice, imperfecțiunile acestora, condițiile concrete și necesitățile obiective ale societății noastre. În studiile elaborate, economiștii români au pornit, totodată, de la cunoașterea profundă a celor mai noi rezultate ale cercetărilor științifice pe plan mondial, știut fiind faptul că viața economică este dominată de un sistem de legi obiective cu valabilitate generală, indiferent de specificul orânduirii sociale. Ca urmare, probitatea științifică i-a obligat pe economiștii români să cunoască profund și mecanismul pieții capitaliste. În același timp, faptul că circa trei pătrimi din volumul comerțului exterior al țării noastre se realiza cu țările cu economie de piață a obligat cercetarea științifică românească (teoreticieni și practicieni) să cunoască bine mecanismul acesteia, să facă studii comparate, să prezinte concluzii utile pentru comerțul exterior românesc. Iată de ce consider că ignorarea pregătirii specialiștilor români din domeniul economiei, a muncii și a rezultatelor lor de până acum, a capacității de gândire și creație nu are nicio justificare. Economia românească se poate redresa în primul rând prin folosirea eficientă a întregului potențial științific național, a tuturor cercetătorilor și specialiștilor pentru care soluționarea problemelor economice este nu numai rezultatul unei înalte pregătiri profesionale, ci și un act de înalt patriotism.

- *Domnule profesor Totu, privind retrospectiv și obiectiv, nivelul de trai din România s-a înrăutățit în anii 1981-1989, comparativ cu deceniul precedent. Care sunt motivele?*

- În deceniul opt activitatea economică era orientată spre piața internă, adică producția materială avea ca obiectiv primordial producerea de mărfuri necesare consumului productiv intern și consumul populației. În acea perioadă, întreprinderile aveau o pronunțată independență economică în ce privește folosirea patrimoniului și a rezultatelor producției, relațiile cu piața internă și cu piața externă. După cum se cunoaște, în deceniul opt a avut loc și o largă deschidere a relațiilor politice către toate țările lumii. În acest context s-au intensificat și relațiile economice cu țările capitaliste dezvoltate. Din aceste țări au fost importate o parte însemnată a instalațiilor și utilajelor pentru noile întreprinderi, tehnologii, licențe, ceea ce a permis la vremea respectivă să crească simțitor productivitatea muncii în industrie, veniturile salariaților și să se producă mărfuri în cantități suficiente pentru consumul intern, iar ce depășea cererea internă să se exporte. Trebuie să se țină seama, totodată, că, în deceniul opt cca 65% din populația țării era localizată în mediul rural, aceasta obținând din producția proprie nu numai bunurile agro-alimentare pentru consumul său, dar și cantități însemnate de astfel de produse disponibile pentru a fi livrate la fondul de stat sau vândute direct populației urbane. În anii 1981-1989, au acționat o serie de factori care au afectat puternic, de la an la an, nivelul de trai al populației și, în primul rând, consumul de bunuri agro-alimentare și industriale, asigurarea energiei și căldurii. Astfel, începând cu anul 1981 au devenit scadente la termene scurte plățile în contul datoriei externe (cca 11 miliarde dolari, cea mai mare parte fiind angajată în anii 1977-1980) și dobânzile corespunzătoare (anual între 500-700 milioane de dolari). Criza petrolului și a materiilor prime pe plan mondial, concretizată în creșterile repetate și în proporții mari a prețurilor acestora, au supus economia națională la eforturi deosebit de mari, deoarece anual țara noastră importa cca 20 milioane tone de țiței și cca 90% din materiile prime și materialele necesare industriei. Deoarece țara noastră nu dispunea de rezerve valutare, au apărut frecvente cazuri de incapacitate de plată a datoriei scadente. În această situație, s-a declanșat criza de prestigiu a lui Nicolae Ceaușescu, care nu concepea ca el, personalitate adulată de întregul Occident, să fie dezonorat de către bancheri și negustori. Ca urmare, Nicolae Ceaușescu a trecut la aplicarea unor hotărâri personale, care au avut puternice efecte negative asupra nivelului de trai al populației, cum au fost: creșterea exportului pe seama reducerii volumului de mărfuri pentru piața

internă, reducerea treptată – până la desființare – a importului de bunuri de consum, degradarea calității produselor și reducerea sortimentelor pentru consumul intern, interzicerea schimburilor directe de mărfuri pentru consumul populației între unitățile comerciale românești și unitățile similare din alte țări, desființarea formelor de cointeresare a producătorilor agricoli, practicate în perioada precedentă, pentru creșterea producției și vânzarea produselor agro-alimentare direct consumatorilor, introducerea unui sistem de cote și tarife progresive, complet irațional, privind furnizarea energiei electrice și căldurii.

- *Existau și alte modalități de a menține cel puțin nivelul de trai din deceniul opt?*

- Sigur că da. Dar orgoliul lui Nicolae Ceaușescu, convingerea sa că el este creatorul economiei moderne românești, necunoașterea complexității relațiilor internaționale valutare și de credit, suspiciunile și neîncrederea în specialiști s-au concretizat în măsuri dictatoriale, voluntariste, dăunătoare întregii societăți. Să vă dau un exemplu: pentru ieșirea din situația de insolvabilitate din anii 1982-1983, s-a folosit soluția reeșalonării datoriei externe din anii respectivi și angajarea într-un volum mai redus de noi credite externe, ceea ce a permis ca situația nivelului de trai al populației, deși în degradare față de deceniul opt, în anii 1983-1985, să nu ajungă la limita insuportabilului. În anul 1985 s-au prezentat din nou propuneri de reeșalonare a datoriei externe cu scadențe în 1986-1987, dar Nicolae Ceaușescu le-a respins impunând, în schimb, un program de austeritate draconic, care a avut ca rezultat, în anii următori, condiții de viață deosebit de precare pentru întreaga populație a țării.

- *Cum explicați faptul că, în pofida unor măsuri dictatoriale, neeconomice luate de Nicolae Ceaușescu, viața economică se desfășura relativ normal, fără mari perturbări?*

- Este adevărat, că începând cu anul 1981, Nicolae Ceaușescu a trecut la aplicarea unor măsuri dictatoriale, neeconomice care, fiecare în parte, provoca șocuri puternice specialiștilor și celor care aveau răspunderi pe toate treptele ierarhice ale economiei, datorită caracterului voluntarist al acestor măsuri și care, dacă ar fi fost aplicate exact cum erau concepute, ar fi dus la profunde dereglări ale activității economice. De exemplu, în ultimii ani, Nicolae Ceaușescu hotărâse să nu se mai acorde credite cooperativelor agricole de producție, să nu se mai vândă pe piața externă mărfuri pe credit, să se desființeze stocurile de mărfuri din comerț, să nu se mai folosească clearingul în relațiile de schimb ale României cu alte țări, să se reducă durata

stocurilor de materii prime și materiale ale întreprinderilor industriale cu 3-5 zile și altele. După cum se observă, asemenea măsuri vizau desființarea creditului și a stocurilor, pârgii cu funcții esențiale pentru desfășurarea normală a producției materiale. Aplicarea lor ar fi determinat mari perturbări în producția și circulația mărfurilor. În această situație, pentru a eluda hotărârile de acest gen (neeconomice), se folosea „metoda cazurilor speciale”, adică se prezentau spre aprobare, în mod excepțional, solicitările de credite sau de constituire a stocurilor ca fiind determinate de condiții deosebite care impuneau derogări de la hotărârile de principiu. De asemenea, Nicolae Ceaușescu, sub pretextul că planul de stat trebuie să fie mobilizator, stabilea el personal nivelul principalilor indicatori de plan, care întotdeauna erau cu mult mai mari decât potențialul real material și uman al unităților economice. Ceva mai mult, cu toate că în fiecare an stabilea creșteri ale producției industriale, de exemplu de 8-10%, importurile pentru producție, volumul energiei electrice pentru producția materială erau menținute la niveluri constante. Evident că toți cei care lucrau și aveau răspunderi în economia materială, în unitățile economice (centrale industriale, întreprinderi) cunoșteau foarte bine posibilitățile reale în funcție de care stabileau și indicatorii de plan. Se ajunsese la o înțelegere tacită (uneori chiar declarată) pe toate treptele ierarhice între cadrele de conducere din economie în ce privește obiectivele minime care trebuie să fie realizate. Oricare ar fi fost indicatorii stabiliți de Nicolae Ceaușescu, preocupările esențiale, permanente, ale tuturor directorilor de centrale și unități economice, ale cadrelor din organele de sinteză economică și din guvern se concentrău în primul rând pentru asigurarea materiilor prime, a materialelor și a resurselor financiare pentru desfășurarea continuă a fluxurilor de producție, menținerea forțelor de muncă încadrate, crearea condițiilor pentru ca salariații să obțină venituri sigure și la un nivel cât mai aproape de cele prevăzute în contractul de muncă, creșterea acestor venituri în funcție de sporirea productivității muncii, asigurarea surselor necesare pentru finanțarea acțiunilor sociale ale muncitorilor (locuințe, creșe, grădinițe etc.). Am prezentat aceste exemple, pentru a face cunoscut opiniei publice că, dacă în conducerea de partid și de stat, nu s-a putut constitui o aripă reformistă, care să acționeze deschis pentru înlăturarea dictaturii lui Nicolae Ceaușescu (cauzele sunt cunoscute), în activitatea economică și în alte sectoare ale vieții sociale, marea majoritate a tuturor celor care aveau sarcini de conducere și organizare în unitățile economice și din guvern, din organismele de sinteză economică au constituit un front comun de acțiune care a contracarat multe din efectele negative ale

politicii voluntariste promovată de Nicolae Ceaușescu. De asemenea, este bine să se știe că din cauza neconcordanțelor dintre ideile fanteziste ale lui Nicolae Ceaușescu și acțiunea practică a cadrelor din economie, bazată pe cunoașterea realităților, exista o permanentă stare tensională caracterizată îndeosebi prin amenințări, destituiri, anchete, pentru faptul că nu se îndeplineau măsurile dictatoriale stabilite de el.

- *Dar, în afara acestor acțiuni concrete, exista o concepție de perspectivă privind o profundă reformă economică în condițiile înlăturării dictaturii personale a lui Nicolae Ceaușescu?*

- Da, exista această concepție și ea se baza pe o profundă analiză a stării economiei românești desfășurată în timp de peste un deceniu de către cadre de prestigiu din cercetare, învățământ, de către specialiști din instituțiile de sinteză economică, de către economiști și ingineri din unitățile economice. Premisa principală a acestei concepții o reprezenta aprecierea realistă că în România sunt necesare profunde transformări economice corespunzător traiectoriilor confirmate de progresul economic în cele mai dezvoltate țări ale lumii. În același timp, această concepție avea, ca o altă premisă, asigurarea tuturor condițiilor necesare pentru dezvoltarea multilaterală a personalității umane, pentru deplina libertate de creație și acțiune a fiecărui membru al societății. Adică, față de perioada trecută, când omul era considerat simplu agent al producției, în noua concepție întreaga activitate era subordonată dezvoltării multilaterale a omului, satisfacerii nevoilor de viață la nivelul civilizației moderne contemporane. În sfârșit, o a treia premisă consta în valorificarea la maximum a potențialului productiv și uman existent, a condițiilor naturale și a bogățiilor țării noastre. Pe ansamblul economiei naționale și pe toate ramurile și sectoarele acesteia, erau schițate programe de scurtă durată (2-3 ani) și pentru o perspectivă mai mare (10 ani) privind modernizarea producției, creșterea eficienței și creșterea competitivității acestora, ridicarea nivelului de trai al întregii populații. Descentralizarea organizării și conducerii economiei, autonomia economică a unităților productive, respectarea cerințelor legilor producției de mărfuri, primordialitatea pieței interne în stimularea și dezvoltarea producției, cointeresarea producătorilor, asigurarea folosirii integrale a forțelor de muncă, promovarea consecventă a competitivității, instaurarea unei adevărate democrații economice erau componentele esențiale ale acestor programe.

- *Domnule profesor universitar Totu, având în vedere pregătirea și competența dumneavoastră recunoscute atât în țări din est, cât și din vest,*

puteți să ne răspundeți care credeți că ar fi soluțiile de ieșire din haosul economic care există în prezent în țara noastră, în România?

- Doamnă Angela Băcescu, nu am studiat niciodată haosul economic, nici nu m-am gândit că țara noastră v-a ajunge într-o asemenea situație economică. Soluții există, dar trebuie să fie folosit întregul potențial științific românesc, să se instaureze un climat de înțelegere, încredere și respect între toți membrii societății, să se pună în valoare atributele tradiționale ale poporului nostru – munca, inteligența, cinstea și devotamentul față de patria noastră.

- Domnule profesor, opinia publică se întreabă de ce ați fost condamnat, și mai ales de ce vi s-a dat cea mai mare pedeapsă?

- Motivele condamnării nu le cunosc. Ceea ce știu este că procesul în care sunt implicat are un caracter politic. Fiind membru al C.P.Ex., am fost arestat și judecat odată cu toți ceilalți membrii ai acestui organ politic. Însăși desfășurarea procesului a demonstrat netemeinicia acuzațiilor care ni s-au adus. În ce mă privește, nu am săvârșit nici o faptă care să confirme acuzațiile care mi s-au adus. Știu sigur, unele persoane din conducerea statului (care este în curs de a deveni stat de drept) au dat indicații ca eu și un alt inculpat să primim pedeapsa cea mai mare. Aștept cu încredere că se va face dreptate cu ocazia recursului de către Curtea Supremă de Justiție.

În încheiere, vă rog să-mi permiteți să adresez conducerii revistei „Europa” și dumneavoastră personal cele mai sincere mulțumiri pentru posibilitatea oferită de a prezenta opiniei publice unele considerații privind evenimentele desfășurate în țara noastră și preocupările unui om care n-a făcut altceva decât să-și pună întreaga capacitate de muncă în folosul poporului român, al cărui fiu devotat a fost, este și va fi toată viața lui.

Interviu realizat de Angela BĂCESCU

„Europa” – săptămânal independent – anul III
nr. 73, 29 aprilie-4 mai 1992, nr. 74, 5-10 mai 1992,
nr.75, 11-18 mai 1992

ȘI NOI AVEM UN STĂPIN: MĂRIA SA, POPORUL ROMÂN!

29 APRILIE — 4 MAI 1992 SĂPTĂMÎNAL INDEPENDENT

16 PAGINI, 30 LEI

- SOARTA TEZAURELOR ROMĂNEȘTI
- DE CE TAC IERARHI ȘI TEOLOGII DIN ROMÂNIA?
- MIHAI DE HOHENZOLLERN ȘI NEAMURILE SALE SAU UN OS PENTRU FOSTUL REGE
- SUA ȘI VOCATIA RAZBOAIELOR ÎN AFARA GRANIȚELOR
- CATALOGISMUL — RELIGIE SAU POLITICĂ?
- G.D.S. — SOLUȚIE SAU DIVERSIUNE?
- RAPORTUL COMISIEI PARLAMENTARE ÎN LEGĂTURĂ CU DEFICIENȚILE CONSTATATE ÎN UTILIZAREA FONDURILOR VOGETARE

A DISPĂRUT UN MARE ROMÂN

A dispărut un mare român. Nu mare om, dar, înainte de toate, mare român. A plecat din viață, într-o noapte, neașteptat, profesorul universitar Ioan Totu.

Cu treptă treptă s-a dus în lumea celor vii, dar nu s-a dus în lumea celor vii, ci în lumea celor morți. S-a dus în lumea celor morți, în lumea celor care au fost și care vor fi. S-a dus în lumea celor care au fost și care vor fi, în lumea celor care au fost și care vor fi, în lumea celor care au fost și care vor fi.

Astăzi, toate aceste lucruri s-au dus. Profesorul Ioan Totu a plecat din viață, într-o noapte, neașteptat, profesorul universitar Ioan Totu. A plecat din viață, într-o noapte, neașteptat, profesorul universitar Ioan Totu. A plecat din viață, într-o noapte, neașteptat, profesorul universitar Ioan Totu.

Ioan Totu a plecat din viață, într-o noapte, neașteptat, profesorul universitar Ioan Totu. A plecat din viață, într-o noapte, neașteptat, profesorul universitar Ioan Totu.

(Continuare în pag. 1)

DOSARUL POMPILIU MARCEA — SCRISOAREA CU CARE ÎNCEPE BĂTĂLIA ÎN APĂRAREA LUI EMINESCU

În numărul nostru viitor: Un interviu realizat cu Ioan Totu în Penitenciarul Jilava — reluat în urma unei cereri a sa, pentru a arăta că cele relatate atunci s-au adeverit.

A DISPĂRUT UN MARE ROMÂN

A dispărut un mare economist, un mare om, dar, înainte de toate, un Mare Român. A plecat dintre noi, într-un mod neortodox, profesorul universitar Ioan Totu.

Cu exact patru zile înaintea incredibilului său curaj de a întrerupe legătura cu cei vii, Ioan Totu s-a aflat mai bine de un ceas în biroul meu unde am discutat multe. Stabilisem să contactăm cei mai buni economiști români, aruncați la lada de gunoi de clica sabotoare condusă de evreul Petre Roman, să alcătuim un program de redresare a industriei și, prin intermediul unor deputați sau senatori patrioți, să ajungă pe agenda de lucru a Parlamentului. Hotărisem ca, după pronunțarea sentinței — se înțelege, nici unul dintre noi nu ne imaginăm că în afară de achitare mai poate exista vreo variantă judecătorească — să organizăm un ciclu de conferințe pe probleme economice și naționale. Prin înființarea unor societăți mixte româno-chineze și româno-arabe doream să reluăm niște relații întrerupte cu bunăștiință de cohorta de evrei profitori și de slugile lor o dată cu lovitura de stat din decembrie 1989.

Astăzi toate aceste planuri s-au năruit. Profesorul Ioan Totu a renunțat să trăiască într-o lume în care in Justiția tronează mai abilit decât în vremea fanariotilor, într-o țară condusă de marionete, într-un stat în care anarhia, corupția, trădarea, specula, prostituția au devenit principii democratice. Nu voi pricepe niciodată cum șapte juriști ai Curții Supreme de Justiție nu pot să înțeleagă — la tribunal, ca pe vremuri, când ai închideau pe bietul român pentru cinci stuleți de porumb sustrași de pe propria țară, pentru că pământul era al lui și nu al statului — o hotărâre contrară celei stabilite, cu puțin timp înainte, de o echipă de judecători aparținând aceleiași instituții. Nu pot să cred că un ordin venit de sus, indiferent că e de la Washington, de la Moscova, de la Paris sau de la Cotroceni, poate modifica conștiința unui jurist. Și dacă, totuși, se va dovedi că un mesaj al președintelui Ion Iliescu, transmis printr-un consilier de la Cotroceni, a influențat într-un asemenea hal o sentință, atunci cei 7 judecători ascultători trebuie supuși oprobiului public și arestați pe viață. Și dacă zvonul de „verdictul de la Cotroceni” se adevărește și Ioan Totu s-a sinucis în urma unor asemenea manevre este momentul ca președintele Ion Iliescu să spună poporului român ce carte joacă. După uciderea barbară a lui Ceaușescu, condamnarea fără motive reale a unor oameni care conduceau un partid și o economie oricum mai viguroasă decât cea de astăzi, cit și subordonarea țării unor interese străine, mă determină să cred că la Cotroceni are loc o negociere înimaginabilă: lichidarea căpeteniilor inteligente din fostul PCR în schimbul unei continuități a actualei echipe prezidențiale. Dacă-i așa, atunci e rușinos și eu nu mai pot face parte din tabăra celor ce-l susțin pe domnul Ion Iliescu.

În întreaga mea viață am susținut oamenii inteligenți, cinstiți, curajoși care s-au zbatut pentru săltarea neamului lor, indiferent dacă ei au fost sau mai sînt încă liberali, legionari, țărăniști, comuniști, ecologiști etc. Tot așa cum i-am ajutat și i-am sprijinit, cît am putut, pe cei nevoiași. Am destule păcate pentru ca balanța divină să nu știe încotro să se incline. Dar niciodată n-am dorit exterminarea unui potențial adversar pentru că acesta este mai popular sau mai priceput decât mine. Confruntarea loială, în văzul lumii, mi s-a părut a fi lupta cea mai firească dintre doi bărbați. Niciodată în mintea mea nu și-a făcut loc gândul renunțării la luptă în favoarea neamului meu pe care mulți îl vor umili.

Da, Ioan Totu trebuia condamnat. Chiar pe viață. Condamnat să ocupe unul din fotoliile ministeriale pentru a ajuta — cu experiența și cu inteligența sa — la redresarea economică a țării. Cui folosește închiderea unor oameni cu mare experiență în conducerea economică și politică a unui stat, cu relații foarte strînse cu lumea occidentală și orientală? De ce n-au fost judecați pentru ceea ce au făcut cu adevărat? De ce li se impută fapte imaginare care-i umilesc pînă și pe dușmanii lor? Sau dacă ei se fac vi-

ILIE NEACȘU

(Continuare în pag. 3)

A DISPĂRUT UN MARE ROMÂN

(urmărire din pag. 1)

novați pentru ceea ce s-a întâmplat în toată perioada comunistă ce poadeapsă pot primi autorii loviturii de stat din decembrie 1989, care au distrus ȚARA în nici doi ani de guvernare.

Pe pământ nu e justiție, Doamne. Sub masca credinței în TINE, guvernării de conjunctură își judecă învinșii după logica și legile învingătorilor și nu după cea a neutralității, a justiției.

Ioan Totu trebuia să trăiască și să muncească pentru Neamul său pe care l-a iubit enorm.

Profesore, îți voi purta o vie amintire și întotdeauna îmi va face plăcere să spun adevăraților români că te-am cunoscut ca pe un brav patriot, indiferent de vremurile care vor urma.

P.S. La rugămintea mai multor cititori vom prezenta în numerele viitoare câteva documente originale legate de activitatea și viața profesorului universitar Ioan Totu, atât din perioada predecembristă cât și din timpul petrecut în detenție. Totodată vom relua interviul acordat în exclusivitate revistei „Europa”, în urmă cu un an, din Penitenciarul Jilava, pentru a demonstra că cele relatate s-au adevărit în planul vieții politice și economice din estul Europei.

Articolul „A dispărut un mare om” semnat de Ilie Neacșu reprodus din ziarul „Europa” Anul III, nr. 73, 29 apr. - 4 mai 1992

FUNERALIILE LUI IOAN TOTU

În Joia Mare a anului 1992 a fost condus pe ultimul său drum pămîntean profesorul universitar IOAN TOTU, economist de talie internațională, fost ministru de externe al României, care și-a pus capăt vieții nemaiputând suporta umiliința unei sentințe de condamnare nedrepte și ilegale dictată de cei care fac, cu bună știință sau din lașitate, jocul cercurilor ostile intereselor poporului român. Aceștia știau că profesorul Totu era poate singurul om care, cunoscînd pînă la ultimul „surub” mecanismul complicat care se numește economia românească și la care atîta maestri improvizăți și-au prins urechile după decembrie 1989, ar fi putut să-l pună în mișcare. Sala spațioasă a Crematoriului „Cenușa”, unde a fost depus potrivit dorinței exprimate în scrisoarea de adio adresată familiei, s-a dovedit neîncăpătoare pentru cei care au dorit să-i aducă un ultim omagiu. Au omagiat, prin scurte luări de cuvînt, personalitatea copleșitoare a celui dispărut, domnii prof. univ. dr. Gheorghe Crețoiu, dr. Mircea Ciomara, directorul Institutului Național de Cercetări Economice (nota bene — unul din liderii P.N.T. — c.d. !), Paul Niculescu Mizil, fost ministru al învățămîntului, Ion Radu fost vice-prim-ministru.

Am subliniat că ultimul vorbitor, dl. Ion Radu, a acuzat pe deplin justificat, acea parte a presei care a dezinformat și a denigrat tot ceea ce POPORUL ROMÂN (și nu o persoană sau un partid !) a realizat în ultimii 45 de ani, campanie ce a condus la asemenea tragedii ! Printr-o participanți recunoaștem personalități ale vieții științifice și universitare din România, foști demnitari, reprezentanți ai unor partide politice, ziariști. Peste întreaga solemnitate a plătut o imensă undă de tristețe că a fost condus mult prea devreme pe drumul spre eternitate unul dintre cele mai strălucite spirite care au fost zămislite de acest popor !

CRISTIAN SANDU

„Europa” anul III, nr 73, 29 apr – 4 mai 1992

APEL

Mi-aș dori să greșesc afirmând că acela care până ieri mai era în viață — remarcabilul economist și incoruptibilul demnitar IOAN TOTU — s-a văzut constrins la gestul disperat de a-și lua viața în mod lucid, deoarece a considerat că nu mai poate fi demnă continuarea ei. Dacă, în țara pentru care și-a dăruit întreaga capacitate întru slujirea adevărului, pot fi suverane intoleranța și incapacitatea de a discerne între spălarea țării mai presus de orice și imposibila comandă „foc” împotriva poporului căruia i te-ai dedicat!

Nouă, celor care ne-a lăsat incommensurabila povară de a simți că a devenit mai ușor să mori în România decât să trăiești, ne revine totuși datoria de a spulbera tăcerea care, probabil, se intenționează a se așterni odată cu placa funerară de deasupra proaspătului mormânt!

Cînd se va încheia armistițiul, ca acest popor hărțuit și ponegrit în mod atât de nemeritat, să-și poată găsi liniștea pentru a-și deplînge deopotrivă morții — victime inocente ale îndoliatului nefericit decembrie din România, dar atât de străin de ceea ce este mai autentic românesc?!

Sînt alături de toți aceia care prin trecerea în neștiință a acestui OM resimt ireparabilul gol pe care îl lasă neamului său.

MARIANA CIUPERCESCU-SĂRBU — Institutul de sociologie al Academiei României — pentru că în anii în care ne-am format, am fost educați de dascăli noștri să prețuim OMUL dincolo de arbitrarul vremilor sau al funcțiilor.

„Europa” anul III, nr. 73, 29 aprilie - 4 mai 1992

flacăra

lui Adrian Păunescu

Săptămânal (serie nouă) • Anul XIII •
Nr. 22 (206) • 7-13 Iunie 2013 • 16 pagini • 2 lei

VIITORUL NIMENI NU-L MAI ȘTIE

SĂ NE IUBIM PE ȚĂRMUL MĂRII NEGRE

• Adrian Păunescu

Să ne iubim pe țărmul Mării Negre
Ca două frunze, ferice și scurte,
Să fim, în fine, oameni peroxide
Așa cum am fost, să fim încă.

Să ne iubim până la din urmă suflare
Ca și cum nici nu s-ar mai sfârși,
Nădăjduim că ne va răscumpra
Căci nădăjduim că ne va răscumpra.

Ca un suflet care dintr-o dată
Așa cum am fost, să fim încă
Să ne iubim pe țărmul Mării Negre
Căci nădăjduim că ne va răscumpra.

Să ne iubim împreună pe țărmul
Căci nădăjduim că ne va răscumpra
Să ne iubim pe țărmul Mării Negre
Căci nădăjduim că ne va răscumpra.

Să ne iubim, plăpând și stăpân,
Căci nădăjduim că ne va răscumpra
Să ne iubim pe țărmul Mării Negre
Căci nădăjduim că ne va răscumpra.

Să ne iubim pe țărmul Mării Negre
Ca și cum nici nu s-ar mai sfârși,
Nădăjduim că ne va răscumpra
Căci nădăjduim că ne va răscumpra.

Să ne iubim, plăpând și stăpân,
Căci nădăjduim că ne va răscumpra
Să ne iubim pe țărmul Mării Negre
Căci nădăjduim că ne va răscumpra.

**MEMORIILE LUI
ȘTEFAN
ANDREI:
Pagini despre
Ioan Totu**

a
d
e
v
ă
r
a
t
u
l

B
R
Ă
N
C
U
Ș
I

De vorbă cu Alex. Ștefănescu •
Dilemele afacerii artistice • Nău
Gigel, fratele de la Continental •
Feturi Secuiale • Emisiunile trece,
perlele rămân • Ce la sepa-
șorul • Să li omagiem pe cei
"scitari" • Lumea înșelătoare •
Pentru unitatea lumii creștine •
Nău regionalizării României •
Gesturi care au schimbat destine
Nelegitimă așteptare •

Lungul drum al lumii cătred pace

• Danșu Amos

Pace, de dragă, în pace, în pace, dragă, dragă,
într-o lume în care toți sunt în pace, în pace,
într-o lume în care toți sunt în pace, în pace,
într-o lume în care toți sunt în pace, în pace,
într-o lume în care toți sunt în pace, în pace,
într-o lume în care toți sunt în pace, în pace,
într-o lume în care toți sunt în pace, în pace,
într-o lume în care toți sunt în pace, în pace,

Continuă în pagina 10

Concursul de Poezie "ADRIAN PĂUNESCU"

Ediția I
15, 20, 21 Iunie 2013
CRAIOVA

(detalii și regulamentul
în pagina 13)

Zilele săptămânii în care se va desfășura concursul

364

După 22 decembrie 1989, un timp nu m-am mai întâlnit cu Ioan Totu, și nici nu am discutat la telefon. Eu am fost arestat pe 12 ianuarie 1990, iar el cu câteva zile mai înainte. După ce am fost deținuți într-o cazarmă militară de pe șoseaua Olteniței, am fost transferați la Arestul Direcției de Cercetări Penale de pe strada Rahova. Am fost repartizați în celule diferite. La un moment dat eu eram în celulă cu Gheorghe Oprea, iar el cu Miu Dobrescu și Valentin Ceașescu. Cred că în aprilie 1991, ne-au mutat în aceeași celulă, la primul etaj al arestului. Înainte de decembrie 1989, celulele de la acest palier erau rezervate celor arestați de Securitate. În celula mea și a lui Totu, fusese deținut Mircea Răceanu, consilier în ministerul de Externe, care a fost arestat pentru spionaj în favoarea S U A. Față de celula de la subsol, în care am stat înainte, aici era mai multă lumină, auzeam țipătul copiilor de la grădinița din apropiere. Din perioada în care am fost arestat, cele mai interesante discuții le-am avut cu Silviu Curticeanu și Ioan Totu. Analizam împreună factorii interni și externi care au condus la căderea regimului din România. Analizam greșelile care s-au făcut și derapajul lui Nicolae Ceașescu în ultima perioadă, rolul covârșitor al Elenei Ceașescu în conducerea treburilor partidului și statului. După un timp, Ioan Totu primind asigurări că va fi eliberat, a obținut transfer la închisoarea Jilava, așa încât ne vedeam doar la proces. Am trăit împreună Crăciunul din 1990 și revelionul 1990-1991. Pe ferestruica celulei, vedeam cum, în apartamentele dintr-un bloc apropiat, familiile petreceau revelionul. Era, poate, un sentiment de frustrare, văzând cum oamenii se distrau, dansau, erau liberi. Ne-am despărțit, pentru că, după scurt timp, a fost transferat la Jilava. Ne vedeam doar la proces, când schimbam unele opinii, unele judecăți. El nu a fost eliberat așa cum i se promisese, ci tot lotul C. P. Ex. a fost considerat nevinovat și încetat detenția în decembrie 1991. În închisoare, înainte de a fi eliberat, Ioan Totu a făcut niște însemnări din care Magda, soția lui, mi-a dat și mie un exemplar. Cred că era interesat să publice aceste însemnări.

„Se impun multe întrebări. De ce nouă, celor care suntem în boxă pentru faptul că am făcut parte din ultimul C.P.Ex., trebuie să ni se înscezeze un asemenea proces? De ce nu se ia în considerare întreaga noastră activitate și să se compare chiar cu acelor care au inițiat acest proces. Suntem noi răspunzători pentru crimele și fărădelegile înfăptuite până în 1960, ca să fim noi judecați? Am să vă dau câteva exemple din activitatea celor care sunt în închisoare, pentru că aceia, puși în libertate în martie 199, au beneficiat cât de cât de un act de reabilitare. (Notă: Ioan Totu se referea aici la: Gheorghe Oprea, Constantin Olteanu, Miu Dobrescu, Nicolae Constantin; Iosif Szasz,

Radu Constantin, I. David, care au fost eliberați la 25 martie 1991, deoarece ei nu au participat la ședința C.P.Ex. din 22 decembrie 1989, pe care judecătorii au folosit-o ca motivație pentru arestare.)

Paul Niculescu Mizil este în închisoare, pentru că Walter Roman, în 1956, era trimisul special al Moscovei la Budapesta, pentru a tranșa numirea lui Kadar ca șef al Partidului Comunist din Ungaria și a-l aduce pe Imre Nagy în România. Paul Niculescu Mizil este în închisoare pentru că a fost unul dintre cei mai activi militanți pentru eliberarea deținuților politici din 1961, pentru că, împreună cu alți activiști și economiști, a participat la elaborarea declarației Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din 1964, pentru că a fost unul dintre cei care au susținut neparticiparea României la invazia celorlalte țări ale Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia în 1968.

Gere Mihai este în închisoare pentru că din tinerețe, ca muncitor, a acționat deschis împotriva exploatării, pentru libertate, democrație și unitatea poporului român. Pentru această activitate, a fost închis în tinerețe 4 ani. Este acum în închisoare pentru că a desfășurat o activitate rațională, echilibrată, care a evitat convulsiile interetnice. Este în închisoare și pentru că, în ultima ședință a C.P.Ex., a spus, printre alții, să nu se tragă în muncitori.

Popescu Dumitru este în închisoare pentru că a fost unul din cei mai activi oameni de cultură, pentru îndepărtarea dogmelor a șablonismului impuse în trecut de realismul socialist, pentru revitalizarea și deschiderea mass-media, pentru că este un creator de opere, care vizau atât diferite aspecte ale dictaturii bicefale, cât și nocivitatea influenței străine asupra vieții noastre, într-un stil caustic și metaforic.

Fazekas Ludovic este în închisoare pentru că, fiind cetățean de naționalitate maghiară, în funcțiile deținute pe linie de partid în județele Bihor și Harghita, a promovat o politică înțeleaptă de menținere a armoniei dintre toți locuitorii acestor județe, indiferent de naționalitate, pentru că a fost unul dintre cei mai harnici și disciplinați activiști, pentru că, de multe ori, în mod specific profilului său psihic, pune în cumpănă, sau chiar în dificultate, unele intenții fanteziste ale lui Nicolae Ceaușescu.

Nicolae Constantin este în închisoare pentru că a muncit peste 40 de ani, în diferite unități economice și, ca activitate de partid, în unele județe a impulsat progresul economic și îmbunătățit condițiile de viață ale locuitorilor acestora, iar, ca unul din apropiații familiei Ceaușescu, a

încercat să le prezinte unele aspecte negative ale realităților, fapt pentru care a primit, ca răspunsuri apostrofări și reproșuri.

Radu Ion este în închisoare pentru că era unul dintre cei ce spuneau deschis lui Nicolae Ceaușescu unele dificultăți reale, care erau în viața social-economică, pentru că era, cum se spune, mai colțos.

Silviu Curticeanu este în închisoare pentru că a fost activistul care suferea loviturile simultane ale celor doi dictatori, ori de câte ori încerca măcar să atenueze unele hotărâri aberante ale șefilor săi direcți sau să promoveze propunerile de îmbunătățiri ale situației din diferite sectoare, din partea organelor locale, a ministerelor sau a altor instituții de sinteză economică

Toma Ion este în închisoare pentru că, fiind muncitor (operator chimist), prim-secretar al CC al UTC, a făcut eforturi deosebite pentru eliminarea șabloanelor din educația tineretului și, chiar în ziua de 22 decembrie 1989, și-a oferit serviciile noii puteri, pe care le-a exercitat până la arestarea sa.

Am lăsat în finalul exemplelor pe Andrei Ștefan și pe mine, având motive întemeiate. Ne cunoaștem din anii studiilor liceale, deci de aproape 50 de ani, și soarta a făcut să ne aflăm, la 60 de ani, împreună, în închisoare. Este adevărat că, în această perioadă, au fost și ani în care am conlucrat mai puțin, dar sunt, însă, multe acțiuni comune și, dacă comparăm aceste acțiuni cu cele ale inițiatorilor care au dispus arestarea, judecarea și chiar condamnarea noastră, motivele pentru care suntem în închisoare sunt evidente.

N-am să dau multe exemple, dar câteva sunt expresive. Astfel, în timp ce cel mai înverșunat incriminator al nostru, domnul Petre Roman (Nevlander junior) trăia ca în comunismul propovăduit de tatăl său (în vilă cu o doică și o jupâneasă și cu profesor de limbi străine), Andrei Ștefan și Totu Ioan doi fii de țărani, purtând cipici în picioare și haine de dimie, dimineața frecventau cursurile liceale, iar după amiaza desfășurau muncă patriotică la diferite obiective distruse de război sau în reconstrucție. În timp ce tânărul prim-ministru se plimba în limuzine luxoase și trăia o viață de huzur, noi cei doi munceam pe șantierul Bumbești-Livezeni sau ne angajam temporar la unele unități economice, pentru a obține banii necesari pentru îmbrăcăminte. În continuare, după terminarea studiilor universitare, când noi doi desfășuram o activitate intensă în diferite domenii, adolescentul și cavalerul Petre Roman își continua studiile în Franța. Menționăm că noi, cei doi, nu am beneficiat nici măcar de o zi de specializare în străinătate, pentru

că eram fii de țărani, și nu cominterniști. El întrunea aceste condiții și avea dreptul să beneficieze de eforturile poporului român pentru a-i asigura sursele necesare pregătirii profesionale în străinătate. Iar în perioada 1978-1985, când Andrei Ștefan era ministru de externe, iar eu aveam funcția de vice prim-ministru însărcinat cu sectorul financiar-bancar (1982-1986) , când Nicolae Ceaușescu era în criză de prestigiu, iar noi doi făceam împreună eforturi deosebite pentru a scoate țara din crahul financiar, valutar în care se găsea, fiecare cu ce dispunea, Andrei Ștefan pe baza relațiilor sale bune cu reprezentanții tuturor guvernelor (datorită activității rodnice desfășurate) eu, domeniul financiar-bancar, cu strategia și tactica elaborate de specialiști din domeniu, care au dat rezultate pozitive, domnul Petre Roman se bucura de toate facilitățile tinereții. Apoi, în anii 1986-1989, când Ștefan Andrei a fost numit vice prim-ministru cu diferite activități economice, iar eu ministru de externe, anii cei mai crunți ai manifestării dictaturii bicefale, când noi doi, ca și alți membri ai C.P.Ex., făceam eforturi maxime pentru păstrarea prestigiului internațional al țării, când atacurile cercurilor străine erau tot mai dese și mai dure, iar embargoul gorbaciovist față de țara noastră era tot mai puternic, domnul Petre Roman își continua viața sa boemă. Și, iată-l în 22 decembrie 1989, mare revoluționar, al cărui singur merit a fost că a fugit foarte repede pe treptele sediului Comitetului Central și a părăsit sediul CC.”

Chiar în ziua în care lotul C.P.Ex. a fost achitat, Ion Iliescu a telefonat procurorului general adjunct gen. Mugurel Florescu, cerându-i să i se facă imediat recurs, ceea ce fostul căpitan, jurist consult al întreprinderii Rom-Tehnica (import-export de tehnică militară) a executat. După asta, eu m-am întâlnit cu un fost colaborator al meu, profesorul Dumitru Mazilu, care a avut un rol însemnat în evenimentele din 1989 și în desemnarea lui Teofil Pop, ca procuror general. L-am rugat pe Dumitru Mazilu, care îmi fusese un prieten apropiat, să discute cu Pop Teofil și să-i sugereze ca, la recurs, membrilor C.P.Ex. să li se dea o sentință în așa fel, încât, pe durata pedepsei la persoanele de peste 60 de ani, să fie acoperită de perioada în care deja au fost deținuți. Dumitru Mazilu mi-a spus că Pop Teofil l-a informat, peste câteva zile, că a fost la Cotroceni și nu s-a acceptat această sugestie, deoarece autoritățile supreme ale țării au interes politic ca lotul C.P.Ex. să fie în continuare introdus în închisoare. Până la judecarea recursului, Ioan Totu a venit la mine acasă, unde am avut o discuție de câteva ore, inclusiv în legătură cu participarea noastră la acțiunile vizând dezvoltarea comerțului exterior al României, dobândirea banilor din creanțele pe care România avea să le

primească, din partea unui număr mare de state. La recurs, Ioan Totu a primit o pedeapsă de 16 ani de închisoare. Aiureala aiurelilor, în primul rând, nu a făcut nimic pentru a fi condamnat, în al doilea rând, Paul Niculescu Mizil, fostul șef al Direcției de Propagandă a lui Ion Iliescu, a primit o pedeapsă de 7 ani. În al treilea rând, și Paul Niculescu Mizil, dar și Constantin Dăscălescu, Gogu Rădulescu, au participat, ca și Ion Totu și ca mine, la cele două ședințe C.P.Ex., și cu toate acestea, au fost scoși din proces și nu au suferit nicio condamnare. Poate că a avut o anumită greutate avertismentul dat la proces de Ion Totu, când a spus că va mânca și pământ. ca să ajungă ziua în care vor fi judecați trădătorii de țară care s-au strecurat în fruntea ei. Așa cum l-am cunoscut, prin mândria, vanitatea și ura împotriva judecăților strâmbe și a nedreptăților, Ioan Totu a decis să nu admită această jignire profanatoare care i s-a făcut prin condamnarea la 16 ani de închisoare, ajungând să se sinucidă și cerând să fie incinerat. Păcat! Nu judec gestul său, dar regret că Ioan Totu a dispărut în aceste condiții. El avea competența de a da un sprijin orientării economice a țării. Mie mi-e dor de Ioan Totu și regret că de 20 de ani nu am avut prilejul să discut cu el, mai ales ținând seama de prefacerile social-economice din România, de distrugere a industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri ale economiei, de haosul, corupția și hoția care au prăpădit țara, de faptul că, de peste 20 de ani, se tot vinde subevaluat ce s-a realizat înainte de 1989, că România de azi se prezintă ca o neo-colonie.

PAGINI DESPRE IOAN TOTU

[illegible]

**Ultimul mesaj adresat familiei de Ioan Totu
înainte de a se „sinucide” – 21 aprilie 1992,
„Flacăra” lui Adrian Păunescu, anul XIII, nr. 22 (596)
7-13 iunie 2013.**

„Baronii roșii“ din CPEx aveau un IQ foarte mare

Cei mai „căpoși“: Dumitru Popescu „Dumnezeu“ și Ion Totu

Varile Surcel

Expertizele psihologice ale elitei comuniste, aflată în detenție, au demonstrat că majoritatea foștilor demnitari aveau coeficient de inteligență foarte ridicat.

Dosarul penal nr. 88/P/1990, care a stat la baza a ceea ce de două decenii încoace este numit procesul „Lotului CPEx“, conține o serie unică de informații care, în condiții obișnuite, nu ajung niciodată la cunoștința opiniei publice. Este vorba despre rezultatele expertizelor psihice și ale testelor psihologice care au evaluat atât starea de sănătate mintală, cât și nivelul performanțelor intelectuale ale foștilor demnitari comunisti. Toate la un loc și fiecare în parte sunt rezultatele unor verificări făcute după regulile și cu strictețea specifice unor investigații științifice, al căror rezultat contrazice tot ceea ce ni s-a spus în ultimele două decenii, despre demnitarii comunisti care alcătuiseră forța elităi politice a Româ-

„Este adus în fața comisiei în ținută corespunzătoare, orientat, coerent, lucid. Își susține afirmațiile cu argumente convingătoare, pe care le subliniază cu o gestică bogată și o expresie mimică adecvată“

expertiza lui Ștefan Andrei

nici socialiste. Încă din primele zile ale anului 1990, presa „democratică“ i-a descris pe foștii „tovarăși cu înalte funcții de răspundere“ cu pe niste

trugolodii semianalfabeti. Rezultatele expertizelor psihologice răstoarnă decisiv această imagine. Testele și probele psihologice la care au fost supuși foștii membri ai CPEx au demonstrat clar că majoritatea lor aveau un nivel intelectual de excepție, cu un coeficient de inteligență (IQ) situat peste medie. Și asta în condițiile în care ei se aflau după gratii, arestați și acuzați de comiterea unor infracțiuni deosebit de grave, care mergeau de la genocid până la subminarea economiei naționale.

În general specialiștii consideră că oamenii obișnuiți au un coeficient mediu de 100 de puncte. Pe această „scară a inteligenței“, majoritatea „Baronilor roșii“, departe de a fi niște retardati cu minți bolovinoase, au realizat punctaje peste medie, specifice unor inteligențe superioare. Iuliu Nicolaeșcu-Mirza consideră una dintre cele mai luminate minți ale regimului comunist de pe vremea lui Ceaușescu, la merita, pe bună dreptate, acest statut: el posedă un IQ de

127. Dumitru Popescu, zis „Dumnezeu“, avea IQ-ul de 125 de puncte, iar Ion Totu, la cei 68 de ani ai săi, avea 126. Și ei nu sunt singurii. Cu un IQ calculat la 122, Nicolae Giocan era și el „un intelect superior care, arestat fiind, încerca să depășească situația dificilă în care se afla“.

Toate aceste informații rezultate în urma unor expertize deosebit de complexe sunt o „fereastră“ unică prin care ni se oferă ocazia de a-i cunoaște cu adevărat pe cei care ne-au condus cândva. O „fereastră“ care nu se va mai redeschide prea curând. Acum, într-o perioadă în care avem destule motive să ne îndoim de capacitățile intelectuale ale celor care ne conduc spre capitalismul „multilateral demolat“, evaluarea stării lor de sănătate mintală, precum și valorarea coeficientului lor de inteligență sunt „date personale“ care, ascunse sub pecetea confidențialității, aproape că sunt considerate niște secrete care privesc „siguranța națională“. Pagina 7

„Jurnalul național” – 1 septembrie 2010

..., Încă din primele zile ale anului 1990, presa „democratică” i-a descris pe foștii «tovarăși cu înalte funcții de răspundere» ca pe niște troglodiți semianalfabeți”.

Realitatea expertizelor psihologice răstoarnă decisiv această imagine. Testele și probele psihologice, la care au fost supuși foștii membri ai C.P.Ex. au demonstrat clar că majoritatea lor aveau un nivel intelectual de excepție cu un coeficient de inteligență (IQ) situat peste medie. Și asta în condițiile în care ei se aflau după gratii, arestați și acuzați de comiterea unor infracțiuni deosebit de grave, care mergeau de la genocid până la subminarea economiei naționale.

În general, specialiștii consideră că oamenii obișnuiți au un coeficient de inteligență mediu de 100 de puncte. Pe această „scară a inteligenței” majoritatea „baronilor roșii”, departe de a fi retardați și cu minți bolnăvicioase, au realizat punctaje peste medie, specifice unor inteligențe superioare. Paul Niculescu-Mizil, considerat de regimul comunist una dintre cele mai luminate minți de pe vremea lui Ceaușescu, își merita, pe bună dreptate acest statut, el posedea un IQ de 127. Dumitru Popescu zis „Dumnezeu”, avea IQ-ul 125, iar Ioan Totu, la cei 60 de ani ai săi, avea IQ-ul 126. Și aceștia nu erau singurii „baroni roșii” cu IQ-ul peste medie. Cu un IQ calculat la 122, Nicolae Giosan era și el un intelectual superior care, arestat fiind, încerca să depășească situația dificilă în care se afla. Toate aceste informații, rezultate în urma unor expertize deosebit de complexe, sunt o „fereastră” unică, prin care ni se oferă ocazia de a-i cunoaște cu adevărat pe cei care ne-au condus cândva. O „fereastră” care nu se va mai redeschide prea curând.

Acum, într-o perioadă în care avem destule motive să ne îndoim de capacitățile intelectuale ale celor care ne conduc spre capitalismul „multilateral demolat”, evaluarea stării lor de sănătate mintală, precum și valoarea coeficientului lor de inteligență, sunt „date personale” care, ascunse sub pecetea confidențialității, aproape că sunt considerate niște secrete care privesc „siguranța națională”.

„Jurnalul național”, 1 septembrie 2010, p. 1

La proces, Ioan Totu i-a acuzat pe „trădătorii” din fruntea țării

În timpul procesului, Ioan Totu a avut câteva luări de poziție dure la adresa puterii. De asemenea, în aceeași hotărâre, (a primei instanțe – n.n.), a spus Ioan Totu, se motivează pedeapsa stabilită pentru că am manifestat asperități de limbaj. Cine recepționează o asemenea formulare care poate să-și închipuie orice, Inclusiv încălcarea celor mai elementare norme ale eticii.

În realitate, formularea respectivă are la bază o intervenție a mea în care exprimam dorința de a trăi până când voi vedea toți trădătorii de țară judecați după faptele lor. Menționez că n-am nominalizat pe nici unul dintre câți cunosc, pentru că sunt mulți și-mi era teamă că omit pe cineva. Dacă unele persoane au făcut alergie, iar o personalitate marcantă a declarat public, înainte de pronunțarea sentinței, că i-a fiert sângele în el când a recepționat cele spuse de mine, cred că nu sunt eu vinovat că suferea de hipertensiune. De asemenea, faptul că al doilea judecător a declarat într-un interviu că eu am făcut unele aluzii la puterea executivă, care exista atunci, cred că nu poate fi considerat o motivare a sentinței pronunțate, ci o dezvăluire pentru care îl rog să primească toate mulțumirile mele cordiale a imixtiunii unor persoane din fostul Executiv în atribuțiile justiției, care în cazul meu a constatat în dictarea sentinței (...).

Mulți au sperat că, prin arestarea, judecarea și condamnarea noastră, vor intra în paradis. Realitatea este că numai un număr redus a reușit să aibă această satisfacție (...) Știu că dumneavoastră, onorată instanță, n-aveți nicio vină, așa cum nici noi nu suntem vinovați, în pofida acuzațiilor care ni se aduc. Și noi, și dumneavoastră jucăm într-o piesă al cărui scenariu a fost elaborat de alții . Noi, după gratii, nu mai avem ce face decât să vorbim dacă suntem întrebați sau dacă ni se dă voie (...).

Ceea ce îmi provoacă mari suferințe nu încheierea vieții mele; ci traumele la care sunt supuși membrii familiei. Ca ultim cuvânt, îi rog să facă eforturi și să-și aline durerile cu amintirile zecilor de ani petrecuți împreună, în armonie cu demnitate, cu speranța că poate reuniunea noastră va fi cât mai curând.

„Jurnalul național” , joi 9 decembrie 2010 – Acum 20 de ani

În 1990 , rezervele valutare se cifrau la câteva miliarde de dolari

În 1990 Ioan Totu a redactat un memoriu adresat Guvernului Român; în care radiografia starea economiei românești în momentul zero al democrației „originale”. Să nu se uite faptul că la sfârșitul anului 1989, scria fostul vicepremier, România era singura țară dintre toate statele socialiste și unul din puținele state din lume care să nu aibă datorii externe, că în bănci erau depozite proprii de 1,7 miliarde de dolari și peste 600 milioane de ruble, că existau creanțe de circa 2,5 miliarde de dolari, că întreprinderile românești erau angajate și executau, în diferite țări, lucrări în valoare de peste 1,5 miliarde de dolari, că în silozuri existau circa 9 milioane tone de grâu (...)

Principalele procese negative care se manifestau în economia românească (înainte de 1989) erau tendința de scădere a eficienței economice și slaba competitivitate a unui număr însemnat de produse industriale (...) Dar, repet, este vorba despre tendința de scădere a eficienței economice, și nu despre existența unei ineficiențe totale a economiei naționale, așa cum au susținut unele persoane din Guvernul actual ”

„Jurnalul național” joi, 9 decembrie 2010 – Acum 20 de ani

IMAGINI DIN ACTIVITATEA DIPLOMATICĂ

**Ioan Totu în delegația României, Filipine
(Manila), 25 mai 1979**

**Ioan Totu în delegația Interparlamentară de la Berlin,
18-19 septembrie 1980**

Bombay, 14 mai 1981

**Delegația României
la Parlamentul din Filipine,
22 aprilie 1981**

**Delegația României la Parlamentul din Malaezia,
10 mai 1981**

**Delegația României în vizită la At Blahha Reserch Centre
Bombay-India, 14 mai 1981**

Roma
I.P.U., 17 septembrie 1982

Berlin
Sesiunea C.A.E.R., 17-20 octombrie 1983

**Delegația României la Ședința Comitetului Executiv al C.A.E.R.,
Moscova, ianuarie 1983**

C.A.E.R., Moscova, 27 noiembrie 1985

**Moscova – Sesiunea extraordinară a C.A.E.R.,
17-18 decembrie 1985**

**Împreună cu președintele Organizației Humayum Rasheed
Choudhury-Bangladesh
New York, 30 septembrie 1986**

**Conferința Tratatului de la Varșovia
Praga, 28-29 octombrie 1987**

**Sesiunea Generală ONU
New York, 25 septembrie 1987**

**Delegația R.S.R, condusă de Ioan Totu
la cea de-a 42-a sesiune ordinară ONU, 1987**

Angola – 1987

Belgrad, 24-26 februarie 1988

Rabat, Maroc, 6-11 iulie 1988

**Ioan Totu cu Dante Caputo (Argentina)
New York, 28 septembrie 1988**

Casablanca, 9 iulie 1988

Paris, 11 iunie 1988

Budapesta, 27 octombrie 1988

**Împreună cu Simon Perez
ministrul de Externe al Israelului
Tel Aviv, 27-29 ianuarie 1988**

**Ședința miniștrilor afacerilor externe (cerc restrâns)
Moscova, 27 octombrie 1988
(în primul rând, stânga, Ioan Totu, dreapta, Shevarnadze, ministrul de
Externe al Uniunii Sovietice)**

**Conferința de pace de la Paris,
privitoare la interzicerea armelor chimice
7-11 ianuarie 1989**

**Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa,
Viena, 1989**

**Vizita ministrului de externe al Uruguayului
București, 28-30 martie 1989**

**Cu Joseph Garga (Nigeria)
New York, 27 septembrie 1989**

**MEDALION ANIVERSAR
IOAN TOTU
(14 MAI 1931 - 22 APRILIE 1992)
80 DE ANI DE LA NAȘTERE**

**Biblioteca Județeană
„Antim Ivireanul” Vâlcea**

FORUMUL CULTURAL AL RÂMNICULUI
ASOCIAȚIA SENIORILOR DIN EDUCAȚIE, ȘTIINȚĂ
ȘI CULTURĂ VÂLCEA

MEDALION ANIVERSAR

IOAN V. TOTU

(14 mai 1931 - 22 aprilie 1992)

PERSONALITATE DE PRESTIGIU
A ROMÂNIEI SECOLULUI XX
(80 de ani de la naștere)

Vineri, 13 mai 2011
Râmnicu Vâlcea

"Acest om luminat și voinic trebuie să fi suferit în copilărie, ca orfan ce a fost, de toate privațiunile, inclusiv din cauza îmbrăcămînții și încălțămîntei, care îi erau desigur, ca tuturor copiilor de la țară, totdeauna ori prea mici, ori prea mari. Cum a răzbit el în viață și în câte seri ale vieții lui nu s-a bucurat el de nimic din cele omenești, ca să se poată consolida spiritual, ca să învețe și ca să se ridice deasupra sărăciei la care fusese condamnat de o soartă cumplită. De câte ori l-au așteptat ai lui acasă și el era ocupat cu înfrângerea zădărniceii, într-un sistem croit greșit, căruia și el și alți câțiva, pe unde apucau să muncească, i-au suplinat eroarea de proiectare printr-o soluție practică, în lumea supraviețuirii.[...]

Cameleonii au și ei o vreme a lor. Cameleonii prosperă în vremuri tulburi, atunci când nu se știe de unde bate vântul.

Oamenii de caracter, în schimb, suferă și uneori nu reușesc să supraviețuiască. Profesorul Ioan Totu a fost un astfel de om. El a murit de prea mult caracter. [...] Probleme a avut totdeauna, nu s-a astâmpărat, nu a părăsit câmpul de bătaie, nu s-a lăsat în voia nici unui conformism și nu a acceptat nici o schimbare de culoare. [...] Profesorul Ioan Totu și-a folosit ființa pămînteană, pentru a da de veste că mai sunt și oameni morali, nu numai cameleoni. [...] Moartea lui trebuie neapărat considerată un protest împotriva nedreptății, politicianismului și cameleonismului. "

(Adrian Păunescu, "De la farsa judiciară la crima politică", revista "Totuși iubirea", 22-30 aprilie 1992, și "Cameleonii declanșează războiul civil", aceeași revistă, 30 aprilie - 7 mai, 1992).

INVITAȚIE

Doamnei/Domnului

Avem deosebita plăcere de a vă invita să participați la
Medalionul aniversar „IOAN V. TOTU
- personalitate de prestigiu a României secolului XX”
Manifestarea va avea loc vineri 13 mai 2011, ora 11 la Biblioteca
Județeană „Antim Ivireanul”, Vâlcea

Program

Prof. univ. dr. Ioan V. Totu, personalitate de prestigiu a României secolului XX

Cuvânt de deschidere: - Prof. univ. dr. Alexandru Popescu Mihăești,
președintele Forumului Cultural al Râmnicului.

Moderator: - prof. dr. Gheorghe DUMITRAȘCU, secretar
general al Forumului Cultural al Râmnicului.

Alocuțiuni:

- prof. univ. dr. Ioan BELLI, București *Ioan V. Totu - model de integritate caracterială.*
- prof. univ. dr. Florea DUMITRESCU, vicepreședinte al Asociației Economistilor din România - București, *Un economist luminat și patriot al secolului XX - prof. univ. dr. Ioan Totu.*
- prof. univ. dr. Octavian BOTEZ, *Dimensiunea internațională a activității lui Ioan Totu.*
- prof. univ. dr. Ileana STANCU, București *Prof. univ. dr. Ioan Totu, remarcabilă personalitate a gândirii economice românești.*
- Tudor TOTU - Alocuțiune din partea familiei Totu.

Repere biografice

Ioan V. Totu s-a născut la 14 mai 1931, în cătunul Totești, satul Otetelișu, comuna Valea Mare (Pietroasa), județul Vâlcea. A rămas orfan de ambii părinți încă de la o vârstă foarte fragedă.

Cursurile primare și liceale le-a urmat la Craiova iar cele universitare la Academia de Studii Economice din București. Ioan Totu a fost și a rămas un om de știință de o mare modestie și noblețe, un patriot care, la schimbătoarele vremuri a știut să-și păstreze verticalitatea morală și intelectuală. În constelația marilor valori, el este considerat un pedagog desăvârșit al învățământului economic românesc, lăsând în conștiința generațiilor de studenți, apoi specialiști, o operă însemnată și un model demn de urmat.

În paralel cu activitatea didactică și științifică, Ioan Totu a avut responsabilități în domeniul conducerii învățământului, ca inspector ministerial și mai apoi, ca șef de sector în cadrul Consiliului de Miniștri. A fost director general al Institutului Central de Cercetări Economice unde lucrau circa 2000 de cercetători și cadre didactice din învățământul superior.

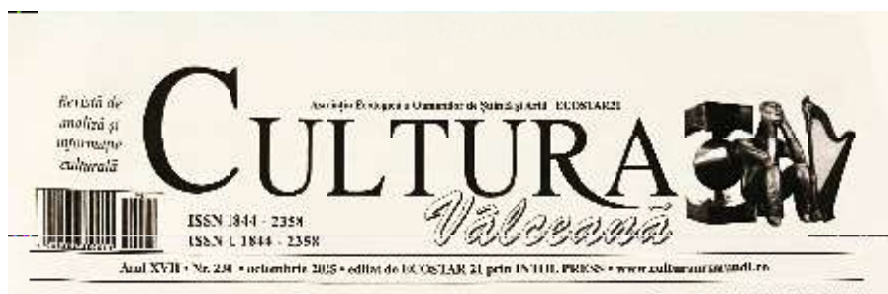

**ONU, New York, septembrie 1989:
Discurs în fața plenului Adunării
Generale a Organizației Națiunilor Unite**

Între noiembrie 1982 și august 1986, i s-a încredințat funcția de viceprim-ministru al Guvernului României, însărcinat cu coordonarea activităților financiar-bancare și monetare.

Apoi, din august 1986 și până la începutul lui noiembrie 1989, profesorul universitar Ioan Totu a fost ministru de externe al României. În noiembrie 1989, Ioan Totu a fost numit președinte al Consiliului de stat al Planificării și Aprovizionării Tehnico-Materiale. Evenimentele din decembrie 1989 l-au găsit în plin proces de definitivare a

planului de stat pentru anul 1990. Prin inteligența sa, în anii când a condus diplomația românească (ministru de externe), a făcut ca numele României să prindă mai mult contur și să fie chiar de rezonanță în circuitul valoric internațional. S-a stins din viață la 22 aprilie 1992 în condiții misterioase ce n-au fost încă elucidate în totalitate.

Medalion aniversar „Ioan V. Totu”

În data de 13 mai 2011, orele 10, la Biblioteca Județeană „Antim Ivireanul” a avut loc o amplă aniversare a omului de știință, mare personalitate vâlceană Ioan V. Totu (...) întâlnire tutelată de Forumul Cultural al Râmnicului și pregătită cu profesionalism de Gheorghe Dumitrașcu și Gheorghe Pantelimon. Au luat cuvântul importante personalități ale științelor economice și culturii românești. Amintim pe profesorii universitari dr. Florea Dumitrescu, Ileana Stancu, Ioan Belli, Gheorghe Stroe, Octavian Botez, și, nu în ultimul rând, din partea familiei, pe fiul lui Ioan V. Totu, Tudor Totu. Am remarcat discursul animat al domnului Florea Dumitrescu, fost coleg al regretatului om de știință, vicepreședinte al Asociației Economistilor din România și guvernator al Băncii Naționale în perioada 1984-1989.

Audiența a fost numeroasă și diversificată: cadre militare, profesori, medici, ingineri, studenți, precum și forumiști și membri ai Asociației Seniorilor Vâlcea

Bogdan CICHIRDAN

MEDALION ANIVERSAR „IOAN V. TOTU”

În data de 13 mai 2011, orele 10, la Biblioteca Județeană „Antim Ivreanu” a avut loc o amplă comemorare a omului de știință, mare personalitate vâlceană, Ioan V. Totu, înălțare tutelară de Forumul Cultural al Rămnicului și pregătire cu profesionalism de Gheorghe Dumitrașcu și Gheorghe Panichiron. Au fost prezentați reprezentanți importanți ale sferelor economice și culturale românești, printre care H. Arminan, pe Florin Dumitrescu, Ileana Stancu, Ioan Beldi, Gheorghe Stroe, Octavian Bocu și nu în ultimul rând, din partea familiei, pe Tudor Totu, fiul lui Ioan V. Totu. Am remarcat discursul unitar al domnului Florin Dumitrescu, fost coleg al regizatului om de știință, vicepreședinte al Asociației Economistilor din România, guvernator al Banii Naționale în perioada 1984 -

1989.

Audiență numeroasă și diversificată: cadre militare, academicieni, precum și prezența scuturată a forumiștilor și membrilor Asociației Seniorilor Vâlcea.

Bogdan CICHIRIDAN

REPERE BIOGRAFICE

Ioan V. Totu s-a născut la 13 mai 1931, în satul Totești, satul Otetelșen, comuna Valea Mare (Pietroasei), județul Vâlcea. A rămas orfan de ambii părinți încă de la o vârstă foarte fragedă.

Curările primare și liceale le-a urmat la Craiova iar calea universitară la Academia de Științe Economice din București. Ioan Totu a fost și a rămas un om de știință de o mare modestie și umilte, un patriot curat, la schimbatoarea vremii a găsit și-a păstrat verticalitatea morală și intelectuală. În constelația marilor valahi, el este considerat un „pedagog desăvârșit al învățământului economic românesc, fiind în conștiința generațiilor de studenți, apoi specialiști, o operă însemnată și un model demn de urmat.

Ioan Totu și-a dedicat formarea viața largirii orizontului propriilor sale cunoașterii. S-a ocupat de studiul matematicilor pentru a servi mai bine știința economică, dar și cu studierea limbilor de circulație internațională.

În paralel cu activitatea didactică și științifică, Ioan Totu a avut responsabilități în domeniul conducerii învățământului, cu Inspectoratul Ministerial și mai apoi, cu șef de sector în cadrul Comitetului de Minisri. A fost director general al Institutului Central de Cercetări Economice unde lucra circa 2000 de cercetători și cadre didactice din învățământul superior.

Legăturile lui Ioan Totu cu județul Vâlcea au fost multiple, permanente și de substanță. A coordonat mai multe activități de cercetare

1990. New York, spre dreapta: discurs la sesiunea plenară a Senatului General al Universității Naționale Bine

economice și sociologice, la nivel de județ, cu specialiști și studenți vâlcani; a participat la numeroase sesiuni culturale-științifice sub auspiciul Laboratorului de Cercetare și Documentare Științifică al Județului Vâlcea înființat în sprijinul său.

În aprilie 1977 și-a adus o contribuție însemnată la proiectarea și elaborarea programelor și planurilor de dezvoltare economică socială și culturală a județului Vâlcea. Intercamurile intervenții publice trăsând problemele spinosă din relațiile internaționale, erau apreciate și salvate de acțiunile vâlcanilor, datorită felului său curajos, neconformist.

Între noiembrie 1982 și august 1984, a fost Secretariat Științific de viceprim-ministru al Guvernului României, îndreptat cu coordonarea activităților financiare bucare și monitorizare. Apoi, din august 1986 și până la începutul lui noiembrie 1989, profesorul universitar Ioan Totu a fost ministru de externe al României. În noiembrie 1990, Ioan Totu a fost numit președinte al Comitetului de Stat al Planificării și Aprovizionării Telexelor-Materiale. Evenimentele din decembrie 1989 l-au găsit în plin puseu de deținere a planului de viață pentru anul 1990.

Fără înțelegerea sa, în anul când a condus diplomația românească (ministru de externe), a făcut ca numele României să prindă mai mult contur și să fie chiar de rezonanță în circuitul valorilor internaționale. Fostul din aceste motive s-a încercat să fie uitat prea devreme. S-a stins din viață la 22 aprilie 1992 în condiții „antimorale” ce n-au fost încă elucidate în totalitate.

Gheorghe DUMITRAȘCU

IN MEMORIAM

Ioan Totu

(10 mai 1931-21 aprilie 1992)

fiindcă niciunul altundeva pe cuprinsul țării. Impactul civilizației române nu a fost mai puternic.

Pătrunzătorul al curajului și patriotismului ateneo a dat istoriei românilor personaje pentru care proverbul „Capul plecat, sabia nu-l iese” nu a avut nicio semnificație. Înmormântat și decedat până la capăt, fără să se incline, au luminat istoria românilor și Milai Viteazul, și Constantin

Dacă ar fi trăit, în 10 mai 2011, Ioan Totu ar fi implinit 80 de ani. Acest articol este un minim omagiu adus memoriei unui mare om al și mai ales unui mare român, dar și un minimul preț de a mulțumii tuturor celor care, într-un frumos și de mai a anului 2011 și-au făcut timp să onoreze cu prezența lor manifestarea organizată în memoria profesorului Ioan Totu.

Născut pe plaiurile vâlcanilor, Ioan Totu a avut șansa să-și tragă originile din Oltenia cea atât de înălțată de izvoare. Oltenia cea înnoită de locuitorii săi, cei mai români dintre români dar și cei mai români dintre români, pentru că - nu i rășă nici a fust legământ formării poporului român,

**Deschiderea activității: prof. dr. Gheorghe Dumitrașcu,
prof. univ. dr. Octavian Botez (stânga) și
prof. univ. dr. Florea Dumitrescu (dreapta)**

Prof. univ. dr. Octavian Botez

**Prof. univ. dr. Ileana Stancu, prof. univ. dr. Florea Dumitrescu,
prof. dr. Gheorghe Dumitrașcu**

**Prof. univ. dr. Octavian Botez;
Constantin Oproiu, cercetător în fizica atomică**

IN MEMORIAM IOAN TOTU

14 mai 1931 - 22 aprilie 1992

Filonul nemuritor al curajului și patriotismului oltenesc a dat istoriei românilor personaje pentru care proverbul „capul plecat sabia nu-l taie” nu a avut nicio semnificație. Urmându-și destinul până la capăt, fără să se încline, au luminat istoria românilor și Mihai Viteazul, și Constantin Brâncoveanu, și Tudor Vladimirescu, și mulți alții, unii chiar fără nume, toți plămădiți, însă, din același lut glorios și toți punând patria mai presus decât propria lor ființă efemeră. Îndrăznesc să spun că Ioan Totu se alătură acestor înaintași iluștri și că, în perspectiva istorică, după ce bulversarea actuală a societății noastre va fi depășită, îi vom regăsi bustul acolo unde îi este locul, printre oamenii ce au marcat istoria acestei țări.

Nu pot să nu remarc similitudinea destinului tragic al lui Ioan Totu cu destinul la fel de tragic al unui alt mare patriot român nedreptățit și el — încă — de istorie, și mă refer la Lucrețiu Pătrășcanu. Într-unul din discursurile ce i-au definit statura de om politic și patriot, Pătrășcanu spunea: „întâi de toate sunt român, pe urmă sunt comunist”. Avea să plătească nu numai pentru curajul de a fi fost un mare român, cât mai ales pentru că a ales să declare deschis acest lucru. Așa cum, peste ani, printr-o stranie coincidență a istoriei, Ioan Totu, în calitatea sa de român și nu de comunist, avea să declare într-un simulacru de proces, rămas și astăzi o pată hidoasă pe obrazul așa-zisei justiții din România. „Am să mănânc și pământ, dar nu am să mă las până nu o să-i judec eu pe trădătorii care au pus mâna pe țară”. Iată că acum, la peste douăzeci de ani de la acele cuvinte, din ce în ce mai mulți români îi dau dreptate lui Ioan Totu, cel care avertiza, încă de pe atunci, că România a încăput pe mâinile unor indivizi nu numai incapabili, dar și lipsiți de scrupule și că viitorul țării va fi sumbru, dacă românii nu vor ști să-i aleagă în fruntea lor pe cei cu adevărat merituoși.

Desigur, Ioan Totu a fost o personalitate extrem de complexă, greu de redat în doar câteva cuvinte. Dimensiunea sa umană s-a manifestat atât pe plan profesional — unde a condus cel mai mare institut de cercetări economice din România și a coordonat cea mai mare cea mai amplă lucrare de teorie economică scrisă vreodată în România — „Tratatul de economie contemporană”. în plan didactic — aici sunt martori sutele de absolvenți ai Facultății de Drept din București, și nu numai, care i-au trecut prin mână și care și astăzi își aduc aminte cu respect de „Domnul Profesor”, cât și în plan politic, reușind să gestioneze cu succes - într-o perioadă extrem de vitregă — atât sistemul financiar românesc, cât și diplomația României.

Nimeni nu l-ar fi putut descrie, însă, mai bine, pe Ioan Totu decât un mare oltean și mare român, pe care l-am iubit și îl iubim chiar și dincolo de neant: Adrian Păunescu. Așadar, las aceste ultime rânduri în seama marelui nostru poet: „Cameleonii prosperă, în vremuri tulburi, atunci când nu se știe de unde bate vântul. Oamenii de caracter, în schimb, suferă și uneori nu reușesc să mai supraviețuiască. Profesorul Ioan Totu a fost un astfel de om. El a murit din prea mult caracter. Probleme a avut totdeauna, nu s-a astâmpărat, nu a părăsit câmpul de bătaie, nu s-a lăsat în voia niciunui conformism, și nu a acceptat nicio schimbare de culoare. Profesorul Ioan Totu și-a folosit ființa pământească pentru a da de veste că mai există și oameni morali, nu numai cameleoni”

Tudor TOTU

ILUSTRĂȚII

**IOAN TOTU
(1931-1992)**

Elisabeta, mama lui Ioan Totu

**Unchiul care l-a crescut pe Ioan Totu,
când a rămas fără părinți**

**Ioan Totu, la Craiova, alături de soția unchiului său,
cea care l-a crescut**

Ioan Totu – copil

Împreună cu colegii de catedră, 1956

La Mausoleul de la Mărășești

Căsătoria, 25 februarie 1960

Familia alături de Ioan și Maria Totu la căsătoria civilă, 1960

Maria și Ioan Totu, cuprinși de un optimism primăvărat, Revelion, 1 ianuarie 1966

**Moment de comuniune sufletească,
1961**

**Împreună cu familia profesorului Crețoiu,
Revelion, 1 ianuarie 1972**

Maria Totu, 1961

**Împreună cu fiul său, Tudor, absolvent al clasei a IV-a
Premiul I, 15 iunie 1975**

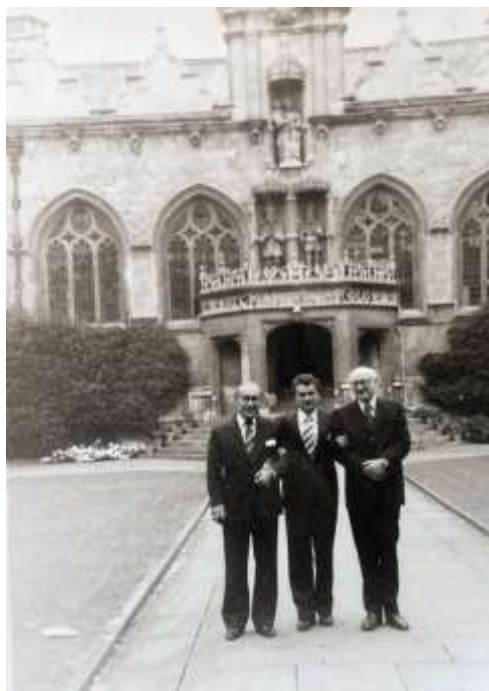
**Ioan Totu,
de ziua de naștere, 14 mai 1979**

**Londra,
24 settembre 1979**

Bangkok, 3 mai 1979

Oxford, 23 septembrie 1979

**La mormântul lui Churchill,
23 septembrie 1979**

Întâlnirea colegială a promoției în anul 1983

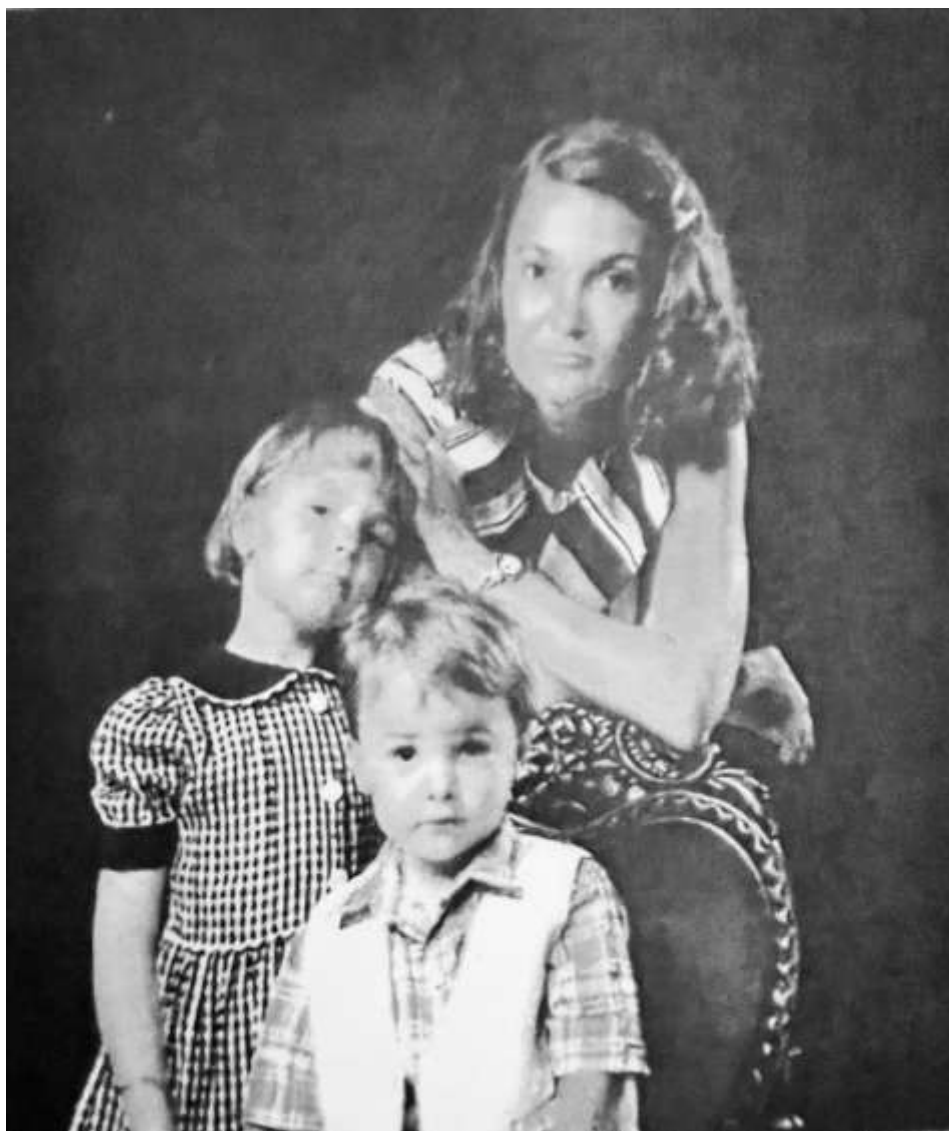
**Maria și Ioan Totu, la o reuniune universitară,
8 martie 1984**

**Paris, Luvru –
împreună cu ambasadorul României,
11 iulie 1988**

**Paris – Ambasada României, renovată la intervenția
lui Ioan Totu, când era ministru de externe:
împreună cu ambasadorul și personalul ambasadei,
11 iulie 1988**

**Ioana Andrei, fiica lui Ioan Totu, alături de copiii săi –
Sabina și Valentin, iunie 1977**

**Maria Totu și nepoții: Sabina și Valentin,
25 iunie 1999**

**Sărbătorea zilei de naștere a Mariei Totu
împreună cu Ioana Andrei (Totu), Tudor Totu și Vasile Oproiu,
tatăl Mariei, 15 februarie 2000**

**Maria Totu, Joane Marie Andrei, fiica, Sabina Andrei, nepoata,
Valentin Andrei, nepot,
Haidelberg, iunie 2000**

**Maria Totu și nepoții, Sabina și Valentin,
iunie 2003**

**Maria Totu și nepoții, Sabina și Valentin, de ziua de naștere
a lui Valentin, Cornu, 7 august 2003**

O fotografie din ultimii ani

**Un monument „modest” în comuna natală
Valea Mare, Vâlcea
în amintirea lui Ioan (Aurel) V. Totu**